

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GÜRCİSTAN GÜL DEVRİMİ VE DIŞ
POLİTİK SONUÇLARI**

Nino JINTCHARADZE
2501110848

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hakan GÜNEŞ

İstanbul 2014

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Nino JINTCHARADZE

Numarası : 2501110848

Anabilim/Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Tez Savunma Tarihi : 24.09.2014

Danışman : Doç. Dr. Hakan GÜNEŞ

Tez Savunma Saati : 11:30

Tez Başlığı : Gürcistan Gül Devrimi ve Dış Politik Sonuçları

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ÖYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Doç. Dr. Hakan GÜNEŞ		KABUL
Yrd. Doç. Dr. M. Görkem DOĞAN		KABUL
Yrd. Doç. Dr. Sinan YILDIRMAZ		

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Yrd. Doç. Dr. Seda İrem ÇAKIRCA		
Yrd. Doç. Dr. Ateş USLU		KABUL

Nino JINTCHARADZE

Gürcistan Gü1 Devrimi ve Dış Politik Sonuçları

ÖZ

Gürcistan Cumhuriyeti Sovyetler sisteminden çıkan küçük bir devlet olduğu için, küresel siyasal prensiplerine uymak zorunda kalmaktadır ve bu küresel sistemde, ülkenin belirlemiş olduğu siyasal yol çerçevesinde uluslararası bir büyük güce yanaşmak durumundadır. Çalışmamızda Gürcistan'ın dış politikasının neden Batılı büyük güçlere yanaşmakta olduğunu ve bu kapsamda iç faktörlere yoğunlaşarak, ülkenin dış siyasetinde karar verici siyasal elitin fikirsel yaklaşımlarının ülke dış politikasına katkılarının ne olduğunu açıklamaya çalışacağız.

Çalışmamız Gü1 Devriminin hangi dinamiklere dayalı olarak geliştiğini ortaya koymanın yanında Gü1 Devrimi öncesi ve sonrasındaki dış politik farklılaşmayı, dış ticaret, ikili siyasal antlaşmalar ve ilişkileri karşılaştırarak açıklamaya çalışmaktadır. Ele alacağımız zaman dilimi, 2003 yılında Gürcistan Gü1 Devrimi ile başlayan ve 2012 yılında parlamento seçimleri ile biten dönemi kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Dış Siyaset, Gü1 Devrimi, Renkli Devrimler, Küçük Devlet.

Nino JINTCHARADZE

Georgia's Rose Revolution and Foreign Policy Outcomes

ABSTRACT

Because of the fact, that Georgia is a post-Soviet small country, she has to obey the global political principles and in this global system, she has to bandwagon the great powers playing an important role in the international politics. In this thesis, we will try to explain why Georgia prefers to bandwagon Western powers and in this matter, by focusing on the internal factors, regarding the international politics of the country, we will try to explain what are the outcomes of the ideas of political elites in the means of foreign policy.

In addition to the dynamics of the Rose Revolution, we will try to compare the foreign policy, foreign trade, bilateral political agreements and relations of Georgia before and after the Rose Revolution. The period which we will deal with in this thesis, starts from 2003 the Rose Revolution and ends with the 2012 parliamentary elections of Georgia .

Keywords: Georgia, Foreign Policy, Rose Revolution, Color Revolutions, Small State.

ÖNSÖZ

Gül Devrimi Gürcistan yakın tarihinde kayda değer en önemli dönüm noktasıdır. Ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik dönüşümüne sebep olan bu devrim, ülkedeki hükümetinin kansız bir şekilde değişmesine ve yerine reformcu ve Batı yanlısı bir hükümetin gelmesini sağlamıştı.

2003 Gül Devrimi ile gelen yeni yönetim tarafından sağlanan dönüşüm ve gelişmeler, Gürcistan'ın 90'lı yıllarının ağır siyasal ve sosyal koşullarından çıkmasına yardımcı olmuştu. Yolsuzluk döneminin büyük ölçüde bitmesi ile birlikte, iktisadi olarak gelişme kateden Gürcistan, uluslararası alanda da giderek tanınmaya başlamıştı.

Çocukluğu Gürcistan'ın 90'lı yıllarında geçen, ilk ve ortaokul dönemlerinde mum ışığında ders çalışan, devlet okullarının ısınmayan ve neredeyse dökülen sınıflarında derslerini görmüş olan; 2003-2005 yıllarında lise öğrencisi olarak ise Gül Devrimi'nin eğitim sistemi ile birlikte, ülkedeki diğer sosyal ve siyasal şartları açısından getirmiş olduğu büyük değişimi hissetmiş bir öğrenci olarak, devrim öncesi ve sonrası farklılıkları bilimsel açıdan değerlendirmek benim için çok ilgi çekici olmuştu.

Siyasal Bilgiler Fakültesinin bir öğrencisi olarak, özellikle Gül Devrimi'nin ülke içinde ve ülke dışında yaratmış olduğu etkileri araştırmak ve 2003-2012 yıllarında Mikheil Saakaşvili döneminde Gürcistan'da yaşanan gelişmeleri ve dış politikadaki sonuçları analiz ederek, bir bilimsel çalışmayı oluşturmak, benim için büyük bir önem taşımaktadır.

Yaşadığım, gördüğüm ve etkisini de üzerimde hissettiğim bir tarihi olgunun dış politik analizi, etkileri ve sonuçları tespit etme yolunda, bilimsel bir çalışmayı oluşturabilmem için her türlü emek ve dikkati göstererek, benden yardımlarını esirgemeyen ve tarafsız araştırma yapmamın önemini bana sürekli hatırlatan tez danışmanım İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hakan GÜNEŞ Hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, bu süreçte bana kaynak temin etme ve tezime gerekli ortam ve zamanı ayırabilme noktasında bana sürekli yardım ve desteklerini sunan Levan VARSHALOMIDZE'ye, Ando BARNOV'a ve Irakli VARSHALOMIDZE'ye teşekkür ederim. Bunun yanında, sürekli arkamda olduklarını hissettiğim, her türlü maddi ve manevi desteğini bana sağlayan anneme, babama, ağabeyime ve tüm yakın dostlarıma, özellikle Laura BOLATOVA'ya, Nana VARSHANIDZE'ye, Inga RICHKOVA'ya, Nurane TEYMUROVA'ya ve Giorgi TUTBERIDZE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM - GÜL DEVRİMİ ÖNCESİ GÜRCİSTAN İÇ VE DIŞ SİYASİ DURUMU.....	5
1.1 Gürcistan: Coğrafya ve Siyasal Konum.....	5
1.2 1991 Öncesi Tarihsel Arkaplan.....	7
1.2.1 Sovyetlerden Bağımsızlık: Gamsakhurdia Dönemi.....	10
1.2.1.1 Gamsakhurdia Döneminde Gürcistan Dış Politikası.....	13
1.2.2 Eduard Şevardnadze Dönemi.....	15
1.2.2.1 Şevardnadze Döneminde Gürcistan Dış Politikası.....	17
2. BÖLÜM - GÜRCİSTAN GÜL DEVRİMİ.....	24
2.1 Yeni bir Siyaset Kuşağının Ortaya Çıkışı.....	24
2.2 Tartışmalı 2003 Seçimleri.....	27
2.3 Gül Devrimi'ne Giden Yol.....	30
2.4 Karşılaştırmalı bir Perspektifle Gül Devrimi.....	38
2.5 Devrim Sonrası Gelişmeler.....	45
3. BÖLÜM-GÜRCİSTAN DIŞ POLİTİKASINI OLUŞTURAN İÇ FAKTÖRLER.....	50
3.1 Küçük Devletler Dış Politikasında Nasıl Karar Verirler.....	51
3.2 Gürcistan Dış Politikasını Oluşturan İç Faktörler.....	55
3.2.1 Ekonomi.....	57
3.2.2 Ulusal Aidiyet Algısı: Avrupalılık Kimliği.....	61
3.2.3 Milli Azınlıklar.....	67
3.2.4 Kamuoyu.....	70
3.2.5 Kurumsal Yapılar.....	72
3.2.6 Siyasi Liderlik.....	75
3.3 Gürcistan Dış Politikasında Siyasi Elitin Fikiri Rolü.....	77

3.4 Gürcistan Gül Devrimin Dış Siyasal Perspektifi.....	80
4. BÖLÜM – GÜL DEVRİMİ SONRASINDA GÜRCİSTAN DIŞ POLİTİKASI.....	88
4.1 Gül Devrimi'nin Siyasal ve Ekonomik Sonuçları.....	88
4.1.2 Gül Devrimi'nin Diğer Önemli Sonuçları.....	99
4.2 Gül Devrimi Sonrası Gürcistan Dış Politikasındaki İkili İlişkiler.....	101
4.2.1 Avrupa Birliği ile İlişkiler.....	101
4.2.2 Amerika Birleşik Devletleri ile İlişkiler.....	103
4.2.3 NATO ile İlişkiler.....	107
4.2.4 Türkiye ile İlişkiler.....	112
4.2.5 Rusya ile İlişkiler.....	117
4.2.5.1 Güney Osetya Sorunu ve 2008 Rus-Gürcü Savaşı.....	123
4.2.6 Gürcistan Dış Siyasal Yörüngesi.....	128
SONUÇ.....	132
KAYNAKLAR.....	141

TABLolar

	<u>SAYFA</u>
Tablo- 1 : Gürcistan Haritası	7
Tablo- 2 : 10 Mayıs 2005, Tiflis Özgürlük Meydanı. Devrimden hemen sonra, ABD-Gürcistan ilişkileri zirveye ulaşmıştı	83
Tablo- 3 : Gürcistan Toplam Dış Ticareti, 1996-2011	91
Tablo- 4 : Gürcistan'ın 1995-2012 Yıllarında İhracatında İlk 5 Ülke	92
Tablo- 5 : Gürcistan'a 1995-2012 Yıllarında İthalat Yapan Ülkeler	93
Tablo- 6 : 2007-2011 Yıllarında, Yabancı Ülkelerden Gürcistan'a Aktarılan Havalelerin Oranları	94
Tablo- 7 : 2005-2012 Yıllarında Gürcistan'ı Ziyaret Eden Turist Sayısı	96
Tablo- 8 : 2009-2011 Yıllarında Gürcista'a En Çok Turist Gönderen 10 Ülke	96
Tablo- 9 : 2012 Yılında Tiflis Uluslararası Havaalanında Hizmet Eden Havayollarının Oransal Dağılımı	97
Tablo-10: 2012 Yılında Tiflis Havaalanında Hizmet Eden Havayolu Şirketlerin Oranları	98
Tablo-11: 09-10 Kasım 2011, Gürcistan Batum Kentinde Düzenlenen NATO Toplantısı	111
Tablo-12: 2000-2010 Yıllarında Gürcistan'ın Rusya ile Dış Ticaret Göstergesi	121
Tablo-13: 2005 Yılında Gürcistan Top Dış Ticaretinde Ülke Payları: İhracat	122
Tablo-14: Gürcistan Gül Devrimi'nin Öncesi ve Sonrası	137

KISALTMALAR

a.g.e:	adı geçen eser
a.g.m:	adı geçen makale
AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BDT:	Bağımsız Devletler Topluluğu
Bkz:	Bakınız
BM:	Birleşmiş Milletler
BTC:	Bakü – Tiflis – Ceyhan
BTE:	Bakü-Tiflis-Erzurum
CPI:	Corruption Perseptions Index
EIDHR:	European Instrument for Democracy and Human Rights
EAPC:	Euro-Atlantic Partnership Council
ENP:	European Neighbourhood Policy
EUMM:	European Union Monitoring Mission in Georgia
FPS:	Foreign Policy Strategy
GKÇP:	ГКЧП -Государственный Комитет по Чрезвычайному Положениу
GMSK:	Gürcistan Merkezi Seçim Komitesi
GSP+:	General System of Prefereces
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
ID	Intensified Dialogue
IMF:	International Monetary Fund
IPAP	Individual Partnership Action Plan
IRI:	International Republican Instiute
ISAF:	International Security Assistance Force
ISFED:	International Society for Fair Elections and Democracy
MAP	Membership Action Plan
MGK:	Milli Güvenlik Konseyi
M.Ö.:	Milattan Önce
M.S.:	Milattan Sonra
NACC:	The North Atlantic Cooperation Council
NATO:	North Atlantic Treaty Organization
NDI:	National Democratic Institute
NED:	National Endowment for Democracy
NGC	NATO Georgia Commision
NSC:	National Security Concept
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
PfP	Partnership for Peace
s.:	Sayfa
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
TRACECA:	Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia
UNOMIG:	United Nations ObserverMision in Georgia
USD:	United States Dollar

GİRİŞ

Gürcistan Gül Devrimi ve Dış Politik Sonuçları isimli yüksek lisans tezinde, açıklanmaya çalışılan konu, 2003-2012 yıllarında Gürcistan Gül Devrimi'nin ne kadar etkili, başarılı veya başarısız olduğunu tespit etmek ve özellikle Gürcistan dış politikası açısından nasıl sonuçlar ortaya çıkardığını açıklamaya çalışmaktır. Bu noktada bir yandan konunun içsel dinamiklerini anlamak için Gül Devrimi'nin gelişimi, aktörleri ve iç sonuçlarını analiz etmeye, diğer yandan ise dış politik sonuçlarını değerlendirebilmek için 2003 öncesi ve sonrasının dış politika açısından ortaya çıkardığı farklılıkları tespit etmeye gayret ettik.

Gül Devrimi'nin iç dinamiklerini anlamada özellikle ülkenin sosyo-ekonomik sorunları, teritoryal anlaşmazlıkları ve bu noktada Rusya ve Batı ile ilişkilerinin ülke siyasetinde nasıl etkileri olduğunu çalışmanın odağına yerleştirdik. Gül Devrimi'nin dış politik sonuçlarını değerlendirme noktasında ise, ülkenin 2003 öncesi ve sonrası dış ticaret ilişkilerindeki farklılaşmaları, siyasal ilişkilerindeki değişim eğilimlerini ve askeri ve stratejik yönelimlerini karşılaştırma yoluna gittik.

Tezin ilk bölümünde, Gürcistan ile ilgili genel bilgiler, kısa tarihçe ve Sovyetler Birliği yıkılmasından sonra, Gürcistan'ın Gül Devrimi'ne kadar olan zaman diliminde ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal durumlar hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca, birinci bölüm Gül Devrimin'i tetikleyen sebeplerinin ne olduğunu anlamak için, çok açıklayıcı ve Gürcistan'ı tanımak açısından çok önemli bilgileri içerecektir. Özellikle, bu bölümde vurgulanacak konular, Gürcistan'ın bağımsızlığındaki ilk yıllarında hükümetin başında olan birinci Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdia ve ikinci Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'nin iktidar dönemlerini ve ülke için izlemiş oldukları dış politikadaki yaklaşımları ele alınacaktır.

İkinci bölümde, tezin temel sorularından olan, Gül Devrimi'nin nasıl meydana geldiği açıklanmaya çalışılacaktır. 2003 yılında, Parlamento için yapılan tartışmalı seçimleri protesto eden gençler tarafından başlatılan devrim dalgası, giderek tüm ülkeyi kapsamıştı ve adım adım gelişen olguların sonucunda, Gürcistan'da Gül Devrimi olarak adlandırılan, kansız bir kadife devrimi meydana gelmişti. Devrim

sonucunda, Şevardnadze hükümeti devrilerek, ülke yönetimine başta Mikheil Saakaşvili olmak üzere, genç, Batıda eğitim almış ve liberal siyasi bakışlara sahip olan insanlar gelmişlerdi. Bu bölümde, devrim sürecinin analizi yapılarak, devrimin hemen sonrasında başlayan gelişmeler değerlendirilecektir.

Üçüncü bölümde, Gürcistan'ın Gül Devrimi'nden sonra, demokrasi ve liberalleşme yolundaki dış politik tercihlerinde neye dayanarak karar verdiğinin analizi yapılacaktır. Gürcistan gibi, küçük ve post-Sovyet ülkesi olan bir ülkenin, dış politikasındaki tercihlerinin teorik açıklamaları ele alınarak, uluslararası sistem düzeyleri hakkında yazan teorisyenlerin yaklaşımları ve geniş çapta kabul edilen geleneksel kuramlara başvurarak, Gürcistan'ın devrim sonrası hükümetinin dış politikasındaki davranışları analiz edilecektir. Bu yönde, geleneksel kuramları açıklamak ve Gürcistan dış politikasındaki tercihleri analiz etmek için, Giorgi Gvalia, Michael Handel, James Rosenau, Jack Snyder, Bo Huldt, Jack Levy ve Stephen Walt gibi teorisyenlerinin çalışmalarına değinilerek, Gürcistan'ın neden istisnalı ve "küçük devlet"ın dış politikasında aslında davranmak gerektiğinden farklı ve genel kuramlara aykırı bir şekilde karar vermekte olduğunu açıklamaya çalışacağız.

Bu bölümde, geleneksel kuramları ve teorileri kullanarak, Gürcistan dış politikasındaki davranış ve tercihlerini açıklamaya çalışırken, aslında dış politikadaki tercihlerinde, ülke içinde var olan iç faktörlerinin ve siyasi liderlerinin kişisel bakış açıları ve inançlarının ne derece önemli olduğunu da görmekteyiz. Zira, bilinen teorilerden farklı olarak, Gürcistan gibi küçük bir devlet, yakınında bulunan ve güçlü olan bir devletin yanına yer almayı istemeyip, coğrafi olarak uzakta olan Batılı güçlere yanaşmayı tercih etmiştir. Bu süreçte yeni kuşak siyasi liderlerden Saakaşvili'nin son derece önemli bir rolü olmuştur. İşte bu açıdan, üçüncü bölümde özellikle vurgulanacak konular, küçük devletlerin dış politikasında nasıl karar verdikleri, bu açıdan Gürcistan örneğinde iç faktörlerin ne olduğu ve ne derece önemli olduğu ve ayrıca, ülkeyi yöneten siyasi elitin fikri rolünün ülke dış politik seçeneklerinde ne kadar etkileyici olduğudur. Keza bunların sonucunda, Gürcistan'ın Gül Devrimi'nden sonra, dış siyasal perspektiflerinin hangi yöne doğru gittiğini açıklama çabasında olacağız.

Son bölüme geldiğimizde tezin ana konusu olan, Gül Devrimi'nin sonucunda ve Saakaşvili yönetimi döneminde, Gürcistan'ın elde etmiş olduğu dış politik sonuçlarının ne olduğu açıklanacaktır. Ülke dış politikasındaki siyasi ve ekonomik sonuçları inceleyerek, Gürcistan'ın 2003 yılından 2012 yılına kadar, dış politikasında en önemli partnerleri ile sürdürmüş olduğu ikili ilişkiler incelenecektir. Dış politikadaki en önemli partnerler, Avrupa Birliği başta olmak üzere, Amerika Birleşik Devletleri, NATO ve Türkiye ile var olan ikili ilişkileri inceleyerek, Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerin bu zaman kısmında nasıl geliştiği ve 2008 Rus-Gürcü savaşının neden ve sonuçlarına da değinilecektir. İkili ilişkilerde Saakaşvili hükümetinin elde etmiş olduğu gelişme ve sonuçları açıklayarak, bölümün sonunda, Gürcistan'ın dış siyasi yörüngesi hakkında inceleme yapılacaktır.

Çalışmada dikkat edileceği üzere küçük devlet kavramı, ilk önce Sovyetler sonrası Gürcistan'ın dış politikasındaki davranışlarını açıklamak için kullanılmaktadır. Bu kavramı açıklamak için geleneksel kuram ve uluslararası siyaset üzerinde çalışan teorisyenlerin yaklaşımlarına yaslanılmaktadır.

Gürcistan'ın Sovyetler sonrası küçük bir devlet olmasına rağmen, ülkedeki iç faktörlerin çok önemli bir rol oynamasından dolayı, dış politikada geleneksel kuramlara ve teorilere tamamen aykırı bir şekilde hareket etmekte olduğu tespit edilmektedir. İç faktörler arasında en çok vurgulanan konu, Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan'da iktidara gelen siyasi elitin fikri rolüdür. Çalışmada dikkat edilmesi gereken en önemli unsurlarından biri de, siyasi elitin başında olan Mikheil Saakaşvili'nin ülke dış politikasındaki kişisel yaklaşımlarının çok baskın olması ve bu yaklaşımlarının geleneksel küçük devlet kuramının teorik açıklamalarına tamamen aykırı olmasıdır.

Çalışmamızın kaynakları son dönemde yazılan literatür, haber ve görsellerden oluşmaktadır. Gül Devrimi üzerinde yazılan Türkçe kitaplarının çok az sayıda olmasından dolayı, en çok Gürcüce, İngilizce ve Rusça dilinde yazılan kaylanıklardan yararlanılmıştır.

Çalışmamız bir bakıma tam bir literatür taramasına dayalı gibi görünse bile, Gürcistan'da uzun süre boyunca yaşamış, çalışmış ve tez süresince çeşitli yerel çevrelerle istişare yürütmüş olmamız sebebiyle, içerden gözlem ve dolaylı

mülakatların çalışmamızın şekillenmesinde önemli etkileri olduğunu kaydetmemiz gerekmektedir.

Konunun ana sorusu, Gürcistan Gül Devrimi'nin ülke dış politikasında yarattığı seçeneklerin hangi yönde olduğu ve dış politik seçeneklerinde Gürcistan'daki iç faktörlerin ne derece etkili olduğudur. Gürcistan gibi küçük bir devletin uluslararası arenada neden kendisini tehdit eden büyük devletin yanında yer almadığını ve neden siyasi liderin siyasal görüşlerine göre karar alındığını açıklamak çalışmamızın diğer önemli sorusu olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Gül Devrimi'nin Gürcistan dış politikasında yarattığı olguları açıklamak için ülke içerisindeki iç faktörlerin dış faktörler ile bağlam ve ilişkileri irdelenerek, Gül Devrimi öncesi ve sonrası durumun anlaşılması ve yorumlanabilmesi amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜL DEVRİMİ ÖNCESİ GÜRCİSTAN İÇ VE DIŞ SİYASİ DURUMU

Bu bölümde Gül Devrimi öncesindeki Gürcistan'ın iç ve dış siyasi durumunun arkaplanı hakkında bilgi sunulacaktır. İlk konu olarak, ülkenin coğrafyası ve siyasi konumunun sunumu yapılacaktır. Daha sonra, Gürcistan'ın bağımsızlığı öncesindeki tarihsel arkaplanın genel bir tablosunu çizerek, Sovyetler sonrası Gürcistan'ın ilk bağımsızlık yıllarını inceleyeceğiz.

İlk olarak Gürcistan'ın birinci Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdia'nın hükümette olduğu dönem ve izlemiş olduğu dış politika yaklaşımları hakkında bilgi sunulacaktır ve ardından Zviad Gamsakhurdia'nın yerine geçen, Eduard Şevardnadze'nin dönemi incelenerek dış politikasındaki yaklaşımları hakkında bahsedilecektir.

1.1 Gürcistan: Coğrafya ve Siyasal Konum

Gürcistan Güney Karadeniz'in doğusunda Güney Kafkasya olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır. Başkenti Tiflis, konuşulan resmi dil Gürcüce ve ülkenin yüzölçümü 69.700 km. karedir. Komşu ülkeleri: kuzey tarafından Rusya Federasyonu, güney-doğu tarafından Azerbaycan, güney tarafından Ermenistan ve güney-batı tarafından Türkiye Cumhuriyetidir. Üç özerk ve on idari bölgeden oluşan ülkenin toplam nüfüsü Ocak 2013 verilerine göre yaklaşık olarak 4.483.800 kişidir.¹ Etnik yapı olarak ise, ülkede %83,8 Gürcü, % 6,5 Azeri, % 5,7 Ermeni, % 1,5 Rus, %0,9 Oset, %0,1 Abhaz ve %1,7 diğer uyruklu yaşamaktadır.²

¹Gürcistan İstatistik Kurumu, **Gürcistan Nüfus Sayımı**, Ocak 2014, (çevrimiçi) <http://www.geostat.ge/index.php?action=0&lang=eng>, 09 Şubat 2014.

²Türkiye Dışişleri Bakanlığı, **Gürcistan Ülke Künyesi**, (çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/gurcistan-kunyesi.tr.mfa> 09.02.2014, 09 Şubat 2014.

Günümüzde Gürcistan Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Dünya Ticaret Örgütü, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi birçok uluslararası kuruluşta yer almaktadır. Ayrıca, NATO ve Avrupa Birliği üyeliği için de girişimlerini sürdürmektedir.³

Gürcistan siyasal sistemi çok partili demokratik bir cumhuriyettir. Ülke parlamentosu dört yılda bir seçilen 150 milletvekilinden oluşmaktadır.⁴ Cumhurbaşkanı, beş yıl için seçilir ve en fazla iki defa üst üste cumhurbaşkanlığı yapabilir.⁵ Yargı yetkisi bağımsız mahkemelerdedir. En yetkili olan anayasa mahkemesinin başkanı 10 yıllık bir süre ile Gürcistan Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.⁶

Gürcistan Cumhuriyetinde siyasi partilerin yeri çok önemlidir. Günümüzde, siyasal ağırlıkta önemli rolü olan partilerin isimleri şöyledir: Gürcü Rüyası Koalisyonu,⁷ Birleşik Milli Hareket Partisi, İşçi Partisi, Hıristiyan Demokratlar Partisi, Demokratik Hareket-Birleşik Gürcistan Partisi, Ulusal-Demokratik Parti, Yeni Sağcılar Partisi, Gürcü Partisi.⁸

Ülkenin geçim kaynakları tarım ve endüstriye dayanmaktadır. Son dönemlerde ise, zengin doğa, antik tarih ve benzersiz kültüre sahip olan Gürcistan'da turizm sektörü de gelişmeye başlayıp, ülke ekonomisinde önemli yer almaktadır. Ülkede yetişen başlıca tarım ürünleri üzüm, narenciye, çay ve fındıktır. Şarap ve maden suyu Gürcistan'ın ithalat ürünleri arasında önemli yer almaktadır. İthalat ve ihracat yaptığı ülkelerin ilk sırasında Türkiye (%14,2), Azerbaycan (%12,6), Ukrayna (%7,3), Rusya (%6,6), Çin (%5,9), Almanya (%4,9), Ermenistan (%4,5), ABD (%4,0),

³ NATO ile ilişkiler için bkz.: **NATO Relations with Georgia**, 31 Mart 2014 (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm, 09 Şubat 2014 ve AB ile ilişkiler için bkz.: **Georgia-EU Cooperation**, (çevrimiçi) <http://eu-nato.gov.ge/en/eu/cooperation>, 09 Şubat 2014

⁴ **Gürcistan Anayasası**, 3. Bölüm, "Gürcistan Parlamentosu", Madde 43.

⁵ **Gürcistan Anayasası**, 4. Bölüm, "Gürcistan Cumhurbaşkanı", Madde 70.

⁶ **Gürcistan Anayasası**, Bölüm4.1, "Yargı Hükümeti", Madde 88.

⁷ 2012 yılında milyarder Bidzina İvanişvili liderliğinde muhalefette olan partiler (Demokratik Gürcistan, Muhafazakar Parti, Sanayiciler Partisi, Cumhuriyetçi Parti, Bizim Gürcistanımız-Özgür Demokratlar Partisi, Ulusal Forum) koalisyon yaparak, Gürcü Rüyası Koalisyonunu kurdular ve 1 Ekim 2012 Parlamento seçimlerinde bu koalisyon seçimleri kazanmıştı. Bu şekilde, 2003 yılından itibaren hükümette olan Birleşik Ulusal Hareket Partisinin 9 yıllık ülke yönetimi süreci sona ermişti.

⁸ Türkiye Dışişleri Bakanlığı, **Gürcistan Ülke Künyesi**, (çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/gurcistan-kunyesi.tr.mfa>, 13 Şubat 2014.

Bulgaristan (%3,2) ve Romanya(%3,2) gelmektedir.⁹ Enerji kaynakları açısından zengin olmayan Gürcistan, Hazar enerji yollarının üzerinden geçmesi nedeniyle stratejik özelliğe sahip konumundadır.

Tablo 1: Gürcistan Haritası.

(Kaynak: Perry Castenada Kütüphanesi, Teksas Üniversitesi)

1.2 1991 Öncesi Tarihsel Arkaplan

Gürcistan tarihinin geçmişi Alt Paleolitik Çağa değin iner. Neolitik sitlerde yapılan kazılar bölgede tarımla ve hayvancılıkla uğraşan yerleşik kabilelerin varlığını ispatlamaktadır. Eski çağlarda Kafkasya bölgesi metal işlemeciliğin beşiği olarak sayılırdı. Gürcistan topraklarında tunç kullanımının M.Ö. 3000'lerde başladığı ve

⁹ Gürcistan dış ticareti, Saqartvelos ekonomikisa da mdgradi ganvitarebis saministro, **Saqartvelos sagareo vatchroba**, 2013 Ocak-Şubat, s. 6, (çevrimiçi)
http://www.economy.ge/uploads/files/sagareo_vachroba/FT_09_2013_final.pdf, 13 Şubat 2014.

M.Ö. 2000'lerde altın ve gümüş işlemeciliğin yapıldığı saptanmıştır. M.Ö. 1000'lerin başında ise, Asur ve Urartu yıllıklarında Gürcülerin atası sayılan kabilelerden söz edilir. Karadeniz kıyısındaki Kolhis (Kolhida) krallığının zenginliği, Medea ve Altın Post Yunan efsanesinde anlatılmaktadır.¹⁰

M.Ö. IV. yüzyıla kadar Gürcistan'da ilk siyasi oluşumların varlığı ispatlanmıştır. M.Ö. 66'dan itibaren bölgede Bizans İmparatorluğu'nun etkisi yaklaşık olarak dört asır boyunca devam etmiştir. M.S. I. yüzyılda İsa'nın havarisi Aziz Andria Gürcistan'a girerek hıristiyanlığın yayılmasında ilk adımları atmıştır ve ülkede ilk hıristiyan toplulukların oluşması başlanmıştır. M.S. 330'lu yıllarında ise, Gürcistan' Azize Nino'nun faaliyetleri sonucunda Gürcistan Kralı Aziz Miriani ve Kraliçe Azize Nana tarafından Hıristiyan dini benimsenmişti ve ülkenin resmi dini olarak ilan edilmiştir.¹¹ Arap müdahalelerine maruz kalan ülkede M.S. 654 yılında Arap halifeliğine bağlı olan ordular Tiflis'te emirlik oluşturmuşlardı.¹²

M.S. 886 yılında Bagratlı soyundan I. Aşot, Bizansların ve Abbasileri bölgedeki zayıflığından yararlanarak İberia kralı unvanını aldı. Daha sonra ise, III. Bagrat Gürcistan'ın dağılmış ve birbirinden ayrı yönetimde olan prenslikleri bir araya getirip, tek bir devlet altında birleştirmişti.¹³ 1122 yılında "Kurucu" (Ağmaşenebeli) olarak adlandırılan Kral Davit Tiflis'i araplardan geri alarak güçlü Gürcü devleti kurmuştu.¹⁴ XIII. yüzyılda Kral Davit'in torunu olan Kraliçe Tamar döneminde Gürcistan devletinin gücü doruğuna ulaşmıştır. 1184-1215 yıllar arasında hüküm süren Kraliçe Tamar döneminde ülke sınırları Azerbaycan'dan Çerkesya'ya, Erzurum'dan Gence'ye kadar uzanan imparatorluk haline gelmişti. Şirvan ve Trabzon da Gürcü imparatorluğu sınırları içerisindeydi.¹⁵

İmparatorluk döneminde İran, Moğol ve İlhanlıların tehditleri yönetimi tedirgin etmekteydi. XVI. yüzyılda ise Osmanlı devleti Gürcistan'a girerek batıdaki Acara

¹⁰ **Ana Britannica**, C.X, Ana Yayıncılık , İstanbul, 1984, s.206

¹¹ Saqartvelos sapatiarqo, **sakartvelos martmadidebluri eklesiis istoria**, (çevrimiçi) <http://www.patriarchate.ge/?action=istoria>, 16 Mart 2014.

¹² M. Lortqifanidze, **sakartvelos istoria**, C. I, Tiflis, 1975, s. 525.

¹³ **Qartlis ts'xovreba bagrat III-is tvitmpkrobelobisa da agmsheneblobis shesaxeb**, (çevrimiçi) <http://www.georoyal.ge/?MTID=1&TID=26&id=464>, 16 Mart 2014.

¹⁴ M. Vachnadze, V. Guruli, M. Bakhtadze **sakartvelos istoria udzveleri droidan 1801 wlamde**, Artanuji Yay. Tiflis, 2003, s.89.

¹⁵ John F. Badderly, **Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyih Şamil**, Kaykan Yay. İstanbul 1995, s.48.

bölgesini ele geçirip Çıldır eyaletini kurmuştu. Gürcistan'ın doğusunda ise İran bir etki alanı oluşturmuştu.¹⁶

XVIII. yüzyılda Kral II. Erekle (1744-1798) Gürcistan'ın doğusundaki Kartli ve Kakheti Krallıklarını birleştirerek ülkede tek bir yönetim kurdu ve İran nüfuzunu önlemişti. Batı Gürcistan'da İmereti Kralı I. Solomon ise batıdaki Osmanlı etkinliğine son vermişti. Yanlız, dış tehditler devam ediyordu ve bu nedenle Gürcüler ve Ruslar arasında 24 Temmuz 1783'te Georgiyevsk Antlaşması imzalanmıştı. Antlaşmanın ana amacı, eğer Gürcülere karşı herhangi bir tehdit yönelirse Ruslar yardım edeceklerdi.¹⁷

Georgievsk Antlaşması Rus İmparatorluğu tarafından yerine getirilmemişti ve ilerleyen yıllarda meydana gelen İran müdahalesine karşı Rusya tepkisiz kalarak Gürcistan'ı zor durumda bırakmıştır. 1801 yılında ise, Ruslar Gürcistan'ın Kartli ve Kakheti bölgesini işgal etmişlerdi. Osmanlı-Rus savaşının (1877-1878) ardından Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan Gürcü toprakları Rusya'nın himayesi altına geçmiştir.¹⁸ Sonuçta, Gürcistan tamamıyla Rus İmparatorluğunun egemenliği altına girmiş oldu.

Sovyetler Birliğinin Gürcistan'ı ihlal etmesinden önce, 1917 yılında Gürcistan'da ulusal hareketlenmeler olmuştu. Noe Zhordania'nın önderliğindeki Marksist Sosyal Demokrat Parti, Gürcistan ulusal hareketinde önemli rol oynamıştı. Bu parti daha sonra Menşeviklerin idaresi altına geçmişti ve 26 Mayıs 1918 yılında Almanya korumasında Gürcistan Devleti kurulmuştur. Devletin ismi "Demokratik Gürcistan Cumhuriyeti" olmuştu ve Cumhurbaşkanı olarak Noe Zhordania seçilmişti. Fakat Demokratik Gürcistan Cumhuriyeti varlığını uzun süre sürdüremedi ve 1921 yılında Kızıl Ordu Gürcistan'ı işgal etmiştir. Noe Zhordania ve Menşeviklerin hükümeti Batum limanından gemilerle Fransa'ya göç etme ve siyasi sığına talep etmek zorunda kalmıştı.¹⁹ Gürcistan'ı terk eden Noe Zhordania ve hükümeti Gürcistan'a asla geri dönememişti. Gürcistan ise, Kızıl Ordu işgalinden

¹⁶ Fahrettin Kırzioğlu, **Osmanlılar'ın Kafkas Ellerini Fethi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, s. 288-290.

¹⁷ Договор о признании царем Карталинским и Кахетинским Ираклием II покровительства и верховной власти России , **Георгиевский трактат 24 июля 1783 г.** (çevrimiçi) <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/georgia.htm> , 15 Şubat 2014.

¹⁸ Abdullah Saydam, **Kısım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 35-36.

¹⁹ Salome Zurabishvili, **gza sakarvelosk'en** - gamomtsemloba p'alit'ra L, Tiflis, 2013.

sonra “Transkafkasya Sovyetler Federe Cuhuriyeti”ne dâhil edilmişti. 1936 Anayasası’yla da “Gürcistan Sovyetler Sosyalist Cuhuriyeti” kurulmuştur. 1980’li yılların sonunda Gürcistan’da SSCB’ye karşı milliyetçi hareketlenmeler meydana gelmişti. 9 Nisan 1991 yılında ülke SSCB’den çıkarak bağımsızlığını ilan etmişti ve “Gürcistan Cuhuriyeti” kurulmuştu.

1.2.1 Sovyetlerden Bağımsızlık: Gamsakhurdia Dönemi

Sovyetler Birliğinden yeni çıkmış Gürcistan’da başlayan yeni dönem yurtsever Zviad Gamsakhurdia ile başlamaktadır. Z. Gamsakhurdia ve çevresi tamamen yurtsever insanlardı, fakat yurtseverliğin yanısıra bu insanların siyaset yapma konusunda tecrübeleri neredeyse hiç yoktu.

28 Ekim 1990 yılında Gürcistan Sosyalist Cuhuriyetinde gerçekleştirilmiş çok partili seçimlerde komünist olmayan bir parti “Yuvarlak Masa-Bağımsız Gürcistan” oyların %54 ile galip çıkmıştı. İlk başta Gürcistan Yüksek Konseyi (Parlamento) tarafından yönetiliyordu. 9 Nisan 1991 yılında Yüksek Konseyi tarafından yapılan Anayasa değişikliği yolu ile Gürcistan’da daha önce olmayan Cuhurbaşkanı konumu getirildi ve 26 Mayıs 1991 yılında Yüksek Konseyi Başkanı Zviad Gamsakhurdia Gürcistan Cuhurbaşkanlık seçimlerindeseçmenlerin %86 oy alarak Gürcistan Cuhurbaşkanı oldu.

Z. Gamsakhurdia ülke yönetiminde getirmiş olduğu bir yenilik Kaymakamlıkların oluşturmasıydı. 29 Ocak 1991 yılında Gürcistan Parlamentosu tarafından da onaylanan bu yenilik sonucunda Cuhurbaşkanı her bölgeye Kaymakamları atadı. Kaymakamların çoğu komünizm döneminden kalma yolsuzluk alışkanlıklarını bırakamadıkları için, çalıştıkları bölgelerde yolsuzluk durumları artmaya başlamıştı. Bu nedenle Z. Gamsakhurdia yolsuzluklarla suçlanan kaymakamları sürekli değiştirme çabasıındaydı ve bu durumda onun düşmanlarının sayısı da gittikçe artıyordu. Kamu personeli seçme konusunda da Gamsakhurdia’yı başarısız buluyorlardı. Onun atamış olduğu bazı bakanların şüpheli itibarları toplumun büyük kısmını tahriş etmekteydi. Toplumun kavrama gücü yüksek olan kısmının hükümete karşı saygısı gittikçe kayboluyordu. Bunun yanısıra,

Cumhurbaşkanının ailesi onun siyasi kararları üzerinde çok büyük etki yaratıyordu. Dolayısıyla, toplumda ona karşı olumsuz tepki gittikçe büyümeye başlamıştı. Z. Gamsakhurdia döneminde ülke ekonomisinin gelişmesi için pek bir şey yapılamamıştı. Ülke 1991 yılına kadar SSCB içerisindeydi ve SSCB resmi olarak ancak 1991 yılında yıkılmıştı. Sovyetler para birimi Manet gittikçe değerini kaybediyordu. Ülke genelindeki demiryolları insanlar tarafından soyuluyordu. Siyaset yapma tecrübeleri olmaya “yurtseverler” iktisadi sorunlarının büyümesine elverişli ortam yaratıyorlardı. Örneğin, Samtredia Kaymakamı “Yuvarkal Masa” Hükümetinden onay alarak demiryolları kapatmıştı : “*Rusya’yı blokad altına aldı*”!, ama bunu yaparak hem Gürcistan’ı hem de Ermenistan’ı büyük iktisadi zarara uğratmıştı.²⁰

Z. Gamsakhurdia tarım reformları gerçekleştirmeye tamamen karşıydı, çünkü ona göre “*Gürcü olmayanlara topraklar verilmeyecek*” ve “*topraklar Sovyetler Maneti için satılamazdı*”. Yanlış milliyetçi tutumları kullanarak ve ülke ekonomisinde doğru olmayan adımları atarak Z. Gamsakhurdia yönetimi SSCB kaderini paylaşarak yıkılmaya yönelmişti.²¹

Gürcistan’da Gürcüler dışında büyük sayıda yabancı asıllı vatandaşlar da yaşamaktaydı (Ermeniler, Azeriler, Ruslar, Ukraynalılar, Rumlar, Yahudiler v.s.) ve Z. Gamsakhurdia’nın aşırı milliyetçiliği sonucunda onun karşıtı olan vatandaşların sayısı gittikçe artmaya eğilim göstermişti. Batılı ülkelerin basınında Z. Gamsakhurdia ile ilgili olumsuz yazılar çıkmaya başlamıştı ve buna sebep Z. Gamsakhurdia’nın yapmış olduğu Batı karşıtı açıklamalar oluyordu. Örneğin, bir konuşmasında Z. Gamsakhurdia ABD Başbakanı George H.W. Bush’un “*Kremlin Ajanı*” (!) olduğunu söylemişti. Ayrıca, ona göre “*Masonlar*” ve “*Batılı Kara Güçler*” Gürcistan’a karşı geliyorlardı. Bu durumda, Z.Gamsakhurdia’nın Batıdan destek alma konusunda hiçbir umudu olmayacaktı.²²

Ülkedeki Cumhurbaşkanı taraftarları ve karşıtları arasında gerginlik gittikçe artıyordu. 1991 yılın 19-21 Ağustos tarihleri ise Z. Gamsakhurdia yönetimi için dönüm noktası olmuştu. Bu tarihlerde GKÇP (Rusça: ГКЧП - Государственный

²⁰revaz gachechiladze, „sakartvelo msoplio k'ont'ekst'shi- XX da XXI sauk'uneebis p'olit'ik'uri tskhovrebis dziritadi moment'ebi“ bak'ur sulak'auri Yay., 2013. Tiflis s. 536.

²¹Gachechiladze, R. a.g.e.s. 537

²²Gachechiladze, R. a.g.e.s.143

Комитет по Чрезвычайному Положению)²³ darbesi meydana gelmişti. Darbenin ilk gününde Sovyetler generallerin isteği üzerinde kindi insiyatifi ile kurmuş olduğu Ulusal Orduyu Gürcistan İç İşleri Bakanlığın nezdindeki bir bölümü olarak ilan etti. Bu durum ise, Ulusal Ordunun Gamsakhurdia tarafından iptal edilmiş olduğu anlamına geliyordu. Ulusal Ordu Gamsakhurdia'nın komutasına itaatsizlik ederek Tedzma vadisinde kamp kurmuştu.²⁴

21 Ağustos tarihinde Moskovada GKÇP darbesi başarısızlıkla sonuçlandı ve Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Yeltsin kararı ile darbecileri tutuklamışlardı. Gürcistan'daki muhalif güçler ve partiler ise Gamsakhurdia'yı darbecilerle itaat ettiği ile suçladılar. Cumhurbaşkanı ve eskiden onun yakın yoldaşı olan, Ulusal Ordu Başkanı Tengiz Kitovani arasında anlaşmazlık artmıştı. Tengiz Kitovani ülkedeki Gamsakhurdia'ya karşı olan muhalifleri bir araya toplamıştı ve onlarla bir nevi geçici ittifak kurmuştu. Anlaşmazlık silahlı çatışmaya- "Tiflis İç Savaşına" dönüşmüştü.²⁵

Tengiz Kitovani ordusu Tiflis'te Parlamento binasına ateş açmıştı. Savaş iki hafta sürdü. Savaşta yüz kişi hayatını kaybetti, başkent merkezi alevler içerisinde kalarak birçok bina yıkıntılara dönüşmüştü. Savaşın yanısıra, Gürcistan'ın imajı uluslararası arenada yerle bir olmuştu. Dikkat edilmesi gerekir ki, 1991 yılın 25 Aralık tarihinde SSCB'nin resmi dağılmasından sonra, ABD eski SSCB ülkelerinin bağımsızlıklarını tanımıştı, fakat bu ülkelerin listesinde sadece Gürcistan eksikti.²⁶

1992 yılın 5 Ocak tarihinde "Tiflis İç Savaşı" sona ermişti. Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdia ve taraftarlarının bir kısmı ülkeden kaçmıştı. Bu esnada Ermenistan Devlet Başkanı Petrosyan, Gamsakhurdia ve destekçilerine topraklarını

²³1991 yılın 19 Ağustos'ta Komünist Parti, KGB ve Kızıl Ordu üst düzey yetkilileri bir araya gelerek "GKÇP" adlı devlet yönetim komitesi oluşturdu. Komite darbe girişiminde bulunarak Kırım'da tatil yapan Gorbaçov'u görevden uzaklaştırdı ve ülkede olağanüstü hal ilan edildi. Fakat dönemin Rusya Federatif Sosyalist Cumhuriyeti lideri Yeltsin'in çağrısıyla halk Moskova sokaklarında tankların önüne çıktı. 22 Ağustos'ta darbe başarısızlıkla sonuçlandı. Darbe yönetiminde yer alan Oleg Baklanov, Vladimir Kryuchkov, Valentin Popov, Boris Pugo, Vlasili Starodubçev, Aleksandr Tizyakov, Dmitri Yazov tutuklanarak cezaevine gönderildi. Pugo, 22 Ağustos'ta intihar etti. **Dünya Bülteni, Gorbaçov Darbeyi Türk medyasından izledim:** (çevrimiçi)

<http://www.dunyabulteni.net/haber/171614/gorbacov-darbeyi-turk-medyasindan-izledim>, 22.03.2014

²⁴zurab abashidze, „**dangreuli k'edlis chrdilshi: 1990-1991**“, bak'ur sulak'auri Yay., 2012. Tiflis, s.95.

²⁵Gachechiladze, R. **A.g.e.s.143.**

²⁶Gachechiladze, R. **A.g.e.s.144.**

açarak onlara siyasi sığınma hakkı tanımıştı. Bu tarihten itibaren Gamsakhurdia mücadelesine yurt dışında devam etmeye karar vermişti.²⁷

Z. Gamsakhurdia, Ermenistan'dan sonra Çeçen Cumhuriyeti'ne geçti ve Gürcistan'daki iktidar güçlerine karşı mücadelesine devam etmişti. Fakat Gürcistan'ın batısındaki Zugdidi bölgesindeki çatışmalarına takiben 1993 yılın Aralık ayında Z.Gamsakhurdia ölü bulunmuştu.²⁸ Bugüne kadar Z. Gamsakhurdia'nın öldürümüş olduğu veya intihar ettiği konusu üzerinden tartışmalar sürmektedir.

1992 yılın 7 Ocak tarihinde ülke yönetimine geçen Askeri Konsey, hükümetin başına eski başbakan Tengiz Sigua'yı getirmişti.

The New York Times gazetesi Z. Gamsakhurdia'nın Gürcistan Cumhurbaşkanlığının sona ermesinin ardından şöyle yazıyordu:

*-“Bağımsızlık ilanından sonra Zviad Gamsakhurdia'nın devlet başkanlığına getirilmesi oldukça normal görünüyordu. Ancak göreve geldikten sonra demokrasiyle bağdaşmayacak adımlar attı. 1991'de Gürcülerin çoğu onun akli dengesini yitirdiğini düşünüyordu. Tiflis'teki karışıklıktan sonra çareyi kaçmakta buldu. 1992 Şubatında demokratlardan oluşan bir koalisyon, ülkeyi kurtarmak üzere yaşayan en ünlü Gürcü'yü (Şevardnadze) geri çağırdı”.*²⁹

1.2.1.1 Gamsakhurdia Döneminde Gürcistan Dış Politikası

Gamsakhurdia döneminde Gürcistan'ın dış siyaseti sadece Rusya'ya karşı politikayı izlemekle sınırlıydı. Uluslararası çapta daha tanınmayan bir ülke içindeki karışıklıklarla, siyasi ve ekonomik krizlerle boğuşuyordu ve ülkenin dış siyasetinin eğimi neredeyse hiç yoktu.

Sovyetler birliğinden yeni kopan ve tamamen yalnız kalan jeopolitik bir ortamda Gürcistan'ın dış siyaseti sadece Rusya faktörü ile sınırlı kalmaktaydı. Bazı araştırmacılara göre, Gamsakhurdia döneminde Gürcistan'ın dış siyaseti strateji temeline dayanmamaktaydı ve jeopolitik hesaplamalarını sadece “stratejik

²⁷ *Milliyet gazetesi*, 13 Ocak 1992.

²⁸ P. Henze, “Gürcistan ve Ermenistan: Sıkıntılı Bağımsızlık“, Avrasya Etütleri, II/2, Ankara. 2001, s.4-5.

²⁹ Selçuk Ural, İrfan Tokgöz, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 07, Ankara, İlkbahar 2011. s. 123.

idealizmine” dayanarak gerçekleştirmekteydi.³⁰ Gamsakhurdia döneminde hem iç hem de dış siyaset popülizm olgusu ile açıklanabilir.³¹ Siyasete popülist yaklaşımı iki birbirinden tamamen ters olan ve yeni doğan demokrasi için geçerli olgulara yol açmıştı. İlki, Gamsakhurdia’nın hem iç hem de dış siyasete popülist yaklaşması ilk başta ona halkın desteğini kazandırmıştı. İkincisi, bazı araştırmacılara göre, onun kullanmış olduğu yönetim yöntemleri ülkenin o dönemdeki idaresini otoriter sistemine yaklaştırdı.³² Ronald Grigor Suny’ye göre, Gamsakhurdia’nın yükselen otoriterliği sadece etnik olarak Gürcü olmayanların değil, ayrıca milli hareketin de çok sayıdaki liderin kendine karşı yabancılaştırmaya yol açmıştı.³³

Ülke yönetiminde tecrübesiz siyasetçilerin olmasına rağmen, Gamsakhurdia döneminde de vardı ülkenin dış politikasında önceliklerin şekillendirme deneyimi. En azından böyle bir deneyimin altının çizilmesi gerek. Bu deneyim o dönemdeki Gürcistan’ın Rusya’dan uzaklaşma ve başka ülkelerden destek alma talebinde bulunma ile açıklanabilir.³⁴ Bu yolda birkaç adım atılmıştı ve Gamsakhurdia Amerika Birleşik Devletlerinin desteğini almaya çalışmıştı. Bu amaçla 1990 yılın Mart ayında Washington’a kendi temsilcisini göndermişti, fakat bu ziyaret hiçbir sonuç doğuramamıştı.³⁵

Gamsakhurdia’nın Gürcistan dış siyasetindeki en önemli kararı aslında ülkenin BDT’ye üye olmasına karşı çıkmasıydı. Diğer yandan ise, Gamsakhurdia döneminde Gürcistan uluslararası camia tarafından tanınmaktan daha çok uzaktı. Ülkenin dış siyasetini oluşturacak kişi Gamsakhurdia sonrasında hükümete gelecek olan Eduard Şevardnadze olacaktı. Ülkenin uluslararası çapta tanınabilmesi için siyaset yapmayı iyi bilen ve daha tecrübeli olan bir hükümete ihtiyaç vardı ve bu ihtiyaç eski

³⁰ Aleksandre Rondeli, “damouk’idebeli sakartvelos archevani”, **akhali azri**, Sayı 3, Ekim-Kasım 2001 s. 5

³¹ Stephen Jones, **Ideoloji and National Identity in Post-Soviet Foreign Policies**, “The Role of Cultural Paradigms in Georgian Foreign Policy”. Ed. Rick Fawn , Frank Cass Publishers. London, 2004. s. 83-110.

³² Gia nodia, Alvaro P'int'o Skolbakhi, “sakartvelos p'olit'ik'uri landshapt'i: mights'evebi, gamots'vevebi da p'ersp'ekt'ivebi”, **CIPDD**, 2006. s. 12

³³ Ronald Grigor Suny, “Provisional Stabilities: The Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia”, **International Security**, Cilt 24, No.3. Winter, 1999-2000. s. 163

³⁴ Aleksandre Rondeli, **a.g.m.** s.8

³⁵ Revaz Bakht'adze, gadats'qvət'ilebis migheba sust' sakhelmts'iposhi, **bt'k'k'-s saertashoriso p'olit'ik'is k'vlevis seria**, Tiflis2007, s. 57.

Sovyetler Dışışleri Bakanı Şevartnadze'nin Gürcistan hükümetine gelmesi ile gidirilmeye çalışılmıştı.

1.2.2 Eduard Şevardnadze Dönemi

1992 yılında ülke yönetimine geçen Askeri Konsey, hükümette uzun süre kalamayacağını ön görerek, ülke yönetimi için karizmatik bir liderin getirilmesine ihtiyaç duydu. Arayış içerisinde bu konuma gelebilecek en uygun kişi olarak Eduard Şevardnadze seçilmişti. Şevardnadze 1970'lı yılların başında Gürcistan Komünist Partisi birinci sekteri olmuştu. Daha sonra Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezi Komitesi'nde ve Politbüro üyesi olarak çalışmalarını sürdürmüştü. SSCB'nın dağılma sürecinde Dışışleri Bakanı olmuş tecrübeli, dünya dengelerini ve siyasetini iyi bilen, diplomasi ve yöneticilik yeteneklerine sahip olan bir siyasetçiydi. İşte Gürcistan içine düştüğü kötü durumdan ötürü bu nitelikteki bir siyasetçiye ihtiyaç duyuyordu. Bu siyasetçinin uluslararası boyuttaki tınınmışlığı Gürcistan'ın da uluslararası alanda tanınmasına yol açacaktı.

1992 yılın 6 Mart tarihinde Şevardnadze Gürcistan'a geldi ve onun gelmesi ile birlikte, büyük devletler tarafından Gürcistan'ı tanıma süreci hızlandırılmıştı. Ayrıca, ülke uluslararası örgütlere üye olmaya başladı. Yüksek seviyelerde kontaktları kurma çabaları daha da kolaylaştırılmıştı ve çok ağır ekonomik durumunda bulunan ülke yurtdışından insani yardımları almaya başladı. Gürcistan'da diplomadik temsilciliği açan ilk ülke Almanya olmuştu. Onun ardından Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye ve İsrail Büyükelçiliklerini açmışlardı. Bu sıralamada Rusya Federasyonu sadece 7. yeri tutmaktadır.³⁶

Gürcistan'a dönmesinden sonra, Şevardnadze Gürcistan Devlet Konseyi Başkanı olarak seçilmişti. Onun yardımcısı Jaba İoseliani olmuştu, Savunda Bakanı olarak ise Tengiz Kitovani atanmıştı. Şevardnadze halkın desteğini sağlamak ve yaklaşan seçimlerde iktidarını korumak için "Gürcü Halkın Birliği" ismi altında siyasi parti kurmuştu. 1992 yılın Ekim ve Kasım aylarında düzenlenen seçimlerde onlarca parti yarışmaktaydı ve bu karmaşık siyasi tabloda, seçimlerden sonra ilk üç

³⁶ Gachechiladze, R. a.g.e.s.554.

parti belirlenmişti. Birinci yeri Şevardnadze'nin kurmuş olduğu parti "Gürcü Halkın Birliği" aldı, sağ görüşü temsil eden "Milli Demokrat Partisi" ikinci oldu ve üçüncü sıraya ise, Acara Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Aslan Abaşidze'nin kurmuş olduğu sosyal demokrat görüşü temsil eden "Gürcistan Demokratik Uyanış Birliği" geçmişti. Edilen sonuç Şevardnadze'yi atanmış olduğu durumundan, halk tarafından seçilen devlet adamı makamına yükseltmişti.³⁷

Bu sırada, 1992 yılın Ağustos ayında ayrılıkçı Abkhaziya Özerk Cumhuriyetinde savaş patlak verdi. Gürcistan Hükümet Güçleri ve ayrılıkçı Abhaz güçlerinin arasındaki savaş 13 ay devam etti. Abhaz ayrılıkçı güçlerini yerel Ermenilerden oluşan Bagramian Ordusu, kiralık Kuzey Kafkasyalı askerler, Kazakların silahlı askerleri ve Gudauta'da yerleşik olan Rusya askeri garnizonu destekliyordu. Gürcistan tarafında bu çatışmanın çözülmesine engel olan durum ise iç savaştı. İç savaş eski Cumhurbaşkanı Z. Gamsakhurdia taraftarları ve Hükümet arasındaydı ve Abhazya Savaşına paralel bir şekilde devam ediyordu. Aynı dönemde batı Gürcistan'da Samegrelo bölgesinde çatışmalar patlamıştı ve buna artı olarak, Gürcistan-Osetia çatışması da başını göstermişti. Post-Sovyet ülkesi olan Gürcistan için Abhazya savaşının sonuçları çok ağır olmuştu. Ülke büyük sayıda savaş mağduru insanlar ile dolmuştu ve bu insanların çoğu hem çok ağır maddisel hem de psikolojik zarar altındaydı.³⁸

Abhazya Savaşı sonucunda 20,000'den 30 000'e kadar etnik Gürcü öldürülmüştü ve 250,000'den fazla insan Abhazya'dan mülteci olarak çıkmıştı. Savaş sırasında hem Gürcü hem de Abhaz tarafından çok sayıda askeri suç işlendi. Bu suçların başında Abhazya'da Gürcülerin etnik temizliği gelmektedir. Savaşta 4,000'e kadar Abhaz asıllı öldürülmüştü ve 20,000 Abhaz ise mülteci olmuştu. Savaştaki çatışmaların ve savaş sonrası dönemi sonucunda Abhazya alanı tamamen yağmalanmıştı. Günümüzde bile, Gürcistan'dan *de facto* bağımsızlığını kullanan

³⁷Gürcistan Parlamentosu Milli Kütüphanesi, "Demokrasiye Geçiş Süresi ve Aktif Vatandaşlık", 3. Bölüm-" Gürcistan'da Seçimlerin En Yakın Tarihi ", (çevrimiçi) <http://www.nplg.gov.ge/gsdll/cgi-bin/library.exe?e=d-00000-00---off-0civil2-civil2-01-1--0-10-0--0-0---0prompt-10--..4---4---0-01--11-ka-10---10-help-50--00-3-1-00-0-00-11-1-0utfZz-8-00-0-11-1-0utfZz-8-10&a=d&cl=CL2.5&d=HASH375e209a2b3dd408318ba0.8.3>, 30 Mart 2014.

³⁸Tariel Putkaradze, "Cases of Cooperation in Favour of Caucasys or again "Confederation of Caucasus?!", s.4, 2008, (çevrimiçi) http://www.kas.de/upload/auslandshomepages/PolDi_suedkaukasus/Causes_of_War/Causes_of_War_georgia2.pdf, 02 Nisan 2014.

Abhazya çok ağır sosyal ve iktisadi şartların altındadır. Kendi kendine ilan ettiği bağımsızlığına rağmen, ayrılıkçı Abhazya günümüzde bile tamamen Rusya Federasyonuna bağlıdır.³⁹

1995 yılına geri dönersek, Şevardnadze ülkede siyasi istikrarsızlığa sebep olan ve merkezi hükümeti tanımayan silahlı çetelere karşı mücadeleye girişti ve başarılı olup iktidar karşısındaki en büyük engeli de aşmış olmuştur. Ağustos 1995 yılın Ekim ayında yürürlüğe giren yeni Anayasa Gürcistan siyasi sisteminde normalleşme sürecinin başlamasına yardımcı olmuştur. Gamsakhurdia sonrasında feshedilen devlet başkanlığı makamını Şevardnadze yeniden ihdas etti ve 5 Ekim 1995'te yapılan cumhurbaşkanı seçimlerinde kazanarak devletbaşanı koltuğuna oturmuş oldu. 1999'da Parlamento ve 2000 yılında gerçekleştirilen cumhurbaşkanı seçimlerinde de Şevardnadze yerini korumuştur. Ancak, silahlı çetelerin yok edilmesi ve iç huzurun sağlanmasına rağmen, ülkede yolsuzluklar konusunda arzulanan başarı elde edilememiştir. Yabancı ülkelere kredi veya nakit olarak gelen yardımların üst düzeydeki yöneticiler arasında paylaşıldığı düşünülen insanların sayısı giderek artıyordu. Mutsuz ve yaşadıkları durum ve ortamlarından memnun olmayan insanlar her fırsatta protestolara başvuruyorlardı, ancak durumun iyileşmesi, sosyal güvenliğin artırılması veya toplumun iktisadi farrahlığın ufku bile görünmemekteydi.⁴⁰

1.2.2.1 Şevardnadze Döneminde Gürcistan'ın Dış Politikası

Eduard Şevardnadze'nin ülke için izlemiş olduğu dış siyasetini iki ayrı döneme ayırabiliriz. İlk dönem 1992-1995 yılların zaman dilimine denk gelmektedir. İkinci dönem ise, 1995 yılından Gül Devrimi'ne kadar (2003) uzanır.

1992-1995 yılları Şevardnadze yönetiminde olan Gürcistan'ın dış politikasının birinci dönemidir ve bu dönemin en önemli dış politik sonucu ülkenin BDT'ye üye olmasıdır. Şevardnadze'nin Gürcistan'a dönmesi ile beraber ülke uluslararası

³⁹ "Sokhumi Nasıl Düştü", Gürcistan Kamu Yayıncılığı televizyonu, 2006 yılında çekirilmiş belgesel film. Yazar: Mikheil Basiladze, Yönetmen: Levan Akhobadze, 2006.

⁴⁰ Selçuk URAL, İrfan TOKGÖZ, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 07, İlkbahar 2011. s. 125.

camianın önemli bir kısmı tarafından egemen bir devlet olarak tanınmaya başladı. Gürcistan'ın dış siyaseti Şevardnadze'nin hükümete gelmesi ile beraber BDT'ye girmeden ve Sokhumi kentinin savaş sonucunda kayıp edilmesinden önce, ilk 12 ay boyunca Rusya'nın egemenlik alanına geri dönmeme çabalarını sergilemektedir.⁴¹ İlk başta Şevardnadze'nin BDT'ye yönelik siyasetinin Gamsakhurdia'nın BDT'ye yönelik siyasetinden hiç bir farkı yoktu. Buna rağmen, Helena Frazer'e göre, Şevardnadze Rusya ile ilişkilerin normalleşme önemi ile ilgili daha çok pragmatik açıklamalarda bulunuyordu.⁴² Fakat Şevardnadze Gürcistan'ın BDT'ye üye olma talebine karşı çıkmaya devam ediyordu ve gündeme Gürcistan'dan Rus askeri üslerin çıkartma konusunu da getirmişti. O dönemde Şevardnadze BDT'ye Gürcistan'ın siyasi ve askeri entegrasyonun ülkenin çıkarlarına aykırı olduğu düşüncesini savunuyordu.⁴³

Dü dönemde Rusya'nın zorlayıcı diplomasisi birkaç taraftan geliyordu. Birincisi, Rusya Abhazya çatışmasında Abkhaz ayrılıkçı güçlerin tarafını desteklemekteydi. Abhazya çatışmasında Rusya'nın ayrılıkçı güçleri desteklemesinden dolayı Şevardnadze bu çatışmanın açık bir şekilde Gürcistan-Rusya arasında olduğunu söylemekteydi.⁴⁴ İkincisi, Rusya doğalgazı ve telefon bağlantılarını keserek Gürcistan'ı iktisadi abluka içinde aldı. Ayrıca, Rusya diğer eski Sovyetler ülkelerinden farklı olarak, Gürcistan'a kredi vermeyi kesmişti. Üçüncüsü, Rusya'nın Gamsakhurdia taraftarlarını desteklediği ile ilgili Şevardnadze'nin ciddi şüpheleri vardı.⁴⁵

Rusya Güney Osetia'daki ayrılıkçı güçlerini de destekliyordu ve 1991-1992 yıllarında çatışma eskalasyonu yaşanmıştı.⁴⁶ Bazı uzmanlara göre bu çatışmada Rusya'nın çıkarları vardı ve Rusya askeri harekâtlara doğrudan karışmaktaydı. Uzmanların diğer kısmına göre ise, bu çatışmada Rusya'nın karışması tartışılır bir

⁴¹ Helena Frazer, **A Case of Bandwagoning? Georgian Foreign Policy and Relation With Russia**, 1997. s. 16.

⁴² Helena Frazer, **a.g.e.**

⁴³ Helena Frazer, **a.g.e.**

⁴⁴ Roy Allison, Christoph Bluth, **Security Dilemmas in Russia and Eurasia, The Caucasus States: The Regional Security Complex**, RIIA Yay., Londra, 1998, s.180.

⁴⁵ Giorgi Gvalia, sadisert'atsio nashromi „rogor ircheven p'at'ara kveqnebi st'rat'egiul mok'avshirebs? dabalansebis da mit'masnebis st'rat'egiebi samkhret k'avk'asiis regionshi“ , ilias sakhelmts'ipo univesit'et'i, Tiflis, 2013 s.52.

⁴⁶ Edgar O, Balance, **Wars in the Caucasus**, New York University Yay., New York, 1997, s.117.

konu olabilir, çünkü onlara göre çatışmanın başladığı dönemde Rusya'nın Gürcistan'a yönelik dış politikası daha şekillenmiş veya kesinleşmiş değildi.⁴⁷ Fakat 1992 yılın Mayıs-Haziran aylarında Rusya'nın Gürcistan'a ait bu bölge ile meraklanması belli olmuştu. Örnek üzerinden söylemek gerekirse, Rusya Yüksek Konseyi Başkanı Ruslan Khasbulatov ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Alexander Rutsko Güney Osetia bölgesinin Rusya'ya bağlanması ile ilgili açıklamalarda bulundular.⁴⁸ Khasbulatova göre "Rusya kendi vatandaşlarının haklarının ihlal edilmesine hiçbir şekilde izin vermeyecekti".⁴⁹ Bu açıklamada Khasbulatov Güney Osetia bölgesinde yaşayan Rusya vatandaşlarını kastetmekteydi. Daha da fazlası, Khasbulatov Şevardnadze'yi Tiflis'i bombalama ile tehdit etti, eğer o Güney Osetia'da askeri harekâtlarına son vermeyecekti.⁵⁰

Şevardnadze hükümeti iç ve etnik savaşlar içinde bulunan ülkeye yardım ve desteğin Batı'dan geleceği beklentisindeydi, fakat beklenen destek gelmemişti. Bu beklentinin gerçekleşemediği nedeniyle Şevardnadze Rusya ile yakınlaşma politikasını uygulamaya başlamıştı.⁵¹ 1993 yılın 27 Eylül tarihinde, Gürcistan'ın hem iç hem de dış gerginlik ortamında, Şevardnadze Rusya Cumhurbaşkanı Boris Yeltsin'e telegraf göndererek Rusya'nın önceden ısrar ettiği Gürcistan'ın BDT'ye üye olma konusunda olumlu cevap verdi. Yıllar sonra Şevardnadze almış olduğu bu kararı "Rusya tarafından Gürcistan'ı diz çökmeye zorladığı" olarak değerlendiriyordu.⁵² Bu karardan sonra Gürcistan'da dört tane Rus askeri üs açıldı ve 1994 yılın Mart ayında Rusya-Gürcistan arasında "Kardeşlik, Komşuluk ve İşbirliği" sözleşmesi imzalanmıştı.⁵³

Bazı analistlere göre, Şevardnadze'nin almış olduğu bu karar tehdit gücüne teslim olma olarak değerlendirilmiş olsa bile, Gürcistan gibi zayıf bir devletin Rusya gibi güçlü bir devletin yanında yer alması olumsuz bir şekilde değerlendirilmek pek de doğru

⁴⁷ Svante E. Cornell, **Small Nations and Great Powers: A study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus**, Routedledge Curzon Yay. Londra, 2001. s. 346.

⁴⁸ Svante E. Cornell, **a.g.e.**

⁴⁹ Svante E. Cornell, **a.g.e.**

⁵⁰ Svante E. Cornell, **a.g.e.**

⁵¹ David Darchiashvili, **Building Democracy in Georgia**, "Georgia in the South Caucasus Regional Context", Discussion Paper 12, May 2003. s.8.

⁵² Jonathan Wheatley, **Georgia from National Awakening to Rose Revolution: Delayed Transition in the Former Soviet Union**, Free University Yay., Berlin, 2004. s. 84.

⁵³ Ted Hopf, **Identity, Legitimacy and the Use of Military Force: Russia's Great Power Identities and Military Intervention in Abkhazia**. Cilt 31, Cambridge, 2005, s. 229.

olmaz. Bu kararı alarak ve Gürcistan'ın BDT'ye girmesini sağlayarak Şevardnadze iki konuda çözüm bulmuş oldu. İlki, bu yöntemle o Rusya gibi dış tehdidi yatıştırmış oldu ve ikincisi, yine Rusya gibi dış aktörü kullanarak ülke içindeki istikrarı ve kendi rejimin yaşayabilirliğini sağlamış oldu.⁵⁴

1990'lı yılların başında Gürcistan tek başına uluslararası siyasette hareket etmeye daha çok zayıftı. İç siyasette ve ekonomide istikrarsız olan bir ülkenin dış siyaseti de Rusya'nın baskıcı faktöründen dolayı tehdit içindeydi. Örneğin, Bruno Kopiters'e göre 1990'lı yılların başında Gürcistan sadece zayıf bir devlet değil, Abhazya ve Güney Osetia'daki çatışmalardan ve iç siyasetteki gerginliklerden dolayı zayıflığın en alt kategorisine düşmüştü, bu ise "oluşmamış bir devlet" ismi ile bilinmektedir.⁵⁵ Buna ilave olarak Gürcistan'ın başka uluslararası büyük güçlerden desteği yoktu. Abkhazia'da savaş zamanında Şevardnadze Birleşmiş Milletlerin Genel Sekreterine çatışma bölgesinde BM Barış Güçlerin yerleşmesi ile ilgili yazılı talepte bulunmuştu, fakat BM'den gelen cevapta benzer bir projenin gerçekleşebilmesi için doğru bir zamanın olmadığı yazıyordu.⁵⁶ Ayrıca, bu dönemde Avrupa'nın ve ABD'nin Bölgeye yönelik kesin bir siyaseti daha yoktu. Bu durum Zeyno Baran tarafından ABD'de siyasetçilerin ve analistlerin önemli kısmı bölgeyi pek tanımıyorlardı.⁵⁷

1990'lı yılların ilk yarısında bölgeye karşı Batılı güçlerin ilgisinin olmamasına rağmen, 1995 yılından itibaren bu konuda durumlar değişmişti. 1995 yılına kadar Batı güçlerin Güney Kafkasya bölgesinde ilgi yoğunlaştırma konusunda Rusya'nın Çeçenistan'daki çatışması engel oluyordu. Fakat 1995 yılından sonra Güney Kafkasya bölgesinde Batılı devletler adına Rusya'nın ciddi rakibi ortaya çıkmış oldu.⁵⁸

⁵⁴ Bkz: Helena Frazer, **A Case of Bandwagning? Georgian Foreign Policy and Relations With Russia**. University of Oxford. Mphil in International Relations. 1997.

⁵⁵ Bruno K'op'it'ersi, "sakartvelos usaprtkhoebis modeli: tsent'ri-p'eriperia" **sakhelmts'ipoebrioba da usaprtkhoeba: sakartvelos vardebis revolutsiis shemdeg**. Tbilisi, 2006. gv. 447-448.

⁵⁶ Edgar O. Balance, **Wars in the Caucasus**, New York University Press. 1997. s.127.

⁵⁷ Zeyno Baran, "The Caucasus: Ten Years after Independence", **The Washington Quarterly**, The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institute of Technology Yay, Massachusetts, 25:1, Kış 2002, s. 222.

⁵⁸ Jaba Devdariani, "sakartvelo da ruseti: rtuli gza urtiertgagebisk'en", **sakhelmts'ipoebrioba da usaprtkhoeba: sakartvelo vardebis revolutsiis shemdeg**, red. bruno k'op'it'ersi da robert' legvoldi Tbilisi, 2006. s. 224.

1995-2003 yıllar Şevardnadze dış politikasının ikinci dönemdir. 1995 yılından Gürcistan dış politikasında yeni dönemin başlaması yeni Anayasa'nın onaylanmasına ve ülke içinde istikrarın oluşmasına denk gelir. ⁵⁹ Alexander Rondeli'ye göre, Rusya baskısının ve Abhazya ile Güney Osetia'da çözülemeyen çatışmanın olmasına rağmen, 1995 yılından sonra Gürcistan yine de Batı yanlısı dış siyasetini uygulamaya başlıyor.⁶⁰ Bu dönemden itibaren Şevardnadze Batıya yönelik dış siyasetini daha aktif hale getirmektedir. 1995 yılın Şubat ayında Şevardnadze Büyük Britanya'ya ziyareti çerçevesinde II. Elizabeth ve diğer yüksek konumundaki Büyük Britanya'nın siyasetçileri ile görüştü. Bu ziyaret sırasında Gürcistan-Büyük Britanya arasında "Kardeşlik ve İşbirliği ile ilgili" deklarasyon imzalanmıştı. ⁶¹ Bunun dışında, Gürcistan'ın NATO ile ilişkileri daha aktif seviyeye geçti ve sonuç olarak Barış İçin NATO Partnerliği (PFP) programına Gürcistan da dâhil oldu. Bu program kapsamında 1997 yılında Gürcistan'ı NATO Genel Sekreteri Javiyer Solana ziyaret etmişti. O kapalı bir görüşmede bizzat Gürcistan Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Savunma Bakanı ile görüşmüştü. ⁶² Şevardnadze'nin Batı yanlısı dış siyasetini daha da güçlendiren olgu, 1999 yılında Gürcistan'ın Avrupa Konseyine girmesi olmuştu. Bu durum Gürcistan'ın Avrupa yönelimli bir ülke olduğunun açıklaması olarak değerlendirilmişti.⁶³ 1999 yılın Nisan ayında ise, Gürcistan, Azerbaycan ve Üzbekistan ile beraber BDT'nin Kolektif Güvenliğin Sözleşmesindeyer almasından vazgeçmişti. ⁶⁴ Artık 2002 yılında Şevardnadze katıldığı Prag'daki NATO zirvesinde Gürcistan'ın NATO üyesi olma isteğini açıklamıştı.⁶⁵

1995 yılından itibaren Gürcistan'ın dış politikasındaki ana sorun dış tehdidini, yani Rusya'yı dengelemektir. Bu amaca ulaşmak için Şevardnadze Batı'dan bazı garantileri elde etmeye çalışıyordu ve bu uğraşlar Hazar denizindeki petrolere karşı Batı'nın ilgisinin artmasına, özellikle ise, ABD'nin ilgisinin artma dönemine denk

⁵⁹revaz bakht'adze, **a.g.m.** s.63.

⁶⁰ Gioorgi Gvalia, **a.g.e.** s. 57.

⁶¹ The Georgian Chronicle, Monthly Bulletin, Vol.4. No.2. February, 1995.

⁶² The Georgian Chronicle, Monthly Bulletin, February, 1997.

⁶³ Gia Nodia, **a.g.m.** s.41.

⁶⁴ Khatuna Giorgadze, "Russia: Regional Partner or Agressor?", **The Review of International Affairs**, Cilt.2. No. 1, Cambridge, Sonbahar 2002, s. 68.

⁶⁵ Eric A. Miller, "Smelling the Roses: Eduard Shevardnadze's End and Georgia's Future" **.Problems of Post-Communism**, Cilt. 52, No.2, New York, March/ April 2004, s.12.

gelmektedir.⁶⁶ Aynı dönemde, ABD'nin desteği ile iki petrol boru hattının projeleri başladı: Bakü-Supsa ve Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hatları.⁶⁷

Bu dönemde Gürcistan-Rusya ilişkileri gerginlik üzerinde kurulmuştu. Fakat bu gerginlik en yüksek noktaya Çeçenistan savaşının ikinci askeri harekâtlar sırasında ulaşmıştı. Oksana Antonenko'ya göre, Çeçenistan birinci savaş sırasında Rusya-Gürcistan ilişkilerindeki prensipler birbirine aykırı değildi. Çeçenistan ikinci savaşı sırasında ise, artık Rusya-Gürcistan ilişkilerinde kriz oluşup gittikçe derinleşti ve 2002 yılında Pankisi vadisinde meydana gelen olaylar sırasında bu kriz en yüksek noktaya ulaşmıştı.⁶⁸

Pankisi vadisinde olayların meydana gelmesi 11 Eylül terör saldırılarının ardından olmuştu. New York'taki terör saldırılarından hemen sonra ABD'nin Güney Kafkasya ile ilgilenmesi sadece petrol konusundan değil, ayrıca ABD bu bölgeyi Yakın Doğu ve anti terörist politikasının bir unsuru olarak görmeye başladı.⁶⁹ Bu dönemde Rusya ABD'ye teröre karşı başlattığı kampanyasında destek verdi ve 2002 yılında V. Putin ve G. W.Bush deklarasyon⁷⁰ imzalayarak Orta Asya ve Güney Kafkasya bölgelerinde istikrarın ve toprak bütünlüğün sağlanması konusunda hemfikir olduklarını ispatladılar.⁷¹ Yanlız, çok fazla zaman geçmeden, Rusya teröre karşı mücadele konusunu kendi ilgi alanlarında, Çeçenistan'da ve Pankisi vadisinde kullanacağı belli oldu.⁷² 1999-2000 yıllarında yaklaşık olarak 7000 Çeçen mülteci Pankisi vadisine yerleşmişti.⁷³ Rusya sürekli Pankisi vadisinde siviller dışında teröristlerin de yerleştiğini söylüyordu. Rusya Dışişleri Bakanı İgor İvanov ise,

⁶⁶ Jaba Devdariani, **a.g.e.** s. 223.

⁶⁷ Jaba Devdariani, **a.g.e.** 225.

⁶⁸ Oksana Ant'onenk'o, "gaqinuli gaurk'vevloba: ruseti da k'onplik'i apkhazetis irgvliv", **sakhelmts'ipoebrioba da usaprtkhoeba: sakartvelo „vardebis“ revolutsiis shemdeg.** Red. bruno k'op'it'ersi da robert' legvoldi. Tiflis 2006. s.301.

⁶⁹ Brenda Shaffer, "US Policy, The Caucasus: Challenge for the EU", **Chaillot Papers.** No. 65. Paris, Aralık 2003. s. 57.

⁷⁰ Deklarasyonun tamamı için bkz.: (çevrimiçi)

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/05/20020524-2.html>, 22 Mart 2014

⁷¹ Taras Kuzio, "CIS States Confront Questions Concerning Strategic Alignments", **Eurasia Insight**, 07 Ocak 2002 (çevrimiçi)

<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav070102.shtml> 15 Mart 2014.

⁷² John O'loughlin, Gearid Tuathail, Vladimir Kolossov, "A 'Risky Westward Turn'? Putin's 9-11 Scr'pt and Ordinary Russians", **Europe-Asia Studies**, Cilt. 56, No. 1. Glasgow, Ocak. 2004, s. 3-34.

⁷³ Tracey C. German, "The Pankisi Gorge: Georgia's Achilles' Heel in its Relations with Russia?", **Central Asian Survey**, 23(1), Columbus/Ohio, Mart 2004.s. 30.

Pankisi vadisinde Osama Bin Laden'in bile olduğunu vurguluyordu.⁷⁴ Bundan sonra, Gürcistan hava sınırları Rus savaş uçakları tarafından defalarca izinsiz ihlal edildi. Rusya Savunma Bakanı İgor İvanov, Gürcistan'ın bölgede teröre karşı mücadele etmeye yeterli güce sahip olmadığından dolayı, bölgede düzeni kurmak için Rusya askeri güçlerin bu alana girmesinin öneminden bahsediyordu.⁷⁵ Gürcistan'a karşı Rusya tehlikesi belli oldu ve bu durumdan dolayı, Rusya ile kötüleşen ilişkilerin ardından Şevardnadze Batı'ya yönelik diplomasisini daha aktif hale getirerek 2002 yılın Kasım ayında özellikle oluşturulan resmi bir komisyona NATO'ya entegrasyon için gerekli askeri, siyasi ve ekonomi alanlarında özel programı oluşturma talimatını verdi.⁷⁶ Şevardnadze Rusya'nın Gürcistan iç işlerine karışmasına karşı çıkarak Pankisi krizi sırasında yardımı ABD'den istedi ve işte bu dönemde Gürcü ordusunun askeri tatbikatları için, yaklaşık olarak 200 Amerikalı asker Gürcistan'a geldi. Bu durumdan dolayı post-11 Eylül dönemindeki Rusya-ABD ilişkilerinde çatlak oluştu.⁷⁷ Fakat, Rusya Gürcistan'a Amerika'lı askerlerin gelme konusuna alışmak zorunda kaldı, çünkü bu sefer agresif politikayı kullanamazdı ve geri çekildi. 2002 yılında Vladimir Putin ve Eduard Şevardnadze iki ülke arasında gerginleşen ilişkilerin normalleşmesi için çalışacakları konusunda anlaşıldılar.⁷⁸

Son dönemde Şevardnadze ABD ve Rusya arasında Gürcistan gibi küçük bir devletin hangi güce yanaşacağı konusunda, yavaş yavaş denizler ötesinde bulunan ABD'nin yerine, komşu olan Rusya'ya yanaşma tercihinde bulundu.⁷⁹ 2003 yılına Gürcistan'da meydana gelen siyasi kriz sonrasında ise, ABD sempatisini "Gül Devrimi" ile hükümete gelen yeni güce yöneltmiş oldu.⁸⁰

⁷⁴ Andrew McGregor, Ricin Fever: Abu Musab Al-Zarqawi in Pankisi Gorge, **Terrorism Monitor**, C.II, Issue 24, Washington, December 16. 2004. s. 11.

⁷⁵ Ian Traynor, *Russia Angry at U.S. War Plan for Georgia*. **The Guardian**, February 22, 2002, (çevrimiçi) <http://www.guardian.co.uk/international/story/0,3604,654020,00.html>, 22 Ocak 2014.

⁷⁶ Tracey C. German, *Faultline or Foothold? Georgia's Relations with Russia and the USA*, **Conflict Studies Research Center**, Oxford, Ocak 2004. s.3.

⁷⁷ Thomas De Vaal, *Reinventing the Caucasus*, **World Policy Journal**, C. XIX, No.1, Bahar 2002. s. 55.

⁷⁸ "Putin, Shevardnadze Soften Russia-Georgia Discrepancies", **RFE/RL Security Watch**, C.III, No.35, 8 Ekim 2002.

⁷⁹ Giorgi Gvalia, **a.g.e.** s.61.

⁸⁰ Bruno K'op'it'ersi, **a.g.e.** s. 497.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜRCİSTAN GÜL DEVRİMİ

Bu bölümde, ele alınacak ilk konu, Gül Devrimi'ni meydana getiren yeni bir siyaset kuşağının ortaya çıkışı hakkında olacaktır. Şevardnadze'nin ülke yönetiminde olduğu son dönemlerde hareketlenmeye başlayan reformcu genç siyasetçiler, devrim için çoktan zemin hazırlanmış olan ortamda tetikleyici bir etki yaratmışlardı. İkinci altbaşlık altında 2003 yılında yapılan parlamento seçimlerinin neden tartışmalı olduğu hakkında açıklamalar yapılacaktır.

Devrimi meydana getiren olguları tarihlere göre yerleştirmek ve tablonun tamamını elde etmek için, bu bölümün üçüncü altbaşlığında Gül Devrimi'ne giden yol tarihlere göre adım adım analiz edilecektir. Zira devrimden önceki günlerde ülke içerisinde gelişen olayların analizi, Gül Devrimi'nin ne şekilde meydana geldiğini açıklamaktadır.

Önümüzdeki bölümün son iki altbaşlıkta ilk olarak Gül Devrimi Sırbistan ve Ukrayna'daki devrimlerle karşılaştırılarak bir perspektif ele edinecektir ve son altbaşlıkta, devrimden hemen sonra gelişen olgular hakkında bahsedilecektir.

2.1 Yeni bir Siyaset Kuşağının Ortaya Çıkışı

Eduard Şevardnadze dönemindeki Gürcistan siyasal sistemi eski Sovyetler elitine karşı genç, reform odaklı ve Batı'da eğitim görmüş liberalleri dengeleme uğraşılara dayanmaktaydı. Bu sistem Şevardnadze'nin bu iki farklı grup arasındaki kaçınılmaz hakem pozisyonunu güçlendirmişti. Aynı zamanda, bu durum karar alma sürecini yavaşlatarak, sert karar alma durumunu önledi ve iki farklı grup arasındaki

yabancılaşma riskini yükseltti.⁸¹ Bu iki grup arasındaki ayrım daha keskin olmadığı zamanında Şevardnadze'nin başında olduğu Gürcistan Vatandaşları Birliği partisindeki “genç reformcular”ın kampını Zurab Zhvania yönetmekteydi. Zhvania Batı’da eğitim görmüş genç Gürcülerin Gürcistan hükümetinde yönetici pozisyonlara gelmelerini sağlıyordu. Bu gençler arasında Mikheil Saakaşvili de vardı. Saakaşvili 1995 yılında Gürcistan Vatandaşları Birliğine üye oldu, 2000 yılında Gürcistan Adalet Bakanı olarak atanmıştı ve 2001 yılında istifa etmişti.⁸²

Niklas Nilsson’a göre, Gürcistan Gül Devrimi’ni tetikleyen en yıkıcı ön koşul Şevardnadze cumhurbaşkanlığı döneminde “zayıf otoriteryanizmdi”. Bu sistem Gürcistan Vatandaşları Birliğindeki “liberal” fraksiyonlara reform-odaklı planları oluşturmalarına izin vermişti.⁸³ Daha da fazlası, bu fraksiyonlar Gürcistan Vatandaşları Birliğinden ayrılıp kendi platformlarını oluşturdular ve Gürcistan Vatandaşları Birliğine muhalefet olan partileri kurdular.⁸⁴ 2001 yılında Mikheil Saakaşvili Birleşik Ulusal Hareket partisini kurmuştu. Zurab Zhvania ve Nino Burjanadze ise, 2002 yılında Birleşik Demokratlar partisini kurmuşlardı. 2003 yılındaki seçimlerde Zhvania ve Burjanadze'nin kurmuş oldukları parti “Burjanadze-Demokratlar” bloğu ismi altında seçimlere katılmıştı. Yeni Sağcılar partisi 2000 yılında parlamenter çoğunluk fraksiyonundan ayrıldı ve İşçi Partisi de genç reformculardan farklı olarak, çok zayıf muhalefet gücünü oluşturuyordu.⁸⁵ Bu partilerin hepsi kendi liderlerinin güçlü kişiliği etrafında dönüyorlardı.

Şevardnadze yönetimindeki siyasal sistem medyayı çok zayıf kılmıştı. Bu ortamda, Şevardnadze sistemine muhalefet olan güçler sadece tek kanal “Rustavi 2” yolu ile seslerini yükseltebiliyorlardı ve hükümete karşı eleştirici konuşmalarla halka hitap edebiliyorlardı. Daha da fazlası, Gürcistan demokratikleşme yolunda ülkeye gelen destekler sonucunda 1990’lı yıllarda canlı bir sivil toplum oluşmuştu.

⁸¹ Niklas Nilsson, “ *Georgia’s Rose Revolution: The Break With the Past*”, **The Guns of August 2008, Russias War in Georgia**. Edited by: Svante E. Cornell & S. Frederick Starr. New York, 2009 s.85.

⁸² Ghia Nodia and Alvaro Pinto Scholtbach, *The Political Landscape of Georgia*, **Delft: Eduron**, 2006, s.13.

⁸³ Niklas Nilsson, **a.g.m.** s.85.

⁸⁴ Charles H. Fairbanks, “*Georgia’s Rose Revolution*,” **Journal of Democracy** 15, no. 2, New York, Nisan 2004, s. 112-115.

⁸⁵ Ghia Nodia and Alvaro Pinto Scholtbach, *The Political Landscape of Georgia*, **Delft: Eduron**, 2006, s.18-20.

Gürcistan Genç Hukukçular Derneği (*Georgian Young Lawyers Association*) ve Adil Seçimler ve Demokrasi İçin Uluslararası Toplum (*International Society for Fair Elections and Democracy*) gibi profesyonel bekçi STK'lar, seçimlerde paralel seçmen listesini oluşturarak seçim sahtekârlığını ortaya çıkarmaya yardımcı olmuşlardı. Bununla birlikte, Özgürlük Enstitüsü (*Liberty Institute*) reformcu muhalefete siyasi programı oluşturma konusunda yardımcı olmuştu.⁸⁶

Ülke genelindeki ağır ekonomik ve sosyal şartlara karşı gençlik de sessiz kalmamıştı. 2003 yılında gerçekleşen “Gül Devrimi’nde” büyük rol üniversite gençleri tarafından da oynanmıştı. Gürcistan üniversite öğrencilerinden oluşan örgütler Sırbistan ve Slovakia’da rejime karşı mücadele eden genç örgütlerin modeline benzer “Kmara”⁸⁷ isimli gençlik örgütünü kurmuşlardı. Özellikle Sırbistan’lı “Otpor” gençlik örgütü “Krama” için ilham verici olmuştu.”Otpor” gibi “Kmara” da George Soros Açık Toplum Entitüsü tarafından finansman almıştı. “Kmara” STK’larla ve genç reformcuların muhatif grupları ile işbirliği yaparak Şevardnadze rejimine karşı muhalefet lehine güç kaymasına destek olmuştu.⁸⁸ “Kmara” hareketi Parlamento seçimlerinden önce, bir yıl boyunca ülkede protesto edilecek her durumu protesto ediyordu. Ülkenin ağır sosyal ve ekonomik şartları, Cumhurbaşkanı’nın siyaseti ve bürokrasi sistemindeki yolsuzluklar gençlerin protesto ettiği konulardı. Bu hareket sadece gençler arasında kalmayıp, ileri yaşlardaki vatandaşlar arasında da yayılmıştı. “Kmara” genelde iki tip kampanyayı sürdürüyordu, biri protesto edilecek tüm konuları protesto etmek ve ikincisi, yaratıcı sloganları ve reklamları yaymak. “Kmara” hareketine gençler gönüllü katılıyorlardı

⁸⁶ Niklas Nilsson, **a.g.m.** s.86.

⁸⁷ “Kmara” hareketi Gürcüce yazılışı: „კმარა“ [Türkçe anlamı: Yeter] 2002 yılında Tiflis Devlet Üniversitesinde üniversite gençlik birliği tarafından oluşturuldu ve daha sonra Gürcistan’ın diğer üniversite gençliği arasında da yayıldı. Hareketin oluşturma fikri Sırbistan “Otpor” hareketinden esenlenerek ortaya çıkmıştı. “Otpor” Sırbistan’da 1998-2003 yılları arasında Slobodan Milošević rejimine karşı başlamış pasif direniş eylemi gerçekleştiren bir gençlik hareketidir ve daha sonra bütün ülkeye yayılarak yaklaşık 70.000 destekçi bulmuştur. Slobodan Milošević’in 5 Ekim 2000 tarihinde düşürülmesinde Otpor’un önemli bir rolü olmuştur.

Gürcistan “Kmara” hareketinin temsilcileri 2002 yılında Sırbistan’da “Otpor” hareketinin temsilcileri ile görüştüler. “Otpor” Gürcü gençlere tam destek gösterdi ve “Gül Devrimi’nin” en önemli gençlik hareketi “Kmara”nın oluşmasında büyük rol oynadı. “Kmara” hareketi 2003 yılında “Gül Devriminden” sonra, 2004 yılında Acara Özerk Cumhuriyetindeki Aslan Abaşidze yönetimine karşı düzenlenen protestolarda da önemli yer aldı. Gürcistan’dan sonra ise, “Kmara” 2005 yılında Ukrayna’daki “Turuncu Devriminde” de yer almıştı.

⁸⁸ Valerie Bunce and Sharon Wolchik, “Youth and Electoral Revolutions in Slovakia, Serbia and Georgia”, **SAIS Review** 26, no.2 (Yaz-Sonbahar 2006) s.61-63.

ve çoğu zaman ihtiyaç duydukları çeşitli malzemeleri de kendi imkânlarla satın alıyorlardı. “Kmara” hareketi Gürcistan “Gül Devrimi”nin meydana gelmesi sürecinde başrol oynamıştı.⁸⁹ “Gül Devrimi”nden sonra, Kmara hareketinin bazı genç liderleri ülke yönetimine gelerek önemli pozisyonları aldılar. Örneğin, Kmara hareketinin liderlerinden biri olan Giga Bokeria devrimden sonra Gürcistan Parlamentosu milletvekili olarak seçilmişti, 2008 yılında Gürcistan Dışişleri Bakan Yardımcısı ve 2010 yılında Gürcistan Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri olmuştu.⁹⁰

2.2 Tartışmalı 2003 Seçimleri

Yine seçim öncesi tarihine geri bakılırsa, 2001 yılında Şevardnadze yönetimindeki Gürcistan Vatandaşları Birliği giderek parçalanmaya yönelmişti ve güçsüzleşmesi ile beraber, STK’lar tarafından desteklenen muhalif partilerele çok çekici siyasi gündemi oluşturulmasına elverişli durum yaratmıştı. 2002 yılındaki yerel seçimlerde, muhalefet partileri halkın desteği sınavını başarılı bir şekilde verdiler ve hükümete karşı mücadelede kendilerine güven arttırılmış oldular. Parlamento seçimlerinin öncesindeki yerel seçimler Gürcistan Vatandaşları Birliğinin çok zayıfladığını da ispatlamıştı, çünkü Tiflis yerel yönetim seçimlerinde en çok oy Birleşik Ulusal Hareket partisi ve İşçi partisi almıştı. Bu seçimler sonucunda Saakaşvili Tiflis Şehir Konseyi Başkanı olarak seçilmişti.⁹¹ Seçimler aynı zamanda muhalif partilerin güçlendiğini ve Şevardnadze’nin siyasi popülerliğinin giderek eksilere düştüğünü göstermişti. Şevardnadze’nin başında olduğu Gürcistan Vatandaşları Birliği de dağılma eşiğindedi. Bu yüzden, Şevardnadze 2003 yılındaki parlamento seçimleri için hazırlanarak siyasi pozisyonlarını tekrar güçlendirmeye ve seçimleri hile yolu ile kazanmaya çalışmıştı.

⁸⁹ Sakartvelos sazogadoebrivi mauts'qebeli. Gogi Gvakharias gadatsema „ts'iteli zona“- 23 Kasım 2012, (çevrimiçi) http://www.youtube.com/watch?v=ue_dNSMIX44, 22 Mart 2014.

⁹⁰ Tsvlilebebi mtavrobashi, ushishroebis sabch'oshi, **Civil.ge**, 20 Kasım 2010, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=23362&search=%E1%83%91%E1%83%9D%E1%83%99%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%90>, 24 Mart 2014.

⁹¹ Fairbanks, “Georgia’s Rose Revolution”, Ed. Nodia and Scholtbach, **The Political Landscape of Georgia**, y.y., t.y., s.19.

2 Kasım 2003 Parlamento seçimleri öncesinde Şevardnadze Gürcistan vatandaşlar Birliği ve parlamentodaki güvenilir çoğunluğu oluşturacak çeşitli partileri birleştirerek “Yeni Gürcistan İçin” isimli hükümetin siyasi bloğunu kurdu. 2003 parlamento seçimlerine hazırlıklar 2005 cumhurbaşkanı seçimleri için yapılan hazırlıklara benziyordu, sanki Şevardnadze tekrar cumhurbaşkanı olarak seçilecekti. Bu hazırlıklar önemliydi ve Şevardnadze'nin bu seçimlerde her ihtimalde kazanması gerekiyordu. Aksi takdirde parlamento seçimlerinde başarısızlık Şevardnadze taraftarları için yıkıcı bir sonuç yaratacaktı. Hükümetteki güçlerin hileli seçimler için yapılan hazırlıklara rağmen Gürcistan'ın Batılı partnerler seçimlerin adil bir şekilde yapılmasını talep ettiler ve seçimlerin düzgün bir şekilde yapılması için Gürcistan'a büyük miktarda fonları aktardılar.⁹²

AGİT nezdindeki Demokratik Kuruluşlar ve İnsan Hakları Ofisi⁹³ tarafından yapılan gözleme raporlarında, Gürcistan bağımsızlığı tarihinde en geniş çapta seçim dolandırıcılık suçları Şevardnadze ve çevresi tarafından yapılan seçimlerde kayıt edilmişti. Raporlara göre, ülkedeki siyasi otoritelerin gerçekten demokratik bir seçim sürecini yürütmek için gereken siyasi iradeleri yoktu. Oldukça kusurlu seçmen listeleri, idari kaynakların aşırı kullanımı, taraflı medya raporları ve tüm seviyelerdeki seçim komisyonlarının davranışlarındaki güçlü ve tek taraflı yanlılığın olması seçim ihlallerini açıklayan raporların içeriğini dolduruyordu. İhlallerin en büyük sayısı Kvemo Kartli ve Acara bölgelerinde kayıt edilmişti. Seçmen listeleri açıklandığında, listelerin derinden kusurlu olduğu anlaşılıyordu, çünkü büyük sayılardaki seçmenler kendilerini listelerde bulamıyorlardı ve onların yerinde yıllar önce vefat eden vatandaşların isimleri listelenmişti. Tüm seviyelerdeki seçim komisyonları da Şevardnadze'nin partisini yapay bir zafere getirecek insanlardan oluşuyordu. Seçim günü kaotik ve çok sayıda seçim suçun işlenmesi eşliğinde gerçekleşmişti. Bazı gruplar tarafından üst üste farklı sandıklarda oy kullandıkları da kayıt edilmişti. Bazı semtler ve ilçelerindeki seçim komisyonları tarafından, sonuçlar

⁹² Fairbanks, **a.g.e.** s.19.

⁹³ OSCE /Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).

ile ilgili merkezi seçim komitesine veri gönderme zamanında sahte seçim sonuçların gönderildiği ortaya çıkmıştı.⁹⁴

2 Kasım 2003 yılında Gürcistan Parlamentosu seçimlerinde Şevardnadze'nin çeşitli partilerden kurduğu "Yeni Gürcistan İçin" bloğu ve Abaşidze'nin "Gürcistan Demokratik Uyanış Birliği" karşısında muhalefetçi Mikheil Saakaşvili'nin "Birleşik Milli Hareket" partisi ve parlamento başkanı Nino Burjanadze ile eski parlamento başkanı Zurab Zhvania'nın "Burjanadze-Demokratlar" bloğu yer almaktaydı. Ayrıca, parlamento seçimlerinde Şalva Natelaşvili'nin liderliğindeki "İşçi Partisi" ve Pikria Çikhladze'nin liderliğindeki "Yeni Sağcılar" da seçim yarışmalarına katılmışlardı.⁹⁵

Egzitpollara⁹⁶ (sandık çıkışı yoklaması) göre 2 Kasım 2003 yılında seçimlerde kazanacak parti olarak Mikheil Saakaşvili liderliğindeki "Birleşik Milli Hareket Partisi" (oyların %20,8) gözükmekteydi. "Yeni Gürcistan İçin" birliği ise ikinci sırada (oyların %12,9) ve üçüncü sırada "İşçi Partisi" (oyların %12,8)⁹⁷ gelmekteydi.

Sandık çıkışı yoklamasının verilere rağmen, hileli sonuçlar yaratıldı ve Gürcistan Merkezi Seçim Komitesi tarafından seçim sonrası resmi olarak açıklanan sonuçlarda, Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin liderliğindeki parti ilk sırada oyların %23,4 almıştı, ikinci sırada ise Saakaşvili liderliğindeki " Birleşik Milli Hareket Partisi" oyların % 22,3 ve Natelaşvili liderliğindeki "İşçi Partisi" üçüncü sırada oyların %14,0 almıştı.⁹⁸ Bu sonuçlar ülkedeki insanların seçiminin gerçek göstergesi olmadığından seçimleri gözlemleyen uluslararası örgütler açık bir şekilde düşüncelerini belirtmekteydiler. AGİT Demokratik Enstitüleri, İnsan Hakları Ofisi, AGİT Parlamento Asamblesi, Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi ve Avrupa Parlamentosu temsilcilerine göre 2 Kasım 2003 Gürcistan Parlamento seçimleri

⁹⁴OSCE/ODIHR Election Observation Mission Report Part 1, Georgia Parliamentary Elections, 2 November 2003.

⁹⁵tssk'o-m archevnebis saboloo shedegebi gamoatskhada, **Civil.ge**, 20 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5392&search=>, 25 Mart 2014.

⁹⁶"Egzitpol" - seçim günü oy kullanma saati bitmeden önce, haber şirketleri tarafından sandıktan çıkan seçmenlere sorulan sorulara göre doldurulan bir nevi ankettir. Seçmenler isteğe bağlı kime oy verdikleri sorusuna cevap verirler ve ortalama yüz bin kişiden alınan cevaplara bağlı olarak, seçimlerde kimin daha çok oy alacağını istatistiksel olarak seçim günü bitmeden önce hesaplanır ve seçim günü boyunca haberlerde egzitpol (sandık çıkışı yoklaması) sonucu olarak yayınlanır. Çoğu zaman egzitpollar gerçek sonuçlara çok yakın bir yüzdeler göstermektedir ve seçim sonuçları önceden tahmin etmeye yardımcı olmaktadır.

⁹⁷gazeti „**Rezonansi**“, 3 Kasım 2003 s.1.

⁹⁸"tsesk'o-s monatsemta tskhrili",gazeti „**24 saati**“, 4 Kasım 2003 s. 4.

uluslararası normların ihlali ile gerçekleşti.⁹⁹ Çok sayıda ihlal ve yolsuzluklarla geçen Gürcistan Parlamento seçimleri sonucunda, tüm Batılı gözlemciler tek sesle Gürcistan hükümetinin demokrasi sınavında başarısız olduğunu belirtmekteydiler.¹⁰⁰ Parlamento seçimleri Gürcistan'a ait olan Acara Özerk Cumhuriyetinde de aynı yolsuzluk ve hilelerle gerçekleşti. Bu yolsuzluğun en belirgin örneği ise, Gürcistan Merkezi Seçim Komitesine (GMSK) Acara Özerk Cumhuriyetinden 2 Kasım 2003 Parlamento seçimlerinin toplam oy rakamlarının gönderildiği sırada patlanan skandaldır. Acara'da toplam 264 500 seçmen varken, Aslan Abaşidze liderliğindeki parti Gürcistan "Demokratik Uyanış Birliği"nin Acara Özerk Cumhuriyetinde toplam 269 858 oy aldığı belirlendi.¹⁰¹ Bölgedeki seçmen sayısından daha fazla oy toplayan bir partinin bu oyların kesinlikle hilelerle toplamış olması bellidir. Bölgede diğer partilerin almış olduğu oylar sayısı ise, ihlaller ile ilgili şüpheleri güçlendiriyordu. Örneğin: "İşçi Partisi"- 967 oy, "Burjanadze Demokratlar"-233 oy, "Birleşik Milli Hareket Partisi" ise sadece 83 oy almıştı.¹⁰²

Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin bloğu tarafından çalınan oylar muhalefet parti liderlerinin ve ülke halkın çoğunluğunun güçlü bir isyanına yol açmıştı. Muhalif partilerin liderleri ülkedeki kusurlu siyasal rejimi sonlandırmak için güçlerini birleştirdiler. Muhalefetin baştaki lideri seçimlerde en çok oy alan Mikheil Saakaşvili oldu ve onu Zurab Zhvania ile Nino Burjanadze desteklediler. Böylece, Saakaşvili Şevardnadze rejimine karşı mücadele eden ve halk tarafından en çok desteklenen liderlik rolünü üstlenmiş oldu.

2.3 Gül Devrimi'ne Giden Yol

2 Kasım 2003 Gürcistan Parlamento seçimlerinin usulsüzlükle yapılması ve seçimlerde en çok oyu Şevardnadze'nin desteklediği partilerden oluşan birliğin alması, ülkedeki baş muhaliflerin ve uluslararası kuruluşların protesto yoluna ve

⁹⁹ „mtavrobam bolomde ver sheasrula nak'isri movaleobebi“, gazeti **“Rezonansi”**, 4 Kasım 2003 s.2.

¹⁰⁰ gazeti **“Rezonansi”** a.e. s. 2.

¹⁰¹ „ach'arashi 264 500 amomrchevelia, aghordzinebas k'i 269 858–ma mistsa khma“. gazeti **“Rezonansi”**, 14 Kasım 2003 s.3.

¹⁰² gazeti **“Rezonansi”** a.e. s. 3.

parlamento seçimlerinin yeniden yapılması talebine başvurmalarına yol açmıştı. Ülke halkının büyük kısmı da muhalif gücü desteklemekteydi. Şevardnadze hükümeti ile muhalefet liderleri arasındaki anlaşmazlık siyasi krizi meydana getirdi ve bu durumu gözlemleyen Şevardnadze iç savaşın alevlenebileceği iddiasını öne sürerek uyarıda bulunmuştu.¹⁰³

2 Kasım 2003 akşam saatlerinde seçim sandıkların kapanmasından sonra, “Birleşik Milli Hareket Partisi”nin temsilcileri ve destekçileri Tiflis Griboedov tiyatrosunda toplandılar ve egzitpolların sonuçlarına dayanarak seçimlerdeki kazançlarını kutlamaya başladılar. Egzitpolların sonuçlarına göre, “Birleşik Milli Hareket Partisi” oyların %20,8 almıştı, Şevardnadze’nin desteklediği partilerden oluşan blok “Yeni Gürcistan İçin” %12,9 ve “İşçi Partisi” %12,8¹⁰⁴ almıştı. Bu sırada Gürcistan Merkezi Seçim Komitesi (GMSK) tarafından resmi seçim sonuçları daha açıklanmamıştı. GMSK tarafından ilk sonuçlar gece saat 03.00’te açıklanmıştı ve o ilk sonuçlarda “Yeni Gürcistan İçin” bloğu ve “Birleşik Milli Hareket Partisi” ilk sıralarda olmalarına rağmen genel bir sonuç yine belirsiz görünmekteydi. Seçim günü uluslararası teşkilatlar tek sesle seçimlerin usulsüz ve hilelerle geçtiği ile ilgili açıklamalarda bulunuyorlardı. Tek bir istisnâlı açıklama Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) temsilcileri tarafından yapıldı ve bu açıklamaya göre, 2 Kasım parlamento seçimleri Gürcistan’da adil ve demokratik bir şekilde gerçekleşti.¹⁰⁵

Nino Burjanadze ve Zurab Zhvania’nın bloğu “Burjanadze-Demokratlar” Saakaşvili partisinin kazandığını kabul ettiler. Aynı sırada Saakaşvili halkın genel protestolara başvurabileceği ile ilgili açıklamalarda bulunmuştu.

İlk protesto 4 Kasım’da gerçekleşti. “Birleşik Milli Hareket Partisi” tarafından düzenlenen protestoya sadece “Demokratlar” katıldılar. “Demokratların” destekçileri Tiflis filarmonisinin önünde toplanarak, Tiflis belediye binasının önünde toplanmış olan “Birleşik Milli Hareket Partisi” destekçilerine doğru yürüyüp onlara katıldılar. Protestonun konusu ise, Acara Özerk Cumhuriyetindeki seçim

¹⁰³“Gürcistan’da İktidar Pazarlığı”, **Hürriyet.com.tr**, 23Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/11/23/375631.asp>, 12.04.2014.

¹⁰⁴ gazeti “**Rezonansi**”, 3 Kasım 2003,s.1

¹⁰⁵ „mtavrobam bolomde ver sheasrula nak'isri movaleobebi“gazeti “**Rezonansi**”,4 Kasım2003,s.2

sonuçlarının iptal edilmesi ile ilgiliydi. Daha sonra bu talep, muhalefetin ana taleplerinden birisi haline gelmişti.¹⁰⁶

6 Kasım akşam saatlerinde, GMSK'nin seçim sonuçları Acara Özerk Cumhuriyetinden gelen seçim sonuçlarından dolayı tamamen değişti. Acara'dan gelen seçim sonuçlarına göre, Abaşidze'nin "Demokratik Uyanış Birliği" Acara Özerk Cumhuriyetinde oyların %98'i almış olduğunu gösteriyordu. Şevardnadze'nin birliği ve Saakaşvili'nin partisi ise GMSK'nin resmi seçim sonuçlarında ikinci ve üçüncü yerlere kaymış oldular. Bu sonuçlar açıklandığında "Birleşik Milli Hareket Partisi" lideri Saakaşvili 7 Kasım'da Gürcistan'ın bölgelerinde ve 8 Kasım'da Tiflis'te halkı protestolara çağırdı. Bu sırada Nino Burjanadze "Burjanadze-Demokratlar" bloğunun parlamentoya girmeyeceği ile ilgili almış olduğu kararı açıklamıştı.¹⁰⁷

Seçimlerden altı gün sonra, 8 Kasım tarihinde Tiflis Özgürlük Meydanında muhalefet ve muhalif gücü destekleyen halk tarafından genel protestolar başlatıldı. Protestoların sebebi Eduard Şevardnadze'nin almış olduğu kararı oldu. Karara göre, Şevardnadze muhalefetin çok ısrar etmesine rağmen, parlamento seçimlerinin yeniden yapılmasına izin vermeyecekti. Protestocular arasında artık yeni talep doğdu: Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin ve Gürcistan İçişleri Bakanının istifa etmesi. Protestolar muhalif Mikheil Saakaşvili, Zurab Zhvania ve Nino Burjanadze liderliğinde düzenleniyordu. Tiflis sokaklarındaki demokratik gösterilere Gürcüstan'ın başlıca kent ve kasabalarında "Kmara" adlı gençlik örgütünün organize ettiği gösteriler eklendi. Bu gösterilere Sivil Toplum Kuruluşları da aktif olarak katıldılar. Bu sırada yarı ayrılıkçı Aslan Abaşidze, Şevardnadze yönetimine destek verdi ve Acara'dan Tiflis'e karşı göstericileri yolladı. Bu da siyasi krizin oluşması için bir sebep daha yaratmaya yardımcı olmuştu.¹⁰⁸

9 Kasım'da Tiflis Özgürlük Meydanında devameden mitingden sonra, muhalif liderler ile birlikte yirmi bin protestocu Tiflis Özgürlük meydanından ayrılarak Gürcüstan Parlamentosu binasının önüne doğru yürümeye başladı. Parlamento

¹⁰⁶ "4 noemberi, samshabati – vibrdzolot!" gazetesi "akhali versia", 10-16 Kasım, 2003, s.3-4.

¹⁰⁷ "op'ozitsia regionebsi masobrivi sap'rot'est'o aktsiebis dats'qebas gegmavs", **Civil.ge**, 06 Kasım 2003, (Çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5253&search=>, 24 Nisan 2014.

¹⁰⁸ "p'arlament'is ts'in op'ozitsiis ts'inaaghddeg aktsia gaimarta", **Civil.ge**, 17 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5360&search=>, 25 Nisan 2014.

binasının önünde toplanan protestocular ise açlık grevine başvurdular. Protestoda toplanan halkla müzakere etmek için beklenmedik bir şekilde giden Şevardnadze'yi protestocular dinlemek istemedi. Aynı gün içinde Krtsanisi Cumhurbaşkanı konutunda Cumhurbaşkanı Şevardnadze ile muhalefet liderleri arasında düzenlenen bir müzakere tekrar sonuçsuz bir şekilde sona ermişti. Müzakereyi ilk terk eden Saakaşvili protestoculara geri dönerek halka seslendi ve onları daha geniş çaplı protestolara başvurmaya çağırmıştı.¹⁰⁹

9 Kasımdan itibaren protestolar Gürcistan Parlamentosu binasının önünde sürekli hal aldı ve her gün düzenlenmeye devam etti. Aynı zamanda protestolar Gürcistan'ın başka bölgelerinde de devamlı düzenleniyordu. Bu olaylara paralel olarak Cumhurbaşkanı Şevardnadze Gürcistan Samegrelo bölgesini ve Gürcistan'a bağlı olan Acara Özerk Cumhuriyetini ziyaret etmişti. Acara Özerk Cumhuriyetine giden Şevardnadze bölge lideri Aslan Abaşidze'den destek sözünü de almıştı.¹¹⁰

Belirtmek gerekiyor ki, mitinglere ve protestolara "Yeni Sağcılar" partisi katılmadı ve gerekçe olarak devrimde yer almak istemediğini gösterdi. "İşçi Partisi" parlamentoyu boykot etmişti, ama Şevardnadze'nin istifasını talep eden protestolara ve mitinglere katılmamıştı.¹¹¹

11 Kasım tarihinde Saakaşvili Gürcistan Devlet Bakanı Avtandil Jorbenadze ve İçişleri Bakanı Koba Narçemaşvili ile görüştü ve onlardan istifa etmelerini istedi. Hükümet bloğunun temsilcileri, Vakhtang Narçemaşvili ve Gia Karkaraşvili uzlaşmaya hazır olduklarını ifade ettiler ve bu uzlaşma aslında "Birleşik Milli Hareket Partisi"nin kazandığının tanınması ile ifade edilmeliydi. 12 Kasımda Gürcistan devlet Başkanlığı binasında Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin, muhalefet liderlerin ve GMSK Başkanının görüşmesi planlanmıştı, ama bu görüşmeye muhalefet liderleri gitmemişlerdi.¹¹²

¹⁰⁹ sakartvelos sazogadoebrivi mauts'qebeli. gogi gvakharias gadatsema „ts'iteli zona“- 23 Kasım 2012 (çevrimiçi) http://www.youtube.com/watch?v=ue_dNSMIX44, 20 Nisan 2014.

¹¹⁰ "batumshi chasul shevardnadzes aslan abashidzem mkhardach'era aghutkva" **Civil.ge**, 10 Kasım 2003, (Çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5288&search=>, 25 Nisan 2014.

¹¹¹ "leiborist'uli p'artiis lideri gmobs op'ozitsiis sap'rot'est'o aktsias", **Civil.ge**, 5 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5233&search=%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%98%E1%83%91%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98>, 24 Nisan 2014.

¹¹² "saak'ashvilma jorbenadzes shs minist'ris mokhsna mostkhova," gazeti „**akhali taoba**”, 13 Kasım, 2003 s. 2.

12 Kasımda düzenlenen mitingde Saakaşvili bir daha hükümetle uzlaşmaya gitmeyeceğini açıklamıştı. Protestocuların tek ve şartsız bir isteği Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin istifa etmesi olmuştu ve bu amaçla muhalefet kamuoyu arasında imzaları toplamaya başlamıştı.¹¹³

14 Kasım tarihinde geniş çaplı bir miting daha düzenlendi. Halk Devlet Başkanlık binasını canlı zincirle çevirdi ve muhalefet hükümete sivil itaatsizliği açıkladı.¹¹⁴

16 Kasımda Tiflis filarmonisinin konser salonunda muhalefet sivil itaatsizliğin komitesini oluşturdu ve halka hitap etmek için beş maddeli yazı hazırladı. Muhalefet halkı yerel yönetim binalarına gidip binalara grev gözcülüğün yapılmasına çağırdı, ayrıca kamu görevlilerini grev yapmaya, girişimcileri ise vergileri ödemelerinden kaçınmaya çağırdı. Tüm ülkedeki araba kullanan şöförleri ise, pazartesi günü saat 11.00'de, Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin radyo röportajı sırasında arabalarını durdurup sivil itaatsizliği belirtmek için kornalara basmalarına çağırdı.¹¹⁵

Şevardnadze'nin istifa istekleri üzere Zugdidi ve Telavi şehirlerinde miting yapanlar açlık grevine başvurdular. Bu olayların sonucunda Şevardnadze'nin müttefiki olan Telavi Valisi Medea Merzrişvili istifa etti. Ayrıca protestolar Rustavi, Akhaltsikhe ve Poti şehirlerinde düzenlendi. Abaşa'da öğretmenler, Zugdidi şehrinde ise doktorlar greve başvurdular.

19 Kasımda Bolnisi şehrinde düzenlenen mitingde yerel hükümet saldırmıştı. Ayrıca, 13-17 Kasım tarihlerinde Gürcistan'daki muhalefeti destekleyen mitingler Hamburg'da, Londra'da ve New York'ta da düzenlenmişti. Sivil itaatsizliğe Tiflis Devlet Üniversitesinin öğrencileri de katılmıştı.

Eduard Şevardnadze bir kez daha muhalefeti müzakereye çağırdı. 17 Kasımda ise muhalefetin protestolarına paralel olarak, Gürcistan Parlametosu binasının önünde hükümeti destekleyen miting düzenlenmeye başlandı. Hükümeti destekleyen mitingde Aslan Abaşidze'nin Acara'dan otobüslerle getirdiği "Demokratik Uyanış Birliğinin" destekçileri, eski Gürcistan Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdia'nin eşi

¹¹³ "13 noemberi – khutshabati", gazeti „**akhali taoba**”,17-23 Kasım, 2003, s. 6.

¹¹⁴ "saqoveltao samokalako daumorchilebloba, shevardnadzis khelisuplebis demont'azhis momdevno et'ap'i", gazeti „**24 saati**”,15 Kasım, 2003, s. A3.

¹¹⁵“op'ozitsia saqoveltao daumorchileblobis det'alebs amzhghavnebs” , **Civil.ge**, 16 Kasım 2003, (çevrimiçi)<http://civil.ge/geo/article.php?id=5350&search=>, 26 Nisan 2014.

Manana Arçvadze'nin destekçileri ve Şevardnadze'nin lider olduğu "Vatandaşlar Birliği" partisinin destekçileri toplanarak "Birleşik Milli Hareket Partisi"ni sivil çatışmasını uyandırmakla suçluyorlardı.¹¹⁶

20 Kasım tarihinde GMSK seçimlerin en son resmi sonuçları açıkladı. Bu resmi sonuçlara göre, seçimlerde ilk sırada hükümetin birliği geliyordu, ikinci sırada Abaşidze'nin "Demokratik Uyanış Birliği" ve üçüncü sırada Saakaşvili'nin "Birleşik Ulusal Hareket Partisi" yer almıştı.¹¹⁷ Bu seçimlerin sonuçlarıyla sivil toplum kuruluşu ISFED memnun olmadığını açıklamıştı. ABD Dışişleri Bakanlığı ise bu seçim sonuçlarının Gürcü halkın gerçek iradesini yansımadığını belirtmişti.¹¹⁸

Bu olgulara rağmen, Eduard Şevardnadze 22 Kasım tarihinde Gürcistan Parlamentosunun ilk oturumunun açılacağını ilan etmişti.

21 Kasımda protestoları organize eden muhalefet partileri destekçilerini Gürcistan bölgelerinde toplayıp arabalarla Tiflis'e doğru yola sürdü. Yüzlerce arabanın konvoyu önünden Tsalenjikha bölgesinden bir otobüs içinde destekçileri ile beraber Mikheil Saakaşvili geliyordu.¹¹⁹ Tiflis'e 21 Kasım tarihinde gelen muhalefetin tüm destekçileri Tiflis Özgürlük meydanında toplandılar, çünkü Gürcistan Parlamentosu binasının önünde yine hükümeti destekleyenlerin mitingi düzenleniyordu. 21 Kasımda muhalefet "Kadife Devrimi"ni ilan etti ve bu isim daha sonra "Güller Devrimi" olarak değiştirildi.¹²⁰

22 Kasım tarihinde saat 15:30'da yeni seçilmiş parlamentonun ilk oturumu açılmıştı. Anayasaya tabii olarak, yeni seçilen parlamentonun açılışını yapmak üzere Gürcistan Cumhurbaşkanı kürsüye çıkmıştı. Şevardnadze'nin parlamentoda kürsüye çıktığı sırada, dışardaki protestocular Parlamento girişine doğru yürümeye başladılar.

¹¹⁶ "p'arlament'is ts'in op'ozitsiis ts'inaaghmdeg aktsia gaimarta", **Civil.ge**, 17 Kasım 2003, (Çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5360&search=>, 26 Nisan 2014.

¹¹⁷ "tssk'o-m archevnebis saboloo shedegebi gamoatskhada" **Civil.ge**, 20 Kasım 2003, (Çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5392&search=>, 26 Nisan 2014.

¹¹⁸ "ashsh sakhelmts'ipo dep'art'ament'i: archevnebis shedegebi ar asakhaven kartveli khalkhis nebas", **Civil.ge**, 21 Kasım 2003 (Çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5399&search=>, 26 Nisan 2014.

¹¹⁹ int'erviu erosi k'its'marishviltan; zhurnali "tskheli shok'oladi", Kasım 2009.

¹²⁰ "gaertianebuli op'ozitsia khaverdovani revolutsiis moakhloebas atskhadabs", **Civil.ge**, 21 Kasım 2003 (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5408&search=>, 27 Nisan 2014.

Polis ve güvenlik kordonlarını kaldırarak Parlamento binasının girişine doğru yürüyen protestoculara hiçbir engel yaratmadan yol açtılar.¹²¹

“Birleşik Milli Hareket Partisi”nin lideri Mikheil Saakaşvili elinde bir gül tutarak destekçileri ile birlikte Parlamento oturum salonuna daldı ve kürsüdeki Şevardnadze’ye seslenerek istifa etmesini istedi. Şevardnadze güvenlikleri ile birlikte parlamento oturum salonunu terk etti. Gürcistan Parlamento binasını muhalefet ele geçirmiş oldu. Daha sonra, muhalefet Devlet Başkanlık binasını da ele geçirdi. Belirtmek gerekir ki, Parlamento ve Devlet Başkanlığı binalarına girmek için polis muhalefete hiçbir engel yaratmamıştı.¹²²

22 Kasım akşamı Cumhurbaşkanı Şevardnadze anayasal hakkını kullanarak ülkede olağanüstü hal ilan etti. 22 Kasım gece saatlerinde ise, Parlamento Başkanı Nino Burjanadze Gürcistan Cumhurbaşkanı olarak kudretsiz olarak ilan etti ve Cumhurbaşkanı görevlerini kendisi üstlenmiş oldu.¹²³

Bu siyasi kriz içinde Rusya’dan Tiflis’e Rusya Dışişleri Bakanı İgor İvanov geldi ve Şevardnadze ile muhalif liderleri arasında arabulucu olmaya çalıştı. İvanov’un muhalefet liderlerini Şevardnadze’nin ikametgâhına götürmesi, taraflar arasında uzlaşma sağlanması için son çaba olarak niteleniyordu.¹²⁴

“Gül Devrimi’nin” liderlerinin, Saakaşvili, Burjanadze ve Zhvania’nın 23 Kasım’da Krtsanisi’de Şevardnadze ile kısa görüşmesinden sonra, Şevardnadze istifa etme kararını açıkladı. Ayrıca, bu görüşmeden sonra, Şevardnadze Saakaşvili’yi Cumhurbaşkanı olarak, Zurab Zhvania’yı Başbakan olarak ve Nino Burjanadze’yi Parlamento Başkanı olarak seçileceğinin “tahmininde” bulunmuştu.¹²⁵ Şevardnadze medyaya bu sözlerle konuşmuştu:

-“Ben halkıma hiçbir zaman ihanet etmedim. Belki, şimdi Cumhurbaşkanı istifa etmesi en doğru bir karardır. Bu olayların barışçıl ve kansasız bir şekilde sona ermesi

¹²¹ “op'ozitsiis momkhreebma p'arlament'is shenoba daik'aves“, **Civil.ge**, 22 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5418&search=>, 27 Nisan 2014.

¹²² **a.g.e.**

¹²³ “**akhali taoba**”, "shevardnadzem sagangebo mdgomareoba gamoatskhada"23 Kasım 2003, s.3

¹²⁴ “Gürcistan'da iktidar pazarlığı”, **Hürriyet.com.tr**, 23 Kasım 2003, (çevrimiçi): <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/11/23/375631.asp>, 12 Nisan 2014.

¹²⁵ “sakartvelos p'rezident'i gadadga”, **Civil.ge**, 23 Kasım 2003, (çevrimiçi): <http://civil.ge/geo/article.php?id=5451&search=>, 27 Nisan 2014.

önemlidir. Ben istifa etmeye alışığım ve bu büyük bir trajedi değil. Şimdi eve gidiyorum!”.¹²⁶

24 Kasımda Mikheil Saakaşvili sivil itaatsizlik durumunun sona erdiğini ilan etti. Geçici bir süre ile Cumhurbaşkanı görevini üstlenen Nino Burjanadze 22 Kasım tarihinde ilan edilen olağanüstü hali kaldırdı.¹²⁷ 26 Kasım tarihinde ise, Mahkeme 2 Kasım Parmaneto seçimlerinin sonuçlarının geçersiz olduğuna karar vermişti.¹²⁸

2004 yılın 4 Ocak tarihinde sıradışı cumhurbaşkanlık seçimleri düzenlenmişti. Bu seçimlerde en belirgin bir lider haline gelen Saakaşvili seçmenlerin %96 oyu almıştı ve Gürcistan Cumhurbaşkanı olarak seçilmişti. AGİT gözlemcileri 2004 yılın 4 Ocak tarihinde gerçekleşen seçimleri Gürcistan bağımsızlık sonrası tarihinde en demokratik ve en saydam bir şekilde gerçekleşen seçimler olarak değerlendirmişlerdi.¹²⁹

Gül Devrimi ve ardındaki zaman kısmı Gürcü toplumunda geleceğe dönük umut ve iyimserliğin muazzam bir dalgasını yaratmıştı. Buna rağmen ülke yönetimine gelen yeni hükümet çok keskin sorunlarla yüzleşti. Saakaşvili hükümeti önceki hükümetten çok zayıf ve son derece rüşvetçi kamu kuruluşları, yoksulluğu ve ülkenin önemli kısmı üzerinde kontrolün olmadığı durumu miras almıştı. Saakaşvili bu kötülükleri gidermek için olağanüstü önlemleri vaat etmişti ve onları uygulamak için son derece iyimser bir takvim önermişti. Bu anlamda, genç Reformcuların kampından gelen Saakaşvili tartışılmaz bir lider haline gelerek halktan muazzam bir destek almıştı, çünkü ona inanan halk onun Gürcistan siyasetinde nesiller için en umut verici kararları alacağına da inanmıştı.¹³⁰

¹²⁶**Eduard Shevardnadze: "sakhishi !"**- 23 Kasım 2003, Şevardnadze'nin medya yaptığı istifa açıklaması, (çevrimiçi) <http://www.youtube.com/watch?v=NwVwEJhkUz4>, 28 Nisan 2014

¹²⁷“sakartveloshi gaukmda sagangebo mdgomareoba”, **Civil.ge**, 25 Kasım 2003, (çevrimiçi): <http://civil.ge/geo/article.php?id=5477&search=>, 28 Nisan 2014.

¹²⁸“samartliani archevnebi archevnebis gaqalbebis gamodziebas moitkhovs”, **Civil.ge**, 27 Kasım 2003 (çevrimiçi): <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=5511>, 29 Nisan 2014.

¹²⁹OSCE/ODIHR “Election Observation Mission Report Part 2”, **Georgia Partial Repeat Parliamentary Elections**, 28 Mart 2004.

¹³⁰Niklas Nilsson, “ Georgia’s Rose Revolution: The Break With the Past”, **The Guns of August 2008, Russia’s War in Georgia**. Ed. Svante E. Cornell & S. Frederick Star, New York, 2009, s.89.

2.4 Karşılaştırmalı bir Perspektifle Gül Devrimi

Çalışmanın önceki başlıkları altında seçimler öncesi ve sonrası durumları detaylı olgularla açıklanmıştı. Bu başlık altında ise, bahsedilen olgular diğer ülkelerdeki renkli devrimleri ile karşılaştırılarak analiz edilecektir.

Gürcistan yakın tarihindeki Gül Devrimi ülkedeki sosyal ve siyasal durumları ele alarak analiz etmemiz gerek. Rejim değişikliğinin nasıl kansız bir kadife devrimle yapıldığı devrim öncesi ve sonrası vakalarla açıklanabilir. Üstelik kansız devrimi meydana getiren dönüm noktası 2003 yılında ülkede gerçekleştirilmiş parlamento seçimleri olmuştu. Dolayısıyla, bu başlık altında Gürcistan'daki Gül Devrimi “seçim devrimi” olarak da adlandırabiliriz. Gürcistan'daki yönetim değişikliğinin analizine paralel olarak aynı dönemde Sırbistan'da (Eylül 2000) ve Ukrayna'da (Kasım 2004) meydana gelen renkli devrimlerin Gürcistan Gül Devrimi ile benzerliklerinin ne olduğunu açıklayacağım.

Yakın tarihteki Sırbistan, Gürcistan ve Ukrayna'da siyasi, sosyal ve ekonomik buhran, ülkedeki toplumun siyasi elite karşı gelmesine uygun bir ortam hazırlamıştı. Örneğin Gürcistan'daki enerji problemleri, yüksek suç oranları, toprak bütünlüğü sorunları, yolsuzluk ve işsizliğin yüksek oranları veya Ukrayna'daki ekonomik durumdaki kötüleşmenin ve orantısız gelir dağılımının getirdiği siyasi istikrarsızlık, medyanın özgürlük problemleri vs. renkli devrimleri tetikleyen nedenler olmuştur.

Renkli devrimlerin itici gücü ve kaynağı gençlik ve uluslararası örgütler tarafından finanse edilen STK'lar ile birlikte sokak gösterilerine katılan yerli halk olmuştur. Renkli devrimlerde sürecin en kritik noktası ise seçimlerin kendisi olmuştur. Kısacası, renkli devrimin merkezinde her zaman üsülsüzce yapılan seçimler bulunmaktadır.¹³¹

Yahya Bostan'ın makalesinden yola çıkarak, renkli devrimleri analiz ederken en başta şunu belirtmemiz gerekir ki, devrim sürecinin temelinde toplumsal huzursuzluk ve iktidarın meşruiyet kaybı yatmaktadır. Gürcistan'da Eduard Şevardnadze, Sırbistan'da Slobodan Miloşević, Ukrayna'da ise Leonid Kuçma

¹³¹ Yahya Bostan, “Doğu Avrupa ve Kafkaslar'da Renkli Devrimler: Süreç Analizi” USAK Yay., Ankara, 2011, s.2 y.y. t.y.

yönetimleri ekonomik veya siyasi sorunlardan dolayı meşruiyetlerini kayıb etmişlerdi ve karşlarına rejimden memnun olmayan kitleleri bulmuşlardı.¹³²

Devrim öncesinde Gürcistan'da ülkenin toprak bütünlüğü sorunları, enerji krizi, artan suç oranları Şevardnadze'nin ve başında olduğu rejimin zaafıklarını göstermekteydi.¹³³ Sırbistan'da uzun süren savaş ülkenin ekonomisini yerle bir etmişti ve NATO güçleri tarafından Kosovo müdahalesi ise ülke altyapısının yıkılmasına neden olmuştur.¹³⁴ Ukrayna'da baktığımızda ise, 1994 yılında göreve gelen Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma döneminde ülkenin ekonomik istikrarsızlığından dolayı 2002 yılına kadar tam 6 kez başbakan değişmişti. Buna ilave olarak, Ukrayna toplumundaki dil, kültür ve kimlik tartışmaları ile birlikte ünü salan ekonomik oligarklar ve onların hükümet güçlerine yakın olmaları toplumdaki gerginliğin ve huzursuzluğun artmasına neden olmuştu.¹³⁵ Bu ülkelerdeki ekonomi ve siyaset açısından huzursuzluğun artmasının baştaki neden Gürcistan, Sırbistan ve Ukrayna'nın post-Sovyet ülkeleri olarak yeni iktisadi ve siyasi yapılara ayak uyduramaması ve değişen yapıda toplumun ihtiyaçlarına cevap verememesidir.

Gürcistan, Sırbistan ve Ukrayna'daki renkli devrimler öncesinde muhalefet üzerinden çok büyük bir baskı oluşturmuştu. Muhalefet kendini ifade etmek için gerekli kanallara sahip değildi ve sesi her zaman susturulmaktaydı. Post-Sovyet döneminde gençliğin dünyaya açılması toplumsal dönüşün sürecini de giderek hızlandırmıştı. Rejimler muhalefetin varlığını var saysa bile, her zaman seçimler hükümetin lehine hilelerle düzenlenmekteydi. Buna karşı giden muhalefet ise her zamanki gibi engellenmişti. Süreci izleyen halk ülkelerindeki demokratik olmayan ogulardan memnun olmadığı için, sokak gösterilerini başlatıp muhalefetin yanında yer almıştı. Bu süreç ise, adı geçen ülkelerdeki rejimlerin meşruiyet zeminlerinin kıyımında önemli etken olmuştur.¹³⁶

¹³² Y. Bostan, **a.g.m.**

¹³³Fairbanks, Charles "Georgia's Rose Revolution." **Journal of Democracy**, C. XV, No 2, New York, Nisan 2004, s. 110-124 ve Tsomaia, Tina "Georgia's Rose Revolutions", **Foreign Policy**, Eylül-Ekim Washington, 2004, s. 89-90.

¹³⁴Krnjevic-Miskovic, Damjan "Serbia's Prudent Revolution." **Journal of Democracy**, C.XI, No 3, New York, 2001, s. 96-110.

¹³⁵Kuzio, Taras "Ukraine's Orange Revolution: The Opposition's Road to Success" **Journal of Democracy**, C. XVI, No 2, New York, Nisan 2005, s.117-130.

¹³⁶ Yahya Bostan, **a.g.m.** s.4.

Seçim devrimleri analizinde uluslararası STK'ların, gençliğin ve sivil toplumun rolünü de önemle belirtmemiz gerek. Devrim süreci içinde uluslararası STK'lar çevre ülkelerdeki tecrübeleri ele alarak, ülke gençliğine, sivil toplum örgütlerine ve muhalefet partilerin gönüllü temsilcilerine şiddetsiz kitlesel gösterilerinin nasıl yapıldığı ile ilgili eğitim vermişler ve eğitim ile birlikte adı geçen birimlere finansal destek de sağlamışlardı. Sürecin ilk aşamasında her ülkede gençlik örgütleri kurulmuştu. Gürcistan'da *Kmara*,¹³⁷ Sırbistan'da *Otpor* ve Ukrayna'da *Pora* isimli gençlik örgütleri kuruldu ve bu örgütler her ülkede seçim devrimlerini gerçekleştirmesinde önemli rol oynadı.¹³⁸ Örgütleri kuran, organize eden ve insan kaynaklarını oluşturan kesim üniversite öğrencileri ve gençlikti. Bu gençlik örgütlerinin devrimlerin meynana gelmesi için oynadıkları en önemli rol, toplumun örgütlenmesi ve harekete geçirmesi olmuştu. Adı geçen ülkelerde yapılan seçimlerin ertesi gününde ana meydanlarda toplanan yüzbinlerce kişi sıradan halktı, çünkü bu halk ne STK temsilcileri ne de herhangi bir siyasi partinin üyeleri idi. Meydanlara çıkan halka yön veren ve protesto sırasında organize olmaya yardımcı olan güç ülkedeki gençlik örgütleri olmuştu. Ancak protestocu halktan ayrı duran diğer kesimi harekete geçirmek gençlik örgütlerinin kullanmış oldukları strateji sayesinde olmuştu. Örneğin, sokak gösterileri düzenlenmişti, sokak tiyatrosu oynanmıştı, çeşitli konserler düzenlenmiş ve meydanlar renkli flamalarla doldurulmuştu. Benzer etkinlikler ve "fısıltı gazetelerin" çıkarılması kitleler için önemli bir etki yaratmıştı.¹³⁹

Otpor, *Kmara* ve *Pora* örgütleri birbirinden bağımsız kurulmuş olsa bile, daha sonra tecrübelerini aralarında paylaşmak için uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından finanse edilmişlerdi. İlk başta kurulan Sırbistan'daki *Otpor* örgütü çevre ülkelerdeki STK'lar tarafından eğitilmişti. Daha sonra Gürcistan'da kurulan *Kmara* örgütü ise *Otpor* gönüllülerinden aldığı eğitimi ile Ukrayna'da kurulan *Pora* örgütü

¹³⁷Gürcistan'daki "Kmara" hareketi hakkında detaylı bilgi önümüzdeki tezin 2. Bölümdeki "Yeni bir Siyaset Kuşağının Ortaya Çıkışı" isimli başlık altında verilmektedir.

¹³⁸ Gençlik örgütlerinin renkli devrimlerde oynadıkları rol için bkz.: Diuk, Nadia "Post-Election Blues in Ukraine" **Journal of Democracy**, C. XIII, No 4, New York, Ekim 2002, s.157-166; Fairbanks, Charles "Georgia's Rose Revolution" **Journal of Democracy**, C. XV, No 2, Nisan 2004, s. 110-124; Kandelaki, Giorgi "An Inside Look at Georgia's Rose Revolution, or How I became a Revolutionary." **Scholar Forum: The journal of Open Society Institute's Network Scholarship Programs**, No. 9, New York, Fall 2004, s. 3-5.

¹³⁹ Yahya Bostan, **a.g.m.** s.4.

ile tecrübelerini paylaşmıştı. Bu buluşma ve eğitim için gerekli harcamalar Soros'un Açık Toplum kuruluşları, NED (National Endowment for Democracy), NDI (National Democratic Institution), IRI (International Republican Institute), Albert Einstein Institute, Freedom House ve AGİT gibi kuruluşlar tarafından finanse edilmiştir.¹⁴⁰ Örneğin Kmara üyelerinin yurtdışına çıkışları ve Otpor üyeleri ile buluşması "Açık Toplum Vakfı" tarafından finanse edilmişti. Uluslararası STK'lar sadece gençlere eğitim vermekle kalmamış, ayrıca rejimlere karşı olan muhalafet partilerinin nasıl kampanya yapabileceklerine dair yol göstermişti ve rejimlere karşı muhalafet güçlerinin birleşmesini teşvik etmişti.¹⁴¹

Söz edilen her üç ülkedeki muhalafet güçleri bir lider etrafında birleşerek iktidara karşı bir koalisyon oluşturmuşlardı. Birleşen muhalafet güçleri tarafından seçilen lider ise halk tarafından da kabul edilebilen bir lider olmuştu. Yaşanılan sıkıntılar sonucunda her ülkenin muhalafet güçleri seçimlerde Sırbistan'da Miloşević'in karşısına Vojislav Kostunica'yı, Gürcistan'da Eduard Şevardnadze'nin karşısına Mikheil Saakaşvili'yi ve Ukrayna'da ise Viktor Yanukoviç'in karşısında Viktor Yuşenko'yu aday olarak göstermişti. Her ülkede muhalafet tarafından aday olarak gösterilen kişiler halk tarafından da meşruiyet kazanmıştı.¹⁴²

Muhalafet tarafından seçilen liderlerin önemli ortak noktası bu insanların Batı yanlısı olmalarıdır. Sırbistan'daki muhalafet lideri Kostunica bir anayasa hukukçusu olarak uzmanlığını Jonh Locke ve Alexis de Tocqueville gibi Batı siyasal düşüncesinde liberalizmin önde gelen düşünürlerin alanında tamamlamıştı. Gürcistan'da Şevartnadze'nin yerini alan Saakaşvili eğitimini Amerika'da almış olan genç bir hukukçuydu. Ukrayna'daki muhalafet lideri Viktor Yuşenko ise liberal bir düşünce yapısına sahip olan Ukrayna merkez bankası başkanıydı. Kısacası, her üç ülkede muhalafet güçlerinin başında olan ve halk tarafından da meşruiyet kazanan liderler seçim söylemlerinde Batı yanlısı olduklarını belirtmekteydiler. Rejime karşı olan bir lider etrafında muhalafetin birleşmesi ve uluslararası STK'ların desteği ile

¹⁴⁰ Bu STK'ların resmi internet sitelerinde hangi kuruma ne kadar finansman yardımının niçin yapıldığı belirtilmektedir. bkz.: (çevrimiçi) <http://www.ned.org/grants/03programs/grants-eurasia.html>, 03 Mayıs 2014.

¹⁴¹ Yahya Bostan, **a.g.m.** s.5.

¹⁴² Yahya Bostan, **a.g.m.a.e.**

yapılan miting ve protestoların organize hale gelmesi, Sırbistan’da, Gürcistan’da ve Ukrayna’da seçim devrimlerinin başarılı olmasında önemli bir etkidir.¹⁴³

Bu olgularla birlikte, medyanın rolünü de vurgulamak gerek. Zira renkli devrimlerin öncesi dönemlerde yukarıda belirtilen her üç ülkede iktidar tarafından medya özgürlüğüne baskı gerçekleştirilmekteydi. Uluslararası kuruluşlar ve muhalif güçler halka seslerini duyurabilmek için özgür medyaya ihtiyaç duyuyolardı, fakat medya tamamen iktidarın elinde olduğu için muhalefetin sesi de geniş toplumların karşısında susturulmuş durumundaydı. Daha da fazlası, muhalif sesleri barındıran medya kuruluşları zorla kapattırılmıştı ve örneğin Ukrayna’da kimi gazeteçiler de öldürülmüştü. Bu durumlardan dolayı uluslararası kuruluşlar renkli devrimlerin daha da başarılı olabilmeleri için muhalif sesleri olan medya kuruluşları finanse etmişlerdi ve onlara destek olmak ve iktidar güçlerinden korumak için AB ülkelerinin ve ABD’nin ülkedeki diplomatik temsilciler medya özgürlüğüyle ilgili açıklamaları yapıp iktidarlara diplomatik baskı yapmışlardı.¹⁴⁴

Seçim devrimi analizindeki doruk noktası seçimlerde iktidarın baskısıyla oyların yanlış ve hilelerle sayılmasıdır. Dolayısıyla sayılan oylarda gerçek sonuçlar değiştirilerek en çok oyların iktidara verildiği gösterilmişti. Bu durum doğal olarak muhalefeti ve onu destekleyen halkın çoğunluğunu çok kızdırmıştı. Fakat bu durum seçimler öncesinden uluslararası STK’lar tarafından öngörülmüştü ve haksız seçimlere hazırlıklı olmak için gönüllülere ve seçim gözlemcilerine seçimlerin nasıl doğru ve kurallara uygun bir şekilde yapılabileceğine dair eğitim verilmesi için ülkelere profesyonel seçim gözlemcileri gönderilmişti. Bahsi geçen uluslararası kuruluşlara ek olarak *Helsinki Yurttaşlar Derneği* gibi Avrupa merkezli kuruluşlar da sürece dâhil olmuşlardı. Seçim devrimlerinde Uluslararası STK’ların rolü çok büyüktür. Özellikle, muhalefetin örgütlenmesine ve sesini duyurabilmesine katkıda bulunmuştu ve bunun dışında seçimlerin kurallara uygun olarak yapılmasını sağlamıştı. Zira Sırbistan’da, Gürcistan’da veya Ukrayna’da renkli devrimlerin öncesinde yaşanan en büyük sorun, muhalefetin seçimlere katılmasına izin verilmesine rağmen, oylamada ve oy sayımında yaşanan hileler ve üsülsüzlüklerden

¹⁴³Yahya Bostan, **a.g.m.** s.6.

¹⁴⁴Yahya Bostan, **a.g.m.** s.7.

dolayı her üç ülkede iktidar yönetimde kalmaya devam etmekteydi.¹⁴⁵ Bahsı geçen ülkeledre iktidar seçimleri sadece bir meşruiyet aracı olarak kullanılmaktaydı. Böylece, uluslararası örgütler ve muhalefet sürekli seçimlerin üsülsüzce yapıldığını ve iktidarın hilelerle yönetimde kaldığı ile ilgili haber yayınlama çabasıındaydı. Bu durumda, seçimlerin kontrol altında yapılması zorunlu hale geldiğinden dolayı, yerel seçim gözlemcilerinin eğitilmesine başvuruldu. Uluslararası STK'lar devrim yapılan ülkelerde seçim gözlemciliği yapılabilmesi için çok sayıda gönüllü kişiyi eğitmişti ve ayrıca, seçimler sırasında kendi seçim gözlemcilerini de göndererek seçimleri denetlemişti. Seçimleri denetlemek ve gözlemek seçimlerdeki şeffaflığın olasılığını mümkün kışmıştı veülke vatandaşlarına kendi oylarını savunabilmeleri için zemin yaratmıştı. Daha da fazlası, artık insanlar cesaretlendirerek kendi oylarını savunmak için sokaklara çıkıp seçim devrimlerinin oluşmasında baş röl oynamıştı.¹⁴⁶ Ayrıca belirtmek gerekir ki, yerel ve uluslararası STK'ların işbirliği ile birlikte “paralel oy sayımı” gerçekleşmişti. Paralel oy sayımının sonuçları seçimlerden hemen sonra açıklanmış olması hem yerel halk arasında hem de uluslararası çapta meşruiyet kazanmıştı. Örneğin Gürcistan'da paralel oy sayımı devrim sürecinin gelişmesinde belirleyici bir unsur olmuştu. Gürcistan'da *Fair Elections* isimli uluslararası örgüt tarafından yapılan paralel oy sayımın sonuçları seçimlerin ertesi günü açıklanmıştı ve bu sonuçlara göre Saakaşvili oyların %26.26 iktidar ise ondan daha az oy alarak sadece %18.92 almıştı. Doğal olarak, bu sonuçlar Saakaşvili'nin yeni devlet başkanı olmaya hak kazandığını göstermekteydi. Buna rağmen, bir süre sonra duyurulan resmi sonuçlar tam aksini iddia ederek iktidarın %21.32 oy ve muhalefetin ise sadece %18.08 oy aldığını gösteriyordu.¹⁴⁷ Paralel oy sayımları muhalefetin iktidardan daha önde olduğunu göstermekteydi ve paralel oy sayımlarının *Fair Elections* gibi uluslararası sivil örgüt desteği ile yapıldığından dolayı muhalefetin hem yerel hem de uluslararası kamuyoundaki meşruiyet daha da güçlenmiş oldu.¹⁴⁸

¹⁴⁵Thompson, Mark “Stolen Elections: The Case of the Serbian October” **Journal of Democracy**, C.XV, No 4, New York, Ekim 2004, s. 159-172; Tsomaia, Tina “Georgia’s Rose Revolutions” **Foreign Policy**, Eylül-Ekim 2004, s. 89-90; Way, Lucan A “Ukraine’s Orange Revolution: Kuchma’s Failed Authoritarianism” **Journal of Democracy**, C.XVI, No 2, Nisan 2005, s. 131-145.

¹⁴⁶ Yahya Bostan, **a.g.m.** s.7.

¹⁴⁷Walsh, Nick Paton “Georgian poll result fails to end strife.” **The Guardian**, 21 Kasım 2003.

¹⁴⁸ Yahya Bostan, **a.g.m.** s.8.

Sırbistan, Gürcistan ve Ukrayna’da yapılan seçimlerde açıklanan resmi sonuçların paralel oy sayımında zıtlık göstermesi, seçimlerde muhalefetin en çok oy almasına rağmen resmi sonuçlarda yine de iktidarın en çok oy almış olduğunun gösterilmesi doğal olarak seçimlerin usulsüzce ve hilelerle yapıldığını ifade ediyordu. Bu durumda muhalefet güçleri ve STK’lar cesaretle bir lider etrafında toplandılar ve halkı kendi oylarını savunmak için sokaklara çıkmaya çağırdılar. Resmi seçim sonuçları açıklandığında sokak gösterileri çok organize haline gelerek güçlenmişti. Her üç ülkede sokak gösterilere katılan halkın sayısı yüzbinlerce olmuştu.¹⁴⁹

ABD ve AB ülkeleri seçim süreçlerine yakından ilgi gösteriyorlardı ve her üç ülkede resmi seçim sonuçları açıklandıktan ve usulsüzlük iddiaları ortaya atıldıktan sonra, Sırbistan, Gürcistan ve Ukrayna’daki iktidarları uyararak diplomatik baskı yarattılar ve seçimlerin yeniden yapılması talebinde bulundular. Aksi taktirde ABD ve AB bu ülkelerle olan ilişkilerini gözden geçireceklerini belirtmişlerdi.¹⁵⁰ Batı ülkelerin seçim yapılan ülkelere karşı yüksek ilgisi bu ülkelere üst düzey bürokratlarının göndermesi ve hükümetteki iktidarla konuşarak, onları demokratik bir yolu seçmekte ikna etme çabaları ile de ifade edilebilir. Bazı ülkelerde bu süreç NATO gibi kurumlar da araya girmişlerdi. Örneğin Ukrayna’da AB üyesi olan Almanya Rusya ile irtibata geçerek seçimler sonucunda yaratılan sorunları gidermeye çalışmıştı. Bu süreç içinde bazı noktalarda ABD-AB ve Rusya arasındaki ilişkilerinde gerginliğin yaşandığı durumlar da meydana gelmişti.¹⁵¹

Sonuç itibarıyla Sırbistan’da, Gürcistan’da ve Ukrayna’da muhalefetin hem yerel düzeyde hem de uluslararası çapta meşruiyetin kazanması, usulsüz ve hileli seçimlerden dolayı kızdırılmış halkın sokaklarda gösteri ve protestolara başvurmaları, usulsüz seçim sonuçlarının iptal edilmesine yol açabilmişti. Yenilenen seçimler ise rejimin değişimi ile sonuçlanmıştı.

¹⁴⁹Yahya Bostan, **a.g.m.** a.e.

¹⁵⁰Ash, Timothy Garton “Freedom’s Frontline”, **The Guardian**, Nisan25, 2004.

¹⁵¹MacAskill, Ewen “EU Anger at Putin’s Role in Election”, **The Guardian**, Kasım 25, 2004.

2.5 Devrim Sonrası Gelişmeler

Gül Devrimi ardından Saakaşvili tarafından vaat edilen yenilikler insanlar arasında geleceğe yönelik iyimserlik duygusunu yatarmıştı. Hükümete gelen yeni iktidar ise çok keskin sorunları çözmek zorundaydı. Zira bütün ülkede önceki iktidardan miras kalan aşırı zayıf ve yozlaşmış kurumları, yoksulluğu ve ülkedeki toprakbütünlüğü sorununu çözmek ve gidermek en baştaki görevdi. Saakaşvili bu sorunları gidermek için halka olağanüstü önlemleri yapmaya söz vermişti ve bahsi geçen sorunları çok kısa sürede çözebileceğini söylemişti. Kendine büyük görevler üstlenen Saakaşvili halktan da muazzam destek almıştı, çünkü onun yapacağı çalışmalar ve yenilikler Gürcistan siyasetinde ve ülke hayatında kuşaksal değişimleri getirecekti. Saakaşvili kampında Nino Burjanadze ve Zurab Zhvania gibi “genç reformcu” ve ağır basan siyasetçilerin de yer alması, güçlü siyasi anlayış ve ülkede yapılması gereken yenilikler adına yeni güçlü siyasi birliğin oluşmasını simgeliyordu. Bu durum ise halkın geleceğe yönelik daha çok iyimser olmasında zemin yaratmaktaydı.¹⁵²

Yeni hükümet hareket etmek için ekonomik liberalleşmeyi içeren, yolsuzluk karşıtı olan ve ülkenin ihtiyacı duyduğu yeni kurumları inşaat etme planını kapsayan güçlü ve reformlara odaklı programı oluşturmuştu. Saakaşvili Gürcistan toprak bütünlüğü sorununu giderme konusunu en baştaki öncelik olarak koymuştu. Bunun yanı sıra, her ne kadar şüphe yaratan özelleştirme konusunu içerse de, reformcu yeni iktidar ülke ekonomisinde geniş çaplı liberalleşme politikasını izleyerek ülkeye doğrudan yabancı yatırımların gelmesine elverişli ortam yaratmıştı. Ülke ekonomisinde yapılan bu yenilikler Gürcistan’ı Dünya Bankasının “*Doing Business*” endeksinde dünyanın ilk on reformcu ülke arasında yer almıştı.¹⁵³ 2004-2008 yılları arasında Gürcistan’ın yıllık gayri safi yurt için hâsılası %10 ile artış göstermişti. Ülke ekonomisindeki gelir artışı altyapı alanında yatırımları yapmayı mümkün kılmıştı. Ayrıca, sağlık ve eğitim alanında da gelişmeler kayıt edilmişti.¹⁵⁴

¹⁵² Niklas Nilsson, **a.g.m.** s.89.

¹⁵³ **Dünya Bankası**, “**Doing Business**” endeksi için bkz.: (çevreici) <http://www.doingbusiness.org/rankings>, 01 Mayıs 2014.

¹⁵⁴ Niklas Nilsson, **a.g.m.** s.90.

Devlet kurumları başarılı bir şekilde yeniden inşaat edilmişti ve kitlesel işten çıkarmalarla, kalan çalışanlara ise yüksek maaş vererek ve “sıfır toleransla” ülkedeki yolsuzluk azaltılmıştı. Kamu sektöründeki yolsuzlukları azaltmak polis güçlerinin revizyonu ve yenileme ile mümkün olmuştu. Ayrıca, yolsuzluğun azalması trafik polisin kaldırılması ile ve üniversitelerde yolsuzluğa karşı başlatılan kampanyalarla mümkün olmuştu.¹⁵⁵2008 yılında *Transparency International*'ın Yolsuzluk Algılama Endeksinde (Corruption Perceptions Index-CPI) Gürcistan 180 ülke arasında daha önceki yıllarda olduğu 133. sıradan 67. sıraya yükselmişti.¹⁵⁶

Ülke yönetimine gelen Saakaşvili iktidarı bütçeye gelirlerin artışını sağlamak için vergi sistemini basitleştirmişti. Buna ilave olarak, önceki hükümette çalışan ve yolsuzluklarla büyük miktarda paraları ellerine geçiren yetkililer hapse atılmıştı ve onlara bütçeden çaldıkları paraları geri ödeme şartı ile hapisten çıkarılacaklarını söylenmişti. Çok tartışmalı olan bu konuda, gerçekten de çok sayıda Şevardnadze hükümetinde çalışan yetkili tutuklanmıştı ve belli miktarda paraları ödediklerinden sonra serbest bırakılmıştı. Tüm bu çalışmalar sonucunda Gürcistan'ın bütçesi devrim önceki bütçeye göre üç kat artmıştı.¹⁵⁷

2004 yılında Saakaşvili hükümeti parlamento ve yargıya yönelik Cumhurbaşkanının gücünü güçlendirmek için bazı tartışmalı Anayasa değişikliklerini gerçekleştirmişti. Bu önlemler hükümetin planlamış olduğu reform programı kapsamında daha serbest hareket edebilmesi için yapılmıştı. Bu konuda bağımsız analistler ve muhalefette olan siyasetçiler reformcu hükümetin yürüttüğü reform planının ülkedeki siyasi sistemde kontrolün ve dengelerin kaldırdığını işaret ediyorlardı. Dolayısıyla, Cumhurbaşkanı verdiği kararlarda Parlamentodan hiçbir kısıtlama görmüyordu ve tamamen bağımsız hareket edebiliyordu. Seçim sisteminde getirilen değişiklikler sonucunda ise, Birleşik Milli Hareket Partisi Parlamentoda diğer partilere sadece küçük pencere bırakarak üstlük kazanmıştı.¹⁵⁸

¹⁵⁵Niklas Nilsson, **a.g.e.a.e.**

¹⁵⁶**Transparency International**, Yolsuzluk Algılama Endeksi 2008 (CPI) için bkz.: (çevrimiçi) <http://transparency.ge/en/post/corruption-perception-index-cpi/transparency-international-releases-corruption-perception-inde-1>, 01 Mayıs2014.

¹⁵⁷Vladimir Papava, “*The Political Economy of Georgia’s Rose Revolution*,” **Orbis** 50, konu 4, Tiflis, Sonbahar 2004, s. 661-663.

¹⁵⁸Lanskoy, Miriam ve Areshidze, Giorgi “*Georgia’s Year of Turmoil*,” **Journal of Democracy** C.XIX 19, no.4, New York, Ekim 2008, s. 160-161.

Eleştiricilere göre, reformcu Saakaşvili hükümeti sert yenileme ve yeniden inşaat etme reform planını devam ettirirken muhalif güçlerle diyalog kurmuyordu, daha da fazlası, eleştirici yaklaşımları duymazlıktan gelerek yürüttüğü reformlar üzerinden tartışmalara girmeye de isteksizdi.¹⁵⁹

Yeni hükümetinin öncelikli olan toprak bütünlüğü konusunda Saakaşvili çok hevesliydi. Ona göre, toprak bütünlüğü sorunları şiddetsiz bir şekilde “*Soft Power*” (yumuşak güç) yolu ile çözülecekti. 2004 yılın Ocak ayında Saakaşvili Gürcistan’ın ekonomik gelişmesinin ayrılıkçı bölgelere çekici etken yaratacağını söylemişti ve ona göre bu çekicilik ayrılıkçı bölgelerle müzakete etme konusunda kolaylık sağlayacaktı. Saakaşvili’nin programına göre, ayrılıkçı bölgelerle reentegrasyon konusu son derece iddialıydı ve kendisinin Cumhurbaşkanı olduğu dönemde Abkhazia, Güney Osetya ve Acara ile olan toprak bütünlüğü sorunlarının gidereceğini açıklıyordu.¹⁶⁰

Saakaşvili’nin en çok önem verdiği toprak bütünlüğü konusunda ilk adımları Acara Özerk Cumhuriyetin’de atılmıştı. Acara Özerk Cumhuriyeti Şevardnadze döneminde merkezin yönetimi dışında kalmıştı ve Acara Ö.C. başında olan Aslan Abaşidze Tiflis’ten bağımsız bir şekilde bölgeyi yönetmekte olup 2003 yılında iktidara gelen yeni hükümetle hiç bir şekilde uzlaşmaya gitmemekteydi. Saakaşvili’nin iddialı planındaki en etkileyici ilk sonuç Acara Özerk Cumhuriyetinin Tiflis yönetimi altına geri alınması ile başarı ile sonlanmıştı. Saakaşvili hükümeti Acara’daki halkın Abaşidze’ye olan güvenin ve inancın zayıf olduğunu tespit etti ve bu durumda başarıya ulaşmak için en etkili yol Abaşidze’ye karşı protestoları organize etmek olacaktı. Bu plan çok başarılı olmuştu ve 2004 yılın Ocak-Mayıs aylar arasında *Kmara* ve “*Bizim Acara*” örgütleri Abaşidze’nin istifa etmesi için etkili kampanyayı başlattılar. Bu kampanyanın yanı sıra Acara’ya karşı ekonomik embargo uygulandı ve Acara’nın Gürcistan’a bağlayan sınır bölgesinde ise Tiflis askeri tatbikatları gerçekleştirdi. Abaşidze bu duruma cevaben Acara’yı Gürcistan’a bağlayan ve sınır giçisi noktası olan köprüleri patlattı. Aynı zamanda Abaşidze desteği aramak için birkaç kez Rusya’ya gitmişti, 2004 yılın 6 Mayıs tarihinde ise istifa ederek Moskova’ya kaçtı. Abaşidze bu kursu izleme tavsiyesini 6 Mayıs

¹⁵⁹Niklas Nilsson, **a.g.m.**, s.90.

¹⁶⁰Niklas Nilsson, **a.g.m.**, s.91.

Rusya'dan onu almaya gelen Rusya Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri İgor İvanov tarafından almıştı. Böylece, Gürcistan'da ikinci kansız bir devrim –Acara Kadife Devrimi meydana gelmişti.¹⁶¹

Acara Özerk Cumhuriyetinin Gürcistan merkezi hükümeti ile birleşmesi Gürcistan iktidarına gelen yeni hükümetin toprakbütünlüğü konusunda ilk büyük başarı olmuştu. Bu başarıdan dolayı cesaretlenen Saakaşvili yönetimi aynı başarı modelinin Güney Osetya'nın ayrılıkçı siyasetine karşı uygulayacağına ve orada da aynı şekilde başarıya ulaşacağına inanmıştı. Zira Acara örneğinde olduğu gibi, Abaşidze gibi Güney Osetya'nın başında olan Eduard Kokoiti'nin de yerel halk arasında meşruiyet eksikliği vardı. Üstelik Güney Osetya üzerindeki kontrolün Tiflis'e geçmesi çok çekiciydi, çünkü Güney Osetya'nın sınır bölgesinde ülkeye giren kaçak ithalat ülke ekonomisine ve bütçeye büyük zarar vermekteydi.¹⁶²

2003 yılından Mayıs 2004 tarihleri arasında Tiflis yönetimi Güney Osetya yetkililerini zayıflatmak için kaçakçılığa karşı kampanyayı başlattı. Gürcistan-Güney Osetya idari sınır bölgesinde kontrol geçişler kuruldu ve Ergneti sınır pazarı kapatılarak kaçakçılık için kullanılan yollar iptal edildi. Bu çalışmalar *defacto* Güney Osetya yönetiminin memnuniyetsizliğini büyüttü, ama Saakaşvili yönetimi bunu yaparak, bölgedeki halkın kalbini kazanmak için insani yardım yapacağına söz vermişti. Fakat Tiflis stratejisi ters tepti, çünkü Saakaşvili yönetimi Güney Osetya'nın Gürcistan saldırganlığına karşı duyduğu korkuyu hafife aldı. Bu korku ise Kokoiti yönetimini önemli destek toplama konusunda etkin kıldı. Gürcistan Silahlı Kuvvetler Bakanlığı ve Güney Osetya orduları arasında Temmuz 2004 tarihinde şiddetli yüzleşmeler başladı ve Ağustos ayında Gürcistan'ın silahlı çatışmaları önlemek için geri çekilmesi ile sonlanmış oldu.¹⁶³

Saakaşvili yönetiminin teşebbüs ettiği Güney Osetya ile yeniden bütünleşme planı başarısız oldu. Gürcistan hükümeti çatışmanın temelinde yatan faktörleri yeterince anlayamadı ve konflikt çözme yolunda ekonominin başrol oynayacağı konusunu fazladan ciddiyete almış oldu. Yine de, 2004 yılında Acara ve Güney

¹⁶¹ “Abashidze Flees Georgia,” **Civil.ge**, 6 Mayıs 2004, (çevrimiçi): www.civil.ge/eng/article.php?id=6880, 14 Mayıs 2014.

¹⁶² Svante E. Cornell, “The Growing Threat of Transnational Crime”, **The South Caucasus: A challenge for the EU**, Ed. Dov Lynch, EU Institute of Security Studies, Paris, 2004.

¹⁶³ “Georgia: Avoiding War in South Ossetia,” **Europe Report**, No.159, 26 Kasım 2004, (çevrimiçi): www.crisisgroup.org/home/index.cfm?1=1&id=3128, 25 Mayıs 2014.

Osetya’da meydana gelen olaylar, Gürcistan hükümetini Tiflis kontrolü dışında kalan Gürcistan toprakları üzerinde tekrar meşruiyet kazanma isteğine itti. Dolayısıyla, 2004 yılındaki başarısızlığından hemen sonra, Saakaşvili Abhazya ve Güney Osetya’daki toprakbütünlüğü konuları çözmek için, uluslararası camiasının dikkatini çekme çalışmalarına başlamış oldu. Saakaşvili’nin maksadı, Gürcistan topraklarındaki çatışmalı bölgeler için yapılan ateşkes anlaşmalarından doğan Rusya arabuluculuğu rolünün AB güçleri tarafından değiştirilmesi olmuştur. Bu yolda, Gürcistan hükümeti giderek Rusya’ya karşı açık eleştiri yapmaya başladı. Bu eleştirilere göre, Rusya Abhazya ve Güney Osetya’da çatışmaların çözülmesi için hiçbir şey yapmıyordu, tam tersi bu çatışmaların devam ettirilmesi Rusya için elverişli durum yaratmaktaydı, çünkü böylece Rusya Abhazya ve Güney Osetya’daki ayrılıkçı yönetimleri destekleyerek bu topraklar üzerinde kendi kontrolünü kurmaktaydı. Kısacası, Rusya Abhazya ve Güney Osetya konflikt konularında taraflı bir gücü ve sorunları çözmeye hiçbir isteği yoktu. Tiflis’in inancına göre, eğer bu ayrılıkçı bölgelerdeki toprakbütünlüğü sorunları çözmeye sürecine dış aktörler de katılacaktı, Rusya’nın apaçık taraflı arabuluculuğu ve ayrılıkçı güçlere verdiği destek nötralize edilecekti. Nitekim Tiflis giderek Abhazya ve Güney Osetya çatışmalarını Rusya’nın Gürcistan toprakbütünlüğüne geniş saldırı olarak görmeye başladı. Bu durumda ise Saakaşvili Gürcistan’daki toprakbütünlüğü sorunlarını çözmek ve Rusya’ya karşı mücadele etmek için Batılı güçlerin desteğine ihtiyaç duymaya başladı.¹⁶⁴ İlerleyen bölümlerde Saakaşvili yönetiminin dış politikasındaki çalışmaları ve Batılı güçlerle ilişki konularını daha detayli bir şekilde ele alacağım.

¹⁶⁴Niklas Nilsson, **a.g.m.** s. 92.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜRCİSTAN DIŞ POLİTİKASINI OLUŞTURAN İÇ FAKTÖRLER

Çağdaş siyasi teoriler arasında “küçük devlet” kavramı çok önemli bir yer tutmaktadır. Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra, Gürcistan gibi birçok devlet, bağımsızlığını yeni kazanmış küçük devletler haline gelmişlerdi. Bu devletler uluslararası alanda önemli güce sahip olmadıkları için, kendilerinden daha büyük ve büyük güçlerin yanında yer almak zorunda kalmışlardı. Bu bölümde açıklanmaya çalışılan ilk konu, küçük devletlerin dış politikalarında nasıl karar verdikleri hakkındadır. Uluslararası siyaset teorisyenlerinin çalışmalarını ve yaklaşımlarını ele alarak, Gürcistan’ın bir Sovyetler sonrası küçük devlet olmasına rağmen, neden genel bir şekilde kabul edilen yaklaşımlara göre davranmadığını açıklayacağız.

Gül Devrimi’nden sonra, Gürcistan’ın dış politikasında tercih ettiği yolu ve almış olduğu kararları anlamak için ise, Gürcistan’ın iç faktörlerine değinmek gerekmektedir. Bu bölümün ikinci altbaşlığında ülke içindeki faktörlerin ne derece etkili olduğunu göstererek, özellikle hangi iç faktörlerin ülkenin dış siyasetinde izlediği yulunda önemli olduğuna değineceğiz. Ekonomi, ulusal aidiyet algısındaki Avrupalı kimlik, milli azınlıklar, kamuoyu, kurumsal yapılar ve siyasi elitin dış politikadaki fikri rolü gibi iç faktörler, Gürcistan gibi küçük bir devletin dış politikasındaki seçeneklerin şekillenmesinde ne kadar önemli rol oynamış olduğunu göstermeye çalışacağız.

Bölümün son altbaşlığında ise, tüm iç faktörleri analiz ettikten sonra, Gül Devrimi’nin getirmiş olduğu dış siyasal perspektifi hakkında bilgi verilecektir.

3.1 Küçük Devletler Dış Politikalarında Nasıl Karar Verirler

Küçük devletlerin güçlü devletlerin yanında nasıl bir dış politika izlediğini anlamak için, ele alınan bir devletin iç faktörlerine yakından bakmak gerek. Uluslararası ilişkiler üzerinde yazılan literatürün önemli kısmında, büyük güçlerin uluslararası davranışlar üzerinden yapılan araştırmalara rastlıyoruz. Akademisyenler küçük devletlerin uluslararası arenadaki davranışlarını analiz ederken, onların bireysel ülke durumuna veya iç faktörlerine bakmaksızın, sadece uluslararası ilişkiler kapsamında ve dış faktörlerini ele alarak inceleme yapmaktalar.¹⁶⁵ Geleneksel bilgeliğe göre, uluslararası sistemin düzeyinde analiz yapmak daha çok mantıklıdır, çünkü küçük devletler uluslararası sistemde büyük güçleri dengelemek yerine, onların yanında yer almayı tercih ederler.¹⁶⁶ Giorgi Gvalia Sovyetler sonrasında ortaya çıkan küçük devletlerin uluslararası arenada neye dayanarak hareket ettikleri hakkında yazmış olduğu makalesinde, geleneksel bilgeliği bir yana bırakarak, küçük devletlerin dış politikalarındaki karar verme sürecinde, ülkedeki siyasi elitin düşünsel rolüne ve iç faktörlere yoğunlaşmaktadır. Gvalia'nın incelemiş olduğu konulardan yola çıkarak, Gürcistan'ın Sovyetler Birliğinden yeni çıkan ve bağımsızlığına yeni kavuşan bir küçük devlet olarak, Gül Devrimi'nden sonra dış politikasında elde etmiş olduğu sonuçların ne olduğunu ve bu sonuçlara ülkedeki hangi iç faktörlerin etkilediğini açıklamaya çalışacağım.

Gvalia'ya göre, Gürcistan'ın dış politikasını geleneksel kuramlarla öngörmek çok zor, zira Gürcistan örneğinde son zamanlarda ülkede gelişen olaylar, küçük bir devletin büyük güç yanında yer alma kuramı ile açıklamak anlamsız olur ve uluslararası siyasette Gürcistan'ın izlemiş olduğu politikayı ve elde etmiş olduğu sonuçlarını anlamak ülkedeki iç faktörleri analiz ederek mümkün olur.

Gürcistan, bir küçük devlet olarak onu tehdit eden güçlü bir devletin yanında yer alması için Rusya tarafından hem ekonomik hem de askeri baskı altında kalmıştı. Fakat bu baskıya rağmen, 2003 yılındaki Gül Devrimi'nden sonra, Gürcistan dış

¹⁶⁵ Fredrik Doerer, "Domestic Politics and Foreign Policy Change in Small States: The Fall of the Danish footnote Policy", **Cooperation and Conflict**, C.46, No. 2, (2011), s.22.

¹⁶⁶ Giorgi Gvalia, Bidzina Levabindze v.d. " **Political Elites, Ideas and Foreign Policy: Explaining and Understanding the International Behavior of Small States in the Former Soviet Union**". İlia State University, 2011. s.12.

politikasında kararlı bir şekilde onu tehdit eden güce yanaşmayacağını açıklamıştı ve Saakaşvili hükümeti ülkenin dış siyasetini Batıya doğru taşıyarak, çok hırslı bir şekilde güvenlik, ekonomi ve eğitim alanlarında reformları gerçekleştirmeye başladı. Ülkeyi Rusya'dan giderek uzaklaştırarak, Gürcistan ilişkilerinin AB, ABD ve NATO ile yoğunlaştırılması konusunda çalışmalara başvuruldu. Aslında, devrim öncesi Gürcistan hükümeti de Batı yanlısı politikasına sahip olduğunu açıklamıştı, fakat Şevardnadze hükümeti bu doğrultuda etkileyici adımları pek atmamıştı.¹⁶⁷ Dış politikadaki bu değişim yeni hükümetin “Milli Güvenlik Konsepti” (National Security Concept-NSC) ve “Dış Politik Stratejisi” (Foreign Policy Strategy-FPS) konularında yapılan belgelerde de açıklanmaktaydı. Gürcistan dış politika gözlemcileri de Gül Devrimi'nden sonra ülkenin dış siyasi yörüngesinin Batıya doğru yöneldiği konusunda hemfikirler.¹⁶⁸

Gürcistan örneğini daha detaylı bir şekilde incelemeyen önce, geleneksel kuramları ele alarak küçük devletlerin dış politikalarında nasıl karar verdiklerini daha iyi anlamak için, konuya teorik açıdan bakmamız gerek. Örneğin, Michael Handel'e göre “uluslararası sistem küçük devletlere karar verme ve tercih yapma sürecinde çok dar pencere bırakmaktadır. Onların hayatta kalma çabalarındaki ince yanlışı veya uğraşları, küçük devletlerin temel ilgilerini belirsiz kılmaktadır.”¹⁶⁹ James Rosenau da aynı düşünceyi paylaşmaktadır ve ona göre, uluslararası ortam büyük devletlere nazaran küçük devletler için daha uygun olsa bile, küçük devletlerin iç siyasetlerinde uğraştıkları konular dış siyasetlerindeki konulara ağır basmaktadır.¹⁷⁰ Jack Snyder'e göre de dış ortam küçük devletler için çok sınırlayıcıdır.¹⁷¹ Bo Huld'ta konuya benzer açıdan yaklaşarak “büyük devletlere göre küçük devletlerin daha az seçeneği var ve daha çok savunmasızlar” diyor.¹⁷²

¹⁶⁷Stephen Jones, “The Role of Cultural Paradigms in Georgian Foreign Policy”, Ed. Rich Fawn *Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies*. Frank Cass Yay. 2004, s.103.

¹⁶⁸Giorgi Gvalia, Bidzina Levabindze, *a.g.e.* s.15.

¹⁶⁹Michael Handel, *Weak States in the International System*, Franc Cass Yay. Londra,1990. s.3.

¹⁷⁰Martin W. Sampson, “Exploiting the Seams: External Structure and Libyan Foreign Policy Changes”, a.e. James Rosenau, “**Pre-theiroes**”, s.47-48.

¹⁷¹ Jack Snyder, *Myth of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Ithica, Cornell University Press, New York, 1991. s.20.

¹⁷²Atf: John Rogers, “The Foreign Policy of Small States: Sweden and the Mosul Crisis, 1924-1925”, *Contemporary European History*, C. XVI, No.3, Cambridge, 2007, s.354.

Küçük devletlerin uluslararası ortamda karar verme konusundaki diğer varsayım ise, küçük devletlerin onları tehdit eden güçlü devletleri dengelemek yerine, yanlarında yer almasıdır (*Bandwagoning*).¹⁷³ Jack Levy'ye göre "dengeleme davranışı ile ilgili hipotez daha çok büyük güçleri analiz ederken kullanabiliriz, zira büyük güçler potansiyel hegemonlara karşı dengeleme politikasını sürdürmekte, zayıf devletler ise, büyük güçlerin yanında sadece hayatta kalmaları için gerekli şeyleri yapmaktalar. Dolayısıyla onları dengelemek yerine, yanlarında yer almayı tercih ediyorlar."¹⁷⁴ Stephen Walt aynı düşünceyi paylaşarak "devlet her ne kadar küçük ise, o kadar güçlü bir devletin yanında yer almaya eğilimlidir... Dengelemek akılsız bir davranış olacaktır, çünkü bazı müttefikler yeterince hızlı bir şekilde destek sağlamayabilirler... Yakın olan ve saldırı kapasitesine sahip olan güçlü devletler, küçük devletleri yanlarında yer almaya itebilirler, çünkü küçük devletlerin dengeleyici müttefikleri basit bir şekilde ulaşılabilir mesafede değiller."¹⁷⁵ Büyük güç ile karşı karşıya geldiğinde, küçük devletler güçlü olanın yanına geçip onun çıkarlarını karşılamaya başlamakta. Güçlü olanın yanına geçme eğilimi tehditin büyümesi ile artmaktadır, ayrıca tehdiye yakınlık, büyük devletin aşırı saldırı gücüne sahip olması ve savunacak müttefiklerin uzakta olması veya bu müttefiklerin çok yavaş hareket etme ihtimali veya hiç hareket etmeme ihtimali küçük devletin güçlü olanın yanında yer almasına neden olmaktadır.¹⁷⁶

Giorgi Gvalia literatürde geniş çapta yayılan bu açıklamaları ele aldıktan sonra, Kenneth Waltz'ın öne sürdüğü teoriye de dikkatimizi çekmektedir. Waltz'a göre, uluslararası siyaset hakkındaki neorealist teori ülkenin davranışlarını dış etkenlere göre açıklamaya çalışmaktadır. Fakat iç faktörler hakkında hiçbir şey söylememektedir. Bazı durumlarda, kesin dış politika tahminlerinde bulunmak için uluslararası siyaset teorisi yetersiz kalmaktadır ve yeterli hale de getirilemez. Aslında, yapısal faktörleri önemsemek gerek, fakat bu faktörler küçük devletlerin dış politikalarını analiz etmek için tam olarak yeterli değil. Küçük devletin dış güvenlik

¹⁷³ Eric J. Labs, "Do weak states bendwagon?" **Security Studies**, C.I, No.3, New York, Bahar 1992, s.383-416.

¹⁷⁴ Jack S. Levy, "The Causes of War: A Review of Theories and Evidence", Philip E Tetlock v.d. **Behavior, Society and Nuclear War**, Oxford University Press, New York, 1989. s.231. Karş. Labs "Do Weak States bandwagon", s.385.

¹⁷⁵ Stephen M. Walt, "Alliances in a Unpopular World", **World Politics**, C. LXI, No.1, Cambridge, Ocak 2009.

¹⁷⁶ Giorgi Gvalia, Bidzina Levabindze, **a.g.e.** s.23.

ortamina nasıl cevap vereceği sadece dış etkenleri karakterize ederek anlamaya çalışmak mümkün olmaz. William Wohlfort Sovyetler sonrası ülkelerin dış siyasetteki davranış konularında çalışan yapısal realistlerin tahminlerini analiz ederek aynı sonuca vardı. Wohlfort'a göre, çoğu post-Sovyet ülkelerin dış siyasetlerindeki davranışları, Rusya'ya özellikle enerji açısından ekonomik olarak bağımlı olduklarından açıklanabilir. İşte, hegemon güce ekonomik bağımlılığın yüksek olması durumunda, küçük devletlerin ona karşı dengeleyici siyaseti sürdürmek çok zor, masraflı ve pek mümkün olmamaktadır.¹⁷⁷

Paul A. Papayonau'ya göre, revizyonist Büyük güçler ve küçük devletler arasında iktisadi iç bağımlılık olduğu durumunda, küçük devletlerin agresif revizyonist devletlere karşı sürdürülebilir dengeleyici siyaseti yapamak imkansızdır.¹⁷⁸ Rusya'ya tepki olarak yapılan çalışmasında, Eric Miller bahsı geçen iddiayı destekleyen sonuçlara varmaktadır. Miller'e göre, iç tehditlerin ve iktisadi bağımlılığın yüksek olduğu durumunda, ülke liderleri güçlü Rus yanlısı uyumu sağlamaktalar. Küçük devletin bir güçlü devletin yanında yer alması beklenen durumdur, zira Rusya karşıtı siyaset küçük devletlerin hegemon ülkesindeki pazarlara giriş yollarını ve enerji kaynaklarını kapatabilir.¹⁷⁹ Ekonomik bağımlılık küçük devletlerin dış politik seçenekleri ile birlikte iç siyasi ve iktisadi durumunu da etkilemektedir. Örneğin, eğer Rusya'ya ekonomik olarak bağlı olan ülkeler Rusya'nın istemediği yöndeki dış siyasi adımları atarlarsa, bu ülkelerin ekonomik istikrarın düşüşü kaçınılmazdır. İç ekonomik durumların bozulması ise, yönetici siyasal elitlerin bir dahaki seçimlerde başarısız olacaklarına neden olacaktır, çünkü önceden var olan ekonomik ilişkilerden yarar gören halk, ülke siyasetinden dolayı zarar görmüş olur ve memnuniyetsizlik yaşayacaktır. Çoğu durumlarda, iktisadi kriz rejimlerin değişikliğine de neden olmaktadır.¹⁸⁰

Gvalia, kendi çalışmasında bahsı geçen varsayımları eleştirerek, hiçbirinin aslında zayıf devletlerdeki siyasi elitin düşünsel rollerini öngörmediğini söylemektedir. Ona göre, post-Sovyet ülkelerindeki siyasi elitlerin düşünsel faktörü

¹⁷⁷Giorgi Gvalia, Bidzina Levabindze, **a.g.e.** s. 25.

¹⁷⁸Paul A. Papayonau, "Economic Interdependence and the Balance of Power," **International Studies Quarterly**, C. XLI, No.1, Tuscon/Arizona, Mart, 1997, s.113-140.

¹⁷⁹Eric A. Miller, **To balance or Not to Balance: Alignment Theory and Commonwealth of Independent States**, Ashgade Yay. Hampshire/UK, 2006. s.31-32.

¹⁸⁰ A. Miller, **a.g.e.** s. 22.

Ülkelerin dış politikalarında önemli rol oynamaktadır. Gürcistan örneğini ele aldığımızda, Gvalia'nın yaklaşımının aslında doğru olduğunu görebiliriz, zira Gürcistan Gl Devrimi'nden sonra, Sovyetler sonrası bir küçük devlet olmasına, Rusya'ya ekonomi ve enerji açısından bağlı olmasına rağmen, Rusya'nın hegemon ve tehdit edici g faktörüne karşı sadece Saakaşvili'nin ne sürdüğü ve halkın da inandığı ve onu desteklediği fikri Gürcistan dış siyasetinde muazzam değişikliklere yol açmıştı. 2003 yılındaki Gl Devrimi'nden sonra Gürcistan artık Rusya yanlısı dış politikasını terk ederek, Batıya doğru yönelmişti. Gürcistan'daki siyasi elitin fikirsel rolünün ülke dış politikasını şekillenme açısından çok önemli olan i faktörlerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Ykarıda bahsı geçen teorik açıklamaların yanı sıra, post-Sovyet ülkelerinden birisi olan Gürcistan'ın dış siyaseti geleneksel bilgelik kuramları ile neden açıklanamayacağını daha iyi anlamak için, Gürcistan'ın i faktörlerini yakından incelememiz gerek. Dolayısıyla, ilerleyen başlıklar altında Gürcistan ekonomisi, siyasi kültürü, milli azınlıkları, kamuoyu, kurumsal yapıları, siyasi elit ve liderlik ve en önemlisi, Gürcistan dış politikasında Saakaşvili ve hükümetinin sahip olduğu fikirsel rl i faktörler olarak daha detaylı bir şekilde tek tek ele alacağız.

3.2 Gürcistan Dış Politikasını Oluşturan İ Faktörler

Aşıkrdır ki, Gürcistan gibi küçük bir devlet, bölgesinde komşuları olan büyük güçlerin (Rusya, İnan, Türkiye gibi) görece g dağılımına ve şimdiye kadar küçük devletler için pek çekici olmayan devletlerarası rekabetçi sistemine dikkat etmelidir. Tarih içerisinde Gürcü siyasetçilerin hepsi bu durumu göz önünde tutmuşlardı. Saadece Ortaçağdaki bir iki asır dışında, Gürcistan tarihi boyunca, hep tehdit eden büyük güçleri dengeleme veya yanlarında yer alma çabasındaydı. Bazen jeopolitik konumundan dolayı, bazen ise uluslararası sistemdeki büyük güçlerin küçük devletler üzerinde hkimiyet kurma isteğinden dolayı Gürcistan tarihinde sürekli güvenlik tehditleri içerisindeydi. Dolayısıyla, Gürcistan'ın asırlar içerisindeki siyasi kaderi sistemik neorealist teorisinin niteliklerinin tam örneğidir.

Aslında küçük bir devletin iç kısıtlama unsurları, siyasi kültürdeki yanlılıkları ve tarihi tecrübeleri, devletin içyapılarının etkisi, Gürcistan gibi post-komünist ülkelerinde ulus inşası ve rejimin hayatta kalması için çabaları ülkenin dış siyasi kararlarını şekillendirmektedir. Neo-realizmin şampiyonu olan Kenneth Waltz da küçük devletin yukarıda bahsi geçen unsurlara göre dış politikasında karar vermekte olduğunu kabul edebilir.¹⁸¹

Dolayısıyla, Gürcistan'ın dış politikası, tabii ki de, karmaşık bölgesel ortam, Kafkaslarda ABD, AB ve Rusya arasında rakipçi stratejik ilişkilerinden ve Gürcistan'ın dış ekonomik siyasetini şekillendiren küresel ekonomik güçlerden dolayı şekillenmektedir. Fakat bunların yanı sıra, son yirmi yılda Gürcistan'ın dış politikasının temel belirleyicisi ülkenin iç dinamikleri olmuştur. Özellikle Gürcistan tarihinde zayıf bir devlet olmasından dolayı çoklu sorunlar ve tek kişi liderlik baskınlığı. Gürcistan'da liderlik unsuru özellikle çok önemlidir, zira minimal telafi edici güçle, yatay veya dikey bir şekilde Gürcistan cumhurbaşkanlarının hepsi dış politikta üzerinde tam kontrole sahiplerdi. Bu durumda, popülizm çok çekici siyasi silah haline gelmekte olup dış siyasetin kurumsallaşma yönünde yıkıcı bir etkiye sahiptir ve dürtüsel ve tek taraflı karar verme olgusu çoklu kısıltmaları yaratmaktadır.¹⁸²

Ekonomik çöküş ve hükümetin çözmeye zorunlu olduğu üçlü ödev: ulus inşası, devlet inşası ve demokrasi inşası gibi iç konular Gürcistan'ın dış politikasında güçlü bir kuvvet oluşturmaktalar. Bu meydanokumları karşısında kendini bulan Gürcistan'ın tecrübesiz olan cumhurbaşkanları iç savaşı, ayrılıkçılığı, egemen siyasi kişilerin yükselişini, vahşi ve zararlı retoriği ve giderek çözülen sosyal dokuyu önleyemediler. Gürcistan'ın muazzam ekonomik ve güvenlik sorunlarını çözmek için dış güçlere bağımlılığın artması iç ve dış siyasetini birbirinden vazgeçilmez hale getirdi. Gürcistan hükümetinin iktisat siyaseti veya milli azınlıklara yönelik siyaseti

¹⁸¹James D. Fearon, "Domestic Politics, Foreign Policy, and Theories of International Relations". **Annual Review of Political Science**, California, 1998, s.289-313.

¹⁸²Robert Legvold, "Introduction: Outlining the Challenge," Ed. Bruno Coppieters & Robert Legvold, **Statehood and Security: Georgia After the Rose Revolution**, MA & MIT Yay, Londra, 2005, s.1-37.

gibi iç konularındaki seçenekleri, Gürcistan'ın dış politikasındaki manevra kabiliyetini daralttı.¹⁸³

Saakaşvili döneminde istikrarın büyümesi ile birlikte dış politikada yeni mücadeleler sağlandı. Fakat onun önceli olan Şevardnadze gibi, Saakaşvili de sıkı bir şekilde ülkenin iç unsurlarına bağlı kaldı. 2008'de Rusya ile savaş da aslında, ülkenin içinde kötü yönetilen milli siyasetten dolayı büyüyerek meydana geldi. S.Neil MacFarlane'ye göre, 2008 savaşı "Rus tercihlerin sonucuydu", fakat aynı zamanda "Gürcistan'ın siyasi tercihlerin de sonucuydu."¹⁸⁴

Ekonominin neo-liberal modele dönüştürülmesi Saakaşvili hükümetinin başvurmuş olduğu yeni mücadelelerden birisiydi. Ülke ekonomisindeki yeni siyaset uluslararası ticaret, yabancı yatırımlar, uluslararası krediler, göç ve diğer ülkelerle siyasi ilişkiler açısından çok büyük anlam taşııkmayıdı. İlerleyen alt başlıklarda ekonominin yanı sıra, Gürcistan dış politikasında önemli rol oynayan siyasi kültür ve Avrupalı kimlik, milli azınlıklar, kamuoyu, kurumsal yapılar, siyasi elit ve Gürcistan dış politikasında siyasi elitin fikirsel rolü gibi iç faktörleride inceleyeceğim.

3.2.1 Ekonomi

Bir ülkenin ekonomik düzeyi marjinal nüfus, ulaşım, altyapı, eğitim, istihdam, vatandaşların ekonomik güvenliği, sosyal hizmet, sağlık, çevre ve emeklilik destek gibi iç konular ile baş edebilme gücünün tam göstergesidir. 1990'lı yıllardan başlayan Gürcistan'ın iç sosyal ve siyasi krizler tamamen başarısız ekonomi siyasetinden kaynaklanmaktaydı. Bu başarısızlık ise, ülkenin dış politikasında istenilen sonuçları elde etmeye izin vermemekteydi. Tabii ki de, iç ekonomik krizler dış politikada alınan kararları açıklayamaz, fakat Gürcistan dış politikası kesinlikle ülkenin düşük ekonomik kaynakları bağlamında açıklanmalıdır. 1990'larda harap

¹⁸³ Stephen Jones and Levan Kakhishvili, "The Interregnum: Georgian Foreign Policy From Independence to the Rose Revolution", **Georgian Foreign Policy, The Quest for Sustainable Security**, Ed. Kornely Kakachia and Michael Cecire, A Konrat Adenauer Stiftung, Tiflis, 2013, s.14.

¹⁸⁴ S. Neil MacFarlane, "Georgia: National Security Concept versus National Security," **Russia and Eurasia Programme** makalesi, Chatham House yay. 2012, (çevrimiçi)http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0812pp_macfarlane.pdf , 30 Mayıs 2014.

edilmiş ülke ekonomisi Gürcistan'ın 1950'lerde olduğu ekonomik seviyesine yaklaşmıştı. 1996 yılında Gürcistan'ın IMF ve Dünya Bankasından aldığı yardım ülke GSYİH'sinin %10'u oluşturmaktaydı, dış borçlar ise GSYİH'nin %45'e ulaşmıştı. Fakar Avrupa'ya “geri ödemek” için paraları kazanmak kolay bir iş değildi ve halkın büyük kısmı borçlandırılmış ülke ekonomisinden memnuniyetsizlik duymaktaydı. Siyasetçiler ise, bu borçların ülkenin geçindirilmesi için vazgeçilmez bir yeri olduğunu açıklamaktaydılar. Zamanla Gürcistan'ın Azerbaycan petrolerine güveni Gürcistan ile Azerbaycan arasında güçlü ve güvenli ilişkileri oluşturdu ve Gürcistan'ın Ermenistan ile de ilişki konusunda da önemli bir içerik kazandı.¹⁸⁵

1990'larda Rusya'daki ekonomi çöküş, Rusya'nın Gürcistan'daki sanayi üzerinde kontrol elde etme arayışına yol açmıştı. Aynı zamanda Gürcistan geleneksel bir şekilde Rusya'ya tahıl, enerji ve Gürcü göçmenler için istihdam konusunda bağılıydı. 1990'lı yıllarda Rusya'nın Gürcistan üzerindeki belirleyici etkisi Gürcistan'ın iç kaynaklar açısından yoksul olmasındandı. Rusya'da çalışan Gürcü göçmenlerin ülkeye havale ettikleri paralar 1990'lı yıllarda Gürcistan GSYİH'nin %5- %10'u oluşturmaktaydı ve dolayısıyla, 90'larda dış politikasında Gürcistan'ın Rusya'ya ilişkin aldığı kararlar hayati önem taşımaktaydı.¹⁸⁶ Ekonomik kaynakların olması durumunda Gürcistan Rusya'dan dış siyasette bağımsız olabirdi, fakat 90'lı yıllarda Gürcistan ayrılıkçı isyan sorunları ile yüz yüze gelmişti ve ülke ekonomisi Güney Osetya ve Abkhazia üzerinde ne sivil ne de askeri kontrolü sürdürebiliyordu. Gürcistan çok kısıtlı seçenekleri olduğu için ve kaynaklar açısından Rusya ile tamamen asimetrik bir konumu ile birlikte, ayrılıkçı bölgelerde Rusya'nın giriştiği ateşkes anlaşmalarını kabul etmek ve topraklarında Rus barışçıl güçlerin yayılmasına izin vermek zorunda kalmıştı. Şevardnadze kendi anılar kitabında 1993 yılında “Gürcistan zorla BDT'ye üye olmuştu” diye yazıyordu.¹⁸⁷

Güney Osetya ve Abhazya'daki toprak bütünlüğü sorunlarından dolayı Gürcistan'ın Rusya ile ilişkileri giderek bozulmaktaydı. Bu durum ise Gürcistan dış

¹⁸⁵Stephen Jones and Levan Kakhishvili, **a.g.e.** s.16

¹⁸⁶ 1999 yılından 2004 yılına kadar Rusya'dan Gürcistan'a göçmenler tarafından gönderilen havaleler yedi kat artmıştı. 2011 yılında ise bu havalelerin GSYİH'deki oranı %6 olarak hesaplanmıştı. (Economic Policy Research Center, “The Role of Remittances in Georgian Economy,” **Issue in Focus, Third Report**. Aralık 2011. (Çevrimiçi) http://www.osgf.ge/files/publications/2011/Georgian_Economic_Outlook_III_Dec_2011.pdf, 21 Haziran 2014.

¹⁸⁷Eduard Shevardnadze, **Thoughts of the Past and Future**, Palitra Yay. Tiflis, 2006, s.437.

politikasını AB ve NATO ile bütünleşme isteğine doğru kaydırdı. Bu kayma 2000 yılında kavramsal belgelerde resmedilerek, Gürcistan'ın Batılı kuruluşlarına entegrasyonuna öncelik verildiğini açıkça belirtmekteydi.¹⁸⁸ Gürcistan'ın Batıya yönelmesinin teşvik edici özel unsur Transkafkasya enerji koridorunun: Ulaşım Koridoru Avrupa-Kafkas-Asya (*Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia "TRACECA"*) ve Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattının Gürcistan üzerinden geçmesiydi. Bu iki Avrupa yanlısı enerji hattı Gürcistan'ı Avrupa'nın ve ABD'nin stratejik partneri olarak kılmıştı. Her iki gelişme Gürcistan'ın ekonomik bağımsızlığı adına Clinton yönetimi tarafından teşvik edilmişti. Bu destek ise Şevardnadze'yi cesaretlendirmişti ve 2001 yılın sonbaharında şu açıklamayı yapmıştı: "Gürcistan Rusya'nın güneydeki stratejik kanadı değildir, Gürcistan Türkiye üzerinden NATO'nun kuzeydeki yatay şerididir".¹⁸⁹

Gül Devrimi 2003-2004 yıllarında ülkenin yeni ekonomi stratejisinin oluşmasına neden olmuştu ve Gürcistan'a doğrudan yabancı yatırımları çekmeye ortam sağlamıştı. Ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımlar ise ekonominin hızlı büyümesini sağlamıştı. Gürcistan'ın dinamik, oldukça liberal, küresel ekonomi için açık ve yabancı yatırımcılar için vergi cenneti imajını kazanmıştı. 2010 yılında Saakaşvili yaptığı açıklamada şunu söylemişti: "Gürcistan için son derece önemli bir konu- ülkemizin bölgemizin Singapurudur."¹⁹⁰ Pazar ekonomisi Gürcistan'ın Batıya ve Batılı yaklaşımlara sedakat göstergesiydi. Aynı zamanda, hükümetin vergi reformu ve yolsuzluklara karşı yaptığı kampanyalar ekonomide daha çok kaynak yaratmıştı. 2004-2008 yılları arasında Gürcistan'ın GSYİH 5 milyar USD'den 12,8 milyar USD'ye kadar yükselmişti. Bütçe kaynakları 2,5 kat arttı ve bu artış Gürcistan'ın Avrupa'ya yönelik daha iddialı bir dış politika izlemesine ve Rusya'dan ekonomi alanında büyük çaplı ayrılığa izin vermişti. Bu durumdan Gürcistan'ın duymuş olduğu özgüven askeri bütçesinin artışında da yansımıştı, zira 2004 yılında 71,8 milyon USD olan askeri bütçesi 2008 yılında 1,087.9 milyon USD'ye ulaşmıştı. Gürcü askeri güçlerinde hızlı modernizasyon yaşanmıştı. Gürcü askeri güçleri NATO

¹⁸⁸ **Georgia and the World: a vision and strategy for the future**, 19 Nisan 2013, (çevrimiçi) http://www.parliament.ge/files/1_886_192675_nato_vision.pdf, 21 Haziran 2014.

¹⁸⁹ Jaba Devdariani, "US Visit may Lead to Georgia's Policy Adjustments", UNAPAR, Tiflis, **Civil Georgia**, 20 Mart 2013 (çevrimiçi) <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=375>, 21 Haziran 2014.

¹⁹⁰ "President Saakashvili: Georgia should become region's Singapore," **Trend**, Tbilisi, 28 Kasım 2010, (Çevrimiçi) <http://en.trend.az/capital/business/1804426.html>, 22 Haziran 2014.

güçleri ile birlikte Afganistan ve Irak'ta da görev sürdürdüler.¹⁹¹ 2005 yılın 20 Ekim tarihinde Saakaşvili “*Avrupa-Atlantik entegrasyonu Gürcistan için en önemli bir amaçtır* [toprak bütünlüğünün restorasyonu açısından]”-diye bir açıklama yapmıştı.¹⁹² Saakaşvili için Batılı ekonomi modeli ulusal güvenliğe eşdeğerdi. Saakaşvili Gürcistan'a Batıyı getirerek Gürcistan'ın ekonomisini 2006 yılındaki Rus ekonomik embargosu sonuçlarına ve 2004-2006 yıllarında Gürcü göçmenlerin Rusya'dan sınırışı edilmesine ve 2008 Rus-Gürcü savaşına karşı dayanıklı kılmıştı ve bu sorunlara katlanabilir bir hale getirmişti.¹⁹³ 2008 savaş sonrasındaki sonuç Gürcistan'ın ekonomi reformlarını ve Batı ile bağlantısını daha çok vurgulamıştı. Batılı hükümetler Gürcistan'ın Batı modelinin ayakta kalabilmesi için 4,5 milyar dolarlık kredi vermişlerdi.¹⁹⁴

Tüm bu ekonomik gelişmeleri ile birlikte, Gürcistan tarafından benimsenen Batılı ekonomik modeli ülke vatandaşlarının büyük kısmının ekonomik hayatını iyileştirme konusunda başarısız oldu. Devletin ekonomik yönetiminden çekinmesi günümüzün bir küresel modelidir, fakat bu modelin etkisi Gürcistan'ın gelişmekte olan ekonomiye siyasi ve sosyal sonuçlar açısından olumsuz oldu. Bu durum Kasım 2007 yılında kitlesel protestolara yol açarak devlet şiddetine ve anayasal krize yol açmıştı. Ekonomik gerilemeden doğan siyasi istikrarsızlığın ulusal güvenliğe etkisi olmuştu. Dış politikaya yansımaları da tehlikeli hale gelmişti. Bu gelişmelerden dolayı Saakaşvili süresi dolmadan istifa etmişti ve hemen ardından yapılan Cumhurbaşkanı seçimlerinde tekrar Gürcistan Cumhurbaşkanı olarak seçilmişti.¹⁹⁵

¹⁹¹Stephen Jones and Levan Kakhishvili, **a.g.e.** s.18.

¹⁹²“Saakashvili Sets Priorities to New Foreign Minister,” **Civil Georgia**, Tbilisi, 20 Kasım 2005, (Çevrimiçi) <http://civil.ge/eng/article.php?id=11013>, 22 Haziran 2014.

¹⁹³“Saakashvili: Russia's Ban on Wine Import an “Economic Embargo,” **Civil Georgia**, 03 Nisan 2006, (Çevrimiçi) <http://www.civil.ge/article.php?id=12251>, 25 Haziran 2014

¹⁹⁴ Vladimir Papava, “Georgia's economy: post-revolutionary development and post-war difficulties”, **Central Asian Survey**, C.XXVIII, No.2. Columbus/Ohio, s.199-213.

¹⁹⁵Stephen Jones and Levan Kakhishvili, **a.g.e.** s.19.

3.2.2 Ulusal Aidiyet Algısı: Avrupalılık Kimliği

Eğer ekonomi öncelikse ve ilgi ile meraküzerinde kuruluyorsa, siyasi kültür fikir, kimlik, psikoloji, mitler ve sezgiler üzerinde kurulur. Bu fikirler tartışılmaz bir şekilde dış politikayı etkilemektedirler. Tabii bir ülkenin ilgi alanları sahip olduğu fikirlerden bağımsız durmayabilir, ya da siyasetçiler fikirlere dayanarak karar verdiklerinde “mantıksızca” davranmamaktalar. Ekonomide de olduğu gibi, fikirler alternatifleri ve seçenekleri sağlamaktadır ve bu seçenekler ülke dış politikasının bir parçasıdır. Judith Goldstein ve Robert Keohane’ye göre: “fikirler belirsiz ortamda yol haritası gibiler.”¹⁹⁶ Gürcistan son yirmi yılda geçirdiği değişimler sonucunda var olan sistemlerin çöküşünü ve yeni zihinsel haritalarının oluşumunu yaşamıştı. Fikirler filtreler gibi çalışarak ülkenin siyasi elitleri için sosyal ortamdan aktarılan fikirler, tutumlar, gelenekler ve zihin alışkanlıklarından oluşan siyasi ortamın çerçevesini hazırlamaktalar.¹⁹⁷

Gürcistan milli kimliği konusunu açmadan önce, toplumun içerisinde eski zamanlardan beri yayılan ve Gürcüleri Avrupa’lı milli kimliğine yaklaştıran tarihi bir açıklama yapmamızda fayda var. Yunan mitolojisinde Argonotlar ile ilgili efsanede Gürcistan eski krallığı Kolhida’nın yer alması Gürcü kadim kültürünün Avrupa kültürüne bağlı olmasının bir göstergesidir. Avrupa ile Asya sınırında bulunması ile birlikte, Gürcistan güney-Avrupa’nın içinde yer almıştı ve buna ispat olarak da 1577 yılında Avrupa’da çizilmiş bir harita da gösterilebilir.¹⁹⁸ İşte bu haritada Gürcistan Avrupa’nın sınırları içinde dâhil edilmişti. 1999 yılında Gürcistan’ın Avrupa Konseyine üye olması, aslında Gürcistan’ın tarihi, kültürü ve coğrafi konumu ile her zaman Avrupa’nın parçası olduğunun kanıtıdır.¹⁹⁹ Avrupa’nın beşiği olan Yunanistan

¹⁹⁶Judith Goldsheit and Robert O.Keohane, “Ideas and Foreign Policy: An Analytical Approach”, **Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions and Political Change**, Cornell University Yay., Londra, 1993.s.14.

¹⁹⁷ Rick Fawn, “The Role of Cultural Paradigms in Georgian Foreign Policy,” **Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies**, Franc Cass Yay., Londra, 2003, s.83-110.

¹⁹⁸“Gürcistan Neden Avrupanın bir parçası ve neden Gürcüler eski Avrupalılar” , gazeti “**24 saati**”, Şubat 2005, (çevrimiçi) <http://www.science.org.ge/members/pl/gamkrelidze/evrop2.htm>, 04 Ağustos 2014.

¹⁹⁹ Mamuka Sapidze, “Gürcistan-Avrupa Konseyi İlişki Dinamiği”, 18 Şubat 2014, (çevrimiçi) http://irtoday.ge/dir/international_organization/sakartvelo_evrop'is_sabch'os_urtiertobebis_dinamik'a/7-1-0-56, 04 Ağustos 2014.

ve Yunan Ortodoks Hristyan kilisesine Gürcü kilisenin tarihi boyunca ilişkileri ve Gürcistan'ın son yüzyıllarda altında olduğu siyasi rejimlere rağmen kilise ve kültürün tamamen birbirinden ayrılmaz halinde olması, Gürcistan'ın Avrupa'ya kültürel olarak da çok yakın olmasının bir göstergesidir. Sovyetler döneminde Batıdan izode edilmiş Gürcistan bağımsızlığını kazandıktan ve özellikle Gül Devrimi'nden sonra hükümete gelen genç ve Batıda eğitim almış olan siyasi liderlerin uğraşları ile birlikte Avrupa ailesine geri dönmek için çaba gösterilmişti.

Gürcistan'daki siyasal kültürün oluşmasında milli kimliğin rolü çok önemlidir. SSCB'nin yıkılması ve ülkenin bağımsızlığına kavuşması ile birlikte Gürcistan sınırları Avrupa için de açılmıştı. Sovyetler yönetiminden yeni çıkmış olan bir ülke için sosyal ortamdaki aktarılan fikirler, tutumlar, gelenekler ve zihinsel alışkanlıklar yavaş yavaş yeni milli kimliğin oluşmasına yol açmıştı. Aslında, yukarıda da bahsedildiği gibi, Gürcüler eski tarihlerden beri kendilerinin kültürel olarak daha çok Avrupa'ya yakın hissetmişlerdi ve bu yakınlık Gürcü milli kimliğinde Avrupalılığa doğal bir çekicilik yaratmıştı. 90'larda Rusya'nın etkisi, iç etnik çatışmalar, ağır ekonomik, sosyal ve siyasal şartlar insanların Avrupa'lılığa yönelmesini ve ülkenin Avrupa değerlerine sahip olmasına engel yaratmaktaydı. Sovyetler sisteminden yeni çıkmış Gürcistan'da insani onur, insan hakları, kişilerin ifade özgürlüğü, demokrasi, eşitlik, azınlıkların hakları v.s. gibi Avrupa'lı değerler 90'lı yılların karanlık döneminde Gürcü toplum için sadece çok uzakta olan ve ulaşılması çok zor olan değerler halindeydi. Avrupa'ya yaklaşmak ve Avrupalı değerleri taşımak ise, ülke içinde yaşam için demokrasinin, refahın ve özgürlüğün yaratılacağına anlamına gelecekti. Dolayısıyla, toplum en iyi ortama yanaşarak ve ülkedeki ortamı iyileştirme isteğine dayanarak öz milli kimliğinde Avrupalılığı da benimsemeye tercih etmişti. Fakat toplum içinde beslenen Avrupalı milli kimliğin dışa vurulması ve açık bir şekilde bu kimlikle birlikte Gürcistan'ın Avrupa'ya entegrasyon isteğinin belirtilmesi ancak 2003 Gül Devrimi ile birlikte mümkün olabilmişti.

Gürcistan'ın Avrupalı olabilmenin bir kanaatı olan Gül Devrimi, ülkenin dış politikasında sert bir köşetaşı haline gelmişti. 2005 yılında yapılan Gürcistan Milli Güvenlik Konseptinde Gürcistan'ın NATO'ya katılması, Avrupalılıkla denkleştirilmiştir. Konseptte göre: "Gürcistan, Karadeniz kıyısında bulunan güneydoğu Avrupa ülkesidir ve tarihi boyunca coğrafi, siyasi ve kültür açısından

Avrupa'nın bir parçası olmuştur.”²⁰⁰ Saakaşvili'ye göre: “Gürcistan'ın NATO üyesi olma isteği, bizim kimliğimizin ayrılmaz bir parçası ve Gürcü değerlerin kökenidir... NATO yörüngesi Gürcistan vatandaşları olarak bizim genlerimizdedir... NATO sadece bizim ne olduğumuzu değil, ayrıca kim olduğumuzu da tanımlamaktadır... Gürcistan'ın Avrupa ailesine geri dönmesi sadece tarihsel kader değildi, ayrıca var olan tehditlere karşı hayatta kalmasıydı.”²⁰¹ Saakaşvili'nin yapmış olduğu bu açıklama, Gürcistan'ın hem ilgi hem de değerleri ile birlikte Batıya yanaşmakta olduğunun bir yansımasıdır. Gürcistan ekonomik ve fiziksel güvenliğini sağlamak için sadece Avrupa'ya ihtiyaç duymaktadır. Gürcistan için Amerika Birleşik Devletleri ise Avrupa Birliğinden gelen finansal desteği ve minimal güvenlik seviyesini (ya da geniş çaplı yumuşak gücü) sağlayabilen tek bir partnerdir. AB bu durumu aynen algılamaktadır ve Gürcistan ile ticaret ve enerji konularında ilişkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Aslında, Avrupa'nın Gürcistan için istikrarın, refahın ve güvenliğin sağlayacağı ile ilgili naif inancı bir yana bırakırsak, tarih içindeki Gürcistan'ın Orta Doğu'ya yönelmelerine rağmen, Gürcülerin mantıklarında yine Avrupa bir evdir. Batıda eğitim gören Gürcü elitler için, Avrupa Gürcistan'ın hem kültürel kaynağı hem de siyasi garantörüdür. Avrupa, Gürcistan'ın dış politikasındaki tek bir yol haritasıdır.²⁰²

2003 Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan'daki siyasi, ekonomik ve sosyal şartların yükselmesi ile toplum içerisinde NATO ve Avrupa Birliğine entegrasyon konusu daha çok yaygın hale gelmişti. Siyasi elitin Avrupa ve Batı dünyası ile ilgili sürekli vermiş olduğu olumlu mesajlar toplumda da yansımıştı ve Batı'ya entegrasyon talebi giderek artmıştı. Örneğin, 2009-2011 yıllarında yapılan bir ankete “siz hangi milli kimlik taşıyorsunuz” sorusuna Gürcistan vatandaşlarının çoğu, kendi Gürcü milli kimliği ile birlikte Avrupa kimliğini de taşıdığını söylemişti.²⁰³ Aynı

²⁰⁰ “Gürcistan Milli Güvenlik Konsepti,” **Gürcistan Hükümeti**, 2005, (çevrimiçi)

http://www.parliament.ge/files/292_880_927746_concept_en.pdf, 26 Temmuz 2014.

²⁰¹ Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin 58. yıllık **NATO Parlamenterler Meclisi**'nde aldığı söz, 11 Aralık 2012, (çevrimiçi)

<http://www.president.gov.ge/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements/?p=7961&i=2>, 17 Mayıs 2013.

²⁰² Stephen Jones and Levan Kakhishvili, **a.g.e.** s.24.

²⁰³ **CRRC (Avrasya İşbirliği Ornazasyonu)** ve **SIDA** tarafından hazırlanan, “Gürcistan'da Avrupa Birliğine Yönelik Tutum ve Bilgi Değerlendirmesi Anketi 2009-2013”, s.48, (çevrimiçi) http://www.epfound.ge/files/eu_survey_report_2013_final_geo.pdf, 24 Ağustos 2014.

ankette Gürcistan vatandaşlarına “hangi uluslararası örgütlere Gürcistan’ın daha yoğun dış ilişkileri kurması gerektiğini” sorusuna 2009’da verilen cevapların %67’si NATO ve %60 Avrupa Birliği olmuştu. 2011 yılında da bu sayı benzer bir şekilde NATO için %65 ve AB için %55 olmuştu.²⁰⁴ Aynı ankette “Avrupa Birliği hakkındaki yaklaşımınız nasıl” sorusuna cevap verenlerin büyük çoğunluğu hem 2009 hem de 2011 yıllarında “olumlu” cevap vermişti. “Gürcistan-AB arasındaki ilişkileri” 2009 yılında ankete katılanların %40’ı “oldukça iyi” olarak değerlendirilmişlerdi, 2011 yılında ise bu sayı artarak bu ilişkileri %43 “oldukça iyi” olarak değerlendirmişti.²⁰⁵ Aynı ankette, Gürcistan’ın dış politikasında en çok işbirliği yapması gerektiği ülkeler arasında 2009 yılında ankete cevap verenlerin %64’ü ilk sırada Avrupa Birliğini belirtmişlerdi. Bu sayı 2011 yılında daha da artarak, %66 Gürcistan’ın en çok Avrupa Birliği ile dış politikada işbirliği yapması gerektiğini söylemişti.²⁰⁶ Bu ankette Gürcü toplumun AB’ye entegrasyonu ve Avrupa Birliğinin bir parçası olma isteğinin ne derece yüksek olduğu da sorulan - “Eğer yarın Gürcistan’ın Avrupa Birliğine üye olması için bir referandum düzenlenirse, siz Gürcistan’ın AB üyesi olmasını desteklemisiniz”- soruya verilen cevapların yüksek sayısından da açıklanabilir. Bu soruya 2009 yılında cevap verenlerin %79’u “kesinlikle desteklerim” demişlerdi. 2011 yılında ise, aynı soruya %80’i “kesinlikle desteklerim” cevabını vermişti.²⁰⁷

Avrupalı milli kimliğin yanı sıra, son yirmi yıl içerisinde Gürcistan’ın siyasi davranışlarında din kaçınılmaz bir tartışma konusu olmuştur. 2012 yılında yapılan ankete göre, araştırılan insanların %86’sı Hristiyan olduklarını söylediler. Aralarında %45’i ise en azından ayda bir kez kilisedeki ayınlara katıldıklarını açıkladılar.²⁰⁸ Gürcü Ortodoks Kilisesi her zaman bu kadar popüler olmamıştı. Gürcüler dine bağımlılıklarını sadece 1990’lı yılların ikinci yarısında göstermişlerdi, fakat dine bu kadar yaklaşmaları hükümete destek olarak algılamak yanlış olur. Son yirmi yıl içerisinde devlet-Kilise ilişkileri çok karışık ve kararsızdı. Hatta radikal bir

²⁰⁴ CRRC,a.g.e., s.34.

²⁰⁵ CRRC,a.g.e., s.38.

²⁰⁶ CRRC,a.g.e., s.45.

²⁰⁷ CRRC,a.g.e., s.45.

²⁰⁸ International Republican Institute (IRI) November 2012, (çevrimiçi) <http://www.iri.org/news-events-press-center/news/iri-releases-first-georgian-national-survey-after-elections>, 25 Temmuz 2014.

Ortodoks Hristiyan olan Zviad Gamsakhurdia döneminde bile devlet-Kilise ilişkileri belirsizdi. Fakat Gürcülerin çoğu Kiliseye büyük önem vermekteler ve Kilisenin güçlü tarihsel rolü ile birlikte onu milli-kültürel sembol olarak da algılamaktalar. Son yirmi yıl içerisinde Kilise ülkenin iç siyasi söylevlerinde önemli rol oynamıştı ve çoğu kez Gürcü siyasi elitleri laik yaklaşımları üzünden suçlamıştı.²⁰⁹

Resmi açıklamalarında, hatta dış politikadaki resmi açıklamalarında, devlet her zaman dinin Gürcü kimliğinde merkezi yer tuttuğunu söylemişti. Örneğin, 2000 yılında dış siyaset üzerinde hazırlanan kavramsal belgelerde Gürcistan'daki Hristiyanlık “Batılı Hristiyan dünyası ile birleşme” sürecinin hızlandırılması açısından güçlü bir etken olduğu açıklanmaktadır.²¹⁰ Son zamanlarda Saakaşvili Hristiyanlığı “Avrupa’ya Pasaport” olarak değerlendirmişti ve Kilisenin Rus egemenliğine karşı Gürcistan’ın mücadelesinde ön cephelerde olduğunu söylemişti.²¹¹ Genel kanaata göre, Gürcü Ortodoks Hristiyan Kilisesi Gürcistan’ın Avrupalılığının ve aynı zamanda Rusya’dan ayrırılığının altını çizmektedir.

Gürcistan’ın güçlü Hristiyan kimliğinin projeksiyonu ile birlikte (Gürcü bayrak üzerinde beş tane haç şekli vardır) Gürcistan dış politikasında müttefikleri ve partlenleri seçme durumunda pragmatik bir yaklaşım seçmeyi tercih etmektedir. Örneğin, geleneksel olarak Hristiyan olan Rusya ve Ermenistan ile ilişkileri Türkiye ve Azerbayan ile olan ilişkilerinden oldukça olumsuz. Her iki Müslüman devlet Gürcistan’ın stratejik partneridir. Türkiye ve Müslümanlar geleneksel olarak ve tarihi açısından ülkenin toprakbütünlüğüne tehdit edici bir güç olarak agılanmasına rağmen, Gürcistan dış politikasını yapan siyasi elitler Türkiye Müslüman olsa veya olmazsa, onu AB’ye ve NATO’ya Gürcistan’ı bağlayan bir halka olarak değerlendirmişlerdi. Dolayısıyla, Hristiyan Ortodoks kilisesi ülke içinde önemli bir güç olsa bile, Gürcistan’ın dış politikasındaki etkileri sadece marjinal bir şekilde açıklanabilir.²¹²

²⁰⁹Stephen Jones and Levan Kakhishvili, **a.g.e.** s.21.

²¹⁰Government of Georgia, “**Georgia and the World: A Vision and Strategy for the Future**”, 10 Kasım 2000, (çevrimiçi) http://parlament.ge/files/1_886_192675_nato_vision.pdf, 26 Temmuz 2014.

²¹¹**Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili’nin açıklaması** “*Eminim, Gürcistan Patriği onurlu bir karar alacaktır ve Gürcistan’ın geri Rusya orbitasına dönmesini engelleyecektir. Bizim Hristiyanlığımız bizim Avrupa’ya pasaportumuzdur. Bizi hiç kimse Avrupa evinden uzak tutamaz*” 14 Ocak 2013, (çevrimiçi)

<http://president.gov.ge/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=8092&i=1>, 15 Ocak 2013.

²¹²Stephen Jones and Levan Kakhishvili, **a.g.e.** s.22.

Gürcistan siyasi kültüründe din ve Kilise rolünün yanısıra, ülkenin siyasi elitleri tarafından ve ardından da halk tarafından benimsenen Avrupalı kimliğin altını çizmek olmazsa olmaz bir olgudur. Gürcüler öz kimlikleri olarak Avrupalılığı taşımaktalar ve dolayısıyla, 1999 yılında Avrupa Konseyinde söz alan Gürcistan Parlamento Başkanı Zurab Zhvania şöyle bir açıklama yapmıştı: “Ben Gürcüyüm, dolayısıyla, ben Avrupalıyım.”²¹³ Bu değerlendirme diğer ülkeler için Gürcistan’ın dış politikasındaki yaklaşımını anlaşılır kılmaktadır. 2009 yılında yapılan bir ankette, 2008 savaşındaki AB’nin zayıf etkisine rağmen, cevap verenlerin %54’ü Zhvania’nın yapmış olduğu açıklamaya katıldığını söylemişlerdi.²¹⁴ Yukarıda bahsi geçen 2000 yılında hazırlanmış olan belgede, Gürcistan’ın dış politikasındaki en üst önceliği: “Avrupa’nın siyasi, ekonomik ve güvenlik kurumlarına tam entegrasyonun sağlanması ve böylece, Gürcü milletin tarihi arsuzu olan Avrupa topluluğuna tam katılımın sağlanması” olarak belirtilmektedir.²¹⁵

2012 yılında Bükreş’te Avrupa Parlamento’sunun yıllık 21. zirvesinde kürsüye çıkan Mikheil Saakaşvili Gül Devrimi’nden sonra Gürcistan’ın devamlı bir şekilde Batı’ya ve AB’ye entegrasyon isteğinde olduğunu belirtmişti. Gürcü demokrasisinin ve Gürcistan geleceğinin sadece Avrupa ile gelişeceğini vurgulayan Saakaşvili’nin ortaya attığı yeni slogan “Daha fazla Avrupa (*More Europe*)” olmuştu.²¹⁶ Bu konuşmasında Saakaşvili’nin tutumu Gürcistan’ın daha çok Avrupa değerlerine yakın olduğunun vurgulaması ve Avrupa Birliğinden Gürcistan’ın Batı güçlerine entegrasyonu yolunda destek istemesi üzerinde kurulmuştu.

²¹³ Zurab Zhvania, Avrupa Konseyinde yaptığı açıklama: “I am Georgian, therefore, I am European” Şubat 1999 ,(çevrimiçi) <http://www.youtube.com/watch?v=QP83XGY7TZs>, 26 Temmuz 2014.

²¹⁴ Stephen F. Jones, **Georgia: A Political History of Intependence**, I.B. Tauris Yay. Londra, Ekim 2012. s.249-250.

²¹⁵ Government of Georgia, “Georgia and the World: A Vision and Strategy for the Future”, **a.g.e.**

²¹⁶ Mikheil Saakashvili, Bükreş’te Avrupa Parlamentosunun 21. Zirvesinde yaptığı konuşma, 17 Kasım 2012,(çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=kQ21B98X70E>,24 Ağustos 2014

3.2.3 Milli Azınlıklar

Gürcistan'ın etnik kompozisyonu oldukça renklidir. Sovyetler yönetimi altında savaşlar, sanayileştirme, kolektifleştirme, sınırdışı edilme ve komşu ülkelerden göç nedeniyle bu kompozisyon çok renkli bir hal almıştı. 1950'lerden sonra Gürcistan göç alan bir ülke statüsünü yavaş yavaş kaybederek göç veren bir ülkeye dönüştü. 1940'lardan sonra Gürcistan'da Gürcü nüfus artmaya başladı ve 1959 yılında %64,3 olmuştu, 1989 yılında ise %70,1. 2002 yılında Gürcistan'da Gürcü nüfus %80,1 oluşturmaktaydı. 2013 verilerine baktığımızda ise, bu sayı %83,8'dir.²¹⁷ Günümüzde, Gürcüler ile birlikte, ülkede %6,5 Azeri, % 5,7 Ermeni, % 1,5 Rus, %0.9 Oset, %0.1 Abkhaz ve %1.7 diğer milli azınlıklar yaşamaktadır.²¹⁸

Gürcistan'da yaşayan milli azınlıklar, Gürcistan güvenliğinin temeli olarak algılanmaktadır, fakat aynı zamanda bu azınlıklar tehditlere de yol açmakta. Ülkedeki milli azınlıkların güvenlik açığını temsil etmeleri gerekmemektedir, fakat Gürcü siyasetçiler milli azınlıkları yine bir tehdit olarak görmeye devam etmekte. Onlar için milli azınlıklar “yabancıdır” ve çok kültürlü bir topluma bütünleşmiş bir parça değiller. Bu yüzden milli azınlıklar iç ve dış siyaset üzerinde açılan konularda her zaman önemli bir yer tutmaktalar. Ülkenin sınırlarındaki fakir bölgelerde yaşayan milli azınlıklar özellikle işgücü ve göç sorunları, insan kaçakçılığı ve sınır ötesi ticaret açısından önemli yer tutmaktalar. Onlar, Gürcistan'ın insan hakları üzerinde yaptığı çok taraflı ve uluslararası anlaşmalarda (dilbilimsel ve eğitim siyaseti, ayrıca öz yönetim yetkileri de bu kategoriye dâhil) ve terör şebekelerini kontrol etme siyasetinde (örneğin, Çeçenistan ve Pankisi vadisi sorunları) merkezi yer almaktalar. AB Gürcistan'ın insan hakları ve güvenlik tehditleri üzerinde var olan endişeler açısından en önemli partneridir. Gürcistan'ın milli azınlıklar standartlarını karşılama konusundaki başarısızlık Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinde öngörülmüştür, daha da spesifik bir şekilde ise, Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı (*European Instrument for Democracy and Human Rights-EIDHR*) ve Avrupa Komşuluk Politikası (*European Neighbourhood Policy-ENP*) eylem planlarında milli azınlıklar

²¹⁷ Stephen F. Jones, **a.g.e.** s. 203

²¹⁸ Türkiye Dış İşleri Bakanlığı, **Ülke Künyesi**, (çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/gurcistan-kunyesi.tr.mfa>, 25 Temmuz 2014.

standartlarını karşılama konusundaki Gürcistan'ın başarısızlığı Avrupa'ya hızlı entegrasyon sürecini zayıflatmaktadır. Fakat belirtmek gerekir ki, yabancı yatırımları teşvik eden veya komşular ile ticaret hacmini yükseltmek için yapılan ekonomik siyaset –örneğin, Gürcistan'daki Ermenilerin yaşadığı bölgeden geçen Kars-Tiflis-Bakü demiryolu-Gürcistan'da yaşayan milli azınlıkların çıkarlarını içermektedir. Aslında, demiryolu projesi hem yerel Ermeni yönetim üyelerini hem de Ermenistan hükümetini kışkırtmıştı, zira Ermeniler bölge üzerinde Türk etkisinin yükseleceğinden korkmuşlardı. Aynı şekilde, Gürcistan'ın Özerk Cumhuriyeti olan Acara'da en çok Gürcü Müslümanlar yaşamaktadır ve bu konuya merkezi yönetim tarafından çok büyük bir hassasiyetle davranmak gerek. Acara'daki dini farklılıklara yapılan doğru davranış Gürcistan için Türkiye ile iyi ilişkilerin sürdürmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Zira Türkiye Gürcistan'ın en büyük ticari partneri ve aynı zamanda bölge üzerinde Rusya'nın arzularını dengeleyen önemli bir güçtür.²¹⁹

Milli azınlıklar konusu Rusya ile ilişkilerde de merkezi yer tutmaktadır. 1990'lardan itibaren milli azınlıkların hakları ve bölücülük yaklaşımları Gürcistan-Rusya arasındaki ilişkilerindeki diğer konuları gölgede bırakmıştı. Abkhaziya ve Güney Osetya bölücülüğü Gürcü elitler tarafından Rusya müdahalesinin sonucu olarak algılanmaktadır. Gürcistan hükümetinin milli azınlıklar siyasetinde ve ülke içinde sivil entegrasyon konularındaki başarısızlıkta Rusya belirleyicisi rol oynamıştı. Gürcistan'da azınlıkların yabancılaşması Rus müdahalesine yol açmıştı (örneğin, benzer müdahale 1918-21 yıllarında Kırmızı Ordular tarafından yapılmıştı ve isyan eden Ermeni yerleşimlerini “korumak” bahanesi ile Gürcistan'ı istila ettiler). Aslında, Gürcistan'ın 2006-2009 yıllarında yaptığı *Gürcistan Dış Politika Stratejisi*'nde komşu ülkelerle ilişkilerini etkileyen milli azınlıklar olarak sadece Abhazya ve Güney Osetia'da yaşayan milli azınlıklar ve bu bölgelerdeki konfliktleri üzerinde vurgunun yapılması ve aynı zamanda Gürcistan'da var olan diğer milli azınlıklar hakkında hiçbir şeyin yazılmaması şaşırtıcı olmuştur.²²⁰

2012 yılında hazırlanan Milli Güvenlik Konseptinde (*National Security Concept-NSC*) bu konuya daha çok çaba sarfedilmişti. Bu belgede, milli azınlıkların

²¹⁹Stephen Jones and Levan Kakhishvili, *a.g.e.*, s.26.

²²⁰**Gürcistan Dışişleri Bakanlığı**, “Dış Politika Stratejisi 2006-2009,” Ocak 2006, (çevrimiçi) http://embassy.mfa.gov.ge/files/-Documents/strategy2006_2009.pdf, 27 Temmuz 2014.

sivil entegrasyonu konusunu *Gürcistan'ın Milli Güvenliğin Tehditleri, Riskleri ve Zorlukları* başlığı altında ele alınmıştır. Belgede milli azınlıkların devletin sivil ve siyasi hayatına katılımının önemi belirtilmektedir, fakat Gürcistan'daki azınlıkların dilbilimsel entegrasyonu üzerinde tek bir vurgu yapılarak, aslında milli azınlıklar konusunun karmaşıklığı hafife alınmıştır.²²¹ Gürcistan hükümeti, sayısızca yaptığı belge ve deklarasyonlara rağmen, milli azınlıkların entegrasyonu için gerekli koşulları sağlama açısından başarısız oldu. Bu durum sadece Gürcistan'ın dış müdahalesine karşı güvenlik açığının daha da genişlemesine yol açmıştı.

Azeriler ve Ermeniler Gürcistan nüfusunün %6,7 ve %5,7 oluşturarak, Gürcistan'ın Samtskhe-Javakheti ve Kvemo Kartli bölgelerinde ve aynı zamanda tarihi memlekelerine, Azerbaycan'a ve Ermenistan'a sınırı olan yerlerde oturmaktalar. Gürcülerin ülkelerindeki milliyetçiliği, potansiyel irredantizm üzerinde endişeleri, Gürcü olmayanların demografik çoğalmasından korkular üzerinde yurtiçi manipulasyonları ve kötüleşen çoğunluk-azınlık ilişkilerinde ekonomik ihmal: benzer konular Gürcistan'ın komşusu olan ve kendi etnisitesine sahip olan insanlar ile etkileşimde olmak isteyen ülkeler ve Gürcistan arasındaki ilişkilerini güçlendirmektedir. Mesela Rusya örneğinde, Ruca konuşan insanlar üzerinde Rusya "koruyucu" kılıfına girmek istediğinde, Gürcistan'ın tepkisi çok olumsuz olmuştur. Benzer bir üçgende, Gürcistan hükümeti sadece ülkede yaşayan milli azınlıklar ile değil, ayrıyeten komşusu olup ve bu milli azınlıkların tarihi memleketleri olan ülkelerin telepleri ile de baş etmek zorundadır.²²²

Gürcü siyasetçiler milli azınlıklar siyasetindeki dış güçlerin rolünü abartıp, Gürcü olmayanlar ile güç paylaşımı için yasal ve pratik bir çerçevenin önemini küçümsemekteler. Son yirmi yıl içerisinde Gürcistan milli azınlıklar ile ilgili bir yasayı geçirmemişti daha da fazlası, bölgelere etkili desentralize gücü vermemiştir. Hâlbuki milli azınlıkların millet ve demokrasi inşası açısından çok büyük bir önemi vardır. Milli azınlıkların ihtiyaçlarına dikkat edilmeksizin ve onların yurttaşlık hayatına tam katılımının sağlanmasına destek verilmeksizin, milli azınlıklar konusu Gürcistan için hep dış politika sorunu olarak kalmaya devam edecektir.

²²¹ **Gürcistan Dışişleri Bakanlığı**, "Milli Güvenlik Konsepti 2012," (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=12, 27 Temmuz 2014.

²²² Rogers Brubaker, **Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe**, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, s. 42.

3.2.4 Kamuoyu

Gürcistan'da kamuoyu uçucu, çeşitli ve değişkendir. Kamuoyu insanların yaşadıkları bölgeye, yaş gruplarına, eğitim seviyelerine, etnisiteleri ve cinsiyetlerine göre değişmektedir. Asıl sorumuz, sıradan vatandaşlarının düşünceleri siyasi elitlerin kararlarını ne şekilde etkilemektedir. Bu etki konuya (örneğin dış politika konuları Gürcistan vatandaşların büyük bir kısmı için daha az önceliklidir) ve siyasi sistemin (örneğin, vatandaşlar koalisyon kurabilirler mi, siyasi elitlere erişimleri var mı, kaynakları var mı, medyayı etkileyebilirler mi?) doğasına göre değişmektedir. Gürcistan'da ifade için kurumsal kanallar çok zayıf bir şekilde gelişmiştir; siyasi elitlere ulaşım da zayıftır; siyasi partiler dağınık, tepkisiz ve belirsiz ideolojilere sahipler; kamu yararı için çalışması gereken parlamento ise etkisizdir. Sivil toplum ve ilgi grupları da zayıftır. Siyasi güç ise, merkezileşmiş Cumhurbaşkanı gücü tarafından tespit edilen ve sıkı bir şekilde bağlanmış olan yönetici gruplar içinde konsanste olunmuştur. Bu kurumsal zayıflık Gürcistan siyasi elitlerine kamuoyu ve toplumun yaklaşımlarını kendine göre şekillendirmeye izin vermektedir ve dış politikadaki popüler düşünceleri göz ardı bırakmaya yol açmaktadır. Ayrıca, dış konular ile ilgili kamu bilinçlendirmesi de sınırlıdır.²²³

Kamuoyu yoklamasına göre, Gürcü toplumu liderlere kıyasen, Rusya'ya daha az agresiftir. Gürcülerin büyük kısmı Rusya ile daha fazla işbirliği yapmak istiyorlar. NDI (National Democratic Institute) kamuoyu yoklamasına göre, Haziran 2012 yılında, yoklamaya katılan insanların %54'ü Rusyan'ın bir tehdit olması konusunu abartılmış olduğunu veya hiç tehdit olmadığını düşünüyorlardı. Fakat Cumhurbaşkanı Saakaşvili ve partisi, sınırlı seçmenlerin desteği ile Rusya karşıtı militant direnişine devam ediyorlardı.²²⁴

Gürcistan toplumu sürekli dış politika konularından daha çok ekonomik sorunlara (örneğin işsizlik, fiyatların yükselişi ve ekonomik gerileme) öncelik

²²³Stephen Jones and Levan Kakhishvili, *a.g.e.*, s.28.

²²⁴**National Democratic Institute**, "Public Attitude in Georgia: Results of June 2013 Survey", Haziran 2013, (çevrimiçi) <http://www.ndi.org/node/20484>, 26 Temmuz 2014.

tanımlanmaktadır. 2010 yılında yapılan bir kamuoyu yoklamasında, cevap veren vatandaşlar önceliklerini şu sıraya göre dizmişlerdi: işsizlik, toprak bütünlüğü, ekonomik durum, sosyal konular, enflasyon, Rusya ile çatışma, yoksulluk, savaş tehdidi, düşük emekli maaşları, yüksek vergiler ve eğitimin yüksek fiyatları.²²⁵ 2003 yılından itibaren yapılan her kamuoyu yoklamasında ilk başta gelen üç öncelikten ikisi her zaman ekonomi konularıydı. Toprak bütünlüğü konusu önemlidir, fakat birçok açıdan bu konu daha çok iç işleri konusudur. NATO ve AB entegrasyonu, ya da Rusya ve ABD ile ilişkiler konuları kamuoyu yoklaması listesine eklendiğinde ise, her zaman tüm öncelikli konuların en sonunda yer almaktaydılar.

Henüz dış politikada karar verme konusunun özel doğasına rağmen, Gürcistan vatandaşları kendi düşünceleri ifade etmek için kuvvetli yolları bularak sık sık sokaklarda kitlesel gösterilere başvuruyorlar. Bu yöntemle Gürcüler hükümetleri değiştirebilirler, fakat onların tutkuları dış siyaset konular üzerine çok nadiler uzanır. Gürcü televizyonu hükümet baskılarından tamamen bağımsız değildir (özellikle Saakaşvili döneminde) fakat yine de ikna edici bir mediumdur. 2013 yılında Gürcülerin %87'si haberleri televizyondan aldıklarını söylediler. Gürcü gazeteleri televizyonlara göre özgürdür, ama etkileyici güçleri yoktur.²²⁶ Televizyonlar ve gazeteler sürekli nüfus yoklamasını yapmaktalar ve böylece siyasetçiler her zaman eğilimlerin farkındalar. Bu anlamda, kamuoyu genel kısıtlayıcı güç olarak hareket edebilir, ya da seçimler zamanında dış politikayı da etkileyebilir. Fakat yine de, Gürcistan'daki siyasi altyapının kısıtlı olmasından ve sivil toplum kuruluşlarının düşük seviyesinden dolayı, kamuoyun dış politikaya etkisi çok zayıftır. Kamuoyu sadece kısa dönemlerdeki kriz süresi içerisinde etkili olabilir (örneğin Gürcü askerlerin Afganistan'da can kaybı gibi durumlarda) veya genel kısıtlama gücü olarak hareket edebilir (hiçbir Gürcü siyasetçi Rusya ile askeri çatışmayı desteklemez), fakat yukarıda bahsedildiği gibi, ülkede merkezileşmiş gücün doğasından dolayı, Gürcü siyasi elitler dış politika konularında genelde bağımsız bir şekilde hareket etmekte.

²²⁵**International Republican Institute**, “*Georgian Public Opinion Survey (2003-2013)*”, (çevrimiçi) <http://www.iri.org/Eurasia/PublicOpinionPolls>, 26 Temmuz 2014.

²²⁶**National Democratic Institute**, “Public Attitudes in Georgia: Results of a June 2013 Survey,” (çevrimiçi) <http://www.ndi.org/node/20484>, 26 Temmuz 2014.

3.2.5 Kurumsal Yapılar

Bir ülkenin dış politikasını anlamak, dış politikadaki kararların nasıl alındığını anlamaksızın yetersiz olur. Dış politika hangi kurumlar ve örgütler tarafından yürütülmekte? Kimin görüşlerini dikkate alınıyor? Karar alıcı kurumlar arasında aralarında handisi daha çok etkili? Dış politika yapan kurumlar arasında kurumsal resmi ilişkiler pratikte nasıl gerçekleşir? Bu soruları cevaplarken anlaşıyor ki, Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan'da kurumsal çerçeve yine zayıf olmaya devam etmekteydi ve kurumlar ile onları yönlendiren kişiler arasındaki çizgi belirsizdi. Çeşitli kurumların siyasi ağırlığı yetkinin kimin elinde olduğuna göre değişmekteydi.²²⁷

Gürcistan bağımsızlığının ilk yıllarında, dış politikada karar verme süreci kaotikti, kurumlar ya hiç yoktu ya da iskeletsizdi, personel tecrübesizdi ve regülarize edilmiş bilgi kanalları hiç yoktu. Karar verme süreci ise, çoğu zaman sokak gösterilerinin baskısından dolayı tepkiseldi. Bu gösteriler bazı zamanlarda hükümet liderleri tarafından da organize ediliyordu. Gürcistan'ın birinci Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdia hem Batı yanlısı hem de Kafkas yanlısı (Gamsakhurdia Çeçenistan Cumhurbaşkanı ile beraber "Kafkas Evi" düşüncesini geliştirmişti) olan bir siyasetçiydi, fakat hükümette olduğu dokuz aylık bir süre zarfında, Gamsakhurdia kapasiteli kurumları ve uyumlu dış siyaseti kuramamıştı.

1995 yılında Gürcistan Anayasasının tanıtılmasından sonra, Gürcistan dış siyasette büyük istikrara doğru yürümeye başladı. 1996 yılında Gürcistan Milli Güvenlik Konseyi kuruldu. Başbakan, dışişleri, içişleri, finans ve savunma bakanları bu konseyin devamlı üyeleri olarak seçilmişlerdi. Milli Güvenlik Konseyi (MGK) ülkenin askeri yapılandırma ve savunma amaçlı kurulmuştu.²²⁸ Şevardnadze döneminde bu kurum ülke güvenliği alanında en güçlü birim haline gelmişti ve Gürcistan dış politikasında çok önemli rol almıştı. Bu kurum milli savunma

²²⁷Stephen Jones and Levan Kakhishvili, **a.g.e.** s.28.

²²⁸Gürcistan Anayasası, **Madde 99**, (çevrimiçi)
http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf, 27 Şubat 2014.

alanındaki bakanlıkları kontrol etme yetkinisi de içeriyordu.²²⁹ Konseyin beş departmanı tehdit değerlendirme, Gürcistan'ın işgal edilmiş alanları, dış politika stratejisi, insan hakları ve azınlıklar üzerinde çalışmaktaydı. Ayrıca, konseyin amaçları kapsamına “Milli Güvenlik Konseptini” oluşturma konusu da girmektedir.²³⁰ Milli Güvenlik Konseyi Gürcistan'ın güvenlik hakkındaki siyasi kararları alan en üst kurumdu. MGK sadece Gürcistan Cumhurbaşkanı'na karşı sorumluydu.²³¹

Gürcistan Parlamentosu anayasal bir şekilde dış ilişkilerde belirlenmiş yetkisini 1995 yılında almıştı. Gürcistan Anayasasının 48. madde Parlamento'ya “iç ve dış siyasette ülkenin prensipleri olduğu yönde karar alma” yetkisini vermektedir. Yalnız, Saakaşvili döneminde parlamento tek partli haline çevirilmişti. O dönemin Gürcistan siyasetinde çok etkili olan Başbakan Zurab Zhvania'nın ölümünden sonra ise, parlamentonun dış siyasette cumhurbaşkana karşı dayanıklılığı sona ermişti. Artık Cumhurbaşkanı Saakaşvili dış politikada tek başına karar alıp hareket etmekteydi.

Fakat dış politikada bakanların da oynamakta olduğu önemli rolleri vardı. Gürcistan Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı dış politika stratejisinin oluşturma prosedürlerinde merkezi yer alıyorlardı. Milli Güvenlik Konseyi ise, oluşan dış politika stratejisinin geliştirilmesi ile ilgilenmekteydi. Dolayısıyla, Milli Güvenlik Konseyinden farklı olarak, Dışişleri Bakanlığın fonkiyonları uluslararası hukuku, uluslararası ekonomik teşkilatları, Avrupa entegrasyonu siyasetini ve dünyanın birçok yerini diplomatik temsilciliklerle kapsayarak daha da çok genişti. Bu bakanlık Cumhurbaşkanı'na masasına getirilecek tüm bilgileri filtre etmekteydi. Milli Güvenlik Konseyi ile Dış İlişkiler Bakanlığı arasındaki kurumsal ilişkilerin değişkenliği Dış İlişkiler Bakanının otoritesine bağlıydı. Aslında, Gürcistan'da dış politika üzerinde çalışan kurumların manzarası tahmin edilemez. Zira bağımsızlık sonrasında yirmi yıl boyunca ülkenin dış politikadaki kararları Cumhurbaşkanı'nın istek ve görüşlerine ve Bakanlar ile kurduğu ilişkilerine bağlıydı.

²²⁹ **Gürcistan Milli Güvenlik Konseyi Hakkındaki Kanun**, Madde 2. Paragraf R. (çevrimiçi) <http://www.nsc.gov.ge/res/docs/2014062012472743981.pdf>, 27 Şubat 2014.

²³⁰ **Gürcistan Milli Güvenlik Konseyi yönergesi** için bkz.: (çevrimiçi) <http://nsc.gov.ge/res/docs/2014060215373342700.pdf>, 28 Şubat 2014,

²³¹ **Gürcistan Milli Güvenlik Konseyi Hakkındaki Kanun**, Madde 7. Paragraf 1, (çevrimiçi) <http://www.nsc.gov.ge/res/docs/2014062012472743981.pdf>, 27 Şubat 2014,

Savunma, içişleri ve adalet bakanları direk Cumhurbaşkanı tarafından atanıyorlardı. Parlamentodaki Dış İlişkiler Komitesi sadece dış siyaseti gözlemleyerek önerileri yürütebilirdi ve dış tehditleri içeren konuların analizini yapabilmekteydi. Bu komitenin ülke dış politikasındaki yetkisi azamıydı. Ekonomi ve Sürdürülebilir Gelişme Bakanlığı, Reintegrasyon Bakanı, Avrupa ve Arvo-Atlantik Entegrasyonu Bakanları hükümet olarak dış politikaya katkıda bulunabiliyorlardı, fakat onların fonksyonu sadece tavsiye düzeyinde olup, vasiyet hükümlerini gerçekleştirmektir. Bazı Bakanların Cumhurbaşkana yakınlığı onların etkinisi daha da büyütmekteydi. Örneğin, İçişleri Bakanı Vano Merabişvili Cumhurbaşkanı tarafından atanmasından sonra Gürcistan Başbakanı olmuştu.

Saakaşvili döneminde, Gürcistan Anayasasına göre, Cumhurbaşkanı “dış politikada ülkenin en üst temsilcisiydi.”²³² Resmi olarak, Gürcistan Cumhurbaşkanı uluslararası anlaşmaları imzalamakta, yabancı devletlerle görüşmeleri düzenlemekte ve parlamento onayı ile birlikte Gürcistan diplomatlarını çeşitli ülkelerde göreve atamakta veya görevden almaktaydı.²³³ Üstelik Gürcistan Başbakanı Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta ve bakanlar kabinesi de Cumhurbaşkanı onayı sonucunda oluşturmaktaydı. Ayrıca, Cumhurbaşkanı Parlamento onayı ile birlikte hükümetin tüm üyelerini görevden alabilirdi. Daha sonra anayasada yapılan değişikliğe göre, Cumhurbaşkanı kendi kararı ile İç İşleri Bakanını ve Güvenlik Bakanını da görevinden uzaklaştırabilirdi.²³⁴

2012 yılında Gürcistan’da yapılan parlamento seçimlerinden sonra, Anayasada belirli değişiklikler yapılarak dış ve iç siyasette Cumhurbaşkanı etkileri oldukça zayıflatılmıştı ve etkilerin büyük kısmı Parlamento ve Başbakan arasında paylaşılmıştı.

²³²Gürcistan Anayasası, **Madde 69, Paragraf 3**, (çevrimiçi)

http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf, 27 Şubat 2014.

²³³Gürcistan Anayasası, **s.21-22**, (çevrimiçi)

http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf, 27 Şubat 2014.

²³⁴Gürcistan Anayasası, **Madde 51. Paragraf 1** ve **Madde 63**, (çevrimiçi)

http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf, 27 Şubat 2014.

3.2.6 Siyasi Liderlik

Kurumsal yapıların zayıf olması durumu dış siyasette karar vermenin neden Cumhurbaşkanına bağlı olduğunu tam olarak açıklayamaz, çünkü Gürcistan Anayasası Cumhurbaşkana bu yetkileri zaten vermektedir. Ayrıca, Sovyetler sisteminden kalan otoriteye bağlılık anlayışı ve toplumda sosyal ve siyasal örgütlerin eksikliği, Gürcistan liderlerine kamuoyundan veya parlamentodan etki sağlayarak serbest olmanın muazzam gücü kazandırmıştı. Özellikle Saakaşvili döneminde Cumhurbaşkanı tarafından medya kontrolü, dış politika hakkındaki siyasi tartışmaların altını sarsmıştı. Daha da fazlası, Gürcistan'ın tüm Cumhurbaşkanlarının liderliği çok kritikti. Çünkü hepsi kendi tarzına göre popülistti ve izlemiş oldukları yaklaşımlara göre şekillendikleri politika oluşumu süreci ve çıktılarını üzerinde kullanmış oldukları güçler de çok farklı ve büyüktü.

Bağımsızlıktan 2013 yılına kadar Anayasada yapılan tüm değişiklikler, özellikle ise 2004 yılından itibaren yapılan değişiklikler Cumhurbaşkanının gücünü giderek yükseltmekteydi. Buna ek olarak dış politikadaki karar verme yetkisi de sadece dikey bir şekilde yükselerek sadece Cumhurbaşkanının eline geçmekteydi. Dış politikadaki Cumhurbaşkanının resmi ve geniş yetkileri şu şekildeydi: Cumhurbaşkanı dış politikaya öncülük etmekte ve bu alandaki siyaseti gerçekleştirmekteydi. Özellikle Saakaşvili döneminde, Cumhurbaşkanının partisinden oluşan parlamento onu hiçbir şekilde sorgulamadan dış politikada son derece serbest hareket etmesine izin vermektedir. Cumhurbaşkanının resmi olmayan gücü de aynı şekilde önemliydi, zira bu güç krizde olan siyasi ortam tarafından telafi edilmemekte olup giderek artmaya devam etmekteydi. Zayıf medya, kamu personelinin serbest gücün olmaması veya güçlü bürokratik lobilerin olması ve iç faktörlere popüler bir şekilde yoğunlaşması, Saakaşviliye dış politikada istediği gibi davranmasına izin vermişti. Halk tarafından seçim yolu ile yetki kazanmış olan Cumhurbaşkanı, Gürcistan toplumu tarafından "kültleştirilmiş" bir kişiliğe sahip olmuştu. Örneğin, Zviad Gamsakhurdia ve Mikheil Saakaşvili "kamp takipçileri" Cumhurbaşkanının kişiliğini kültleştirdikleri için "Zviadist" veya "Mişist" olarak adlandırılıyorlardı. Cumhurbaşkanlık sistemindeki Gürcistan'da ülke lideri medya tarafından geniş toplumlara sürekli gösterilmekteydi,

o her zaman bakanlar kabinesine komut verme yetkisindeydi ve askeri geçit törenlerinde vatanseverliği temsil etmekteydi.

Dış politikada Cumhurbaşkanı'nın bir lider olarak sahip olduğu kişilik özellikleri çok önemli rol oynamaktadır. Zira Gürcistan gibi bir ülkede Cumhurbaşkanı ülkenin dış politikasındaki yüzü ve en baştaki temsilcisidir. Margaret Herman, Thomas Preston ve diğer yazarlara göre, Gürcistan gibi ülkelerin “predominant liderleri” kurumsal ortamın zayıflığına dayanmaktalar. İşte benzer ülkelerde, liderler mücadeleci, stratejist, pragmatist ve fırsatçılar ve liderlerin böyle farklı tarzların ülkenin dış politikasına çok büyük etkisi vardır.²³⁵ Herman'ın eserindeki işte bu yaklaşımlar, Gürcistan Cumhurbaşkanı'nın tarzlarını anlamak için çok önemlidir, çünkü zaman zaman mücadeleci liderler pragmatik liderlere de dönüşmektedirler. Yazara göre, Gürcistan Cumhurbaşkanı arasında, dış politikada izledikleri yaklaşımlardan dolayı Gamsakhurdia ve Saakashvili daha çok mücadeleci lider olarak değerlendirilebilir, Şevardnadze ise tam tersi, pragmatik bir liderdi.²³⁶ Fakat Saakashvili'nin dış politikada izlediği yaklaşımlar ilişkileri kurduğu ülkelere göre değişmekteydi. Örneğin, Türkiye, Çin ve Azerbaycan'a yönelik Saakashvili'nin dış politikadaki yaklaşımı pragmatikti, fakat Rusya'ya ve Batıya yönelik yaklaşımında onu mücadeleci olarak değerlendirmemiz daha doğru olur.

Saakashvili keskin Batı yanlısı siyasetini gerçekleştirerek Rusya'yı despot bir ülke olarak değerlendirmekteydi. 2008 yılında Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanımasından sonra, onu “medeni dünyaya” karşı olan bir güç olarak da değerlendirmişti. Saakashvili Rusya'nın yapmış olduğu bu davranışından sonra şöyle bir açıklama yapmıştı: -“Gürcistan'ın geleceği artık sadece Gürcistan'a ait değil, bu gelecek bağımsızlığın, demokrasinin ve medeni insanlığın geleceğidir.”²³⁷

Saakashvili'nin Gürcistan'ı NATO üyeliğine doğru yürütmesi ve Batılı yaklaşımları paylaşması ve tabii ki de bu açıdan tamamen haklı olması, Gürcü-Rus

²³⁵Margaret Herman, Thomas Preston v.d. “Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals,” **International Studies Review**, C.III, Konu 2, Cambridge, Yaz 2001, s.95-97.

²³⁶ Margaret Herman, Thomas Preston v.d., **a.g.e.**, s.87-88.

²³⁷“Gürcistan Cumhurbaşkanı'nın 26 Ağustos 2008 yılında yaptığı konuşması”, **Civil.ge**, (çevrimiçi) <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=19315&search=%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1%20%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%90>, 27 Temmuz 2014.

işbirliğinin temelini sarsmıştı. Saakaşvili'nin dış politikada benimsemiş olduğu tarzı Gürcistan hükümetinin diğer üyeleri tarafından da desteklenmişti. Rusya ise, Gürcistan'a karşı olduğu siyasetini açıkça belirterek 2008 yılında iki ülke birbirine düşman olmuştu.

Gürcistan'ın liderleri tarih boyunca Gürcistan'ın siyasetinde ayrı ve birbirinden farklı olan damgaları vurmuşlardı. Aslında, onların dönemlerinde mevcut olan sınırlılıklar ve fırsatlar dış politikada seçtikleri yaklaşımları ve kararları şekillendirmekteydi. Mücadeleci ve pragmatist olmaları aslında ideal bir liderlik tarzlarına sahip oldukları olarak yorumlanabilir, fakat bu iki farklı liderlik tarzı arasında büyük farklar da mevcuttur. Yine de, bu model çok ilginçtir, zira Gürcistan liderleri sadece bu iki model arasında birini seçmekteydiler ve bu modeller özellikle Rusya ile ilişkilerinde Gürcistan'ın dış politikasını çok etkilemişti.

3.3 Gürcistan Dış Politikasında Siyasi Elitin Fikri Rolü

Teorisyenler tarafından uluslararası ilişkiler teorisinde fikri rolü üzerinde çalışmalar en çok 1980'li yılların sonu ve 1990'lı yılların başında yapılmıştı. Daha sonra ise benzer çalışmalar pek yapılmamıştı.²³⁸ Fikri yaklaşımların tekrar canlanması aslında materialist teorilerin belirsizliğine ve Soğuk Savaşın sonrasında sonuçları açıklamakta yetersiz olmasına bir cevap olarak ortaya çıkmıştı ve Neorealizm ve Neoliberalizm ismini almıştı.²³⁹

Keohane ve Goldstein, örneğin uluslararası ilişkiler ve dış politikada bazı deneysel anomalilerin anlaşılması ve çözülebilmesi için, fikri faktörlerin de hesaba katılması gerektiğini söylüyorlar.²⁴⁰ Dolayısıyla, Gürcistan'ın dış politikasındaki anomalileri anlamamız için siyasi elitin fikri rolünü ele almamız gerek. Keohane ve Goldstein'in tanımladığı gibi, fikri rol "siyasi elitteki bireylerin sahip olduğu

²³⁸Michael C. Desch, "Culture Clash: Assessing the Importance of Ideas in Security Studies," **International Security**, C. XXII., No.1, Harvard, 1998, s.141-170.

²³⁹Jeffrey W. Legro, "The Plasticity of Identity under Anarchy", **European Journal Of International Relations**, C.V, No.1, Sussex/UK, 2009, s.37-65.

²⁴⁰Judith Goldstein, Robert O.Keohane, **Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions and Political Change**, Cornell Univesitesi Yay. Londra, 1991, s.9.

fikirlerin ülke dış politikasına etkisi”-dir.²⁴¹ Başka bir deyişle, fikirler bağımsızdır veya dış politikadaki bazı sonuçları açıklayan müdahaleci değişkenlerdir.²⁴² Sonuçta, dış politikadaki seçenekler sadece dış güvenlik ortamdan veya keskin materyal ilgiden değil, ayrıca dış politika güvenliğini yorumlayan ve materyal ilgileri olan siyasi aktörler tarafından da belirlenmektedir. Siyasi elitin ülkesini demokratik bir devlet, büyük güç, imparatorluk, mağdur veya medeniyet taşıyıcısı olarak görmesi, devletin ilgisinin hangi yönde olduğunu anlamaya yardımcı olmaktadır.²⁴³

Gürcistan gibi yakın geçmişte geçiş yaşayan ülkede, dış politikadaki amaçları ve öncelikleri tanımlama açısından her zaman kamuoyundan daha çok önemli ve etkili siyasi elit olacaktır. Gürcistan’da kamuoyunun rolünü gözardı bırakmamız doğru olmaz, fakat Gürcistan’ın dış politikası siyasi elitin fikirsene yaklaşımları ile şekillenmektedir, oysa kamuoyu bu açıdan neyin kabul edileceği konusunda sınırlama yapmaktadır.²⁴⁴

John S. Duffield’e göre, siyasi ve idari elitler üç tane birbirine bağlı olan denenden dolayı son derece önemlidir. Birincisi, elitin siyasi kültürü ve fikirlerini tanımlamak ve kapsamlı bir şekilde ölçmek daha kolaydır. İkincisi, siyasi elitin tutumlarında ortaya çıkan siyasi kültür ve fikirler büyük olasılıkla daha ayrıntılı ve detaylıdır. Üçüncüsü, siyasi ve idari elitler ülkenin dış ve güvenlik politikası ile doğrudan ilgilenmektedirler. Dolayısıyla, kamuoyundan farklı olarak, siyasi elitin tutumları ve davranışları ülkenin davranışları ile doğrudan ve en yakından bağlıdır.²⁴⁵

Giorgi Gvalia makalesinde siyasi elitin sahip olduğu iki tür fikri yaklaşımından bahsetmektedir. Birincisi *devlet ile ilgili fikri* içermektedir. Ülkenin kimliği, milli değerler, uluslararası statüs ve milli ilgiler hakkındaki düşünceler bu fikri oluşturmaktadır. Ülkenin kimliği ile ilgili düşüncesi siyasi liderlerin dış politikayı nasılandıklarını ve uluslararası alanda devletin milli çıkarlarını nasıl tanımladıklarını açıklamaktadır. Bu tür fikir devletin çıkarlarını, yaşmakta olduğu

²⁴¹Judith Goldstein, Robert O.Keohane, **a.g.e.**, s.3.

²⁴²Judith Goldstein, Robert O.Keohane, **a.g.e.**, s.6.

²⁴³Christian Thorun, **Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia’s Conduct Toward the West**, Palgrave Macmillan Yay. Plymouth/UK, 2009, s.24

²⁴⁴Jeffrey Mankoff, **Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics**, Rowman&Littlefield Yay., Plymouth/UK, 2009, s.61.

²⁴⁵John S. Duffield, “Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism?”, **International Organization**, C.LII., No.4., Madison, 1999, s.794.

veya karşı olduğu hizaları belirlemektedir.²⁴⁶ İkincisi ise, *strateji ile ilgili* fikri içermektedir. Bu fikir liderlerin nedensellik anlayışı ile ilgili endişeleri ya da liderlerin hareketleri ne gibi sonuçlar doğuracağı konularında analiz yapmaktadır. İşte bu fikirler kararvericilere olasılıklı yargıları yapmaya ve belirsizlik ile başa çıkmaya yardımcı olmaktadır.

Bu başlık altında benim teorik olarak açıklamak istediğim yaklaşım, Gürcistan gibi küçük devletin siyasi elitin sahip olduğu fikirlerin ülke dış politikasında nasıl bir etki yarattığıdır. İşte, Giorgi Gvalia'nın çalışmasından esinlenerek, bu teori Gürcistan gibi küçük devletin siyasi elitlerinin sahip olduğu fikrinsel yaklaşımlarının ülke dış politikasındaki değişiklikler açısından anahtar sürücülerini olduğunu belirtmekte. Siyasetlilerin fikirleri üzerinde yoğunlaşarak, biz küçük devletlerin dış politikadaki yapısal hesabını inceliyoruz. Zira yakından bakıldığında küçük devletlerin dış politikası devleti bir şekilde “kara kutu” içinde alarak bireyler ve devlet düzeyindeki fikir ayrılıklarını analiz yapmaya elverişli ortam sağlamamaktadır. Dolayısıyla, küçük devletin “kara kutu” içerisinden çıkan dış politikadaki hareketler, yani siyasi elitlerin kendine göre almış olduğu kararların nedenselliği daha çok analize ihtiyaç duymaktadır. Küçük devletin dış politikada seçeceği yön, sadece dış kısıtlamaları ve fırsatları ele alarak belirlenemez, ayrıca siyasi elitin ülke kimliği ve devletin stratejileri ile ilgili dünya görüşleri de dış politikadaki yönlerin seçilmesinde en önemli rol oynamaktadır. Tabii ki, küçük devletin bulunduğu ortam ve dış faktörler çok önemlidir, fakat siyasi elitlerin fikri rolü ülkenin dış politikasındaki değişkenleri ve devamlılığını tahmin etmek ve analiz etmek için en başta gelen unsurdur. Sonuçta, materyal faktörler önemli, ama fikrinsel faktörler de aynı şekilde çok büyük öneme sahiptir.²⁴⁷

²⁴⁶Giorgi Gvalia, Bidzina Levabindze v.d. **Political Elites, Ideas and Foreign Policy: Explaining and Understanding the International Behavior of Small States in the Former Soviet Union.** İlia State University, 2011. s.33.

²⁴⁷Georg Sorensen, “The Case for Combining Material Forces and Ideas in the Study of IR,” **European Journal of International Relations**, C.XIV, No.1, Sussex/UK, 2008, s.5-31.

3.3 Gürcistan Gül Devrimi'nin Dış Siyasal Perspektifi

Gül Devrimi 1991 yılından 2013 senesine kadar Gürcistan'ın post-Sovyet dönemindeki siyasal iç ve dış sorunlarına ilişkin bir perspektif sunmuştu. Bu perspektifte Gürcülük arada kalmış bir kimlik değil, net bir Avrupalı kimliktir. Gürcistan'ın Hristyan Ortodoks kimliği ile birlikte, Rus ve diğer ortodoks kiliselerinden tamamen bağımsız olması Gürcülüğü aynı zamanda bir dini kimlik olarak da öne çıkarıyordu. Yeni yaklaşımın kurgusunda Kadim Gürcü kültürü Avrupa kültürüne bağlanmıştı. Ülke yönetimine gelen hükümet üyeleri Batıda eğitim almış ve liberal değerlere sahip olan genç siyasetçilerdi ve Gül Devrimi'nin getirdiği yeni siyasal yapı girişimciliğe çok büyük önem vermekteydi. Güvenlik ve eğitimin kalitesinin yükselmesi, ayrıca yeni kamusal yapıların oluşması devrimden sonra gelen genç hükümetin öne çıkardığı perspektiflerdendi.²⁴⁸ İşte bu yeni perspektifler yeni ülkenin yapısını ve demokrasinin çok güçlü altyapısını oluşturmuştu.

Gül Devrimi'nden önce ülkedeki istikrarsızlık, siyasal ve sosyal şartların ağırlığı ve ekonominin çok kötü durumda olması Gürcistan'ı Şevardnadze yönetiminden Gül Devrimi'ne kadar götürmüştü. Toplumun en büyük kısmı Gül Devrimi ile birlikte ülkedeki durumun iyileşeceğine inanmıştı ve tüm gücü ile Saakaşvili'yi ve beraberindeki genç reformcuların grubunu desteklemişti. Bu destek ilk olarak Şevardnadze rejiminin devrilmesinde ve kamuoyun organize olması için kurulan "Kmara" hareketine verilen destek olarak açıklanabilir.

Daha önce de bahsedildiği gibi, "Kmara" hareketi Batılı kuruluşlardan iktisadi yardım ve Şevardnadze yönetiminin barışçıl bir şekilde nasıl devrileceği ile ilgili eğitim alıp, toplumda bir siyasal hareketlilik sağlamıştı. "Kmara" hareketi genç üniversite öğrencileri tarafından başlatılarak daha sonra toplumun hemen hemen tüm kesimlere yayılmıştı. Dış politika perspektifi açısından "Kmara"nın önemi Batılı değerleri ve demokrasiyi desteklemek olmuştu. Bunun yanı sıra, Batılı değerlerin toplum içerisinde yaygınlaşması için Gül Devrimi'nden önce "Kmara" hareketi çeşitli aktiviteleri düzenleyerek sosyal sorumluluğun artırılması için oldukça etkili

²⁴⁸ 02.02.2014 tarihinde Mikheil Saakashvilinin Rustavi 2 kanalındaki "Ganskhvavebuli Aksentebi" programında verdiği röportaj için bkz.:(çevrimiçi)
<http://www.youtube.com/watch?v=BHYqhWkbnfo&feature=youtu.be>, 03 Ağustos 2014.

bir rol almıştı. Sosyal sorumluluğun arttırılmasının yanı sıra, genç üniversite öğrencileri Gürcistan'daki ağır sosyal şartları, yolsuzluğu, suçlu polis sistemini ve genel olarak ülkedeki ağır siyasal ve ekonomik şartları protesto ediyorlardı. Ayrıca, “Kmara” hareketinin en çok vurguladığı slogan “Sovyetler mantığı ile ülkeyi yöneten hükümetin yok olması” üzerine kurulmuştu. Eğitim, demokratik değerler ve vatanseverlik üzerinde vurgu yapan gençler, Gürcistan'ın var olan ağır şartlardan çıkmasının tek yolunun Avrupa ve Batı değerlerine yaklaşmasında görmekteydiler. Bu yaklaşım Gürcistan toplumu tarafından da giderek paylaşılmaya başlanmıştı ve Gül Devrimi öncesinde Şevardnadze yönetiminin devrilmesi için halk tarafından oldukça büyük destek sağlanmıştı.²⁴⁹

Saakaşvili Gül Devrimi'nden önce etrafında topladığı, Batı'da eğitim almış olan gençler ile birlikte başlatmış olduğu mücadelede en büyük desteği Batıdan almıştı. Gül Devrimi'nin başarı ile bitmesinden ve Sovyetler mirasını sürdüren Şevardnadze yönetiminin devrilmesinden sonra Saakaşvili açık bir şekilde Batı yanlısı siyasetini vurgulamıştı.

Öte yandan Gül Devrimi'nde Saakaşvili'nin açık ve belirgin bir şekilde halka ifade ettiği dış siyasal program yoktu. Zira Saakaşvili Gürcistan'ın içindeki demokrasiye aykırı ve yolsuzluğa batmış bir yönetime karşı mücadele vermekteydi. Bu mücadelenin ilk adımı Şevardnadze yönetiminde çalışan ve Adalet Bakanı olan Saakaşvili'nin Şevardnadze hükümetine gösterdiği isyanı ve 2001 yılında Adalet Bakanlığından istifa etmesi olmuştu.²⁵⁰ 2002 yılında “Milli Hareket Partisini” kuran Saakaşvili 2003 yılında hükümete karşı güçlü muhalefetin lideri haline gelerek Gül Devrimi'nde başarılı olabilmışti. 2004 Cumhurbaşkanı seçimlerinde ise, “Milli Hareket Partisi”nin lideri Gürcistan Cumhurbaşkanı olarak seçilmişti.

Saakaşvili'nin Gül Devrimi öncesinde dış siyasal perspektifleri hakkında yapmış olduğu net bir açıklama olmasa bile, onun Gül Devrimi sırasında Batı'dan destek aldığını açık bir şekilde anlaşılmışti. 2005 yılında Gürcistan'ı ABD Başkanı George W. Bush'un ziyareti Saakaşvili'nin gerçekten de Batı tarafından

²⁴⁹ “**Kmara**” hareketi hakkında belgesel film : “che... t'o?! -k'mara anu USA dagoimeba” 27 Kasım 2012, (çevrimiçi)<https://www.youtube.com/watch?v=PwoCjQFG-xY>, 24 Ağustos 2014.

²⁵⁰ “mikheil saak'ashvili: momaval p'rezident's gamtlianebul sakartvelos davut'oveb”, **www.Geotimes.ge**, 01 Mart 2008, (çevrimiçi) <http://www.geotimes.ge/index.php?m=home&newsid=9369>, 24 Ağustos 2014.

desteklendiğinin bariz bir kanıtı olmuştu. 10 Mayıs 2005 tarihinde Tiflis “Özgürlük Meydanında” binlerce kişinin karşısında konuşma yapan Bush Saakaşvili’yi Kafkas bölgesinde özgürlük ruhunun canlandırması ve Gürcistan’ın bağımsız ve demokratik bir ülke olarak inşaat etmesi için tebrik etmişti. Bush Saakaşvili’nin Batı yanlılığını destekleyerek söyle konuşmuştu:

- “Sizin kendi ülkenizde bağımsız kurumları inşaat etmenizle birlikte, milletlerimizin arasındaki bağlar daha da güçlenmektedir. Biz Gürcistan’ın Avrupa kuruluşlarına katılma isteğini desteklemekteyiz ve Gürcistan’ı NATO ile işbirliği konusunu teşvik etmekteyiz. Gürcistan liderleri biliyorlar ki, ülkedeki iç çatışmaların barışçıl bir yoldan çözülmesi, Gürcistan’ın transatlantik ailesine katılması için temel bir şarttır... Aynı zamanda Gürcistan’ın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine tüm milletler tarafından saygı duyulmalıdır.”²⁵¹

²⁵¹ George W. Bush’un Tiflis Özgürlük meydanında yapmış olduğu konuşması. 10 Mayıs 2005. ABD Başkanın orijinal sözleri : "As you build free institutions at home, the ties that bind our nations will grow deeper, as well. We respect Georgia's desire to join the institutions of Europe. We encourage your closer cooperation with NATO. Georgia's leaders know that the peaceful resolution of conflict is essential to your integration into the transatlantic community....At the same time, the sovereignty and territorial integrity of Georgia must be respected - the territorial and sovereignty of Georgia must be respected by all nations.", BBC News, 10 Mayıs 2005, (çevrimiçi) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4534267.stm>, 25 Ağustos 2004 . Ayrıca G.W. Bush’un tüm konuşması için bkz.: (çevrimiçi) <http://www.c-span.org/video/?186669-1/usrepublic-georgia-relations>, 25 Ağustos 2014

Tablo 2: 10 Mayıs 2005, Tiflis Özgürlük Meydanı. Devrimden Hemen Sonra, ABD-Gürcistan İlişkileri Zirveye Ulaşmıştı.

(Kaynak: <http://www.therightperspective.org>)

Batı'nın yanı sıra, Gül Devrimi'nde Saakaşvili'nin başarısı arkasında Şevardnadze'nin yolsuz ve Sovyetler kalıntısı olan yönetiminden bıkmış ülke halkı durmaktaydı. Şevardnadze yönetiminin sonlanacağı hakkında vaatlerde bulunan Saakaşvili, karizmatik liderliği ile birlikte devrim öncesinden Gürcistan halkın beğenini de kazanmıştı.²⁵²

Gül Devrimi'nden sonra yeni Gürcistan'ın Batı yanlısı dış siyasal perspektifi daha net bir şekilde belirlemişti. Aslında, Gül Devrimi Gürcistan'da hükümeti değiştirmişti, fakat 1995 yılından ülke tarafından belirlenen dış siyasal yörüngesini Batı yanlılığı açısından devam ettirip daha da başarılı olmuştu. Şevardnadze

²⁵² Gürcistan Gül Devrimi hakkında belgesel Film, „**vardebis revolutsia**“ 24.03.2013 (çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=wrA9ba3NWYE>, 24 Ağustos 2014.

döneminde başarılabilen dış siyasi yaklaşım, Saakaşvili döneminde hükümet tarafından başarılmıştı.

Toparlayarak ifade edecek olursak, Gül Devrimi'nden hemen sonra Gürcistan'da Batı yanlısı dış siyasi perspektif birkaç ana hat üzerinde kurulmuştu:

-İlki, Gürcistan'daki iç çatışmaları giderme sürecinde uluslararası kamuoyun daha aktif bir şekilde katılımının sağlanması ve böylece bu çatışmalarda Rusya rolünün azaltılması;

-İkincisi, Gürcistan ekonomisinde Batılı yatırımlarının teşvik edilmesi;

-Üçüncüsü, Gürcistan'dan Rus askeri üslerinin çıkartma sürecinin başlatılması;

-Dördüncüsü, Doğu ve Batı arasında taşımacılık koridorunun Gürcistan üzerinde kurulması için inşaatın başlatılması;

-Son olarak da, Batı'da Gürcistan'ın güvenliği garantisinin arayışı içerisinde NATO ve Avrupa Birliğine yakınlaşması.²⁵³

Gürcistan'ın Gül Devrimi'nden hemen sonra amaçladığı dış siyasi perspektiflerinin ana hatlarında hiç bir değişiklik yapılmamıştı. Anlaşıyor ki, Şevardnadze hükümetinin devrilmesinden sonra, 1995 yılında Gürcistan'ın dış siyasi perspektifinde amaçladığı Batı yanlılığı Gül Devriminden sonra daha da güçlendirilmiş ve perspektifler açısından daha da zenginleştirilmişti. Bir deyişle, NATO ile işbirliğinin yapılması sadece sözde kalmayıp, pratik bir anlam kazanmıştı. Gül Devrimi ile birlikte, Gürcistan Avrupa Birliğinin komşuluk politikasına katılmıştı. Doğu-batı taşımacılık ve enerji koridorunun inşaatı da başarılı bir şekilde tamamlanmıştı. Rusya ile anlaşarak Gürcistan'dan Rus askeri üslerinin çıkartılması da mümkün olabilmişti. Dolayısıyla, Gürcistan iç çatışmalarındaki sorun giderme sürecine uluslararası kamuoyun çekilmesi ve aktif bir şekilde katılımı başarı ile mümkün olmuştu. Fakat yine de belirtmek gerekir ki, Gürcistan'ın dış siyasi perspektifinde görmüş olduğu NATO ve AB'ye entegrasyonu ancak iç sorunlarının çözülmesi ile birlikte mümkün olabilecektir.²⁵⁴

²⁵³**sakartvelos valdebulebebi nat'ostan individualuri p'art'niorobis samokmedo gegmis parglebshi 2004-2006,**

(çevrimiçi)http://nato.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=159&info_id=3703, 24 Ağustos 2014.

²⁵⁴ek'a ts'amalashvili, "rogoria sakartvelos sagareo p'riorit'et'ebi vardebis revolutsiis shemdeg da mights'evebi sagareo asp'arezze" **radio tavisupleba**, 2 Eylül 2005, (çevrimiçi) <http://www.radiotavisupleba.ge/content/article/1543105.html>, 24 Ağustos 2014.

Gül Devrimi'nden sonra, Gürcistan'a bir takım yenilikler getirilmişti. Genç ve reformcu siyasetçiler ülkenin Avrupalılığının altını çizerek, halk arasında yayılan ve kabul edilen Avrupalı kimlik hakkında devamlı açıklamalar yapmışlardı.²⁵⁵ Gürcistan'ın bir Kafkas ülkesi olmasına rağmen, ülkenin kimlik arayışında kesin ve net bir sonuç ortaya çıkmıştı. Post-Sovyet Gürcistan'ın doğu Avrupa'ya coğrafi yakınlığı ve kültürü ile birlikte halkın da Asyalıdan daha çok Avrupalı kimliği benimsemesi bu ülkenin Avrupa'ya yaklaşmasında ve Avrupalılığı benimsemesinde temel oluşturmuştu.

Gül Devrimi sonrasında iktidara gelen yeni hükümet Avrupa'ya sadece kimlik olarak yaklaşmayı yetersiz görmüş ve Avrupa değerlerini taşıyan bir ülkenin oluşması için gerekli siyasi ve kurumsal değişiklikleri yapmaya başlamıştı. İlk olarak insanlar arasında Avrupalılığın bilincini yükseltmek için bireyselcilik, çoğulculuk, seçim ve davranış özgürlüğü, ekonomik özgürlük, kritik tutum ve tartışma ve sorumluluğun dağıtılması gibi Avrupalı değerlerin ve yaklaşımların yayılması ve benimsenmesi için yeni kurumsal yapıların ve siyasi yaklaşımların girişimi ve tanıtılması yapılmıştı. Doğu Avrupa'ya yakın olan, ama post-Sovyet döneminden bağımsızlığını yeni kazanmış olan bir ülke için benzer bir Avrupalı değerler daha çok yenidir. Fakat yeni olmasına rağmen halk tarafından yavaş yavaş başarılı bir şekilde benimsenmeye devam etmektedir. Avrupalı değerlerin tam oturtulmamış bir ülkenin Avrupa ailesine dâhil edilme hırsı aslında olumlu sonuçları yaratacak bir durumdur. Zira Gürcistan gerçekten de kültürel ve sosyal-siyasal ve ekonomik açısından Avrupaya bağlı olan bir ülkedir.²⁵⁶

Gürcistan'da din ve kültür birbirine geçmiş durumda ve Hristiyan Ortodoks bir ülkenin Avrupa'ya yaklaşması ve Batılı tutuma sahip olması dini çevreler açısından da kabul edilir. Gürcü Kilisesi Sovyetler Birliği'nden önce zorunlu bir şekilde Rus Kilisesi'ne bağlanmıştı ve Sovyetler döneminde tamamen dışlanmıştı. 1990'lı yılların başından Gürcistan'ın bağımsızlığı kazanması ile birlikte Gürcü

²⁵⁵ 11.07.2012 Mikheil Saakaşvili konuşması “**Avrupa sadece bizim seçeneğimiz değil, ayrıca en önemli değerimizdir**” için bkz.: (çevrimiçi) <http://news.ge/ge/news/story/22735-evrointegratsia-chventvis-ara-ubralod-archevani-aramed-mtavari-faseulobaa>, 03 Ağustos 2014.

²⁵⁶ Giori Koberidze “**Avrupalı Kimlik**” 01 Haziran 2012, (çevrimiçi) <http://www.ireporter.ge/%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9E%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%98%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90/>, 04 Ağustos 2014.

Kilisesi de bağımsızlığını kazanmıştı.²⁵⁷ Sovyetlerdeki ateizm yıllarında kilisenin dışlanmasına rağmen, halk kültüründe benimsenmiş olduğu kiliseden yine de kopamıyordu ve Rus etkisinden bağımsız kalan Gürcü Kilisesi Gürcistan Bağımsızlığı ile birlikte halk tarafından da büyük destek almıştı.

1990'lı yıllarda olduğu gibi, Gül Devrimi'nden sonra da ülke siyasal ortamında kilisenin çok büyük rolü vardı. Cumhurbaşkanı yanı sıra, halk Gürcistan Patriğini de dinliyordu. Dolayısıyla, hükümet ile kilise arasındaki iyi ilişkiler ülkedeki siyasal istikrarın anlamına da gelmekteydi.²⁵⁸ Bu açıdan Gül Devrimi başarılı olmuştu ve hükümet-Kilise ilişkileri olumlu yönde ilerlemişti. Bu ilerleme ise, hem ülkenin gelişmesi hem de ülkedeki siyasal istikrarın oluşmasında önemli rol oynamıştı ve buna bağlı olarak ülkenin dış siyasetinde de başarılı olmasında bir temel oluşturmuştu.

Saakaşvili hükümeti 2003 yılından 2012 yılına kadar iktidarda kalarak birçok yeniliğe başvurmuştu. Cumhurbaşkanı olduğunda Saakaşvili 36 yaşındaydı ve hükümeti de Batıda eğitilmiş genç reformculardan oluşmaktaydı. Gül Devrimi ile iktidara gelen Saakaşvili Avrupa'da en genç ve karizmatik bir lider olmuştu. Yeni hükümet ülkedeki ilk değişikliklere Gürcistan bayrağı, amblemi ve marşının değiştirmesiyle başlamıştı. Gül Devrimi ile gelen hükümetin bir başarılı çalışması devlet kuruluşların güçlenmesiydi. Gürcistan bir devlet oluşma yolunda başarı ile ilerlemekteydi. Devlet kuruluşlarının güçlenmesi aslında Cumhurbaşkanlık sisteminin güçlenmesi ile başlamıştı. Reform ve devlet aygıtının güçlendirilmesi, askeri ve polis yapılarının yeniden düzenlenmesi, kamu sektöründe yolsuzluğun yok edilmesi, vergi ortamının serbestleştirilmesi, uluslararası ekonomik ilişkilerinin pekinleştirilmesi, eğitim sisteminin reformu, AB'ye ve NATO'ya entegrasyonu için kurumsal yapıların oluşturulması, işte bu yenilikler Saakaşvili hükümeti taradınfan girişilmiş ve başarı ile tamamlanmıştı. Dünya Bankasının verilerine göre Gürcistan dünyanın ilk reformcu ülke olmuştu. İş yapma kolaylığı açısından ise dünyanın 8. ülke konumuna gelmişti. Saakaşvili hükümetinin başarı öyküleri arasında Acara Özerk Cumhuriyetinin Gürcistan bütünlüğü içerisine geri alınması ve Gürcistan'dan

²⁵⁷“Gürcü kilisenin tarihi ve bağımsızlık kazanması”, (çevrimiçi)
<http://www.orthodoxy.ge/tveni/marti/12-avtokefalia.htm>, 04 Ağustos 2014.

²⁵⁸“Gürcistan'da Devlet-Kilise ilişkileri”, (çevrimiçi)
<http://www.orthodoxy.ge/samartali/samartali/2-2.htm>, 04 Ağustos 2014.

Rus askeri üslerinin çıkartılması da yer almaktadır.²⁵⁹ Sosyal ve ekonomik alanlarda Şevardnadze döneminden sonra keskin bir yenileme ve iyileştirme hissedilmişti. Örneğin, ülkenin her yerinde altyapı ve iletişim sistemleri yapılmıştı ve Gürcistan'da Adalet Evleri (sosyal hizmet binaları) kurularak, insanların önünden bürokratik engeller kaldırılarak, tüm işlemlerin çok hızlı bir şekilde, tek pencere sistemi ile yapılması mümkün olmuştu.²⁶⁰ Gül Devrimi'nin getirdiği tüm bu yenilik ve değişiklikler genç ve reformcu hükümetin dış siyasi perspektiflerinin başarılı yansıması olarak değerlendirilebilir.

²⁵⁹ Inga Murusidze, Nino Chichua, „ep'okaluri lideris“ 10–ts'liani mogzauroba momavalshi: vard–ek'liani gza „sakartvelos etnograpiuli muzeumidan sakhelmts'ipod ktsevamde“ 16 Kasım 2013. (çevrimiçi) <http://topnews.mediamall.ge/?id=72592>, 18 Ağustos 2014.

²⁶⁰ „Georgian Public Service Hall- Everything in One Space“ için bkz.: (çevrimiçi) http://psh.gov.ge/index.php?sec_id=1&lang_id=ENG, 04 Ağustos 2014.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜL DEVRİMİ SONRASINDA GÜRCİSTAN DIŞ POLİTİKASI

Bu bölüm ilk kısmında Gül Devrimi'nin getirmiş olduğu ekonomik ve siyasi sonuçlar hakkında genel bir tablonun oluşturulmasına çalışılacaktır. Daha sonra ise, Gürcistan'ın Gül Devrimi'nden sonra en önemli partnerleri olan Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, NATO, Türkiye ve Rusya Federasyonu ile yürütmüş olduğu uluslararası ikili ilişkiler birer altbaşlıkta detaylı bir şekilde incelenecektir. Bölümün sonunda ise, ikili ilişkileri gözönünde tutarak, Gürcistan'ın dış siyasi yörüngesinin hangi yönde olduğu hakkında analiz yapılacaktır.

4.1 Gül Devrimi'nin Ekonomik ve Siyasi Sonuçları

Gül Devrimi Gürcistan'ın yakın tarihinde ekonomik ve siyasi açıdan çok, olumlu sonuçları doğurmuştu. Devrim sonuçlarından birisi olan demokrasinin oluşması ve ülkenin siyasi açıdan gelişmesi Gürcistan'ı uluslararası çapta çok tanınmış hale getirmişti. Saakaşvili'nin başında olduğu genç ve reformcu hükümet, yönetimde olduğu dönemde, ülkeye çok sayıda başarılı yenilik getirmişti.

Gürcistan'ın siyasi başarıları öyküsündeki olmazla olmaz unsur, ülkenin ekonomik gelişimi olmuştu. Gül Devrimi'nden sonra, Gürcistan ekonomisindeki gelişmeler ülkeyi post-Sovyet ülkesi olmasından uzaklaştırarak, Batı standartlarına yakınlaştırmıştı. Fakat Gül Devrimi sonrasındaki ekonomik sonuçlarından bahsetmeden önce, ilk olarak 90'lı yılların Gürcistan ekonomisine de göz atmamız gerekmektedir.

90'lı yılların başında Sovyetler Birliğinin yıkılması ile birlikte, tüm Sovyetler ülkelerinde olduğu gibi, Gürcistan'da var olan ekonomik, sosyal ve siyasi sisteminin transformasyon süreci yıkım olgularından dolayı çok büyük zarar görmüştü. Federatif bir sisteme sahip olan Sovyetler Birliğinin yıkılması ile birlikte,

tüm Sovyetler ülkeleri için tek bir sistem olarak konsolide olan ekonomik sistem parça parça bülünmüştü. Ekonomik, sanayi ve tarım bağları tüm Sovyetler ülkeleri arasında kopmuştu ve bu tek parça olan siyasal-sosyal-ekonomik sistemin yıkılması ile birlikte, Gürcistan'da siyasi ve etnik çatışmalar da ortaya çıkmıştı. Bu ağır siyasi koşullar ülke ekonomisini ve sosyal hayatın gelişimini de çok olumsuz yönde etkilemişti. 90'lı yılların ilk beş sene içerisinde Gürcistan ekonomisi krize uğramıştı. Gürcistan'da oluşan siyasi ve ekonomik kriz uluslararası kuruluşların desteği ile 1994 yılından itibaren yavaş yavaş çözülmeye başlamıştı. 1994 yılından Gürcistan'da ekonomik durumu üzerinde çalışmalar ile birlikte, 1995 yılından itibaren Gürcistan ekonomisinde büyümeler de kayıt edilmişti.²⁶¹ Örneğin, 1997 yılında ülke GSYİH'sı %10,7 büyüme oranı göstermişti. Bu veri Gül Devrimi öncesinde en yüksek göstergeye sahipti.

Fakat 90'lı yılların ikinci yarısında, Gürcistan ekonomisinde kayıt edilen büyümenin yanı sıra, kayıtdışı ekonominin (Gölge Ekonomisi) oranı da büyümekte olup, ülke bütçesine çok büyük zarar vermektedir. Kayıtdışı ekonominin oranı çok yükselerek 2003 yılında %86'ya ulaşmıştı. Yeni kurulmuş olan devlet, sürdürülebilir bir kamu finansmanını sağlayamıyordu ve vergileri toplama açısından da yeterince yetliki olamıyordu. Devlet bütçesinin GSYİH içerisindeki payı çok önemsizdi. Örneğin, 1995 yılında devlet bütçesinin GSYİH içerisindeki payı sadece %5 oluşturmaktaydı. Sonraki dönemlerde bu payı yükselmişti, fakat 2004 yılına kadar olan dönemde en çok %12'ye kadar yükselebilmisti.²⁶² Dolayısıyla, 90'lı yılların başından Gül Devrimi'ne kadar, devlet ülke içerisindeki ekonomik ve sosyal alanında herhangi bir değişikliğin yapabilemesi için çok zayıf, mali, ekonomik ve kurumsal yeteneklere sahipti.

Gül Devrimi ile birlikte Gürcistan yönetimine gelen reformcu hükümet kendini yeni iç ve dış sorunların meydan okuması karşısında bulmuştu. Cumhurbaşkanı Şevardnadze'den miras kalan çok sayıda akut sosyal ve ekonomik sorunlar birbirinin

²⁶¹ sakartvelos p'rezident'is brdzanebulba N:89, 10 Mart 2001, Tiflis, (çevrimiçi) http://matsne.gov.ge/index.php?option=com_idmssearch&view=docView&id=1252986, 26 Ağustos 2014.

²⁶² Ketevan Tsikhelauri, tengiz shergelashvili, mikheil tokmazishvili, sakartvelos ek'onomik'uri t'ranspormatsia: damouk'ideblobis 20 ts'eli, shualeduri angarishi, **Liberal Academy Tbilisi ve East West Management Institute USAID GEORGIA (G-PAC)**, "El-LAT -2012" yayınları, Tiflis, s.10,(çevrimiçi) http://www.ei-lat.ge/images/stories/The_Economic_Transformation_of_Georgia_-_20_Years_of_Independence_Interim_Report_geo.pdf,26 Ağustos 2014.

üstünde toplanmıştı. Bu sorunların arasında en önemlisi: enerji krizi, bütçe krizi ve işsizlik ve yoksulluğun yüksek seviyesiydi. Gül Devrimi'nden sonra Cumhurbaşkanı Saakaşvili, ülkenin kurumsal ve sosyal-ekonomik alanlarında radikal değişiklikleri yapmaya başlamıştı.²⁶³

Gürcistan hükümeti, devrimden sonra ekonomik sorunları çözmek için üç ana hat üzerinden gitmeye karar vermişti.İlki, iç ekonomik sorunları gidermek için devrimden önce birikmiş olan bütçe borçları, vatandaşların maaşları ve emekli maaşları ödenmişti. Buna ilave olarak, ülke içinde enerji dağıtım sorunları da çözülmüştü. İkincisi, 2004 yılından itibaren Gürcistan'da siyasal ve ekonomik ortamın liberalizasyonu başlamıştı. Üçüncüsü, sosyal sorunları çözülme konusu ön plana çıkartılmıştı. Gürcistan'ın dış ekonomik açısından da büyümesi için, 2004-2005 yıllarında hükümet "*Gürcistan'ın güçlü ekonomisi ve uzun vadeli istikrar için Avrupa entegrasyonu yolu*" isimli programı oluşturmuştu. Bu program kapsamında Avrupa entegrasyonunu amaçlayan siyasetini oluşturan hükümet, ülkedeki ekonomik reformları avrupa standartlarına uyumlu bir şekilde yapmaya başlamıştı.²⁶⁴

Devrim sonrasında, ülke ekonomisinin birçok alanında reformlar gerçekleştirilmişti. Bu reformlar herşeyden önce Gürcistan ekonomisinin standartlarını yükseltmek için gerekliydi. Bu açıdan yapılan reformlar arasında en önemli ilk beş reformu saymamızda fayda var:

1. Vergi sisteminin reformu;
2. Bütçe sisteminin reformu;
3. Özelleştirme sisteminin reformu;
4. Gürcistan ekonomisinin liberalleştirilmesi için, yeni düzenlemelerin getirilmesi;
5. Gürcistan'da serbest ticaret rejiminin oluşması için, dış ticaretin liberalleştirilmesi.

Gül Devrimi'nin sonucunda Gürcistan'da ekonomi alanında büyük reformlar sonucunda Dünya Bankası reformcu ülkeler arasında Gürcistan'ı birinci sıraya koymuştu ve iş yapma kolaylığı endeksi açısından ise, diğer ülkelerle kıyasen, Gürcistan 8. sırada yer almıştı (önceki dönemlerde Gürcistan bu listenin 127.

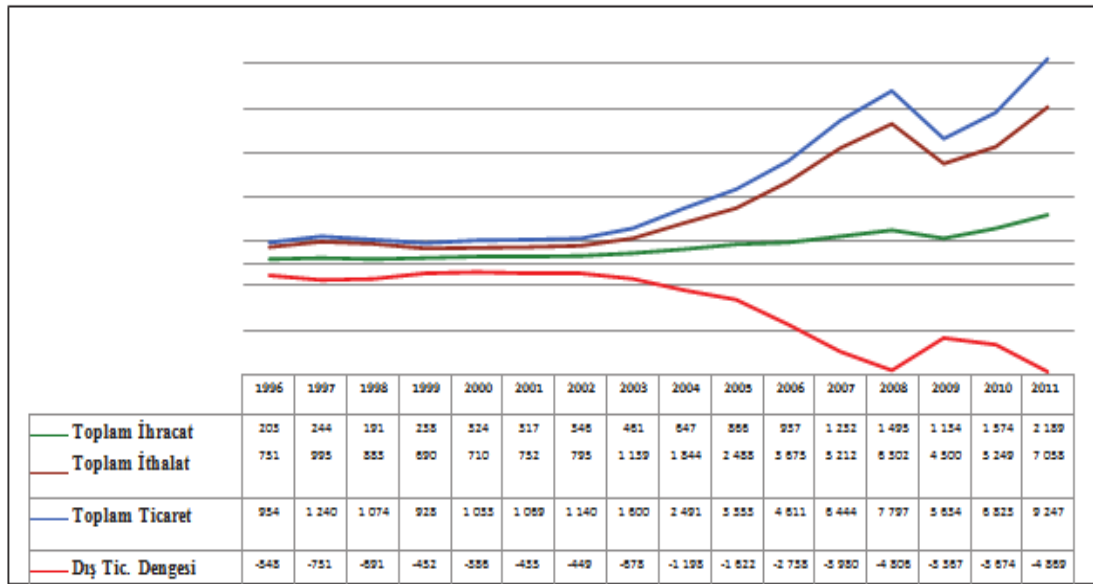
²⁶³Ketevan Tsikhelauri v.d., **a.g.e.**, s.23.

²⁶⁴Ketevan Tsikhelauri v.d., **a.g.e.**, s.24.

sırasındaydı).²⁶⁵ Gürcistan ekonomisi 2008 Gürcistan-Rusya Savaşı ve dünya ekonomi krizine rağmen %7-%8 büyüme hızı ile ve %10 oranı ile artmıştı.²⁶⁶ Heritage Foudation tarafından son dönemlerde Gürcistan'a iş yapma özgürlüğü açısından 100'den 72,2 puan verilmişti. Bu puan ise, 21. Yüzyılında dünya ülkeleri arasında en özgür iş yapma kolaylığına sahip olan bir ülke anlamına gelmektedir. Aynı kuruluşa göre, Gürcistan kamu finans yönetimi, yatırım özgürlüğü ve mülkiyet hakları açısından Avrupa'nın 43 ülkesi arasında 11. sıradadır.²⁶⁷

Gül Devrimi'nden sonra, Gürcistan ekonomisinde gerçekleştirilen reformlar ülkenin dış ekonomisinde de önemli gelişmeleri sağlamıştı. 2003 yılından itibaren Gürcistanın ihracat ve ithalat verileri sürekli büyüme oranı göstermekteydi. Fakat belirtmek gerekir ki, Gürcistan'a ithalat Gürcistan'dan yapılan ihracat rakamından daha düşüktü.²⁶⁸

Tablo 3: Gürcistan Toplam Dış Ticareti, 1996-2011, Milyon USD.

(Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu-www.geostat.ge)

²⁶⁵“ *chven gavkhdit ist'oriashi p'irveli ganvitarebadi da jer k'idev gharibi kveqana - mikheil saak'ashvili*”, 15 Kasım 2013, (çevrimiçi) http://geonews.ge/category/8/politics/news/195690/saakashvili_reitingi_ruseti.html, 06 Ağustos 2014.

²⁶⁶ Gürcistan İstatistik Kurumu, **Gürcistan GSYİH ile ilgili veri tablosu**, (çevrimiçi) http://geostat.ge/?action=page&p_id=118&lang=geo, 06 Ağustos 2014.

²⁶⁷**The Heritage Foudation in partnership with Wall Street Journal**, “Georgia Economic Freedom Score”, 2013 (çevrimiçi) <http://www.heritage.org/index/pdf/2013/countries/georgia.pdf>, 26 Ağustos 2014.

²⁶⁸**National Statistics Office of Georgia**, “External Trade 2003-2012”, (çevrimiçi) http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=137&lang=eng, 26 Ağustos 2014.

Gürcistan'ın ekonomik ve siyasal gelişmeleri ile birlikte, Gül Devrimi'nden sonra, ihracat ve ithalat alanlarında, ülkenin dış ekonomik partnerleri açısından da değişiklik yaşanmıştı. Aşağıdaki tablolarda da görüldüğü gibi, 1995-2003 yılları arasında, Gürcistan'ın ihracat ve ithalat açısından en büyük 5 dış ticari partner ülkesi başta Rusya olmak üzere, Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Türkmenistan'dı. Gül Devrimi'nden sonra, Gürcistan'ın bariz bir şekilde Batılılaşma ve Avrupa yanlılığı siyasetini benimsemesi ile birlikte, dış ekonomideki partnerlerinin listesinde Rusya oldukça gerilemişti ve yerine diğer ülkeler geçmişti. 2004-2012 yıllarında Gürcistan'ın en büyük 5 ticari partneri başta Türkiye olmak üzere, Azerbaycan, Ukrayna, Almanya ve ABD olmuştu.²⁶⁹

Tablo 4: Gürcistan'ın 1995-2012 Yıllarında İhracatında İlk 5 Ülke, Bin USD.

Ülkeler	1995	1999	2003	2004	2008	2012
Rusya	48 634 (%54)	47 601 (%36)	83 839 (%30)	104 532 (%25)	*	*
Türkiye	34 287 (%38)	37 677 (%29)	82 549 (%28)	118 607 (%28)	262 910 (%29)	143 035 (%10)
Ermenistan	18 040 (%20)	14 990 (%11.5)	30 761 (%11)	54 407 (%13)	123 422 (%13)	258 281 (%18)
Azerbaycan	13 384 (%14)	16 936 (%13)	*	25 327 (%6)	262 930 (%29)	626 854 (%44)
Türkmenistan	6 336 (%7)	12 670 (%9.5)	54 906 (%19)	113 441 (%27)	*	*
Ukrayna	*	*	*	*	134 173 (%14,5)	167 016 (%12)
İsviçre	*	*	33 253 (%12)	*	*	*
ABD	*	*	*	*	*	226 170 (%16)
Kanada	*	*	*	*	131 805 (%14)	*

(Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu -www.geostat.ge)

*Bu tarihte ilk beş ülke arasında yoktur.

²⁶⁹National Statistics Office of Georgia, "External Trade 1995-2013", (çevrimiçi) http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=137&lang=eng, 26 Ağustos 2014.

Tablo 5: Gürcistan'a 1995-2012 Yıllarında İthalat Yapan Ülkeler, Bin USD.

Ülkeler	1995	1999	2003	2004	2008	2012
Rusya	49 323 (%18)	104 644 (%27)	157 890 (%27)	254 476 (%28)	423 312 (%13)	*
Türkiye	92 854 (%34)	79 084 (%20)	112 021 (%19)	202 089 (%22)	940 479 (%30)	1 392 937(%36)
Azerbaycan	48 601 (%17.5)	72 523 (%19)	93 730 (%16)	156 398 (%17)	607 396 (%19)	690 183 (%18)
Türkmenistan	41 254 (%25)	*	*	*	*	*
ABD	43 303 (%15)	79 487 (%21)	90 728 (%15)	*	*	*
Almanya	*	50 681 (%13)	*	*	497 303 (%16)	541 896 (%14)
İngiltere	*	*	123 855 (%21)	158 618 (%17)	*	*
Ukrayna	*	*	*	142 380 (%15)	657 719 (%21)	597 099 (%16)
Çin	*	*	*	*	*	565 950 (%15)

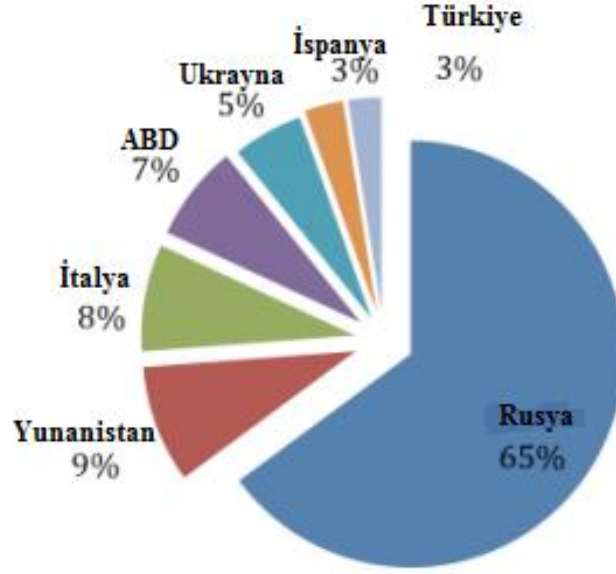
(Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu -www.geostat.ge)

*Bu tarihte ilk beş ülke arasında yoktur.

Gürcistan'ın dış ticaretinde 2003 yılından sonra, Rusya'nın ilk sıralardan gerilemesine rağmen, yurt dışından Gürcistan'a havale edilen paraların en büyük kısmı yine de, 2007-2011 yıllarında, Rusya'dan aktarılmaktaydı. Bunun sebebi ise, Gürcistan'dan yurt dışına çalışmaya giden vatandaşlarının çoğunun Rusya Federasyonu'nda olmasından kaynaklanmaktaydı. Aşağıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi, yurt dışından gelen havaleler sayısında %65 oranla Rusya'dan gelen havaleler ilk sıradadır. Rusya'dan sonra ise Yunanistan, İtalya, ABD, Ukrayna, İspanya ve Türkiye gelmektedir.²⁷⁰

²⁷⁰Economic Policy Research Center, "The Role of Remittances in Georgian Economy", Aralık 2011, s. 8 (çevrimiçi)
[http://www.osgf.ge/files/publications/2011/Georgian Economic Outlook III, Dec 2011.pdf](http://www.osgf.ge/files/publications/2011/Georgian_Economic_Outlook_III_Dec_2011.pdf), 23 Ağustos 2014.

Tablo 6: 2007-2011 Yıllarında, Yabancı Ülkelerden Gürcistan'a Aktarılan Havalelerin Oranları.

(Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu -www.geostat.ge)

Eski SSCB ülkelerinde olduğu gibi, Gürcistan'da da yurt dışından özel kişiler tarafından kendi yakınlarına gönderilen havalelerin ülke ekonomisine çok büyük bir etkisi var ve GSYİH'nin çok önemli kısmını kapsamaktadır. Örneğin, 2011 yılında Gürcistan'a yurt dışından gönderilen havaleler toplam 812,5 milyon USD'di. Bu sayı ise, ülkenin GSYİH'nin %6'yı oluşturmaktadır. Yaklaşık olarak, Gürcistan nüfusunun %9'u yurt dışından havale alarak hayatını sürdürmektedir.²⁷¹

Saakaşvili hükümetinin geliştirmiş olduğu ülke ekonomi sistemi – ekonomi sisteminin özgürlüğü, modernizasyonu ve liberalleştirilme üzerinde kurulmuştu. Gürcistan makroekonomisinin başarı endeksi olarak ise, GSYİH'nin ve ülkeye doğrudan yatırımların yükselmesi ile uluslararası reyting endekslerinde (ekonominin özgürlüğü, iş yapma kolaylığı endeksi v.s) ülke pozisyonlarının yükselmesi kanıt olarak gösterilebilir. Hükümetin ekonomi siyaseti geniş çaplı özelleştirmeleri,

²⁷¹Economic Policy Research Center, **a.g.m.**, s.7.

ekonomi sisteminde yeni düzenlemeleri, vergi sisteminin liberalleştirilmesi, dış ticaretin liberalleştirilmesi ve iş kanununun liberalleştirilmesini öngörmekteydi. Dolayısıyla, Saakaşvili'nin hükümeti "Singapurlaştırma" olarak adlandırılan hızlı ekonomik büyüme hedefini gerçekleştirme çabasıydı.²⁷²

Ekonominin büyümesi ile birlikte Gürcistan güvenlik ve savunma alanlarında da büyük gelişmeler kayit edilmişti. Ülkede modern askeri sistem oluşturuldu ve polis reformları ile birlikte, Gürcistan Avrupa'da en güvenli yer haline gelmişti. Batılı gazetecilerin yazmış olduğu makalelerinde, Gürcistan'a dünyanın en güvenli 10 ülke arasında onurlu yer verilmişti.²⁷³ Gümrüklerin modernizasyonu, vergi sisteminin kolaylaştırılması ve sigorta kuruluşlarının oluşturulması, Gürcistan iç ve dış ekonomisinin başarılı olmasında önemli rol oynamıştı.

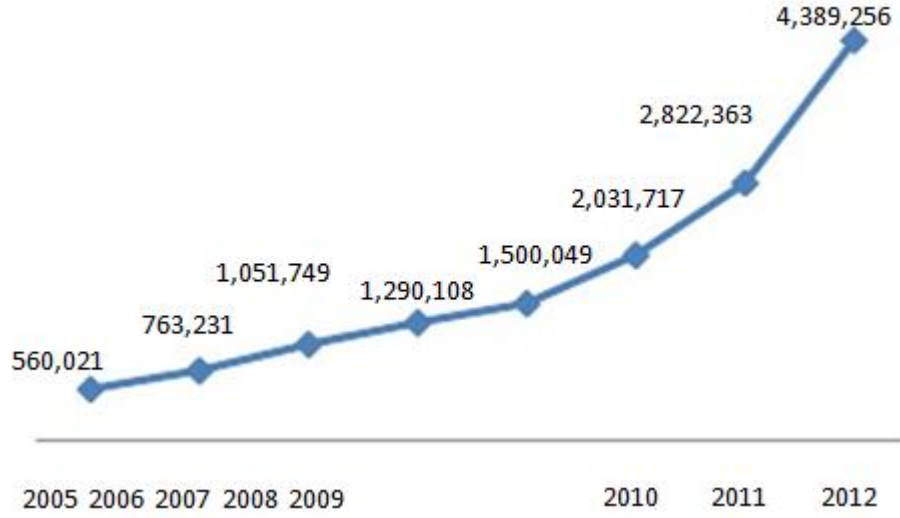
Gürcistan ekonomisindeki büyümesi ile birlikte, ülkedeki suç oranının da giderek azalması, yukarıda da söylediğimiz gibi oldukça düşmüştü. Bu nedenle Gürcistan bölgedeki en güvenli ülke imajına sahip olmuştu. Bu imajından dolayı, ülkeyi ziyaret eden yabancıların sayısı da giderek artmaya başlamıştı. 2007 yılından 2012 yılına kadar Gürcistan'da turizm amaçlı ziyaretçilerin sayısı %0,12'den %0,29'a kadar artmıştı. 2012 yılında Gürcistan'a gelen turist sayısı 4 389 256 olmuştu ve önceki seneye göre %56 olarak artmıştı. Bu sayı nereseyse ülkede yaşayan toplam nüfus kadardır. En çok ülkeyi ziyaret eden turistler Gürcistan'a komşu ülkelerden, Türkiye, Azerbaycan ve Ermenistan'dan gelmişti.²⁷⁴

²⁷²ketevan tsikhelauri ,v.d., **a.g.e.**, s. 107.

²⁷³ "Georgia among top 10 safest countries in the world",08 Temmuz 2014, (çevrimiçi) <http://www.georgianews.ge/society/27722-georgia-among-top-10-safest-countries-in-the-world.html>, 06 Ağustos 2014.

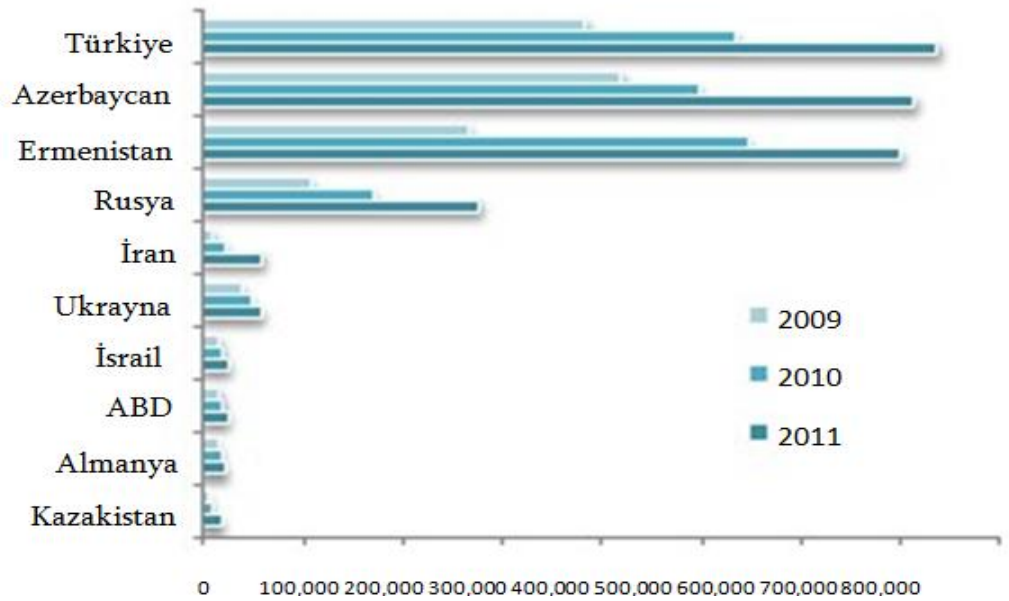
²⁷⁴ Georgian National Tourism Agency, "sakartvelos t'urizmis indust'riis momikhilva" 2012, s.1,(çevrimiçi)http://www.gnta.ge/sitecontent/wp-content/uploads/2012/12/Industry-overview_GEO4.pdf, 24 Ağustos 2014.

Tablo 7: 2005-2012 Yıllarında Gürcistan'ı Ziyaret Eden Turist Sayısı.

(Kaynak: Gürcistan İç İşleri Bakanlığı: <http://police.ge/ge/useful-information/statistics>)

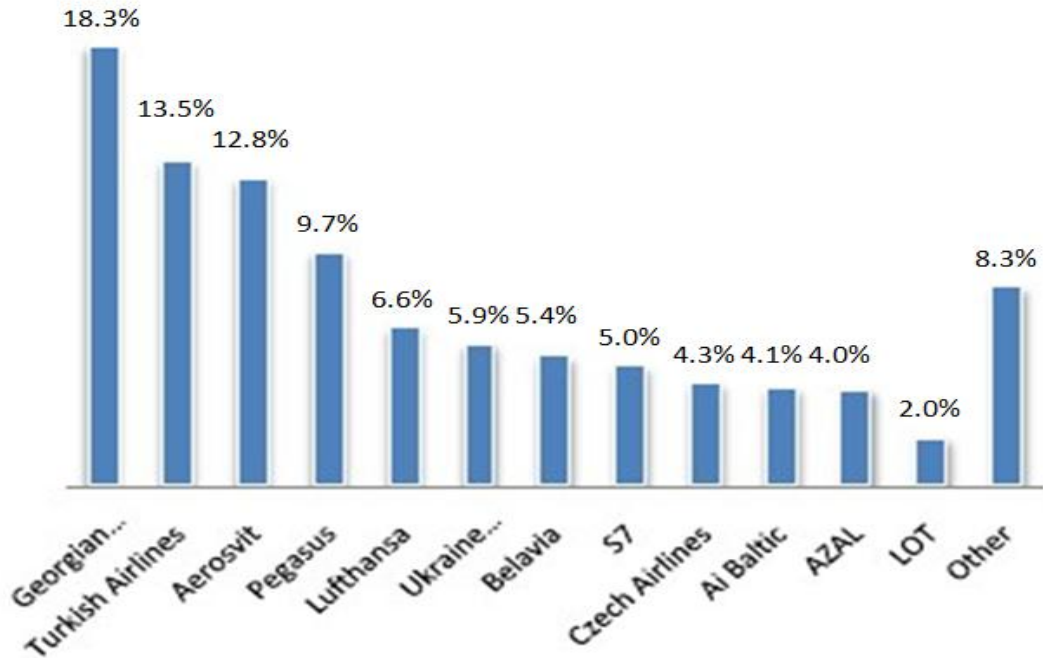
Tablo 8: 2009-2011 Yıllarında Gürcista'a En Çok Turist Gönderen 10 Ülke.

(Kaynak: Gürcistan İç İşleri Bakanlığı: <http://police.ge/ge/useful-information/statistics>)

Gürcistan'a artan ilgi ile birlikte, uluslararası ulaşım açısından, özellikle havayolları taşımacılığı alanında büyük artış kayıt edilmişti. 2003 yılında kadar, havayolu taşımacılığı verileri belirsiz olup, bu sektör birkaç özel grup tarafından kontrol edilmekteydi. Gül Devrimi'nden sonra ise, havayolları taşımacılığı alanının liberalleştirilmesi için hükümet tarafından önemli adımlar atılmıştı. 2005 yılında Gürcistan Hükümeti "açık gök" politikasına başlatarak, ülke hava taşımacılığı pazarında serbest rekabetin oluşmasına teşfikte bulunmuştu. Bu yenilikler ile birlikte, Gürcistan'a uluslararası uçuşların ve yolcuların sayısı giderek artış göstermişti. 2005-2012 yıllarında, Gürcistan havayolu ulaşımı alanında Georgian Airways, Turkish Airlines, Lufthansa, BMI, Czech Airlines, China Southern Airlines, Qatar Airways, Alitalia, AZAL, Air Baltic, LOT, Air Astana, Belavia, Ukraine International Airlines, Aerosvit, Estonian Air, Pegasus, Fly Dubai, Fly Georgia, Wizz Air, ATA airlines, SCAT, Ural Airlines, Israel Airlines, S7, Aegean Airlines v.d. hizmet vermekteydiler.²⁷⁵

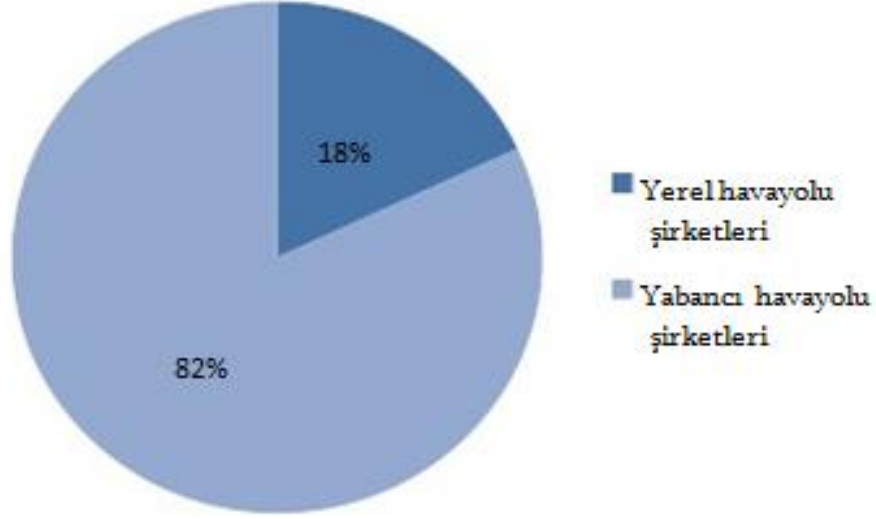
Tablo 9: 2012 Yılında Tiflis Uluslararası Havaalanında Hizmet Eden Havayollarının Oransal Dağılımı.

(Kaynak: Gürcistan Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma Bakanlığı
<http://www.economy.ge/ge/sajaro-informacia/statistika>)

²⁷⁵ Georgian National Tourism Agency, "sakartvelos t'urizmis indust'riis momikhilva" 2012, s.9.

Tablo 10: 2012 Yılında Tiflis Havaalanında Hizmet Eden Havayolu Şirketlerin Oranları.

(Kaynak: Gürcistan Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma Bakanlığı
<http://www.economy.ge/ge/sajaro-informacia/statistika>)

Gül Devrimi'nden sonra dış siyasi sonuçlar açısından da önemli gelişmeler yaşanmıştı. Gürcistan hükümeti tüm alanlarda gelişim reformlarına başvurarak ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik düzeyini kaldırarak Avrupa standartlarına yaklaşma çabasındaydı. Dış politikasındaki gelişmeler sonucunda, Ağustos 2008 Gürcistan-Rusya savaşından önce, Gürcistan 2008 Bükreş NATO zirvesinde alınan karara dayanarak NATO üyeliği için bir perspektif elde etmişti. Zira Gürcistan'ın Yıllık Milli Programı ve NATO-Gürcistan Komisyonu gibi NATO üyeliğine hazırlanması için gerekli tüm araçları vardı.²⁷⁶ NATO'ya üye olma perspektifi ile birlikte Gürcistan Avrupa Birliğine de yakınlaşmıştı. Saakaşvili döneminde Gürcistan'ın AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamak için müzakereler başlamıştı ve 4 Temmuz 2014 yılında Gürcistan-AB arasında Ortaklık Anlaşması başarı ile imzalanmıştı. Belirtmek gerekir ki, AB ile Ortaklık Anlaşmasının %80'i Saakaşvili döneminde tamamlanmıştı.²⁷⁷ Böylece, Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan Batıda

²⁷⁶ “nat'os generaluri mdivani: gadats'qvət'ileba sakartvelos nat'oshi gats'evrianebis shesakheb dzalashia” 19.01.2012 (çevrimiçi) <http://droni.ge/?m=9&AID=5939>, 06 Ağustos 2014.

²⁷⁷ “asotsirebis shesakheb shetankhmeba ertis mkhriv, evrok'avshiris da evrop'is at'omuri energiis saertianebas da mat ts'evr sakhelmts'ipoebisa da meores mkhriv, sakartvelos shoris”,

kendi pozisyonlarını güçlendirmiş oldu ve Batılı partnerlerin desteği ile Gürcistan uluslararası arenada Rusya'nın siyasi baskılarına dayanabilmişti.

4.1.2 Gül Devrimi'nin Diğer Önemli Sonuçları

Saakaşvili'nin başarıları arasındaki ilki Akhalkalaki ve Batum illerinden Rus askeri üslerinin çıkartılması²⁷⁸ ve Acara Özerk Cumhuriyetinin Gürcistan merkezi yönetimi altında geri alınması olmuştur.²⁷⁹ Saakaşvili'nin ve Gül Devrimi'nin Gürcistan'a getirmiş olduğu diğer olumlu bir sonuç, ülkede yolsuzluğa karşı savaşma ve sonunda yolsuzluğun yok edilmesi olmuştur. Yolsuzluğun yok olması ile birlikte artık ülkede ne rüşvet alabiliyorlardı, ne de verebiliyorlardı ve herhangi bir iş sadece hukuki çerçeveler kapsamında tamamen rüşvetsiz bir şekilde yürümeye başlamıştı.²⁸⁰ Hükümetin rüşvete karşı uygulamış olduğu siyaset sonucunda, eğitim sisteminde de büyük gelişmeler yaşanmıştı. Daha önce üniversiteleri kazanmak için öğrenciler rüşvet ödemek zorundayken, Gül Devrimi sonrasında genel sınav sistemi oluşturularak, öğrenciler sadece kendi eğitim seviyelerine göre, herhangi yüksek öğretim kurumuna girebilirlerdi ve başarılı oldukları takdirde burslu okuyabilirlerdi. Eğitim sistemindeki diğer yenilik de, Batılı partnerler ile eğitim alanında ortak anlaşmalar yapılarak çok sayıda Gürcü öğrencinin burslu olarak yurt dışında okuma imkânlarını sağlanmak olmuştur.

Saakaşvili hükümeti Sovyetler ve Şevardnadze dönemlerinden kalan mafya anlayışına karşı "sıfır tolerans" göstererek tüm mafya grupları ve üyelerini ya

Temmuz 2014, (çevrimiçi) http://mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=30&info_id=17011, 06 Ağustos 2014.

²⁷⁸ "sakartvelodan rusuli samkhedro bazebis gaqvana grdzeldeba", **Civil.ge**, 13 Nisan 2007, (çevrimiçi) <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=15157.htm>, 05 Ağustos 2014.

²⁷⁹ daniel verne, "ach'ara, avt'onomiis vit'rin", **Le Monde**, (çevrimiçi) http://italy.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=424&info_id=4377, 05 Ağustos 2014.

²⁸⁰ "The Washington Post: iseti varaudi gachnda, rom saak'ashvili tsdilobs p'ut'ins mibadzos da p'remier-minist'ris p'ozitsia chaibaros" 30 Ocak 2012, (çevrimiçi) <http://geonews.ge/category/8/politics/news/135500/The-Washington-Post.html>, 05 Ağustos 2014.

sınırdışı etmişti ya da hapse atmıştı. Böylece ülkedeki güvenlik seviyesi artmaya başlamıştı ve ekonominin sağlam ortamda büyümesi mümkün olabilmişti.²⁸¹

Gül Devrimi'nden sonra, on yıllarca süren altyapı sorunları da çözülmüştü, zira Gül Devrimi'nden önce altyapı yenileme çalışmaları için ülke bütçesinden ayrılan paralar her zaman bürokratların ceplerinde kayıp oluyordu ve ülkede altyapı sorunları birbirine eklenmekteydi. Gül Devrimi'nden sonra ise, hem altyapı yenileme çalışmaları düzgün bir şekilde yapılmaya başlamıştı hem de çok sayıda yeni inşaatlar ekonominin güçlenmesi için destekçi olmuştu. Altyapı çalışmaları ile birlikte, enerji dağıtım sorunları da çözülmüştü. Şevardnadze döneminde günlerce elektrik ve doğalgazsız kalan illere ve ilçelere Gül Devrimi'nden sonra kesintisiz elektrik ve doğalgaz verilmeye başlamıştı. Yeni yollar inşaat edilmişti ve eski yolların yenileme çalışmaları da yoğun bir şekilde gerçekleşmişti. Turistik şehirlere büyük önem verilerek yoğun inşaat ve turistik altyapısının oluşması için gerekli tüm çalışmalar yapılmıştı. Örneğin, Saakaşvili döneminde Batum kentinde dünya zinciri markaları olan Sheraton, Redisson, Hilton, Kempinski gibi çok sayıda beş, dört ve üç yıldızlı oteller inşaat edilmişti ve turistlerin hizmetine sunulmuştu. Bunlara ilave olarak, Gürcistan Rusya'dan enerji konusunda bağımsızlığını elde etmişti ve Rusya'dan artık doğalgaz satın almak zorunda değildi. Sonuçta Saakaşvili döneminde Gürcistan Rusya'ya karşı enerji açısından artılara geçmişti.²⁸²

Sonuçta karanlık 90'lı yıllarından çıktıktan sonra, Gül Devrimi ile birlikte Saakaşvili hükümeti Gürcistan'ın demokratik bir ülke olması için gerekli tüm siyasi kuruluş ve aygıtları oluşturmuştu ve Gürcistan devletinin başarılı bir yönde büyümesi için çok önemli temelleri atmıştı. Bu başarı siyasi ve ekonomi alanlarına reformcu ve progresif bir perspektifle yaklaşması ile mümkün olabilmişti.

İlerleyen alt başlıklarda Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan'ın dış politikasında elde etmiş olduğu sonuçları ikili ilişkiler kapsamında daha detaylı bir şekilde incelenecektir.

²⁸¹ “*qvela tsikheshi!*” 04 Nisan 2012,

(çevrimiçi)<http://www.liberali.ge/ge/liberali/articles/110426/>,05 Mart 2014.

²⁸² “*saak'ashvili:-chven aghmsheneblobis ep'okashi vtskhovrobt*”, **Civil.ge**, 11 Ocak 2012,(çevrimiçi) <http://ns2.civil.ge/geo/article.php?id=25001>, 05 Ağustos 2014.

4.2 Gül Devrimi Sonrası Gürcistan Dış Politikasındaki İkili İlişkiler

4.2.1 Avrupa Birliği ile İlişkiler

Gürcistan - Avrupa Birliği ilişkileri Sovyetler Birliğinin yıkılması ve Gürcistan bağımsızlığı kazanması ile birlikte 1992 yılında başlamıştı. AB Gürcistan'a geçici dönem içinde ilk yardım eden güç olmuştu. 1995 yılında AB Gürcistan başkenti Tiflis'te temsilciliği açmıştı. Gül Devrimi ile birlikte AB Gürcistan'daki ekonomik, sosyal ve siyasi reformlara destek vermişti ve 2003 yılından itibaren Gürcistan - AB arasındaki ilişkiler daha çok yoğunlaşmıştı.

Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması²⁸³ Gürcistan-AB işbirliğinin köşetaşdır. 1996 yılında imzalanan bu anlaşma 1999 yılında yürürlüğe girmişti. İlk başta on yıllık süresi olan bu anlaşma artık otomatik olarak her sene bir yıl süresi ile daha uzatılmaktadır. Anlaşma geniş kapsamlı işbirliği, siyasi diyalog, ticaret, yatırım, ekonomik, siyasi ve kültürel işbirliği sağlar. Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması Gürcistan-AB arasında ticari kotaları kaldırmakta ve fikri, sınai ve ticari mülkiyet hakları korumaktadır. Bu anlaşma kapsamında taraflar birbirine imtiyazlı düzenlemeleri sunmaktalar. Aralık 2005 yılında AB Gürcistan'a Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi²⁸⁴ (*Generalized System of Preferences - GSP+*) kullanma hakkı tanımıştı. Bu hak 2008 yılında uzatılmıştı. GSP+ sistemi Gürcistan'dan AB'ye ihraç edilen malların gümrük vergilerinden serbest olmasını sağlamak ve aynı zamanda karşılıklı olarak tarifelerin indirimini de öngörmektedir.

2003-2004 yıllarında Avrupa Komisyonu AB için yeni bir dış politika benimsemiştir – Avrupa Komşuluk Politikası (*European Neighbourhood Policy-*

²⁸³“Gürcistan-AB Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması” 22 Nisan 1996, (çevrimiçi) http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/virtual_library/01_euro_ka.pdf, 09 Ağustos 2014.

²⁸⁴ Gürcistan-AB arasında “Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi” 21 Haziran 2005, (çevrimiçi) http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/virtual_library/24_gsp_ka.pdf, 09 Ağustos 2014.

ENP).²⁸⁵ Bu politikanın amacı AB ve komşuları arasında yeni bölücü çizgileri önlemek ve bölücü çizgilerin yerine tüm komşu ülkeler için refah, istikrar ve güvenliğin güçlendirilmesiydi. 14 Kasım 2004 yılında Gürcistan'ın Avrupa Komşuluk Politikasına dahil olması Gürcistan-AB arasındaki ilişkilerinde atılan ciddi bir adım olmuştu. Gürcistan ile AB arasında Avrupa Komşuluk Politikası kapsamındaki Eylem Planı²⁸⁶ 14 Kasım 2004 yılında imzalanmıştı. Eylem Planı Gürcistan ve AB arasındaki işbirliğinin stratejik hedeflerini belirleyen bir siyasi belgedir. Bu plan beş yıllık bir süre için tasarlanmıştı ve onun uygulanması Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasının hükümlerini yerine getirmeye yardımcı olacaktı. Ayrıca, yeni alanlarda ikili işbirliği güçlendirecekti ve Gürcistan tarafından belirlenen ödevi-AB ekonomik ve sosyal kurumlarına entegrasyonu- yerine getirilmesine yardımcı olacaktı.

İlkbahar 2009 yılında Avrupa Birliği Doğu Partnerlik²⁸⁷ girişiminde bulunmuştu. Bu girişimin amacı Gürcistan, Ermenistan ve Ukrayna'da siyasi, sosyal ve ekonomik reformların desteklenmesiydi. Doğu Partnerlik Avrupa Birliği ile daha pekinleştirilmiş iş birliği amaçlamaktaydı; özellikle, yeni nesil için Ortaklık Anlaşması'nın vizyonunun oluşması ve AB ekonomisindeki serbest ticaret alanına derin ve kapsamlı entegrasyon. 2010 15 Temmuz tarihinde Avrupa Birliği Dışişleri Komiseri/Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Ketrin Eşton Gürcistan'ın Batum kentinde AB ile Ortaklık anlaşmasının imzalanması için resmi müzakereleri başlatmıştı.²⁸⁸ Temmuz 2013 yılında Gürcistan-AB arasında Ortaklık Anlaşması üzerindeki müzakereler sonra ermişti.

1990'lı yıllardan beri Avrupa Birliği Gürcistan'a Abhazy ve Güney Osetya bölgelerindeki silahlı çatışmalarından dolayı doğan olumsuz sonuçlarının giderilmesi konusunda yardımcı olmaktadır. 2003 yılında güney Kafkasyada AB özel

²⁸⁵ **Avrupa Komşuluk Politikası** ile ilgili geniş bilgiler için bkz.: (çevrimiçi)

http://eeas.europa.eu/index_en.htm, 09 Ağustos 2014.

²⁸⁶ **Gürcistan-AB arasında Avrupa Komşuluk Politikası kapsamındaki Eylem Planı** için bkz.:14 Kasım 2004 (çevrimiçi)

http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/eu_georgia/booklet_a4_2_en.pdf, 09 Ağustos 2014.

²⁸⁷ **AB Doğu Partnerlik** ile ilgili detaylı bilgiler için bkz.:(çevrimiçi)

http://eeas.europa.eu/eastern/docs/eap_vilnius_ppt_201113_en.pdf, 09 Ağustos 2014.

²⁸⁸ “*ketrin esht'oni – evrok'avshiri sakartvelostan urtiertobebis ვადღობავებს*” 15 Temmuz 2010, (çevrimiçi)<http://1tv.ge/news-view/16412>, 10 Ağustos 2014.

temsilcisinin atanması AB'nın bölgede barışın sağlanması konusundaki isteğini daha çok güçlendirmişti. 2008 Gürcistan-Rusya savaşı öncesinde AB Abhazya ve Güney Osetya'da en büyük donordu.

AB İzleme Misyonu Gürcistan'da (*European Union Monitoring Mission in Georgia- EUMM*)²⁸⁹ Ekim 2008 yılında başlamıştı. Bu amaç temelinde 2008 Ağustos savaşından sonra AB aracılığı ile Tiflis-Moskova arasında imzalanan antlaşma yatmaktaydı.

4.2.2 Amerika Birleşik Devletleri ile İlişkiler

Gürcistan-Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkiler uzun süreli ve ikili değerlere dayanmaktadır. Bu ikili ilişkiler siyaset ve ekonominin yanı sıra eğitim, bilim ve kültür üzerinde de kurulmuştu. 23 Nisan 1992 yılında Gürcistan-ABD arasında diplomatik bağlantı kurulmuştu ve ABD okyanus ötesi bir ülke olmasına rağmen, Gürcistan'ın çok güvenilir bir partner ülkesi haline gelmişti.

Yine de Gürcistan-ABD arasındaki yoğun ilişkiler neye dayalı sorusuna cevaben, ABD'li yetkililer bu iki ülke arasındaki işbirliğin sadece ABD'nin bu bölgeye duyduğu ilgiye değil, ayrıca Amerika halkının değerlerine de dayanmakta olduğunu söylüyorlar. Eski ABD Büyükelçisinin açıklamasına göre, bu ilişki sadece iki devlet arasında değil, ayrıca iki toplum arasında eğitim ve kültür alanlarında gerçekleştirilmiş işbirliğe de dayanmakta. Bununla birlikte, her iki ülke arasında savunma, güvenlik ve destek programları gerçekleştirilmekteydi. Bu destek programlarından biri, Gürcistan'dan ABD'ye ihracatın desteklenmesi olmuştu. Fakat bu durum Gürcistan için oldukça istisnaiydi, zira genel olarak ABD ülkesine ihracat yapılmasını teşvik etmemektedir.²⁹⁰

ABD Gürcistan'la diplomatik ilişkilerin kurulması ile birlikte aktif bir şekilde Gürcistan'a insani yardımında bulunmaktaydı. Bu yardım 1992-1993 yıllarında 224 milyon dolar değerindeydi. Eylül 1993 yılında, Bill Clinton Gürcistan'ın bağımsızlık,

²⁸⁹European Union Monitoring Mission in Georgia- EUMM için bkz.: (çevrimiçi) <http://www.eumm.eu/>, 10 Ağustos 2014.

²⁹⁰salome oniani, soso dzamuk'ashvili „sakartvelo-amerik'is urtiertobebi“ 02 Mart 2014,(çevrimiçi) http://irtoday.ge/dir/politic/sakartvelo_amerik_39_is_urtiertobebi/5-1-0-103, 10 Ağustos 2014.

egemenlik ve toprak bütünlüğünü desteklemekte olduğunu bir daha teyit etmişti ve ABD'nin Gürcistan'a siyasi, ekonomik de teknoloji alanlarında yardım için her zaman hazır olduğunu da söylemişti.²⁹¹

Günümüzde Gürcistan ABD için bölgedeki en önemli partner ülkesidir ve bu durumdan dolayı Gürcistan ABD'den büyük miktarda destek almaktadır. Gürcü uzmanlar bu durumun ABD ile gelecekteki ilişkilerin daha çok derinleşmesi ve pekinleştirilmesi için Gürcistan tarafından değerlendirmek gerektiğini söylemekte. Zira, önlara göre bu süreç Gürcistan'ın devamlı gelişmesi ve Avrupa ailesine entegre olması için çok önemlidir.²⁹²

ABD'li yetkililerin Gürcistan toprak bütünlüğüne göstermiş oldukları destek de çok önemlidir. Onlar Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik hedeflerine büyük önem vermekteler ve Gürcistan'ı desteklemeye devam etmekte. Aynı zamanda, Gürcistan da ABD güvenlik konularına destek vererek ISAF²⁹³ operasyonlarına askeri katılımı sağlamaktadır.²⁹⁴

Fakat ABD'nin Gürcistan için yaptığı destek ve yardıma rağmen, Gürcistan'da bu duruma karşı görüş de vardır. Bazı Gürcü uzmanlar, bu ilişkilere şüpheli yaklaşıyorlar ve ABD yönetiminin Gürcistan için güvenilir bir destek olmayacağına inanıyorlar. Zira, Rusya ile ilişkilerinde bazı konulardan dolayı (İran'ın nükleer programı ve Afgan krizi) ABD için Gürcistan arka plana kayabilir ve bu durum Gürcistanı kaybeden bir pozisyona sokabilir.²⁹⁵ Bu konuya Thomas de Waal da benzer bir şekilde yaklaşmaktadı. Kendi yazısında de Waal şunu söylemektedir: "Amerikalılar ve Gürcüler birbirini "müttefik" olarak anımsamaya alıştılar, fakat bu iki ülke arasında gerçekte resmi ilişkiler asla var olmamıştı". Ona göre, bu ilişkilerin

²⁹¹ Library of congress country studies "Georgia- The Soviet and Gamsakhurdia Periods" Mart, 1994, (çevrimiçi) [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field%28DOCID+ge0080%29,](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field%28DOCID+ge0080%29,10) 10 10 Ağustos 2014.

²⁹² Vladimer sanadze, 17.05.2013. "ashsh-is gavlena sakartvelos damouk'idebel sakhelmts'ipod chamoqalibebaze", (çevrimiçi) [http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=11&id_artc=15592,](http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=11&id_artc=15592) 10 Ağustos 2014.

²⁹³ NATO-International Security Assistance Force (ISAF), **ISAF's Mission in Afghanistan**, (çevrimiçi) [http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69366.htm?selectedLocale=en,](http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69366.htm?selectedLocale=en) 10 Ağustos 2014.

²⁹⁴ News.ge, "maia panjik'idzem da vikt'oria nulandma sakartvelo-ashsh-s tanamshromlobis sak'itkhebi ganikhiles", 29 Mayıs 2014, (çevrimiçi) [http://news.ge/ge/news/story/91177-maia-fanjikidzem-da-viktoria-nulandma-saqartvelo-ashsh-s-tanamshromlobis-sakitkhebi-ganikhiles,](http://news.ge/ge/news/story/91177-maia-fanjikidzem-da-viktoria-nulandma-saqartvelo-ashsh-s-tanamshromlobis-sakitkhebi-ganikhiles) 10 Ağustos 2014.

²⁹⁵ Marco Giuli, "Georgia and the Systemic Impact of the Financial Crisis". **Caucasian review of international affairs**. C.III, CRIA, 2009. Almanya, s.261-277.

hangi düzeyde olduğu da ilginçtir, çünkü bu ilişkiler belirsiz retorik ve boş vaatler üzerinde kurulmuştur.²⁹⁶

Siyasi partnerlik dışında, ABD ile Gürcistan ekonomik ilişkiler açısından da çok yakınlar. Bu iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulması ile birlikte Gürcistan ve ABD devletleri arasında ticaret ve ekonomik alanındaki işbirlik hakkındaki ilk sözleşme de imzalanmıştı. 2009 yılında ABD-Gürcistan arasında Stratejik Ortaklık sözleşmesi imzalanmıştı.²⁹⁷ Bu sözleşme ekonomi ve ticaret alanlarında işbirliğinden insan hakları ve özgürlük konularına kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir. Benzer bir sözleşmenin imzalanması ise, gelecek işbirliğin pekinleştirilmesine yönelik olduğundan dolayı siyasi çevrelerde oldukça olumlu bir şekilde değerlendirilmekteydi.²⁹⁸ Bu konuya Ekonomi alanının Doktoru ve Tiflis Devlet Üniversitesi'nin Profesörü Vasil Kikutadze şöyle yaklaşmaktadır: “ABD'nin Gürcistan'a ilgisi, Gürcistan'ın stratejik jeopolitik konumundan ve ABD'nin dünyada güvenli, demokratik siyasal-ekonomik ortamın sağlanması isteğinden dolayı doğmaktadır.” Ayrıca, Kikutadze'ye göre, Gürcistan'ın GSP+ sistemine dâhil olması Gürcistan'da üretilen 1400 çeşit malların ihtiyaç edilmesi ve bu iki ülke arasında ekonomik işbirliğin derinleşmesi açısından önemli katkı sağlayacaktır. Buna ek olarak, Gürcistan-ABD arasında ithalat-ihracat alanındaki olumsuz dengeyi de azaltacak ve Gürcistan'a yatırımların çekilmesinde destek olacaktır. Kikutadze'ye göre Gürcistan ile ABD arasında imzalanan çeşitli işbirlik sözleşmelerinin Gürcistan'ın sosyal ve ekonomik gelişmesinde çok önemli rol oynayacaktır ve bu iki ülke arasındaki ilişkiler yeni seviyeye geçerek Gürcistan'daki çok sayıda sorunların çözülmesine yardımcı olacaktır.²⁹⁹

²⁹⁶ Thomas de Waal. “*So long, Saakashvili. The presidency that lived by spin- and died by it*” 29 Ekim 2013, **Foreign Affairs**, (çevrimiçi) <http://www.foreignaffairs.com/articles/140227/thomas-de-waal/so-long-saakashvili>, 10 Ağustos 2014.

²⁹⁷ Gürcistan Dış İşleri Bakanlığı, “ABD-Gürcistan Stratejik Ortaklık Sözleşmesi” için bkz.:9 Ocak 2009, (çevrimiçi) http://usa.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=595&info_id=182, 10 Ağustos 2014.

²⁹⁸ Cory Welt, “How Strategic is the US-Georgia Strategic Partnership? Limited Sovereignty and Soft Borders in Southeastern Europe and the Former Soviet States” **The Challenges and Political Consequences of Future Changes in Legal Status**, George Washington University Yay., Columbia, 2010. s.84.

²⁹⁹ Vasil Kikutadze, “General aspects of Georgian-American trade-economic relations”, Gürcistan Parlamentosu Milli Kütüphanesi, 2009 (çevrimiçi) <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0period--00-1--0-10-0--0-0---0prompt-10--.%2e-4----4--0-11-->

Gürcü siyasetçilerinin ve uzmanlarının bir kısmı, 2008 Gürcistan-Rus savaşından sonra ABD-Gürcistan arasındaki ilişkilerin duraklanması hakkında konuşuyorlardı, zira 2009 yılında ABD ve Batılı ülkeler gerçekten de Gürcistan'a yönelik siyasetlerinde duraklama yaşamışlardı. Bu durum ise, ABD'de yeni Başkanın seçilmesi ve demokratik yönetimin gelmesi ile açıklanabilirdi. Bu durum ve ona karşı değerlendirmeler 2012 yılında Mikheil Saakaşvili'nin Beyaz Saray'daki ziyareti sırasında, Obama'nın Gürcistan'daki demokratik reformların takdir etmesi, iki ülke arasında ekonomik işbirliğin daha çok pekinleştirmesi ve serbest ticaret hakkında müzakerelerin başlaması ile ilgili yapmış olduğu açıklamalarından sonra değişmişti. Obama'nın yapmış olduğu bu açıklamalar serbest ticari ilişkilerin başlamasında çok büyük önem taşımaktaydı ve aynı zamanda, bu açıklamalar yatırımcılar için Gürcistan'la ilgilenmek açısından ve Gürcistan ekonomisinin gelişmesi için teşvik edici olmuştu.³⁰⁰

İki ülke arasındaki ilişkilerinde başka bir alan da kültür alanıdır. Bu alanı incelerken günümüzün en önemli sorunlarından birisi olan-göç konusuna değinmeden geçemeyiz. ABD'ye Gürcü göç tarihi on dokuzuncu yüzyılın ortalarında başlar. Iraklı Makharadze, "Amerika'da Gürcüler" isimli kitabında Gürcistan'dan ABD'ye göç eden Gürcüler hakkında yazmakta. Makharadze Gürcü göçmenlerin soyundan olanlarının çoğu artık doğası gereği ve yabancı ülkenin adetlerine uyum sağlamalarından dolayı anadiline artık sahip olmadıklarını söylemektedir. Yazara göre, Gürcistan'dan ABD'ye "beyin göçü" de yaşanmaktadır ve doğal olarak bu durum Gürcistan gibi az nüfuslu bir ülke için çok büyük bir zarardır. ABD gibi gelişmiş ülkelere göçün azaltılması ise, ancak Gürcistan'da sosyal, siyasal ve ekonomik sorunların çözülebilmesi ile mümkün olabilecektir.³⁰¹

Gürcistan-ABD ilişkileri oldukça kapsamlı, karmaşık ve zor öngörülebilir olduğu söylenebilir. İki ülke arasında siyasi, kültürel ve ekonomi alanında işbirlik her geçen gün daha çok pekinleşmektedir ve bu ilişkiler hem Gürcistan hem de ABD için daha çok olumlu sonuçları doğurmaktadır. ABD Gürcistan'ın karşı karşıya olduğu

11-en-10---10-preferences-50--00-3-help-00-0-00-11-1-0utfZz-8-00-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=period&cl=CL2.7&d=HASH01ab4027548b86ee29a8f4b3.19, 10 Ağustos 2014.

³⁰⁰ Magda Lekiasvili, "umaghlesi donis mkhardach'era amerik'isgan", **News.ge**, 31 Ocak 2012, (çevrimiçi) <http://news.ge/ge/news/story/2300-umaghlesi-donis-mxardachera-amerikisgan>, 10 Ağustos 2014.

³⁰¹ Irak'lı Makharadze, "kartvelebi amerik'ashi", Bakur sulakauri Yay., Tiflis, 2011, s. 56-60.

sorunları çözmekte yardımcı olan ve güvenilir bir ortaktır. Gürcistan ise, demokrasi prensiplerine sadakat gösteren, uluslararası barışa kendi katkısını da sağlamaya çalışan ve bölgede ABD için güvenilir bir temel oluşturan küçük bir devlettir.

4.2.3 NATO ile İlişkiler

Gürcistan'ın dış politikası için Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) temel önceliklerinden birisidir. Gürcistan NATO'nun güvenlik ve istikrar rolüne büyük önem vermektedir. Aynı zamanda, Gürcistan hükümeti tarafından yapılan ve NATO üyeliği için tamamen uygun olan reformlar önemli ölçüde ülkedeki demokratik süreçlerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Öte yandan, Gürcistan da sadece güvenliğin kulanıcısı değil, aynı zamanda Avrupa-Atlantik güvenliği ortamında önemli rol üstlenmeye de isteklidir.

1992 yılında bağımsızlığın ilan edilmesi ile birlikte Gürcistan NATO'nun Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyine (NACC) katılmıştı. Bu konsey 1997 yılında Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (*Euro-Atlantic Partnership Council-EAPC*)³⁰² olarak değiştirilmişti. Yapılan değişikliklerin amacı, güvenlik düzeyini oluşturmak ve ortaklık için uygun ortamı sağlamak için daha gelişmiş bir forumun oluşturulmasıydı. Bu formatta ortak ülkeler ve NATO üye ülkeleri çeşitli önemli ve güncel konuları görüşmekte ve Gürcistan da bu sürece çok aktif bir şekilde katılmaktadır.

1994 yılında Gürcistan NATO'nun "Barış için Ortaklık" (*Partnetship for Peace- Pfp*)³⁰³ programının katılımcısı olmuştu. Bu program kapsamında NATO üyesi olan ve ortak olan ülkelerde askeri tatbikatlar yapılmaktadır. Gürcistan bu programın kapsamında güncel güvenlik sorunları hakkında düzenlenen çeşitli konferans ve seminarlere katılmaktadır.

³⁰² Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (*Euro-Atlantic Partnership Council-EAPC*) için bkz.: (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49276.htm/, 11 Ağustos 2014.

³⁰³ NATO "Barış için Ortaklık" (*Partnetship for Peace- Pfp*) için bkz.: (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, 12 Ağustos 2014.

2002 yılında Prag'da NATO zirvesinde Gürcistan NATO'ya katılımına ilişkin resmi açıklama yapmıştı.³⁰⁴ Dolayısıyla, işte bu zamandan itibaren Gürcistan'ın NATO'ya entegrasyon süreci başlamaktadır.

2004 yılında, Gürcistan Gül Devrimi'nden sonra, NATO-Gürcistan işbirliği yoğunlaşmıştı. Özellikle, 2004 yılın 29 Ekim tarihinde, NATO standartlarına yaklaşmak ve ülkedeki demokratik reformların başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için, NATO Gürcistan ile “Bireysel Ortaklık Eylem Planı” (*Individual Partnership Action Plan-IPAP*)³⁰⁵ formatında çalışmalara başlamıştı. Belirtmek gerekir ki, Gürcistan NATO'nun IPAP kapsamında işbirliği yaptığı ilk ülke olmuştu.

21 Eylül 2006 yılında, New York'ta düzenlenen NATO Dışişleri Bakanların resmi olmayan toplantısında, NATO Gürcistan'la “Üyelik Konularında Yoğunlaştırılmış Diyalog”-un (*Intensified Dialogue on Membership Issues-ID*) başlatılmasına karar vermişti. Bu karar niteliksel olarak NATO'nun Gürcistan'la daha yüksek seviyede işbirliği yapmaya istekli olduğunun ve Gürcistan'ın ortaklık formatından NATO üyeliği için aday ülke statüsüne geçmesi anlamına gelmekteydi.

Gürcistan tarafından IPAP kapsamında alınan tüm sorumluluk ve ödevlerin başarı ile tamamlanması ve yoğunlaştırılmış diyalog kapsamında işbirliğin sürecinde de başarılı olmasının sonucunda, 3 Nisan 2008 tarihinde Bükreş Zirvesinde Gürcistan'ın NATO üyesi olacağı ile ilgili karar alınmıştı.³⁰⁶ Bu karar Gürcistan'da NATO üyeliği için önemli bir siyasi mesaj olmuştu.

NATO-Gürcistan ilişkilerinde en önemli nokta İttifak tarafından 2008 yılın Ağustos ayında, Rusya Federasyonu tarafından Gürcistan'a karşı yapılan askeri saldırısı sonucunda NATO'nun Gürcistan'a kesin bir şekilde gösterdiği politik destek olmuştu. 19 Ağustos 2008 tarihinde Brükselde NATO Dışişleri Bakanları acil toplantısı düzenlenmişti.³⁰⁷ Bu toplantıda tümten Gürcistan'a karşı Rusya

³⁰⁴ „sakartvelo nat'oshi miilt'vis“, **Civil.ge** 22 Kasım 2002 (çevrimiçi) <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=2249> 12 Ağustos 2014.

³⁰⁵ NATO “**Bireysel Ortaklık Eylem Planı**” (*Individual Partnership Action Plan-IPAP*) için bkz.: (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49290.htm 12 Ağustos 2014.

³⁰⁶ **Buchrest Summit Declaration** “Issued by the Head of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008”, 03 Nisan 2008,(çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm,12 Ağustos 2014.

³⁰⁷ **NATO Statement** “Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers held at NATO Headquarters, Brussels”, 19 Ağustos 2008, (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_29950.htm,12 Ağustos 2014.

Federasyonu tarafından yapılan eylemler kınanmıştı. Toplantıda alınan karara göre, NATO-Gürcistan Komisyonu (*NATO Georgia Commission-NGC*)³⁰⁸ kurulmuştu ve 15-16 Eylül 2008 tarihlerinde Gürcistan'da NATO Konseyi ziyareti gerçekleşmişti.

NATO Konseyin Gürcistan'a ziyareti NATO-Gürcistan ilişkilerinde atılan yeni bir adımdı. Bu ziyaret kapsamında NATO-Gürcistan Komisyonu resmi bir şekilde kurulmuştu ve bu komisyonun ilk toplantısı düzenlenmişti. 2-3 Aralık 2008 tarihinde NATO-Gürcistan Komisyonuna Brüksel'deki NATO Dışişleri Bakanları toplantısında Bükreş Zirvesinde başlayan sürecin denetlemede merkezi rol verilmişti.³⁰⁹

Aralık 2008 yılında Dışişleri Bakanları toplantısında Gürcistan'ın Yıllık Milli Programı (*Annual National Programme- ANP*) yapılmasına karar verilmişti. ANP ülkeyi NATO standartlarına yakınlaştıran, Gürcistan ve NATO arasında üyeliği arasında pratik işbirliğinin önemli bir mekanizmasıdır. Program her sene NATO'ya sunulmaktadır ve ittifak önerilerini kapsayarak Gürcistan hükümetinin önceliklerini öngörerek, yıl içerisinde gerçekleştirilmiş olan ayrıntılı eylem planı içermektedir.³¹⁰

Gürcistan'ın NATO'ya entegrasyon konusunun geri dönülmez olduğunun başka bir kanıtı, 3-4 Nisan 2009 yılında Strasbourg ve Kehl kentlerinde yıldönümü zirvesinde NATO yıldönümü zirvesinde alınan kararlar olmuştu (*Strasurg/Kehl Summit Declaration*). Bu karar ile NATO üye devletleri Bükreş'te almış oldukları sorumluluklarına bağlılıklarını yenilemişlerdi.³¹¹

19-20 Kasım 2010 yılında Lisbon kendinde düzenlenen NATO zirvesinde üye devletleri tarafında deklarasyon (*Lisbon Summit Declaration*) imzalanmıştı. Bu deklarasyona göre ittifak devletleri Bükreş'te alınan karara sadık olduklarını bir daha

³⁰⁸NATO Georgia Commission-NGC, Eylül 2008,(çevrimiçi)

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52131.htm, 12 Ağustos 2014.

³⁰⁹NATO Final Communiqué, "Meeting Of the North Atlantic Council at the Level of Foreign Ministers Held at NATO Headquarters, Brussels", 03 Aralık 2008 (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_46247.htm?mode=pressrelease, 13 Ağustos 2014.

³¹⁰"NATO approves Georgia's Annual National Programme", **trend.az**, 19 Mart 2013,(çevrimiçi) <http://en.trend.az/regions/scaucasus/georgia/2131165.html>, 15 Ağustos 2014.

³¹¹Strasbourg/Kehl Summit Declaration, "Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Strasbourg / Kehl", 04 Nisan 2009,(çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm?mode=pressrelease, 15 Ağustos 2014.

tekrarlayarak Gürcistan'ın kesinlikle NATO üyesi olacağını söylemişlerdi.³¹² Bu zirvede ayrıca NATO'nun yeni Stratejik Kavramı onaylanmıştı (*The 2010 Strategic Concept "Active Engagement, Modern Defence"*) ve ona göre, NATO-Gürcistan ortaklığı 2008 NATO Bükreş Zirvesi kararına dayanmaktadır.³¹³

15 Nisan 2011 tarihinde Berlin`de NATO Dışişleri Bakanları seviyesinde düzenlenen NATO-Gürcistan Komisyonu toplantısında NATO ve Gürcistan ilişkilerinin tarihinde ilk defa ortak bir bildiri (*Joint Statement*) kabul edilmişti.³¹⁴ Bu bildiri ile NATO üye devletleri Gürcistan Avrupa-Atlantik entegrasyonuna ve toprak bütünlüğüne destek vermişlerdi. NATO Dışişleri Bakanları Gürcistan'ın reformları uygulanmasında kaydedilen ilerlemeleri vurgulamışlardı ve Gürcistan'ın Afganistan ISAF- operasyonundaki katkılarını takdir etmişlerdi.

09-10 Kasım 2011 tarihinde NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen'in başkanlığı ile Gürcistan Batum kendinde Kuzey Atlantik Konseyin ziyareti NATO-Gürcistan arasındaki özel ilişkinin başka bir kanıtıdır.³¹⁵

³¹²**Lisbon Summit Declaration**, "Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon,"20 Kasım 2010, (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm ,15 Ağustos 2014.

³¹³**NATO Strategic Concept**, The 2010 Strategic Concept "Active Engagement, Modern Defence", 19 Kasım 2010,(çevrimiçi)http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82705.htm, 15 Ağustos 2014.

³¹⁴**NATO Joint Statement**, "Meeting of the NATO-Georgia Commission at the level of Ambassadors, with the participation of the Prime Minister of Georgia", 09 Kasım 2011,(çevrimiçi), http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_80593.htm, 15 Ağustos 2014.

³¹⁵**NATO News**, "North Atlantic Council Travels to Georgia and meets with Georgian Prime Minister", 09 Kasım 2011-11 Kasım 2011,(çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_80609.htm?, 15 Ağustos 2014.

Tablo 11: 09-10 Kasım 2011, Gürcistan Batum Kentinde Düzenlenen NATO Toplantısı.

(Kaynak: Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin resmi fotoğraf albümü)

Gürcistan Başbakanı ile düzenlenen NATO-Gürcistan Komisyonu toplantısında alınan bildiriye göre (*Joint Statement*) 29 ülke (28 NATO üyesi olan ülke ve Gürcistan) Gürcistan tarafından gerçekleştirilen reformları takdir etmekteydi ve Bükreş Zirvesinde alınan karara, Gürcistan toprak bütünlüğü ve egemenliğine bağlılıklarını yenilemişlerdi. Ziyaret sırasında, Kuzey Atlantik Konseyi Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikheil Saakaşvili ile de bir toplantı düzenlemişti.³¹⁶

7 Aralık 2011 tarihinde NATO Karargahında NATO üyesi devletlerin Dışişleri Bakanları Toplantısı düzenlenmişti. Toplantıda Bakanlar Kararı kabul edilmişti (*Final Statement*).³¹⁷ Bu kararda diğer konuların yanı sıra NATO partentleri ile ilgili konu da açılmıştı. Bu açıdan Gürcistan ile ilgili çok önemli bir karar alınmıştı. Gürcistan Karadağ, Bosna-Hersek ve Makedonya Eski Yugoslav

³¹⁶NATO News, "NATO thanks Georgia for the contributions to Euro-Atlantic security", 10 Kasım 2011, (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_80748.htm?, 15 Ağustos 2014.

³¹⁷NATO Final Statement, "Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers held at NATO Headquarters, Brussels", 07 Aralık 2011, (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_81943.htm?mode=pressrelease, 15 Ağustos 2014.

Cumhuriyeti ile birlikte NATO üyesi olma adayı ülke (*Aspirant Partner*) olarak kayıt edilmişti.

20-21 Mayıs 2012 tarihlerinde, Gürcistan Chicago'da NATO Zirvesinde NATO tarafından organize edilen ISAF, ana partnerler ve NATO üyesi olma aday olan ülkelerinin toplantısına katılmıştı. Benzer bir formattaki toplantılara katılım Gürcistan'ın NATO üyeliğine aday olan ülke statüsünü güçlendirmektedir.³¹⁸

Zirve bildirisinde müttefikler Bükreş zirvesinde alınan kararını yineleyerek Gürcistan'ın NATO üyesi olacağına karar vermişlerdi. Bükreş Zirvesinde başlayan süreci gözlemek açısından NATO-Gürcistan Komisyonun ve Yıllık Milli Programın öneminin çok büyük olduğunu söylemişlerdi. Ayrıca müttefik ülkeler Bükreş Zirvesinden sonra NATO'ya entegrasyon yolunda Gürcistan tarafından ulaşılan başarılarının altını da çizmişlerdi ve Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik güvenliğinin önemli katkısında bulunması için memnuniyeti dile getirmişlerdi.

4.2.4 Türkiye ile İlişkiler

SSCB'nin yıkılması ile birlikte Gürcistan dış politikasında Türkiye en önemli komşu ülke ve Batı'ya bağlayan stratejik köprübaşı haline gelmişti. Türkiye için de Hazar havzası doğal kaynaklarının uluslararası pazarlara taşınması konusunda Gürcistan Türkiye'nin tercih ettiği güzergâh olmuştu.³¹⁹

Türkiye Aralık 1991'de Gürcistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştu. Mayıs 1992 yılında dönemin dışişleri bakanı Hikmet Çetin Gürcistan'ı ziyareti sırasında imzalanan protokolle iki ülke arasında diplomatik ilişki kurulmuştu. Bunun ardından, 30 Temmuz 1992 yılında Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel beraberinde bir uçak ilaç ve gıda ile Gürcistan'ı ziyaret ederek Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze ile "Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması" imzalamıştı. 15 maddeden oluşan ve giriş bölümünde Gürcistan ve Türkiye "*birbirlerinin*

³¹⁸ Luke Coffey "The 2012 NATO Summit in Chicago: NATO in Need of American Leadership", 16 Mayıs 2012, (çevrimiçi) <http://www.heritage.org/research/reports/2012/05/the-2012-nato-summit-in-chicago-nato-in-need-of-american-leadership>, 15 Ağustos 2014.

³¹⁹ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 2. 1980-2001, İletişim Yay., İstanbul, 2009, s.412.

egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı ile sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine karışmama ilkeleri anarak aralarındaki ilişkilerin daha da güçlendirilmesi” arzularını dile getirdikleri anlaşmayla taraflar, ayrıca “13 Ekim 1921 (...) Kars Anlaşması’yla başlayan ilişkiler çerçevesinde bugüne kadar iki ülke arasında imzalanmış bulunan antlaşma ve anlaşmalara bağlılıklarını teyit” ettiler. Böylece iki ülke arasındaki “sınırları geri dönülmez bir şekilde tespit ettiğini” ve anlaşma hükümlerine riayet edeceklerini onaylamışlardı.³²⁰

Gürcistan-Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesinde Gürcistan’ın bağımsızlıktan beri uğraşmakta olduğu toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunması konusunda Türkiye’nin sürekli desteğini görmüştü. 30 Temmuz 1992 yılında imzalanan Anlaşmasıyla her iki ülke “kendi topraklarında karşı tarafın toprak bütünlüğünü ve yasal düzenini zor kullanarak değiştirmek isteyen örgüt, grup ve şahısların faaliyetlerine mani olmayı taahhüt” (Madde 13) etmişlerdi. Dolayısıyla, örneğin PKK’nın Gürcistan’da faaliyette bulunmasının önüne geçmeye çalışan Türkiye, karşılık olarak kendi topraklarında özellikle Abhaz ayrılıkçıların örgütlenmelerine müsaade etmemişti. Türkiye’deki Abhaz kökenlilerin aksi taleplerine rağmen, Türkiye Gürcistan’ın toprak bütünlüğünden yana olduğunu her düzeyde dile getirmişti ve Gürcistan’ın karşı karşıya olduğu ayrılıkçı sorunların barışçı yollardan çözümüne de yardımcı olmaya çalışmıştı. Aynı zamanda, Türkiye Rusya’nın katkısıyla zaman zaman ortaya çıkan Abhazya sorununun Gürcistan’ın uluslararası alanda tanınmış sınırlarının bütünlüğünü korunarak çözülmesine yardımcı olmaya çalışmıştı. Bu kapsamda, öncelikle çatışmalar devam ederken, hem Gürcülere hem de Abhazlara insani yardım yaparak her iki tarafın güvenini kazanmıştı. 21 Ekim 1994 yılından itibaren Gürcistan’da görev yapan Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyona (UNOMIG) beş askeri gözlemci ile katkıda bulunmuştu. Ayrıca, Gürcistan toprak bütünlüğü sorununun çözülmesi için, taraflar arasında AGİT tarafından başlatılan Cenevre süreci çerçevesinde yürütülen diyalogu destekleyerek, 7-9 Haziran 1999 yılında İstanbul’da tarafları biraraya getirerek barış sürecine katkıda bulunmaya çalışmıştı. Öte yandan, Gürcistan’ın bağımsızlığını

³²⁰Baskın Oran, **a.g.e.**, s.412.

kazanmasından sonra Türkiye kısa zürede bu ülkenin en büyük ticari ortağı haline gelmişti.³²¹

Siyasi ve ekonomik desteğin yanı sıra, Türkiye Gürcistan'a askeri alanda da destek olarak NATO'nun Barış İçinde Ortaklık programı çerçevesinde Gürcistan ulusal ordusunun kurulmasına da destek olmuştu. 18 Şubat 1994 yılında imzalanan Güvenlik İşbirliği Anlaşması kapsamında, Gürcistan'ın silahlı kuvvetlerine iyileştirilmesinde kullanılmak üzere 1998'de 5.500.000, 1999'da 3.800.000 ve 2000 yılında 4.000.000 dolar aktarılmıştı. Ayrıca, Türkiye Haziran 1997 yılında imzalanan askeri işbirliği anlaşması çerçevesinde Gürcü subaylarına eğitim vermeye başlamıştı ve jandarma sisteminin geliştirilmesi konusunda da Gürcistan'a yardımcı olmuştu.³²²

Türkiye ve Gürcistan hazar bölgesi enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılması konusunda da işbirliği içerisindedir. Petrol güzergahı konusunda Gürcistan lehine Bakü-Supsa hattına destek veren Türkiye'ye karşılık, Gürcistan da ana ihraç boru hattı olarak Bakü-Tiflis-Ceyhan güzergahına destek vermişti. Fakat bu destek Şevardnadze'ye pahalıya mal olmuştu. İlk olarak, 29 Ağustos 1995 yılında bir saldırıdan hafif yaralarla kurtulmuştu. Ardından Bakü-Ceyhan hattını desteklediğine dair yaptığı bir açıklamadan birkaç gün sonra, 9 Şubat 1998'de yapılan ikinci suikast girişiminin ve Ekim 1998'deki kısa süreli askeri ayaklanmanın arkasında "ülkesinden boru hatlarının geçmesine karşı olan dış güçlerin [Ruslar]" olduğunu şahsen Şevardnadze açıklamıştı.³²³ 2008 yılında Gürcistan-Rusya savaşı sırasında Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının bombalanması ile birlikte ise, Rusların gerçekten de bu hatların Gürcistan üzerinden geçmesine karşı olduğu ispatlanmıştı.

2003 yılındaki Gül Devrimi ile birlikte Gürcistan-Türkiye ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştı. 4 Ocak 2004'de yapılan seçimlerde Milkel Saakaşvili Gürcistan Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Türkiye yeni yönetimle daha yakın ilişki kurma yollarını aramıştı.

Saakaşvili 20 Mayıs 2004'te yaptığı Türkiye ziyaretinde Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) ve Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğalgaz hattı projelerinin hayati ve öncelikli olduğunu söyleyerek kendi açısından iki ülke ilişkilerinin çerçevesini çizmişti.

³²¹ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.417-418.

³²² Baskın Oran, **a.g.e.**, s.420.

³²³ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.421.

Ardından 12 Ağustos 2004'te Tiflis'e giden Türkiye Başbakanı R.T. Erdoğan, Abhazya ve Güney Osetya gibi sorunlarda Türkiye'nin üzerine düşeni yapacağını söylemişti. Ayrıca "Abhazya'da 70.000 (...) Türkiye'de ise 300.000" Abhazın yaşamakta oluşunun çözüm için bir köprü oluşturabileceğini ve Türkiye'nin arabuluculuk yapabileceğini ifade etmişti (*Cumhuriyet*, 13.08.2004). Bu açıklama Gürcistan tarafından olumlu karşılanmamıştı ve dolayısıyla bu yönde herhangi adım atılmamıştı. Türkiye'nin, Abhazları Rusya'nın kontrolü ne terk etme yerine, ilişki kurarak sorunun çözümünde ilerleme sağlama önerileri Saakaşvili tarafından reddedilmişti. Türkiye bu konuda Gürcistan'a baskı yapma yöntemini seçmişti ve Abhazlarla doğrudan ilişkiye girme yoluna gitmemişti.³²⁴

Kuzey Kafkasya kökenli vatandaşlarından talepler gelmesine rağmen Türkiye Gürcistan'a benzer konularda yeterince baskı yapmamayı tercih etmişti. Bunu açıklaması şudur: kış 2007'deki Rusya-Gürcistan krizinden sonra, Rusya Gürcistan'a giden doğalgazı kestiğinde zor durumda kalan Saakaşvili Türkiye'yi ziyaret etmişti. Bu dönemde Türkiye, bir taraftan Abhazya'nın izolasyonlar nedeniyle gittikçe Rusya'ya kaymakta olduğundan endişelenerek soruna müdahil olmak istiyordu, diğer taraftan da, Saakaşvili iktidara geldikten sonra yavaşlayan Kars-Tiflis demiryolu projesini bir an önce hayata geçirmeyi arzuluyordu. Kış ortasında ülkesi zor durumda kalan Saakaşvili, Mart 2007'de kullanıma girecek olan BTE gaz hattından Türkiye'nin payına düşecek ilk gaz transferini Gürcistan'a yönlendirmek için 16-17 Martta Türkiye'ye izin almaya gelmişti ve bahsedilen konuda kendisine baskı yapılmıştı. Fakat bu dönemde ABD Gürcistan'ı himayesi altına almıştı ve Türkiye'ye Gürcistan'a baskı yapmaması dileğini iletmışti. Saakaşvili de bu durumda istediklerini Türkiye'den alarak karşılığına pek birşey vermemişti.³²⁵

Kars-Tiflis-Bakü demiryolu projesi ilk olarak Temmuz 1993'te güldeme gelmişti. Proje, Gürcistan ve Azerbaycan'ın Avrupa'ya, Türkiye'nin ise Orta Asya'ya ulaşım imkânlarını artıracaktı. Fakat bu projenin gerçekleşebilmesi için gereken üçlü devletlerarası niyet beyanı belgesi, Ermenistan'ın Gürcistan üzerindeki doğrudan ve Diaspora aracılığıyla ABD üzerinden yaptığı dolaylı baskılar ve

³²⁴ Mustafa Aydın, Ed. Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.III, 2001-2012. İletişim Yay. İstanbul, 2013, s. 488.

³²⁵ Baskın Oran, **a.g.e.**, İstanbul 2013, s. 489.

finansman sorunu yüzünden bir türlü hazırlanmamıştı. Sonunda, üç ülke arasında çerçeve anlaşma Şubat 2007’de imzalandı, fakat proje hala hizmete girmemiş.³²⁶

Ekim 2005’de Gürcistan Başbakanı Zurab Nogaideli’nin Türkiye ziyareti sırasında, 90 günü aşmayacak vize karşılıklı olarak kaldırılmıştı. Batum havalimanı 25 Mayıs 2007’de açılmıştı ve Türk Hava Yolları tarafından iç hat noktası olarak kullanılmaya başlanmıştı. Buna ilave olarak, Türkiye ve Gürcistan vatandaşlarına karşılıklı olarak pasaportsuz ve sadece kimlikle ülkeye girişlere izin verilmişti. Böylece, dünyada çok az ülkede olan bu sistem, Kafkasya gibi istikrarsız bir bölgede uygulanmaya konulmuş oldu.³²⁷

Saakaşvili’nin iktidara gelmesinin ardından daha açık bir şekilde Batı yanlısı politika izlemeye başlayan Gürcistan, NATO üyeliği konusunda da yoğun çaba harcamıştı. Şevardnadze döneminde başlatılan çabaları sürdürdü ve 2002 yılında başvuru yapmıştı. Rusya bu durumu hoş karşılamadıysa da, Türkiye ABD’nin askeri yardımlarıyla Gürcistan üyelik yolunda önemli gelişme sağlamıştı. Saakaşvili 2008’de Rus askerlerinin Gürcistan’dan çekilmesi ile birlikte Gürcistan’ın NATO’ya üye olma isteğini açıklamıştı ve Türkiye’nin bu konudaki desteğinin belirleyici olacağını ifade etmişti (*Milliyet*, 30.01.2006). Bu kapsamda Türkiye, Gürcistan’ın NATO ile entegrasyonu ve Gürcistan ordusunun NATO standartlarına uyum sağlaması için önemli askeri yardımlarda bulunarak Saakaşvili’ye destek vermişti. Buna ilave olarak Gürcistan’ın bu talebine Fransa ve Almanya’nın aksine, Gürcistan’ın NATO üyeliğine karşı tavır almamıştı. Türkiye, Kafkasya’daki temel politikasının ışığında Rusya’nın tepkisini de göz önüne tutarak tercihini ortaya koymuştu. Türkiye’nin temel endişesi, Gürcistan’ın, Rusya karşıtlığını, ABD’nin desteğiyle gereğinden fazla sergilenmesi ve olası NATO üyeliği sürecinin gerginliği daha da artırmasıydı. Sonuçta, Ağustos 2008 krizine varan süreçteki gelişmeler Türkiye’nin endişelerinde haklı olduğunu göstermişti.³²⁸

³²⁶ Baskın Oran, **a.g.e.**, İstanbul 2013, s.489.

³²⁷ **TRT Haber** “Gürcistan’a Pasaportsuz Geçiş Başladı”, 10 Aralık 2011, (çevrimiçi) <http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/gurcistan-pasaportsuz-gecis-basladi-19573.html>, 18 Ağustos 2014.

³²⁸ Mustafa Aydın, Ed. Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.III, 2001-2012. İletişim Yay. İstanbul, 2013, s.489-490.

4.2.5 Rusya ile İlişkiler

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra geçen yirmi yılı aşkın süre içerisinde Gürcistan Rusya için Güney Kafkasya bölgesinde en önemli ve ikili ilişkiler bağlamında en sorunlu ülke olmuştur. Gürcistan'ı diğer Güney Kafkasya ülkeleri olan Ermenistan ve Azerbaycan'a göre daha önemli kılan unsurlar bu ülkenin coğrafi konumudur, ayrıca etnik yapısı ve iç ve dış siyasal tercihleridir. Bu unsurların hepsi Rusya'da Boris Yeltsin ve Vladimir Putin, Gürcistan'da da Eduard Şevardnadze ve Mikheil Saakaşvili iktidarları döneminde iki ülke arasındaki ilişkilerin temel belirleyenleriydi. Gürcistan, Şevardnadze döneminde, Rusya ve Batı (ABD, Avrupa Birliği ve NATO) arasındaki denge politikasını Moskova ile ilişkilerin sürdürülebilirliğinin temel şartı olarak görürken, Saakaşvili bu dengeyi Batı'ya daha fazla yanaşarak bozmaya çalışmıştı.³²⁹

Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan-Rusya ilişkilerinde geçmişten çok ağır bir yük kalmıştı. Rusya Gürcistan üzerinde her zaman baskı kurmaya çalışmıştı ve ülkenin bulunduğu bölgeyi güneyin sıcak denizlere inme amacıyla sürekli kendi istekleri doğrultusunda kullanmaya eğilimli olmuştur. "Rusya açısından bakıldığında, Gürcistan'ın her şeyden önce güvenlik ve dış politika ile ekonomik çıkarlarını Kremlin'in istediği biçimde düzenlemesi gerekiyordu. Bu konularda hala "sıfır toplamlı oyun" anlayışı ile hareket eden Rusya, 1990'ların başından itibaren ne Gürcistan'ın ne de "yakın çevre" olarak tanımladığı eski Sovyetler coğrafyasında ortaya çıkan devletleri egemen ve eşit aktörler olarak kabule yanaşmıştı. Gürcistan'ın Karadeniz ve Türkiye ile olan sınır bağlantılarının sağladığı avantajı düşünerek hem Tiflis'i hem de Azerbaycan'ı kontrol etmeye çalışan Rusya, bu amacını gerçekleştirmek için birçok yola başvurmuştu. Bunların başında ise Kremlin'in etnik ayrılıkçı Abhazya ve Güney Osetya bölgelerine sağladığı askeri, siyasi ve ekonomik destek gelmekteydi.

³²⁹ Günet Özkan, "Rusya-Gürcistan İlişkilerinde Geçmişe Dönüş", **Analist dergisi**, USAK Yay., 27 Mayıs 2013, s. 64. (çevrimiçi)
[http://www.usakanalist.com//images_upload/files/sayi27yazi/analistmayis8_001\(4\).pdf](http://www.usakanalist.com//images_upload/files/sayi27yazi/analistmayis8_001(4).pdf), 19 Ağustos 2014.

Gürcistan önce Şevardnadze, sonra da Saakaşvili liderliğinde, başta Rusya'nın bu ayrılıkçı bölgelere desteği olmak üzere Tiflis'e karşı kullandığı siyasi, askeri ve ekonomik baskılarını ABD, NATO ve AB ile ilişkileri yoğunlaştırmak suretiyle aşmaya çalışmıştı. Örneğin, Şevardnadze, Rusya'nın bütün siyasi baskı ve dolaylı askeri tehditlerine rağmen, Moskova'nın karşı çıktığı Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının ülke topraklarından geçmesine yeşil ışık yakmıştı. Aynı şekilde, ABD ile askeri ilişkilerini "Eğitim ve Donat Programı" çerçevesinde yoğunlaştırmıştı. Dahası, Batılı ülkelerin de desteğiyle diplomatik araçları kullanarak, Abhazya, Güney Osetya ve Acara dışında kalan Rusya ile mücadelesinde ülkenin iç dinamiklerini araç kullanmayı tercih etmişti. Acara'da bulunan Rus üssünün kapatılması ve bölge lideri Aslan Abaşidze'nin görevden uzaklaştırılması için Saakaşvili'nin halkı mobilize etme yoluna gitmesi ve bunu başarması, iç dinamiklerin etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Bu süreçte Batılı ülkelerin desteğini de belli ölçüde muhafaza eden Saakaşvili, kendisine duyulan aşırı güvenin ve Rusya'nın olası karşıtlığının şiddetini hesaplama konusunda, Ağustos 2008 savaşının gösterdiği gibi, zaafa düşmüştü."³³⁰

Şevardnadze yönetimi altındaki on yıllık süre içerisinde Gürcistan adım adım Rus etkisinden çıkarak ABD himayesi altına girmeye çalışmıştı. Fakat Gürcistan Rusya'dan bağımsız hareket etmeye karar verdiği için çok büyük bedel ödemeye zorunda kalmıştı. Şevardnadze döneminde Gürcistan Abhazya'yı ve Güney Osetya'nın büyük kısmını kayıb etmişti. Bu kapsamda Şevardnadze iki suikast girişiminden tehdit edilmişti, ülke toplumu harap edilmişti, ülkede iki ayrılıkçı bölgede isyanlar çıkmış ve Gürcistan hükümetini istikrarsızlaştırmak için sayısız planlar kurulmuştu. Bu krizlerin yerel önemini anlamaksızın da aslında bu krizlerin meydana gelmesinde Rusya'nın rolünün çok büyük olduğunun anlaması zor değildir. Dolayısıyla, Şevardnadze yüzleştiği tehditleri indirmek için polis güvenliğini arttırarak denge politikasına başvurmuştu ve Rusya'nın çıkarıcı siyasetine daha çok

³³⁰ G. Özkan, **a.g.m.**, s.64.

temkinli yaklaşıma başlamıştı. Fakat tüm bu denemeler Gürcistan-Rusya ilişkilerinde Gürcistan'a Rusya'nın baskıcı siyasetini hiç değiştirememişti.³³¹

Saakaşvili döneminde Rusya'dan dolayı Gürcistan'ın katlanmak zorunda olduğu sorunlar aslında Şevardnadze döneminde de aynı şekilde Gürcistan'ı rahatsız etmekteydi. Aslında, herhangi bir Gürcü liderin kişiliği Gürcistan-Rusya arasındaki ilişkilerinde belirleyici bir unsur değildir. Şevardnadze görece zayıf ve kaotik Rusya ile yüzleşme açısından daha şanslı olmuştu, fakat o güçlü ve modern devleti kurma konusunda da başarısızdı. Sadece daha güçlü ve sağlam Gürcistan Rus baskısının karşısında dayanıklı olabilirdi. Gül Devrimi'ni takip eden yıllarda sağlam ekonomisi ve güçlü devlet kuruluşları Gürcistan'ı 1990'lı yıllarında olan Rus baskılarından daha da güçlü olan 2000'li yılların Rus baskılarına karşı daha çok dayanıklı kılmıştı. Şevardnadze döneminde Rusya enerji kaynakları ile Gürcistan'ı başarılı bir şekilde şantaj edebilmekteydi ve Gürcistan içerisinde olan yozlaşmış bürokrasi ve var olan durumdan sadece kendi çıkarları peşinde olan yetkililerden dolayı daha da ağır zarar ve baskı altında kalmaktaydı. Dolayısıyla, Gül Devrimi ile birlikte Gürcistan bu iç sorunların büyük kısmını atlarmaya çalışmıştı, fakat Rusya'nın Gürcistan'a baskıcı siyaseti yine de değişme yoluna gitmemişti.³³²

2003 Gül Devrimi'nden sonra Şevardnadze istifa etmişti. Ocak 2004 yılında cumhurbaşkanı seçimerinden sonra yeni hükümet Rusya ile ilişkilerinin normalizasyonu yoluna gitmeyi tercih etmişti. Cumhurbaşkanı olarak seçildiğinde Mikheil Saakaşvili yapmış olduğu açıklamasında “Rusya'ya dostluk eli uzatacağını” ve yapacağı siyasetin “ne Rus yanlısı, ne de Amerika yanlısı, sadece Gürcistan yanlısı” olacağını söylemişti.³³³ Rusya ilk başta Gürcistan'a karşı siyasetinde bekleme stratejisini seçmişti. Rusya Cumhurbaşkanı Putin Saakaşvilinin bu açıklamasını çok olumlu karşılamıştı ve Gürcistan yeni hükümetinin iki ülke arasındaki dostluğu yenileyebileceği konusunda umutlu olduğunu söylemişti.³³⁴ Fakat

³³¹Tornike Gordadze, **The Guns of August 2008, Russias War in Georgia**. Ed. Svante E. Cornell & S. Frederick Starr “Georgian-Russian Relations in the 1900s,” M.E. Sharpe Yay., New York, 2009, s.47.

³³² T.Gordadze, **a.g.e.** s.48.

³³³Jaba Devdariani, “sakartvelo da ruseti: rtuli gza urtiertgagebisak'en”, **sakhelmts'ipoebrioba da usaprthoeba: sakartvelo „vardebis“ revolutsiis shemdeg.** red. bruno k'op'it'ersi da robert' logveldi. Tiflis, 2006. s. 248.

³³⁴ Jean-Christophe Peuch, “Russia, US Redistribute Pawns On Caucasus Chessboard After A Year Of Change”, **Eurasia Insight**, New York, 29 Aralık 2003.

Rusya'nın Gürcistan'a karşı baskıcı politikası hiç değişmemişti. Zira buna kanıt olarak Putin'in yapmış olduğu açıklamasından iki gün sonra, Rusya yetkilileri Abhazya, Güney Osetya ve Acara liderleri ile dördümlü görüşmeleri düzenlediler. Bu durum ise Gürcistan yetkililerini çok rahatsız etmişti.³³⁵

Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan-Rusya ilişkileri Mayıs 2004'te Güney Osetya'ya yapılan asketi harekâtlardan dolayı çok gerginleşmişti. Acara sorununu barışçıl bir şekilde çözüme getiren Saakaşvili hükümeti tüm dikkatini Güney Osetya'ya çevirmişti ve Acara örneğinde olduğu gibi, Güney Osetya'da da sorunun barışçık bir şekilde çözüleneceğine inanıyordu.³³⁶ Fakat Acara örneğinden farklı olarak, Gürcistan hükümeti Güney Osetya'da askeri çatışmayı engelleyememişti. Bu çatışma sonucunda insanlar hayatını kaybetmişti. Dolayısıyla, Gürcistan çatışma bölgesinden asketi güçleri geri çekmek ve çatışmayı sonlandırmak zorunda kalmıştı.³³⁷ Bu strateji başarısız olmuştu ve çatışmanın derinleşmesine daha da elverişli durum yaratmıştı ve ayrıca Gürcistan-Rusya ilişkilerinin kötüleşmesine de neden olmuştu.

Rusya Gürcistan'ın NATO'ya entegrasyon isteğinden rahatsız oluyordu. Vladimir Putin Rusya'daki diğer siyasetçiler gibi açık bir şekilde SSCB'nin yıkılmasından dolayı üzöldüğünü söylemekteydi.³³⁸ Saakaşvili hükümetinin en önemli amaçlarından biri ise, NATO üyeliğiydi ve bu yönde çok önemli adımları atmıştı. 2004 yılında Gürcistan IPAP'a katılmıştı ve 21 Eylül 2006 yılından itibaren Gürcistan NATO ile Yoğun Diyalog firmatından çalışmaları sürdürmektedir. Tüm bunlara paralel olarak Gürcistan-Rusya ilişkilerindeki gerginlik gittikçe yükselmekteydi. 2006 yılında Gürcistan Rusya'nın dört casusu yakalamıştı.³³⁹ Buna cevaben Rusya Gürcistan'daki Büyökelçisini geri çekmişti ve Sergey İvanov

³³⁵ Seth Mydans, "Secessionists from Georgia Hold Talks with Russia", **New York Times**, 2 Aralık 2003.

³³⁶ "Georgia: Avoiding War in South Ossetia", **International Crisis Group**, Europe Report No. 159, Tiflis-Brüksel, Kasım 2004, s. 1.

³³⁷ Ghia Nodia, "Europeanization and (Not) Resolving Secessionist Conflicts", **Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe**. Konu 1, 2004. s. 9.

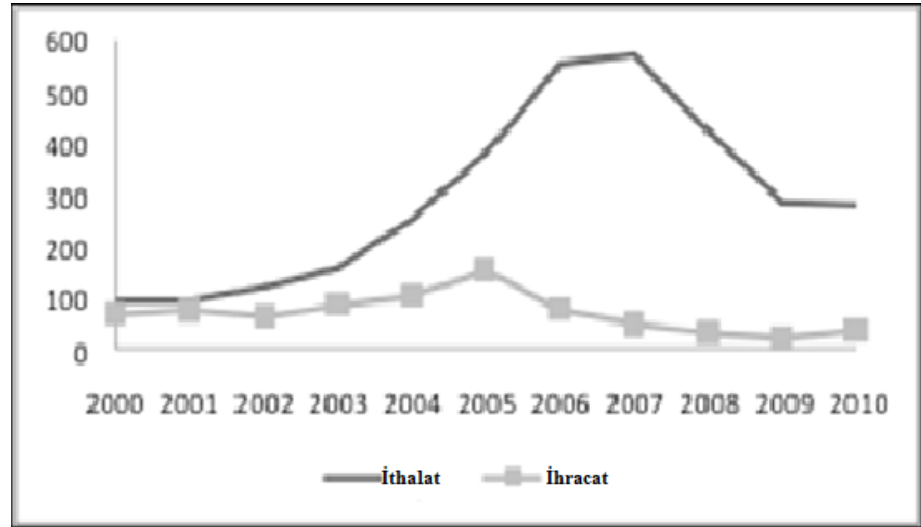
³³⁸ Ivars Indans, "Relations of Russia and Georgia: Developments and Future Prospects", **Baltic Security & Defence Review**, C. IX, Tartu/Estonia, 2007, s.137.

³³⁹ Arkady Ostrovsky, "Georgia Detains Four Russian Officers on Spying Charges", **Financial Times**, 28 Eylül 2006.

“Gürcistan’da suç resmi boyuta ulaştı” diye bir açıklama yapmıştı.³⁴⁰ İşte bu tarihten itibaren Rusya Gürcistan’a karşı baskı uygulamak için diplomasisini aktif bir şekilde kullanmaya başlamıştı ve bu baskılar ekonomik abluka ve yaptırımlar olarak yansımıştı.³⁴¹

Rusya siyasi baskıların yanı sıra, Gürcistan’a karşı ekonomik araçları da kullanarak Gürcistan’ın dış politikasındaki seçenekleri etkilemeye çalışmıştı. Zira bu dönemde Rusya pazarı Gürcistan ürünleri için en önemli ihracat alanıydı. Fakat Rusya pazarı Gürcistan narenciye, alkollü ve madensuyu içecekleri için kapanmıştı. 2006 yılında kalite üzerinden şikâyetleri yürüterek Rusya Gürcü gıdaları Rus pazarından tamamen çıkartmıştı. Abluka öncesinde Rusya Gürcistan’ın baştaki ticari partnerdi ve Gürcistan’ın dış ticaretin %20’i sadece Rusya üzerindediydi.³⁴²

Tablo 12: 2000-2010 Yıllarında Gürcistan’ın Rusya ile Dış Ticaret Göstergesi.

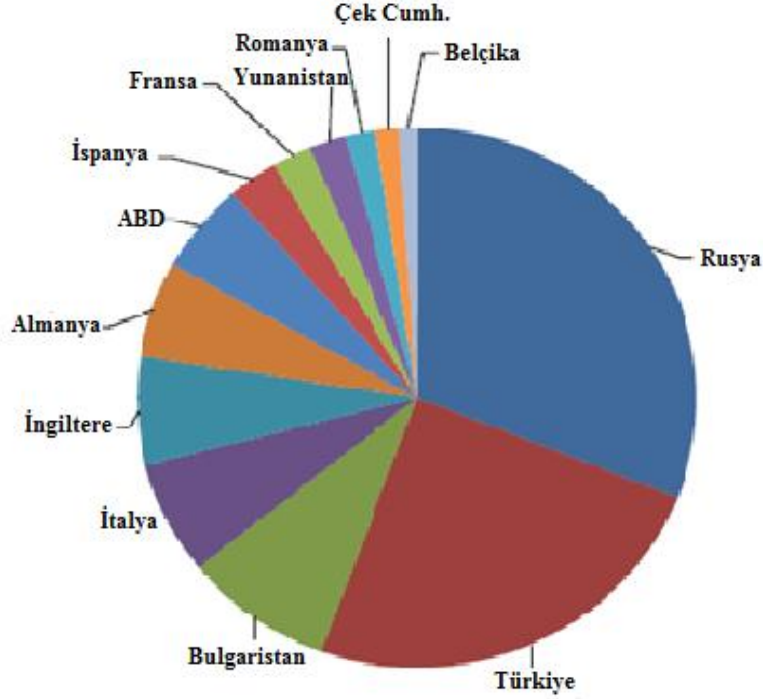
(Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu- www.statistics.ge)

³⁴⁰ Neil Buckley, “Moscow Recalls Georgia Envoy as ‘Spies’ Held”, **Financial Times**, 28 Eylül 2006.

³⁴¹ Rusya’nın Gürcistan’a karşı yaptığı ekonomik abluka ve yaptırımlar hakkında için bkz.: (çevrimiçi) http://www.parliament.ge/files/893_14873_815851_final.pdf, 21 Ağustos 2014.

³⁴² **Gürcistan İstatistik Kurumu**, “2000-2010 yıllarında Gürcistan’ın Rusya ile dış ticaret göstergesi” (çevrimiçi) www.statistics.ge 21 Ağustos 2014.

Tablo 13: 2005 Yılında Gürcistan Top Dış Ticaretinde Ülke Payları: İhracat.

(Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu- www.statistics.ge)

İstatistiksel verilere bakıldığında, 2003 yılından 2006 yılın ablukasına kadar Gürcistan-Rusya arasındaki ticari ilişkiler yükselen bir eğilime sahipti. Rusya pazarının kaybı ise Gürcistan'ın ithalat-ihracat dengesini olumsuz yönde etkilemişti ve Rus ablukasından sonra Gürcistan'ın ithalat ile ihracat arasındaki fark çok büyümüştü. Örneğin, 2003 yılında Gürcistan ithalatı ihracata göre 2.4 kat daha yüksekti, fakat Rus ablukasından sonra 2007 yılında bu fark 4.2 kat yükselmişti. Verilere göre bu dengesizlik 2012 yılında bile aşılamamıştı.³⁴³Rusya'nın ekonomik ablukasından sonra Gürcistan dış ticaretinin çeşitlendirilmesini başarmış olsa bile, Rusya pazarının ihracat potansiyelinin yerini yine dolduramamıştı.

Gürcü ürünlerine abluka dışında, Rusya Gürcistan'a karşı elinde olan enerji araçlarını da kullanmıştı. 2006 yılında Rusya Gürcistan'a doğalgazın tek bir

³⁴³ 2003 yılında Gürcistan ihracatı 461,3100 USD değerindeydi, ithalat ise 1.139.039.2 USD değerindeydi. 2007 yılında ihracat bedeli 1,232,110.5 USD değerindeydi, Gürcistan'a gelen ithalat ise 5,212,158.3 USD değerine ulaşmıştı. Bilgi için bkz.: **Gürcistan İstatistik Kurumu**, (çevrimiçi) www.statistics.ge, 21 Ağustos 2014.

ihracatçısıydı ve Gürcistan'daki doğalgazın %100'ü sadece Rusya'dan satın alınmaktaydı. Siyasi baskıdan dolayı Rusya Gürcistan için doğalgaz fiyatını iki kat arttırmıştı ve doğalgaz boruları ve elektrik iletim hatların bozulması için sabotaj yaptırmıştı. Gürcistan bu krizden çıkması için kısmen Azerbaycan ve İran enerji kaynaklarını ve ilaveden Gürcistan'daki hidroelektrik kaynaklarını kullanmaya başlamıştı.³⁴⁴

Gürcistan hükümeti Rusya tarafından doğalgaz fiyatlarının iki kat arttırılması durumuna “siyasi” bir karar olarak adlandırmıştı.³⁴⁵ Gürcü siyasetçiler bu durumu olumlu bir baskı olarak değerlendirmişlerdi ve Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikheil Saakaşvili “Gürcü şaraplarının kalite yükseltilmesi” için Vladimir Putin’e teşekkür bile etmişti.³⁴⁶

4.2.5.1 Güney Osetya Sorunu ve 2008 Rus-Gürcü Savaşı

Osetyalılar Kafkas bölgesinde yaşayan, Hint-Avrupa dil grubunun Farsça kolundan gelen Osetçe dilini konuşmakta olan etnik bir gruptur. Kafkasya'daki Oset nüfusu 700.000'in biraz üzerindedir. Osetler arasında, Rusça da ikinci dil olarak kullanılmaktadır. Gürcistan sınırları içinde yer alan Güney Osetya yaklaşık 3900 kilometre karelik bir alana sahiptir ve burada yaşayan Osetlerin sayısı Kafkasya'daki Osetlerin toplam sayısının ancak yüzde beşi kadardır. Güney Osetya, Kafkas Sıradağlarının yamaçlarında yer almakta ve doğusu, batısı ve güneyinden Gürcistan tarafından çevrelenmiştir. Sadece kuzeyinden açılan bir tünelle (Roki tüneli) Rusya'daki Kuzey Osetya'ya bağlanmaktadır.³⁴⁷

³⁴⁴ “Georgia Wins Energy Independence from Russia”, **Kommersant.ru**, 4 Ağustos 2006, (çevrimiçi) http://www.kommersant.com/p695086/r_500/Georgia_Wins_Energy_Independence_from_Russia, 21 Ağustos 2014

³⁴⁵ Gela Bezhuashvili and Anatoly Lieven, “*Democratic Transformation in Georgia*,” **Carnegie Moscow Center**, Washington, D.C., 16 Aralık 2005, (çevrimiçi) <http://www.carnegie.ru/events/?fa=842> , 21 Ağustos 2014.

³⁴⁶ Mzia Kupunia, “Saakashvili thanks Putin for “improving” Georgian wines quality,” **The Messenger Online**, 20 Eylül 2010, (çevrimiçi) http://www.messenger.com.ge/issues/2196_september_20_2010/2196_mzia.html , 21 Ağustos 2014.

³⁴⁷ Ahmet Öztürk, “Rusya-Gürcistan Krizi, Yerel Bir Çatışma, Küresel Yansımalar”, **OAKA**, USAK Yay, Cilt:4, Sayı:7, 2009, s.5. (çevrimiçi)

Gürcistan'ın Güney Osetya sorununu anlamak ve buna bağlı olarak Rusya-Gürcistan ilişkilerindeki son gelişmeleri açıklayabilmek için tarih içerisindeki arka planı kısaca inceleyip en azından 1917 yılına inmemiz gerekecektir. Bu tarihte Güney Osetyalılar, Bolşevikleri destekleyip Moskova'ya bağlı kalmışlardı ve bağımsızlığını ilan eden Gürcistan ise Menşeviklerin tarafında kalmıştı. Bu arada, Trans-Kafkasya olarak da bilinen bölgede 1917'de Rus İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan arasında 1918 başlarında Trans-Kafkasya Federal Demokratik Cumhuriyeti kurulmuştu. Fakat, bölge devletleri arasında özellikle dış politika alanındaki çıkar farklılıkları, bölgede etkili olan Rus ve Osmanlı politikaları ve daha sonra çıkan iç savaşın etkisiyle bu birlik sadece birkaç ay sürebilmiştir. 1920'lerin başındaki bu kaotik ortamın varlığından yararlanan Osetler, Rusların da desteğiyle Menşevik Gürcistan'a karşı savaşa girmiş, 1921'de Kızıl Ordu'nun Gürcistan'a girişinden aldığı destekle de Nisan 1922'de otonom bir bölge haline gelmiştir. Trans-Kafkasya Sovyetler Cumhuriyeti'nin 1936'da dağılmasıyla Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan ayrı birer Sovyetler Sosyalist Cumhuriyeti olurken, bu kez de Osetya'nın Kuzeyi Rusya'ya, Güneyi de Gürcistan'a bağlı olarak kalmıştır. Bölgede 1936'daki siyasal yapılanmadan sonra SSCB dağılıncaya kadar olan dönemde siyasal çatışmalar ve gruplar arası düşmanlıklar Sovyetler yönetiminin etkisiyle uzun süre dondurulmuş ya da unutulmuştu. SSCB döneminde Oset ve Gürcü toplumları arasında sosyal ilişkiler artmış ve her iki taraf arasında çok sayıda evlilik de kaydedilmiştir. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Kafkasya'da da, diğer eski Sovyetler topraklarında olduğu gibi, uzun süre gündemde olmayan siyasal sorunlar yeniden su yüzüne çıkmaya başlamıştır.³⁴⁸

1990'ların başında Güney Osetyada nüfusun üçte ikisi Oset ve üçte biri Gürcülerden oluşmaktaydı. Bu nüfus yapısıyla Güney Osetya önceden desahip olduğu ayrılıkçı ve bağımsızlık yanlısı politikalarını 1990'ların kaotik siyasal, ekonomik ve sosyal ortamı içinde gerçekleştirmeyi istemişti. SSCB'nin ilk dağılma sinyalleri verildiği günlerde, 1989'da, Güney Osetya Halk Cephesi, Gürcistan Yüksek Konseyi'nden bölgeye otonom bir cumhuriyet statüsü verilmesini istemişti.

<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/uQ413d7Damy7HYgrklvQ10NvCykJYR.pdf>, 21 Ağustos

2014

³⁴⁸A.g.m. s.6

Buna karşılık Konsey, 1990'da ülkedeki etnik ve bölgesel partileri tamamen yasaklamıştı. Bu harekete karşı Güney Osetya Halk Cephesi, 20 Eylül 1990'da Güney Osetya'yı henüz dağılmamış olan SSCB içinde Güney Osetya Demokratik Cumhuriyeti ismi ile egemen bir cumhuriyet olarak ilan etmişti. Osetyalılar aynı yıl Gürcistan'da yapılan seçimleri de boykot etmişlerdi ve Aralıkta da kendi seçimleri düzenlemişlerdi. Buna karşı olarak, milliyetçi siyaseti ile bilinen Zviad Gamsakhurdia ve hükümeti Güney Osetya'da yapılan seçimleri geçersiz olarak ilan ederek Güney Osetya'nın otonom statüsünü de lağvetmişti. Gürcistan-Güney Osetya arasında 1991 yılı da benzer gerilimlerle geçerken, yılın son günlerinde kriz sıcak çatışmaya dönüşmüştü. 1992 yılı geçmişti ve yıl sonuna doğru tarafların ateşkesi kabul etmeleriyle bölgeye Rus, Gürcü ve Osetlerden oluşan ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın gözetiminde bir barış gücü yerleştirilmişti.³⁴⁹

Bu kriz ve çatışmalar süresi içerisinde 2004 yazındaki savaş Rusya için bir dönüm noktası olmuştu. Bu tarihten itibaren Rusya bölgedeki çatışmada açıkça bir taraf olmaya karar vermişti.³⁵⁰ Temmuz 2004 ve Ağustos 2005'te Rus Meclisi Duma Güney Osetya ve Abhazya'daki bağımsızlık yanlısı hareketleri destekleyen kararlara imza atmıştı. Rusya'nın bölgedeki etki ve hareketi artırma kararının arkasında iki neden görülmektedir: İlk olarak, 2004 gelişmeleri 2003 yılında Gürcü lider Saakaşvili'nin Batı'nın da desteğiyle bu ülkede iktidara gelmesinin hemen sonrasında rastlamaktadır. Yeni yönetim öncekine göre Gürcistan'da ve daha geniş bir bölgede Rus çıkarlarına karşı çok açık ve sert tavırlar almaya ve Kafkasya'daki siyasal dengeyi Rusya aleyhine bozacak açılımlar yapmaya başlamıştır.³⁵¹ İkinci olarak, Rusya engelleyemediği Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki siyasal değişimlere Avrupa'nın en doğusundan ancak karşılık verebilirdi. Kosova'nın bağımsızlığı çabalarına Avrupa ve ABD'nin verdiği destek Rusya'yı Kafkaslarda keskin tedbirler almaya itmmişti.³⁵²

Gürcistan-Rusya arasındaki 2008 yılındaki savaş 7 Ağustos Gürcistan tarafından yer ve hava birliklerinin Güney Osetya başkenti Tskhinvali'ye yaptığı

³⁴⁹ **A.g.m.** s.7

³⁵⁰ Sergei Markedonov, "Regional Conflicts Reloaded", **Russia in Global Affairs**, C.VI, Sayı:4, Ekim-Aralık, Moskova,2008, s.166.

³⁵¹ M.Turgut Demirtepe, **Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası**, USAK Yayınları, Ankara,2008, s. 216-236.

³⁵² Ahmet Öztürk, **a.g.m.** s.8

geniş kapsamlı saldırı ile başlamıştı.³⁵³ İki taraf arasındaki gerilim Gürcistan'ın başlattığı saldırılardan önce ara sıra küçük çaplı saldırı ve çatışmalara neden olmaktaydı. Örneğin, 3 Eylül 2006 tarihinde Gürcistan Savunma Bakanının bulunduğu helikoptere Osetler tarafından ateş açılmıştı.³⁵⁴ Savaşın tam bir yıl önce ise, 7 Ağustos 2007 tarihinde Rus jetler tarafından Gürcü köylere füzeler fırlatılmıştı.³⁵⁵ Bu gelişmelere bakıldığında Gürcistan-Rusya ilişkilerinde her geçen gün gerilimin artıldığını görmekteyiz.

2008 Ağustos ayı başında Rusya Güney Osetya bölgesine Rus askerlerinin sevk edilmesi ile birlikte Gürcistan Güney Osetya'ya karşı harekete geçmişti. 7 Ağustos'ta Gürcistan tarafından başlatılan saldırı ise, Rus birliklerinin Roki Tüneli yolu ile Güney Osetya'ya girişi ve Osetlerin bölgedeki Gürcü yerleşim birimlerine uzun zamandan beri yapmakta oldukları saldırılarına karşı atılan bir adım olmuştu.³⁵⁶ Rusya ise, Gürcistan saldırısına bölgedeki Rusya vatandaşlarının can güvenliğinin korunması gerekçesi ve bölgede konuşlandırılmış olan Rus Barış Gücü askerlerinin Gürcistan saldırısına karşı misilleme olarak, hemen ve sert bir karşılık vermişti. 7-16 Ağustos 2008 tarihleri arasında bölgedeki çatışmalara Rusya ve Güney Osetya'yı destekleyerek savaşa Abhazlar da katılmışlardı. Rusya askeri donanmasını kullanarak, hem kara, hem deniz, hem de hava güçleri ile Gürcistan'ın önemli şehirlerini bombalamıştı. Gürcistan yeterli askeri karşılığı veremediğinde Abhazya ve Güney Osetya'dan tüm askeri güçlerini geri çekmek zorunda kalmıştı. Fakat Rusya, Gürcistan'ın çatışma bölgelerinden çekilmesine rağmen, Gürcistan topraklarının işgaline devam etmekteydi. Bu işgaller Avrupa Birliği dönem başkanı

³⁵³ “2008 Georgia Russia Conflict Fast Facts”, **CNN Library**, 15 Mart 2014, (çevrimiçi) <http://edition.cnn.com/2014/03/13/world/europe/2008-georgia-russia-conflict/>, 21 Ağustos 2014.

³⁵⁴ Paata Kurashvili, “Georgia Official Says He was Attacked”, **The Washington Post**, 3 Eylül 2006, (çevrimiçi) <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/03/AR2006090300724.html>, 21 Ağustos 2014.

³⁵⁵ “Experts Confirm Jet Entered Georgian Airspace from Russia”, **Radio Free Europe/ Radio Liberty**, 16 Ağustos 2007, (çevrimiçi) <http://www.rferl.org/content/article/1078180.html>, 21 Ağustos 2014.

³⁵⁶ “Road to War in Georgia: The Chronicle of a Caucasian Tragedy”, **Der Spiegel**, 25 Ağustos 2008, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,574812,00.html>, 21 Ağustos 2014.

Fransa'nın cumhurbaşkanı Nikolas Sarkozy arabuluculuğunda yapılan planın 16 Ağustos'ta imzalanmasına kadar devam etmişti.³⁵⁷

Ağustos 2008 savaşı Gürcistan güvenlik ortamını oldukça kötüleştirmişti. Örneğin, strateji ve askeri bakımından günümüzde Gürcistan 2008 savaşından önceki duruma kıyasen daha kötü durumundadır. Güvenliğin bu olumsuz değişimi Gürcistan Milli Güvenlik hakkındaki yeni konseptinde³⁵⁸ ve Gürcistan Tehditleri Değerlendirme hakkındaki belgede³⁵⁹ de açıkça belirtilmişti.

Gürcistan güvenlik ortamının kötüleşmesine rağmen, Gürcistan dış politikası yine Rusya tarafından gelen tehditleri dengeleme üzerinde kurulmaya devam etmişti. Bu yaklaşımı birçok araştırmacı tarafından da paylaşılmaktadır. Dengeleme politikasına bakılırsa Rusya tarafından Gürcistan'a gerçekleştirilen bu baskıdan sonra aslında Gürcistan'ın Rusya ile ilişkilerinde yakınlaşmanın ve Gürcistan gibi küçük devletin Rusya'nın yanında yer alması gerekmektedir. Fakat ampirik gerçek içerisinde tersine tanık olduk. Ağustos 2008 yılında Gürcistan-Rusya arasındaki savaş ve bu savaşın sonuçları Gürcistan'ın dış politikasındaki seçenekleri hiç değiştirememişti. Yanlız, bu savaş Gürcistan'ı ve ülke tarafından Rusya'ya karşı verilen mücadeleyi daha çok bilinen hale getirmişti. 2008'den sonra Brüksel ve Batı ile işbirliği daha çok yoğun hal almıştı.³⁶⁰

Ronald D. Asmus 2008 Gürcistan-Rusya savaşı hakkında yazdığı kitabında savaşı şöyle değerlendirmektedir:

-“Sözü geçen bu savaş, aslında sadece Gürcistan'a karşı açılmamıştı, daha da fazlası, geniş anlamıyla bu savaş tüm Batı güçlerine karşı açılmıştı. Gürcistan sadece fiziksel bir hedef haline gelmişti, fakat “siyasal vuruş” ise bize [Batı'ya] karşı yapılmıştı. Tiflis sadece Moskova tarafından yıllarca ABD'ye, NATO'ya ve Gürcistan'ı destekleyen Avrupa ülkelerine karşı beslediği kızgınlık ve öfkeden dolayı zecalandırılmış oldu. Bunu aslında herşey açıklamaktadır: ördeğin, Rusya medyasındaki savaş haberlerinin sadece Rusya siyasetine uygun bir şekilde yayımlanması, Rus askerlerinin bölgedeki misyonlarının ne şekilde gördükleri veya

³⁵⁷ Ian Traynor, Luke Harding, Helen Womack, “Georgia and Russia Declire Ceasefire”, **The Guardian**, 16 Ağustos 2008, (çevrimiçi) <http://www.theguardian.com/world/2008/aug/16/georgia.russia2>, 21 Ağustos 2014.

³⁵⁸ **Gürcistan Milli Güvenlik Konsepti**, Ağustos 2012, (çevrimiçi) http://css.ge/files/documents/Papers/0812pp_macfarlane_georgian.pdf, 22 Ağustos 2014.

³⁵⁹ **Gürcistan Tehditleri Değerlendirme Hakkındaki Belge**, 2 Eylül 2010, (çevrimiçi) https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=1032959, 22 Ağustos 2014.

³⁶⁰ Giorgi Gvalia, „rogor ircheven p'at'ara kveqnebi st'rat'egiul mok'avshireebs? dabalansebis da mit'masnebis st'rat'egiebi samkhret k'avk'asiis regionshi“, **sadisert'atsio nashromi**, ilias sakhelmts'ipo univesit'et'i, Tiflis, 2013, s. 69.

artık ülkeden çıkmış olan Rus askerlerinin nasıl bir iz bıraktıkları. Kızgınlık ve öfke, ilk önce ABD ve NATO'ya yönelikti ve ayrıca Rus askerlerinin AB bayrakları ve semböllerini de yakmaları ile birlikte, bu öfkenin AB'ye karşı da olduğu anlaşılmaktaydı. Rus propagandası savaşı başlatmasında sadece Gürcistan'ı suçlamakta kalmayıp, direkt ABD'ye parmağını gösterip onu "çatışmayı çıkırttığı" ile suçlamaktaydı. Batı'da çoğu kendisini kandırmaya, yani Gürcistan-Rusya savaşının sadece yerel bir sorun olduğuna inanmaya çalışmıştı ve bu işte kendilerinin hiç payı olmadığına inanmışlardı. Fakat şüpesizdir ki, Ruslara göre, bu savaş yeni Rus siyasetinin başlamasının altını çizmişti. Bu siyaset kendiliğinden Batı etkisinin durdurulması ve Rusya sınırları yakınlarında Batılı kurumlarının oluşturulmasına izin verilmemesiyle açıklanmaktadır. Moskova açık bir şekilde - imtiyaz ve geri çekilme zamanının sona ermiş olduğunu söylemekteydi. Bu açıklama "kollektif Batı'ya" karşı yapılmıştı: Gürcistan benimdir ve sizin burda hiçbir işiniz yok. Rusya bu sözleri ile açık bir şekilde savaşmak için de hazır olduğunu belirtmekteydi ve kendi sınırlarının yakınlarında Batı'nın etki büyümesine ve NATO güçlerinin genişlemesine asla izin vermeyeceğinin mesajını da vermekteydi. Böylece, Soğuk Savaş sonrasında bu savaş Doğu-Batı arasındaki ilk silahlı çatışma olarak değerlendirilebilir."³⁶¹

4.6 Gürcistan Dış Siyasal Yörüngesi

Gürcistan dış siyasal yörüngesi bağımsızlığını yeni kazanan ülkede olduğu gibi 2003 Gül Devrimi'nden sonra da aynı şekilde devam etmiştir. Ağustos 2008 savaşı sonrasında Gürcistan topraklarının %20'si işgal edilmiş olmasına rağmen, Gürcistan dış siyasal yörüngesini ve Rusya'ya yaklaşımını değiştirmemiştir. Gül Devrimi'nden sonra Avrupa yanlılığı ve Batı ile yakınlaşma çabaları Gürcistan dış politikasının en önemli unsuru haline gelmişti ve bu yaklaşım halen de aynı şekilde devam etmektedir. Gürcistan hükümetinin ve halkın büyük kısmının seçeneği açık bir şekilde Batı ve Avrupa ailesine entegrasyon olmuştu. Gürcistan'ın dış siyasi yörüngesinin ana hatları şöyledir: ilk olarak Gürcistan Avrupalı bir ülkedir ve artık post-Sovyet ülke olmasından uzaklaşmıştır. İkincisi, Gül Devrimi'nden sonra ülkenin modernizasyonu ve Batı standartlarına uygun bir devlet sistemini kurmak en önemli proje haline gelmişti. Üçüncüsü, ise ülkenin modernizasyonu sadece NATO ve AB gibi Avrupalı ve Avrupa-Atlantik siyasi-askeri kurumlarla ilişki ve entegrasyon yolu ile mümkün olabilir.

Gürcistan'ı Rusya'ya karşı karşıya getiren en önemli etken Gürcistan'ın öz kimliği oluşturmasıdır. Gürcistan kendini "Avrupalı Ülke" olarak görmektedir ve bu

³⁶¹Ronald D. Asmusi, **mtsire omi romelmats msoplio shedzra, sakartvelo, ruseti da dasavletis momavali**, ilias sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba, Tiflis, 2010, s. 237-238.

öz kimliğin yaratılması Gül Devrimi'nden sonra hem Gürcistan hükümeti hem de Gürcü halkın çoğunluğu tarafından açık bir şekilde desteklenmektedir. Bu “Avrupalı düşünce” aslında Gürcistan'da her zaman vardı, fakat 2003 devrimi ile birlikte bu düşüncede artan belirginleşme kayıt edilmişti. Gül Devrimi Kafkasya gibi demokrasiye ve istikrara uzak duran bir bölgeye demokrasi ve Batılı standartlarına yaklaşma isteğini getirmişti. Zira devrim hükümete Batı'da eğitilmiş ve genç siyasetçileri getirmişti. Saakaşvili hükümeti güvenlik, ekonomi ve eğitim alanlarında Batı yanlısı reform programını uygulamıştı. Bu çerçevede Saakaşvili yönetimindeki hükümet uluslararası alanda ABD, NATO ve AB ile yakın ilişkileri kurarak ülkeyi Rusya etkisinden giderek uzaklaştırmaya çalışmıştı.³⁶² Gül Devrimi'nden sonraki yeni hükümet tarafından çizilen bu temel reoryantasyon devlet tarafından hazırlanan Milli Güvenlik Konsepti³⁶³ ve Dış Siyasal Strateji belgeleri içinde de bariz bir şekilde belirtilmişti.³⁶⁴ Dış Siyasal Strateji belgesinde Rusya bir “komşu” ülke olarak belirtilmektedir ve Gürcistan bu ülkeye “iyi komşuluk” siyasetini sürdürme açısından yaklaşmakta olup, sadece ekonomik ilişkiler üzerine vurgu yapılmakta olduğunu yazmakta. Buna ilave olarak Milli Güvenlik Konseptinde NATO ve AB'ye entegrasyon en önemli öncelik olarak kayıt edilmiştir. Belirtmek gerekir ki, bu belgelerde Gürcistan'ın Rusya ile ilişkilerin derecesi düşürülmüştür ve örneğin Türkiye veya Ukrayna ile ilişkilerinde sözü geçen “strateji” kelimesi Rusya için hiç kullanılmamıştır. Gürcistan'ın Batı kuruluşlarına ve NATO'ya yönelmesi Moskova ile ilişkilerinde belirgin bir bozulmaya neden olmuştur. Bu çerçevede, 2006'da Rusya Gürcistan'a karşı ekonomik abluka uygulamıştı. Buna ek olarak Rusya Gürcistan ile tüm ulaşım ve posta bağlarını kopartmıştı. 2008 Ağustos savaşından sonra, Gürcistan topraklarında binlerce Rus askerin olmasına rağmen, Gürcistan gene Batı yanlısı olan dış siyasetinden vazgeçmemişti. Gürcistan stratejik ve askeri konuları açısından, 2008 yılından sonra daha çok savunmasız hale gelmiştir. Fakat 2008 savaşından sonra ülke güvenliğindeki sorunların olmasına rağmen, Gürcistan

³⁶² Giorgi Gvalia, Bidzina Levabindze v.d. **Political Elites, Ideas and Foreign Policy: Explaining and Understanding the International Behavior of Small States in the Former Soviet Union**. İlia State University, 2011. s.38-39.

³⁶³ **Gürcistan Dışişleri Bakanlığı**, “Milli Güvenlik Konsepti”, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=12,23 Ağustos 2014.

³⁶⁴ **Gürcistan Dışişleri Bakanlığı**, *Dış Siyasal Strateji belgesi 2009-2012*, Ocak 2009 (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=562, s.3, 23 Ağustos 2014.

devamlı bir şekilde dış siyasetindeki dinamiğini değiştirmeden sürekli Batı'ya yanaşmaya devam etmişti.³⁶⁵

Gürcistan'ın enerji bağımsızlığını kazanması, ekonomik gelişmesi ve Avrupa-Alantik entegrasyonu Gürcistan'ı bir Avrupa ülkesi şeklinde geliştirme açısından en önemli unluslardır. NATO ve AB'ye Gürcistan'ın üye olması sadece ülkedeki güvenlik ve refah seviyesinin yükseltmesi anlamına değil, ayrıca Gürcistan'ın Avrupalılığını dışardan da onaylama anlamına gelecektir. Saakaşviliye göre:

- *“Gürcistan NATO üyesi olacaktır, çünkü orası Gürcistan'ın doğal yeridir. Bu pragmatik bir yaklaşımdan kaynaklanmaktadır.... Avrupalı ve Avrupa-Atlantik modeli Gürcistan'ın sosyal, ekonomik ve siyasi dönüşümünde önemli itici güç olmuştur. Eğer bizim komşu ülke bunu gerçekleştirmemize izin verirse, Gürcistan bu modelin en iyi örneği olacaktır.”*³⁶⁶

AB ve NATO'ya entegrasyonun yanı sıra, Gürcistan'ın Batı yanlısı siyasetinde üçüncü en önemli unsur ABD'ye yakınlaşma ve ilişkilerin pekinleştirilmesi olmuştur. Gürcü siyasi elitler tarafından ABD Gürcistan'ın da entegre olmak istediği Batı dünyasının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmekteydi. Ayrıca, ABD NATO'nun en etkili sürücü gücü olarak algılanmakta olup, Gürcistan'ın NATO üyeliği ve Batı'ya entegrasyon konusunda en önemli destekleyicisi olarak nitelendirilmekteydi. Gül Devrimi sonrasında Gürcistan hükümetine gelen liderler ABD hükümeti ile yakın ilişkileri kurma açısından başarılı olmuşlardı. AB temsilcilerinden pasif ve ilgisiz tepkileri aldıktan sonra, Gürcü siyasi elit tüm umutlarını Atlantik'in karşı kıyısına çevirmişti. Gürcü siyasi elit Rusya'nın olası saldırganlığına karşı Gürcistan'ın ABD'nin başarılı bir şekilde savunacağına ve NATO içerisinde Gürcü tarafının ilgisine uyumlu bir şekilde Gürcistan'a lobi yapacağına inanmıştı. ABD Gürcistan tarafından en önemli partner olarak değerlendirilmekteydi.

Ağustos 2008'de Rusya Gürcistan'ı hem karadan hem de havadan saldırdığında herkesi şok etmişti. NATO ülkeleri malesef yanda durarak hiçbir şey yapmamışlardı. Bu saldırı ABD'de başkan seçimleri kampanyasında John McCain ve

³⁶⁵Giorgi Gvalia, Bidzina Levabindze v.d., a.g.e., s.41.

³⁶⁶Giorgi Gvalia, Bidzina Levabindze v.d., a.g.e., s.45.

Barack Obama arasındaki siyasi tartışmalara da konu olmuştu. ABD savaş gemisi ile Gürcistan'a insani yardım göndermişti,³⁶⁷ fakat NATO gölgede kalıp tüm olanlara sadece izleyici kalmıştı. NATO'nun Gürcistan-Rusya savaşına karşı suskunluğuna rağmen, Gürcistan Cumhurbaşkanı yine de NATO operasyonlarında ülkesinin de katılacağını bir daha tekrarlamıştı ve üstelik 2008 Ağustos savaşından sonra Afganistan'daki Gürcü üslerinin sayısını da çoğalttırmıştı.³⁶⁸

Gürcistan 2004 yılında NATO ile IPAP (*Partnership Action Plan*) imzalayan ilk ülke olmuştu. İki sene sonra, IPAP'ı başarılı bir şekilde tamamladıktan sonra, 2006'da NATO Gürcistan'la Yoğunlaştırılmış Diyalogu (*Intensified Dialog*) başlatarak MAP (*Membership Action Plan*) öncesi en önemli adım atmıştı. NATO üyeliği yolunda Gürcistan'ın umutlarını en çok güçlendiren ilkbahar 2008'de düzenlenen Bükreş NATO Zirvesi olmuştu. Fakat NATO içerisindeki üyeler arasında fikir farklılıklarından dolayı, Bükreş NATO Zirvesinde Gürcistan'a MAP verilmemişti. Yanlız, buna rağmen NATO üyeleri Bükreş Zirvesinde Gürcistan'ın da kesinlikle bir gün NATO üyesi olacağını söylemişlerdi. Ağustos 2008'deki kısa süren, fakat çok yıkıcı olan savaşa rağmen, Gürcistan yine de NATO üyeliğini en önemli dış siyasal gayesi olarak önüne koymuştu. Bükreş'teki bu hayal kırıcı olguya rağmen, Gürcistan yine de şüphesiz Batı yanlısı hedeflerinden vazgeçmemiştir.

³⁶⁷ Tara Bahrapour, Philip P. Pan, "U.S. Military Ship Delivers Aid to Georgia," **The Washington Post**, 28 Ağustos 2008, (çevrimiçi) <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/08/27/AR2008082700856.html>, 23 Ağustos 2014.

³⁶⁸ Mikhail Saakashvili, "Why Georgia sends troops in Afghanistan," **The Telegraph**, 14 December 2009, (çevrimiçi) <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/6809222/Why-Georgia-sends-troops-to-Afghanistan.html>, 23 Ağustos 2014.

SONUÇ

Gürcistan Gül Devrimi Gürcistan'ın hem iç hem de dış siyasetinde birçok değişikliğe yol açmıştı. İç siyasetinde yaşanan reformlar sonucunda ülkenin dış siyaseti etkilenmişti. Belirtmek gerekir ki, Gül Devrimi'nden sonra, Gürcistan'ın dış siyasetindeki olgular ve gelişmeler, tamamen ülke içinde yaşanan reform ve gelişmelerden kaynaklanmıştı. Eduard Şevardnadze hükümetinin devrilmesi ile birlikte, Mikheil Saakaşvili'nin başta olduğu, Gürcistan yönetimine gelen genç, Batıda eğitim alan ve liberal siyasi bakış açlarına sahip olan siyasetçilerin grubu, Şevardnadze'den miras kalan ağır ekonomik, sosyal ve siyasal şartlarını iyileştirmek ve ülkeyi gelişme yoluna götürmek için, etkili ve çok önemli reformlara başvurmuşlardı. Reformlar ülkedeki tüm iç alanlarında gerçekleştirilmişti ve bu reformlara bağlı olan dış politika seçeneklerinden doğan sonuçlar da giderek belirlemeye başlamıştı.

Şevardnadze döneminde, demokrasi için gerekli kuruluşların neredeyse olmaması ve taraflı yargının yolsuzluklar ile yürümesi, Saakaşvili hükümetinin miras aldığı sorunların arasında önemli bir yer almaktaydı. Dolayısıyla, genç ve reformcu hükümet ülkede düzenin kurulması için çok sayıda reformlara başvurmuştu. Bu reformların başında ülkedeki demokrasi için gerekli kuruluşların oluşması ile birlikte, yargı sisteminin reformları ve tarafsız, yolsuzluktan uzak olan yargı sisteminin oluşturulması gelmektedir. Saakaşvili hükümeti tarafından, demokrasinin gelişmesi ve ülkenin geneline yayılabilmesi için atılan diğer adım, güvenlik ortamının iyileştirilmesi olmuştu. Şevardnadze döneminde, ülkede var olan istikrarsızlık şartlarından dolayı, yüksek suç oranı ile birlikte, güvenlik neredeyse yoktu. Gül Devrimi'nden sonra, polis sisteminde yapılan reformlar sonucunda, ülkedeki güvenlik seviyesi başarı ile artmıştı ve buna ilave olarak, Gürcistan Avrupa'da en güvenli yer olarak tanınmıştı. Bu bağlamda, Saakaşvili döneminde, ülkede suç oranları da oldukça düşmüştü. Zira Gül Devrimi'nden sonra, tüm suçlulara "sıfır tolerans" politikası uygulanmıştı.

Demokratik kurumların oluşması ve güvenlik seviyesinin artması ile birlikte, Gürcistan'ın savunma alanında da reform ve gelişmeler yaşanmıştı. Örneğin, Şevardnadze döneminde Gürcistan'ın düzenli ve etkili ordu eksikliği vardı. Artı,

askere gitmekten herkes kaçınmakta olup, ülke savunması için, ordunun askeri teknik ve donanımları yetersizdi. Gül Devrimi'nden sonra, Gürcistan'ın kaliteli ve düzenli ordusu oluşturulmuştu, askere gitmek prestijli hale gelmişti, ordu çağdaş askeri teknik ve standartlara sahip olmuştu ve Gürcistan askeri teknoloji üretmeye başlamıştı. Askeri eğitim ve tatbikatlar çok kaliteli hale gelmişti.

Tabii ki, ülkede ulaşılan tüm bu yenilik ve gelişmeler, ekonomi alanının geliştirilmesi yaşanmadan mümkün olamazdı. Şevardnadze döneminde yaygın olan ekonomik krizler, yolsuzluklar, gölge ekonomisi, enerji krizleri ve düşük dış ticari hacmi, Gül Devrimi'nden sonra ekonomi alanında yapılan reformlar ile birlikte aşılabiliyordu. Bu reformlar sonucunda, Gürcistan bütçesi ve GSYİH'sı giderek büyümeye başlamıştı. Vergi sisteminde reformlar yapılarak ekonomi alanının liberalleştirilmesi yoluna gidilmişti. Yabancı yatırımlara teşvik yapılarak, turizm alanında gelişmeler yapılmıştı ve turizm altyapısının oluşması için tüm gerekli çalışmalar gerçekleştirilmişti. Serbest ekonomi sisteminin oluşması ile beraber, dış ticari sistemi liberalleştirilmişti. Makroekonomik endeksinde başarılarla ulaşılarak, Gürcistan dış ticari partnerlerin listesinde de Rusya birinci sıradan arkaya kayarak, Gürcistan'ın en büyük dış ticari partneri Türkiye olmuştu.

Şevardnadze dönemindeki sosyal ortamının ağır koşulları Gül Devrimi'nden sonra çözülmeye başlamıştı. İşsizlik oranı aşılarak, istihdamın artırılması için çok sayıda çalışmalar gerçekleştirilmişti. Saakaşvili döneminden önce, ülkede işsizlik ile birlikte, ağır sosyal şartlar, büyük şehirlerde gerekli altyapının olmaması, sağlık sistemindeki düşük kalite ve yüksek suç oranı yaygındı. Devrimden sonra ise, sosyal koşullar giderek iyileştirilmişti, büyük şehirlerde ve ülke genelinde altyapı çalışmaları gerçekleştirilmişti ve sosyal şartlarının iyileştirilmesi için, sağlık sisteminde reformlar yapılarak, kalite kontrolü ile birlikte çok sayıda hastane inşaatı yapılmıştı.

Siyasal ortam açısından, Gül Devrimi'nden önce durum çok ağırdı. Etnik çatışmalar, toprakbütünlüğü sorunları, düzensiz partiler ve var olmayan etkili muhalefet. Bunlarla birlikte, Şevardnadze döneminde Batıya yanaşmanın sadece bir istek olduğunu söyleyebiliriz. Zira Gürcistan bu dönemde Rusya'nın siyasi baskıları altından kalkamıyordu. Gül Devrimi'nden sonra, aslında ülkedeki iç siyasi durum açısından, toprakbütünlüğü konusunda başarılar elde edilememişti, tam tersi, 2008

Rus-Gürcü savaşından sonra, Gürcistan toplam %20'ye yakın topraklarını kaybetmişti. Ülkedeki muhalefet partiler, eskisi gibi güçsüzdü ve Saakaşvili'nin Milli Hareket Partisi, ülkeyi yöneten tek güçlü parti halindeydi. Fakat Saakaşvili döneminde, toprakbütünlüğü açısından yaşanılan sorunların yanı sıra, Gürcistan uluslararası kamuoyu tarafından bilinen hale gelmişti. Artık, Gürcistan'da yaşanılan savaş ve iç çatışmalar, sadece ülkenin iç sorunu olmaktan çıkıp, uluslararası düzeyde görüşülen ve tartışılan konu haline gelmişti. Saakaşvili döneminde, Gürcistan post-Sovyet ülkesi olmasından çıkarak, gelişmekte olan, Batılı demokrasi standartlarına yakınlışmaya çalışan bir cumhuriyet haline gelmişti ve bu süreç içerisine, Gürcistan sürekli Batılı güçlerin yardım ve desteği için başvurularda bulunmuştu. Ülkenin enerji koridoru olması ile birlikte, ABD ve AB'nin ilgileri 2002 yılından sonra Gürcistan'a yönelmeye başlamıştı ve Gürcistan artık, sadece tek taraflı Batıya yanaşma duygusunu beslemeyip, ABD tarafından da çok önemli ilgi görmüştü. Özellikle, Georg W. Bush döneminde 9/11 olaylarından sonra, Gürcistan'ın stratejik jeopolitik konumunun sahip olmasına karşı, Batının ilgileri Gürcistan'a ve var olduğu coğrafik bölgeye artmaya başlamıştı. Saakaşvili döneminde, Gürcistan'ın NATO üyeliği için, önemli bir perspektif edinmişti ve AB'ye yakınlışması için gerekli adımlar atılmıştı. AB ile ortaklık anlaşmasının imzalanması için gerekli işlemlerin %80'i Saakaşvili hükümeti tarafından tamamlanmıştı.

Gürcistan'ın Gül Devrimi'nden sonra uluslararası alanda bilinirliğin artması ile birlikte, Gürcistan'la ilgilenen insanların da sayısı artmıştı. 90'lı yıllarında, post-Sovyet ülkesi olan Gürcistan'ı Batıda pek çok kişi bilmiyordu ve Gürcistan çoğu zaman Rusya'nın bir parçası olan bir bölge olarak algılanmaktaydı. şevardnadze döneminin bitmesi ile birlikte, uluslararası kamuoyuda yaygınlaşan bu anlayış yavaş yavaş yıkılmaya başlayıp, Gürcistan büyüyen, gelişen ve Sovyetler kalıntıları ile mücadele eden bir demokratik ülke olarak tanınmaya başlamıştı ve Batıda bilinir hale gelmişti.

Gül Devrimi'nden sonra, Gürcistan ekonomisi ve altyapısının gelişmesi ile birlikte, uluslararası ulaşım açısından da önemli gelişmeler kayıt edilmişti. Belirtmek gerekir ki, şevardnadze döneminde, uluslararası ulaşım araçlarının işi özel kişilerin elinde olup, bu alanda yapılan siyaset, sadece özel grupların ilgilerini karşılamak açısından gerçekleştirilmekteydi. Uluslararası taşımacılık, sadece yoğun

bir şekilde komşu ülkeler arasında karayolu, demiryolu, havayolu ve denizyolu üzerinde yapılmaktaydı ve örneğin, Gürcistan'a düzenli uçuş seferleri sadece az sayıdaki uçak şirketleri tarafından yapılmaktaydı. Şevardnadze döneminde, Gürcistan filosu tüm ticaret gemilerini kaybetmişti. Zira 90'lı yıllarında ülkedeki yolsuzluklar dolayısıyla, ülkenin sahip olduğu ticari gemiler filosunun en büyük kısmı, yetkili kişiler tarafından satılarak, paralar Gürcistan bütçesine gitmeden, özel kişilerin hesaplarına aktarılmıştı. Dolayısıyla Şevardnadze döneminden sonra, Gürcistan'ın ticari gemilerinden oluşan filosu neredeyse hiç kalmamıştı ve Saakaşvili döneminde de bu filonun yeniden oluşturulması için yeterli kaynak bulunamamıştı. Gül Devrimi öncesinde, uluslararası ulaşım ile ilgili istatistiksel bilgilerine ulaşmak zor olması ile birlikte, aslında bu bilgilerin gerçek verileri taşımadığını da görebiliriz. Fakat iş Gül Devrimi sonrasındaki döneme geldiğinde, uluslararası ulaşım istatistiksel verilerinin saydam olduğu öğrenilebilir.

Saakaşvili dönemi ile birlikte, Gürcistan'daki reformların sonucunda ülkeye uluslararası düzeydeki ilginin artması dolayısıyla, Gürcistan'a yapılan uluslararası taşımacılık ve ulaşımın sayılarında giderek artışın kaydedildiğini görebiliriz. Örneğin, havayolları taşımacılığı açısından Gürcistan'a düzenli sefer yapan yabancı uçak şirketlerinin sayısı büyük miktarda yükselmişti. Şevardnadze döneminde, uluslararası uçak seferleri için Tiflis havaalanı kullanılmaktaydı, Saakaşvili döneminde ise Tiflis ve Batum uluslararası havaalanları yenilenerek, Kutaisi ve Mestia kentlerinde de uluslararası havaalanları inşaat edilip hizmete açılmıştı. Ülke içindeki ulaşımın koyalaştırılması için ise, demiryollarının yenileme çalışmaları ile birlikte, yeni otobanlar da inşaat edilip karayolu taşımacılığın kolaylaştırılması için degeklı altyapı ve inşaat çalışmaları gerçekleştirilmişti.

Reformcu hükümet, eğitim alanında da reformların yapılmasına büyük önem vermişti. Gül Devrimi'nden önce, eğitim sektörü Sovyetler sisteminden kalan, yıkılmış vaziyette olan ve yolsuzluk için açık olan bir hale sahipti. Gürcistan'da sadece devlet okulları vardı ve bu okulların eğitim sisteminde sadece Sovyetler döneminden kalan programlarla eğitim verilmekteydi. Anaokul, ortaokul ve liselerde de üniversitelerde olduğu gibi, Sovyetler sisteminden kalan ve hiç yenilenmeyen programlar üzerinden dersler verilmekte olup, okul binaları tamamen bakımsız ve eğitim için uygun olmayan ortama sahipti. Zira okul binalarının yenileme çalışmaları

için gerekli paralar bütçeden aktarılmamaktaydı. Üniversitelere istenilen bölümleri kazanmak için ise, öğrenciler rüşvet ödemek zorundaydılar. Eğitim sisteminde var olan bu durum, reformlara kesinlikle ihtiyaç duymaktaydı. Gül Devrimi ile birlikte, eğitim sisteminde reformlar gerçekleştirildi ve yolsuzluk ile rüşvet konuları ortadan tamamen kaldırılmıştı. Bütün devlet okul binalarına yenileme çalışmaları yapılmaya başlanmıştı ve okullar çağdaş teknolojilerle donatılmıştı. Saadece şehirlerde olan devlet okullarına değil, ayrıca ilçe ve köylerdeki devlet okullarına da benzer yenileme çalışmaları yapılarak, her yere öğrencilerin erişebilmeleri için internet bağlantıları sağlanmıştı. Üniversiteleri kazanmak için genel bir sınav sistemi oluşturulmuştu ve öğrenciler sadece kendi eğitim seviyelerine dayanarak aldıkları puanlara göre, istedikleri bölümleri kazanabilmeye başlamışlardı. Ayrıca, başarılı öğrencilere devlet tarafından burslu okuma imkânları da sağlanmıştı. Gül Devrimi'nden sonra, eğitim kalitesi yükselerek, çok sayıda yeni özel okul ve üniversiteler açılmıştı. Bu yeniliklere ilave olarak, ülkedeki okulların ve üniversitelerin çoğu uluslararası öğrenci değişim programlarına dâhil olmuştu. Bu programların kapsamında ise, çok sayıda başarılı öğrenci, hiç para ödmeden, burslu olarak eğitimine yurt dışında devam etmişti.

Dış siyaset alanını toparlayarak ifade edecek olursak, Gül Devrimi'nden hemen sonra Gürcistan'da Batı yanlısı dış siyaset perspektif birkaç ana hat üzerinde kurulmuştu:

-İlki, Gürcistan'daki iç çatışmaları giderme sürecinde uluslararası kamuoyun daha aktif bir şekilde katılımının sağlanması ve böylece bu çatışmalarda Rusya rolünün azaltılması;

-İkincisi, Gürcistan ekonomisinde Batılı yatırımlarının teşvik edilmesi;

-Üçüncüsü, Gürcistan'dan Rus askeri üslerinin çıkartma sürecinin başlatılması;

-Dördüncüsü, Doğu ve Batı arasında taşımacılık koridorunun Gürcistan üzerinde kurulması için inşaatın başlatılması;

-Son olarak da, Batı'da Gürcistan'ın güvenliği garantisinin arayışı içerisinde NATO ve Avrupa Birliğine yaklaşması.

Şimdiye kadar Gül Devrimi'nin öncesi ve sonrası tanımlamaya çalıştığım durumlar ve sonuçları, daha net bir şekilde görebilmeniz için, aşağıdaki tabloda kısa ve açıklayıcı bir şekilde verilecektir:

Tablo 14: Gürcistan Gül Devrimi'nin Öncesi ve Sonrası.

	ÖNCESİ	SONRASI
DEMOKRASI	<ul style="list-style-type: none">-Sivil Toplum Örgütleri pek az.-Taraflı yargı sistemi.	<ul style="list-style-type: none">-Sivil Toplum Örgütleri gelişti.-Ülkede Batı demokrasi değerlerinin örneğinde reformlar başladı.-Yargı sistemindeki reformlar sonucunda yolsuzluk azaltıldı. Liyakat öne çıktı.
GÜVENLİK	<ul style="list-style-type: none">-Ülkedeki istikrarsızlık dönemi dolayısıyla, ülke içindeki güvenliğin olmaması.-Yüksek suç oranı.	<ul style="list-style-type: none">-Polis sisteminde yapılan reformlar sonucunda, Gürcistan Avrupa'da en güvenli ülkeler arasında yer almıştır.-Düşük suç oranı ve suçlulara karşı "sıfır tolerans" politikasının uygulanması.
SAVUNMA	<ul style="list-style-type: none">-Ülkenin düzenli ve kaliteli ordunun olmaması.-Ülke ordusuna katılmaktan askerlerin kaçınması.-Ülke savunması için, ordunun gerekli askeri teknik ve donanımlara sahip olmaması.	<ul style="list-style-type: none">-Kaliteli ve düzenli ordunun oluşturulması.-Askere gitmenin prestijli hale gelmesi.-Çağdaş askeri donanım, teknik ve standartlara sahip olması.-Kaliteli askeri tatbikatların düzenlenmesi.-Ülkeye NATO tarafındandaha yoğun askeri eğitimlerin verilmesi.
EKONOMİ	<ul style="list-style-type: none">-Ekonomik kriz.-Yolsuzluk ve rüşvet dönemi.-Gölge ekonomisi.-Enerji krizleri.-Düşük dış ticaret hacmi.-Dış ticari partnerlerin arasında birinci sırada sürekli Rusya'nın olması.	<ul style="list-style-type: none">-Ekonomi alanında reformlar.-Büyüyen bütçe ve GSYİH.-Vergi sisteminin reformları ve liberalleştirilmesi.-Yabancı yatırımlara teşvikler.-Serbest ekonomi sisteminin oluşturulması.-Dış ticaret sisteminin oluşturulması.-Dış ticari partnerleri arasında Türkiye'nin birinci sıraya geçmesi ve Rusya'nın gerilemesi.-Makro ekonomik başarı endeksine ulaşılması.-Turizm alanının gelişmesi ve gerekli altyapıların oluşması.-Ülke geneline yeni inşaat projelerinin gerçekleştirilmesi.

<p style="text-align: center;">SOSYAL ORTAM</p>	<ul style="list-style-type: none"> -İşsizlik. -Düşük maaş ve emekli maaşleri. -Ayılınca dağıtılmayan maaşlar. -Gerekli altyapılarının olmaması. -Sağlık sisteminde yolsuzluk, rüşvet ve düşük kalite. 	<ul style="list-style-type: none"> -İstihdamın artırılması. -Altyapı çalışmalarının gerçekleştirilmesi. -Maaşların artırılması ve ödenmeyen maaşların dağıtılması. -Sağlık sisteminde reformlar, kalite kontrolü, yolsuzluk ve rüşvet sisteminin yok edilmesi. -yeni hastanelerin inşaatı.
<p style="text-align: center;">SİYASAL ORTAM</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Etnik çatışmalar. -Toprakbütünlüğü sorunları. -Var olmayan güçlü muhalefet partileri. -Batıya yaklaşmanın sadece bir istek seviyesinde kalması. -Rusya'nın siyasi baskıları altında olması. 	<ul style="list-style-type: none"> -Toprakbütünlüğü sorunlarının çözülememesi; 2008 Rus-Gürcü savaşından sonra, Gürcistan'ın %20'ye kadar toprakları kayıp edilmişti. -Ülkede tek bir Milli Hareket Partisinin güçlü olması. -Muhalef partilerinin güçsüz olması. -Batıya yaklaşmak için gerekli adımların atılması. -NATO üyeliği için bir perspektifin elde edilmesi. -AB'ye yaklaşma sürecinde Ortaklık Anlaşması açısından başarıların elde edilmesi. -Rusya'nın siyasi baskılarına karşı çıkılması.
<p style="text-align: center;">ULUSLARARASI ULAŞIM</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Uluslararası ulaşımın sektörünün özel grupların elinde olması. -Uluslararası taşımacılığın yoğun bir şekilde sadece komşu ülkeler arasında yapılması. -Uluslararası taşımacılık için sadece, altyapısını eskimiş olan Tiflis havaalanının kullanılması. -Kısıtlı sayıda havayolu şirketlerinin Gürcistan'a düzenli uçuş seferlerinin yapması. -Gürcistan filosundaki ticari gemilerin, bütçeye hiç para aktarılmadan, yetkili ve özel kişiler tarafından satılması ve bunun sonucunda Gürcistan'ın ticari filosunun olmaması. 	<ul style="list-style-type: none"> -Uluslararası ulaşım istatistiksel verilerin saydam hale getirilmesi. -Gerçekleştirilen başarılı reformlar sonucunda, ülkeye doğru olan ilginin artırılması ve dolayısıyla, Gürcistan'a yapılan uluslararası taşımacılık ve ulaşımın sayılarında giderek artışların kaydedilmesi. -Havayolu taşımacılığında Gürcistan'a düzenli seferleri yapan uluslararası havayolu şirketlerinin sayılarında artış. -Tiflis ve Batum uluslararası havaalanlarının yenilenmesi. Kutaisi ve Mestia kentlerine yeni uluslararası havaalanlarının hizmete açılması. -Gül Devrimi'nden önce satılan ticari gemi filosunun, devrimden sonra yeterli maddi kaynaklarının olmamasından dolayı yenilenememesi.

EĞİTİM VE KÜLTÜR	<ul style="list-style-type: none"> -Eğitim sisteminde rüşvet ve yolsuzluk. -Eskimiş eğitim sistemi. -Eğitim altyapısının yenilenememesi. -Kültürel alanındaki gelişmelerin sadece yerel çapta olması. 	<ul style="list-style-type: none"> -Eğitim sisteminde reformlar. -Eğitim kalitesinin yükselmesi ve okulların çağdaş teknolojilerle donatılması. -Yeni okul ve üniversitelerin inşaatı ve hizmete açılması. -Gürcü kültürünün tanıtılması için, hem ülke içinde hem de ülke dışında uluslararası etkinliklerin düzenlenmesi.
-----------------------------	---	---

Sonuçta, yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, Gürcistan'da 2003 yılında meydana gelen Gül Devrimi ülkenin hem iç siyasal, sosyal ve ekonomik durumunu hem de uluslararası arenadaki dış politikasında önemli sonuçları doğurmuştu. 90'lı yıllarla kıyasen, Gürcistan demokrasi açısından da gelişmişti. Ülkedeki refah düzeyi artarak, Gürcistan genç, reformcu ve liberal hükümetinin yönetimi altında uluslararası çapta da daha çok tanınmış hale gelmişti. Gül Devrimi'nin Gürcistan için doğurmuş olduğu yenilik ve gelişmeler Gürcistan yakın tarihinde olumlu sonuçları doğurmuştu.

Dış politikada Rusya'dan uzaklaşma ve Batıya yanaşma eğilimi de belirlenerek, Gürcistan gibi küçük bir devlet için mümkün olabilmişti. Gürcistan birçok uluslararası örgüte üye olmuş ve uluslararası açılarından tanınmış hale gelmişti. Devrimi'nin getirmiş olduğu demokrasi değerleri, Gürcistan gelişmesine ve Batı tarafından da değer vermesine sebep olmuştu.

Saakaşvili yönetimi altında olan hükümet, ülkeyi 90'lı yılların zor şartlarından, aydınlık ve gelişmiş bir çağa aktarmıştı. 90'lı yıllarından çıktıktan sonra, Gül Devrimi ile birlikte Saakaşvili hükümeti Gürcistan'ın demokratik bir ülke olması için gerekli tüm siyasi kuruluş ve aygıtları oluşturmuştu ve Gürcistan devletinin başarılı bir yönde büyümesi için çok önemli temelleri atmıştı. Bu başarı siyasi ve ekonomi alanlarına reformcu ve progresif bir perspektifle yaklaşması ile mümkün olabilmişti.

Günümüzde, Gürcistan Rusya gibi bir dış siyasi tehdite karşı savaşabilmek için, kendini Batılı örgütlerin ve Batı ülkelerinin desteği ile koruyabilmektedir. Dış politikasındaki Batılı güçlere yaklaşımı Gürcistan'ın hem iç hem de dış konularında stabil ve başarılı olabilmenin tek yolu olarak görülmektedir. Gürcistan Kafkas bölgesinde en stratejik konuma sahip olması ile birlikte, sürekli Rusya gibi büyük güçten tehdit görmekte ve bu tehditten korunabilmesi için, Rusya'ya alternatif olan

Batılı güçlere yanaşması gerekmektedir. Zira Gürcistan'ın tarafsız bir tutum alması hiç bir şekilde onun tarafsız olması ile sonuçlanmayacaktır. Çünkü Rusya ile tarih içerisinde izlenen siyasete dayanarak, Rusya Gürcistan'ı kendi başına bırakmayı hiç de düşünmez. Rusya'nın siyasi planlarında olan sıcak denizlere inme yolunun elde edilmesi, Gürcistan'ın stratejik konumun üzerinden geçmektedir ve bu yüzden, Gürcistan ya Rusya'nın baskısı altında kalmak zorunda, ya da Rusya'ya karşı kendine bir destekçi araması gerekmektedir.

İşte, Gürcistan için bu destek sadece ve sadece Batı güçleri olabilir ve dolayısıyla, Gürcistan'ın da Gül Devrimi'nden sonra sürekli yanaşmaya çalıştığı Batılı güçler olmuştur. Bu yolda ise, Saakaşvili hükümetinde olduğu dönemde, 2003 yılından 2012 yılına kadar, hem ülke içindeki gelişmeler ve Batının değer verdiği demokrasi kuruluşları, hem de dış politikada Gürcistan'ın tanınmışlığı giderek artmıştı. Saakaşvili'nin yönetiminde olduğu dönemi inceledikten sonra, belirtmek gerekir ki, bazı olumsuz olguların olmasına rağmen, Gül Devrimi Gürcistan'ın hem içinde hem de dışında çok başarılı ve gelecek gelişmelere yönelik olan sonuçları doğurmuştu.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Allison, Roy,
Bluth, Christoph: **Security Dilemmas in Russia and Eurasia, *The Caucasus States: The Regional Security Complex***, RIIA Yay., Londra, 1998, s.180
- Ana Britannica: **Ana Britannica**, C.X, Ana Yayıncılık , İstanbul, 1984, s.206
- Badderly, John F.: **Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyih Şamil**, Kaykan Yay. İstanbul, 1995.
- Balance, Edgar O.: **Wars in the Caucasus**, New York University Yay., New York, 1997.
- Brubaker, Rogers: **Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe**, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
- Cornell, Svante E.: **Small Nations and Great Powers: A study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus**, Routedge Curzon Yay. Londra, 2001.
- Demirtepe,
M.Turgut: **Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası**, USAK Yayınları, Ankara, 2008.
- Frazer, Helena: **A Case of Bandwagoning? Georgian Foreign Policy and Relation With Russia**, University of Oxford, Oxford,1997.
- Goldstein, Judith,
O.Keohane, Robert: **Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions and Political Change**, Cornell Univesty Yay., Londra, 1993.
- Gürcistan
Anayasası:
Gvalia, Giorgi,
Bidzina
Levabindze: 4.1. Bölüm, “ *Yargı Hükümeti*”, Madde:88.
Political Elites, Ideas and Foreign Policy: Explaining and Understanding the International Behavior of Small States in the Former Soviet Union, İlia State University Yay., Tiflis, 2011.
- Handel, Michael: **Weak States in the International System**, Franc Cass Yay., Londra, 1990.

- Henze P.: **Gürcistan ve Ermenistan: Sıkıntılı Bağımsızlık**, Avrasya Etütleri, II/2, Ankara, 2001.
- Jones, Stephen F.: **Georgia: A Political History of Intependence**, I.B. Tauris Yay., Londra, Ekim 2012.
- Jones, Stephen F.: **İdeoloji and National Identity in Post-Soviet Foreign Policies, *The Role of Cultural Paradigms in Georgian Foreign Policy***. Ed. Rick Fawn, Frank Cass Publishers Yay., Londra, 2004.
- Kırzioğlu, Fahrettin: **Osmanlılar'ın Kafkas Ellerini Fethi**, , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.
- Mankoff, Jeffrey: **Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics**, Rowman&Littlefield Yay., Plymouth/UK, 2009.
- Miller, Eric A.: **To balance or Not to Balance: Alignment Theory and Commonwealth of Independent States**, Ashgade Yay. Hampshire, UK, 2006.
- Nilsson, Niklas: **The Guns of August 2008, Russias War in Georgia**. Edited by: Svante E. Cornell & S. Frederick Starr. M.E. Sharpe Yay., New York, 2009.
- Oran , Baskın: **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 3. 2001-2012. İletişim Yay., İstanbul, 2013.
- Oran, Baskın: **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 2. 1980-2001. İletişim Yay. İstanbul, 2009
- Saydam, Abdullah: **Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- Shevardnadze, Eduard: **Thoughts of the Past and Future**, Palitra Yay., Tiflis, 2006.
- Snyder, Jack: **Myth of Empire: Domestic Politics and International Ambition**, Cornell University Yay., Ithika, New York, 1991.
- Tetlock, Philip E.: **Behavior, Society and Nuclear War**, Oxford University Yay., New York, 1989.

- Thorun, Christian: **Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct Toward the West**, Palgrave Macmillan Yay. Hampshire, UK, 2009.
- Wheatley, Jonathan: **Georgia from National Awakening to Rose Revolution: Delayed Transition in the Former Soviet Union**, Free University Yay., Berlin, 2004.
- abashidze, zurab: **dangreuli k'edlis chrdilshi: 1990-1991**, bak'ur sulak'auris gamomtsemloba, tbilisi 2012.
[აბაშიძე, ზურაბ:] **[დანგრეული კედლის ჩრდილში: 1990-1991**, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, ქ. თბილისი]2012.
- asmusi, ronald: **mtsire omi romelmats msopli oshedzra, sakartvelo, ruseti da dasavletis momavali**, ilias sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba, tbilisi, 2010.
[ასმუსი, რონალდ:] **[მცირე ომი რომელმაც მსოფლიო ომებრა, საქართველო, რუსეთი და დასავლეთის მომავალი**, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2010]
- gachechiladze, revaz: **sakartvelo msoplio k'ont'ekst'shi- XXda XXI sauk'uneebis p'olit'ik'uri tskhovrebis dziritadi moment'ebi**, bak'ur sulak'auris gamomtsemloba, k. tbilisi, 2013.
[გაჩეჩილაძე, რევაზ:] **[საქართველო მსოფლიო კონტექსტში- XXდა XXI საუკუნეების პოლიტიკური ცხოვრების ძირითადი მომენტები**, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, ქ. თბილისი, 2013.]
- gvalia, giorgi: **rogor ircheven p'at'ara kveqnebi st'rat'egiul mok'avshireebs? dabalansebis da mit'masnebis st'rat'egiebi samkhret k'avk'asiis regionshi**, ilias sakhelmts'ipo univesit'et'i, tbilisi, 2013.
[გვალია, გიორგი:] **[როგორ ირჩევენ პატარა ქვეყნები სტრატეგიულ მოკავშირეებს? დაბალანსების და მიტმასნების სტრატეგიები სამხრეთ კავკასიის რეგიონში**, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2013.]
- devdariani, jaba: **sakartvelo da ruseti: rtuli gza urtiertgagebisk'en, sakhelmts'ipoebrioba da usaprtkhoeba: sakartvelo vardebis revolutsiis shemdeg**, red. bruno k'op'it'ersi da robert' legvoldi, tbilisi, 2006.
[დევდარიანი, ჯაბა:] **[საქართველო და რუსეთი: რთული გზა ურთიერთგაგებისკენ, სახელმწიფოებრიობა და უსაფრთხოება: საქართველო ვარდების რევოლუციის**

შემდეგ, რედ. ბრუნო კოპიტერსი და რობერტ ლეგვოლდი, თბილისი, 2006.]

vachnadze.,
guruliv.,
bakht'adze.
[ვაჩნაძე.,
გურულივი.,
ბახტაძე.]

sakartvelos ist'oria, udzvelesi droidan 1801 ts'lamde,
gamomtsemloba „art'anuji“, tbilisi, 2003.

[საქართველოს ისტორია, უძველესი დროიდან 1801 წლამდე, გამომცემლობა „არტანუჯი“, თბილისი, 2003.]

zurabishvili,
salome
[ზურაბიშვილი,
სალომე]

gza sakarvelosk'en, gamomtsemloba p'alit'raL, tbilisi, 201.
[გზა საქართველოსკენ, გამომცემლობა პალიტრაL,
თბილისი, 201.]

makharadze,
irak'li:
[მახარაძე,
ირაკლი:]

kartvelebi amerik'ashi, bak'ur sulak'auris gamomtsemloba,
tbilisi, 2011.

[ქართველები ამერიკაში, ბაკურ სულაკაურის
გამომცემლობა, თბილისი, 2011.]

DERGİLER VE MAKALELER

bakht'adze, revaz:
[ბახტაძე,
რევაზ:]
gadats'qvet'ilebis migheba sust' sakhelmts'iposhi, **btk'k'-s**
saertashoriso p'olit'ik'is k'vleveis seria, tbilisi, 2007, s. 57-65.
[გადაწყვეტილების მიღება სუსტ სახელმწიფოში,
ბთკკ-ს საერთაშორისო პოლიტიკის კვლევების სერია,
თბილისი, 2007, s. 57-65.]

Baran, Zeyno: *The Caucasus: Ten Years after Independence, The Washington Quartely*, The Center for Strategic and International Stud'es and the Masachusetts Institute of Technology Yay, Masachusetts, 25:1, Kış 2002, s.222-230.

Bostan, Yahya: “Doğu Avrupa ve Kafkaslar'da Renkli Devrimler: Süreç Analizi” makalesi. USAK Yay., Ankara, 2011.

Bunce, Valerie,
Wolchik, Sharon: “Youth and Electoral Revolutions in Slovakia, Serbia and Georgia”, **SAIS Review** 26, no.2, The John Hopkins University Yay., Maryland, Yaz-Sonbahar 2006, s.55-67.

De Waal, Thomas: *Reinventing the Caucasus*, **World Policy Journal**, C. XIX,

- No.1, SAGE Yay., California, Bahar 2002. s. 32-43.
- Desch, Michael C.: “*Culture Clash: Assessing the Importance of Ideas in Security Studies*,” **International Security**, C. XXIII, No.1, Harvard, 1998, s.141-170.
- Diuk, Nadia “*Post-Election Blues in Ukraine*” **Journal of Democracy**, Cilt13, No 4, New York, October 2002, s.157-166.
- Duffield, John S.: “*Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism?*”,**International Organization**, C. LIII, No.4., Madison, 1999, ss.790-815.
- devdariani, jaba: jaba devdariani, “sakartvelo da ruseti: rtuli gza urtiert gagebisak'en”, **sakhelmts'ipoebrioba da usaprtkhoaeba: sakartvelo „vardebis“ revolutsiis shemdeg**. red. bruno k'op'it'ersi da robert' logveldi. tbilisi. 2006. s. 248.
[დევედარიანი, ჯაბა:]
[ჯაბა დევდარიანი, “საქართველო და რუსეთი: რთული გზა ურთიერთ გაგებისაკენ”, სახელმწიფოებრიობა და უსაფრთხოება: საქართველო „ვარდების“ რევოლუციის შემდეგ. რედ. ბრუნო კოპიტერსი და რობერტ ლოგველდი. თბილისი. 2006. s. 248.]
- Fairbanks, Charles H.: “*Georgia’s Rose Revolution*,” **Journal of Democracy** 15, no. 2, New York, Nisan 2004, s.112-145.
- Fearon, James D.: “*Domestic Politics, Foreign Policy, and Theories of International Relations*.” **Annual Rewiev of Political Sciene**, California, 1998, s.289-313.
- German, Tracey C.: *Faultline or Foothold? Georgia’s Relations with Russia and the USA*, **Conflict Studies Research Center**, Oxford,Ocak 2004. s.3-17.
- German, Tracey C.: *The Pankisi Gorge: Georgia’s Achilles’ Heel in its Relations with Russia?*,**Central Asian Survey**, 23(1), Columbus/Ohio,Mart 2004.s. 30-45.
- Giorgadze, Khatuna: *Russia: Regional Partner or Agressor? The Rewiev of International Affairs*, C. II, No. 1, Cambridge, Sonbahar 2002. s. 68-85.
- Gordadze, Tornike: Ed. Svante E. Cornell & S. Frederick Starr “*Georgian-Russian Relations in the 1900s*,”**The Guns of August 2008**,

- Russias War in Georgia.** New York, 2009, s.41-65.
- Herman, Margaret,
Preston, Thomas
v.d.: “*Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals,*”
International Studies Review, C.III, Cambridge, Yaz 2001,
Konu 2, s.90-105.
- Hopf, Ted: *Identity, Legitimacy and the Use of Military Force: Russia’s
Great Power Identities and Military Intervention in Abkhazia.*
C. XXXI, **International Studies Review**, Cambridge, 2005.
s.229.
- Indans, Ivars: *Relations of Russia and Georgia: Developments and Future
Prospects* , **Baltic Security & Defence Review**, C. IX,
Tartu/Estonia, 2007, s.129-146.
- Jones, Stephen ve
Kakhishvili,
Levan: “*The Interregnum: Georgian Foreign Policy From
Independence to the Rose Revolution*”, **Georgian Foreign
Policy, The Quest for Sustainable Security**, Ed. Kornely
Kakachia ve Michael Cecire, A Konrat Adenauer Stiftung
Yay., Tiflis, 2013, s.10-35
- Kandelaki, Giorgi: “*An Inside Look at Georgia’s Rose Revolution, or How I
became a Revolutionary.*” **Scholar Forum: The journal of
Open Society Institute’s Network Scholarship Programs**,
No 9, New York, Sonbahar 2004, s. 2-9
- k'op'it'ersi, bruno:
[კოპიტერსი,
ბრუნო:] **sakartvelos usaprtkheobis modeli: tsent'ri-p'eriperia**
sakhelmts'ipoebrioba da usaprtkheoba: sakartvelos vardebis
revolutsiis shemdeg. tbilisi, 2006.
[საქართველოს უსაფრთხოების მოდელი: ცენტრი-
პერიფერია სახელმწიფოებრიობა და უსაფრთხოება:
საქართველოს ვარდების რევოლუციის შემდეგ.
თბილისი, 2006.]
- Krnjevic-Miskovic,
Damjan “*Serbia’s Prudent Revolution.*” **Journal of Democracy**, No 3,
New York, 2001, ss. 96-110.
- Kuzio, Taras: “*Ukraine’s Orange Revolution: The Opposition’s Road to
Success*” **Journal of Democracy**, Cilt16, No 2, New York,
Nisan 2005, s.117-130.
- Labs, Eric J.: “*Do weak states bendwagon?*” **Security Studies**, C. I, No.3.
New York, Bahar 1992, s.383-416.
- Lanskoy, Miriam
ve Areshidze,
Giorgi: “*Georgia’s Year of Turmoil,*” **Journal of Democracy**, No.4,
New York, Ekim 2008, s. 160-170.

- Legvold, Robert: “*Introduction: Outlining the Challenge*,” Ed. Bruno Coppieters & Robert Legvold, **Statehood and Security: Georgia After the Rose Revolution**. MA & MIT Yay., Londra, 2005, s.1-37.
- Legro, Jeffrey W.: “*The Plasticity of Identity under Anarchy*,” **European Journal of International Relations**, C. XV, No.1, Sussex/UK, 2009, s.37-65.
- Levy, Jack S.: “*The Causes of War: A Review of Theories and Evidence*”, Philip E Tetlock v.d. **Behavior, Society and Nuclear War**, : Oxford University Yay., New York, 1989. ss.230-238.
- Marco, Giuli: “*Georgia and the Systemic Impact of the Financial Crisis*”. **Caucasian review of international affairs**. C. III, CRIA, Berlin, 2009, s.261-277.
- Markedonov, Sergei: “*Regional Conflicts Reloaded*”, **Russia in Global Affairs**, C.VI, Sayı:4, Moskova, Ekim-Aralık 2008, s.159-175.
- McGregor, Andrew ve Ricin Fever: *Abu Musab Al-Zarqawi in Pankisi Gorge*, **Terrorism Monitor**, C. II, Issue 24, Washington, 2004, s. 11-27.
- Miller, Eric A.: *Smelling the Roses: Eduard Shevardnadze’s End and Georgia’s Future*, **Problems of Post-Communism**, C.LII, No.2, New York, Mart/ Nisan 2004, s.12-37.
- nodia, gia skolbakhi, alvarop'int'o: [ნოდია, გია, სკოლბახი, ალვაროპინტო:] *sakartvelos p'olit'ik'uri landshapt'i: mighs'evebi, gamots'vevebi da p'ersp'ekt'ivebi*, **CIPDD**, tbilisi, 2006, s.12-50.
[საქართველოს პოლიტიკური ლანდშაფტი: მიღწევები, გამოწვევები და პერსპექტივები, **CIPDD**, თბილისი, 2006, s.12-50.]
- O'loughlin, John v.d.: *A 'Risky Westward Turn'? Putin's 9-11 Scr'pt and Ordinary Russians*, **Europe-Asia Studies**, C. LVI, No. 1. Glasgow University Yay., Glasgow, Ocak, 2004, s. 3-34.
- OSCE/ODIHR : *Election Observation Mission Report Part 2, Georgia Partial Repeat Parliamentary Elections*, Tbilisi, 28 March 2004.
- Papayonau, Paul A.: “*Economic Interdependence and the Balance of Power*,” **International Studies Quarterly**, C. XLI, No.1.

Tucson/Arizona, Mart 1997, s.113-140.

- Peuch, Jean-Christophe: “*Russia, US Redistribute Pawns On Caucasus Chessboard After A Year Of Change*”, **Eurasia Insight**, New York, 29 Aralık 2003.
- Putrakaradze, Tariel: “*Cases of Cooperation in Favour of Caucasus or again “Confederation of Caucasus?!”*”, **South Caucasus: Regional and International Conflict Resolution**, Tbilisi, 2008, s.4.
- Papava, Vladimir: “*Georgia’s economy: post-revolutionary development and post-war difficulties*,” **Central Asian Survey**, C.XXVIII. No.2. Columbus/Ohio, 2009, s.199-213.
- Papava, Vladimir: “*The Political Economi of Georgia’s Rose Revolution*,” **Orbis 50**, konu 4, Tiflis, Sonbahar 2004, s.661-663.
- rondeli, aleksandre: damouk'idebeli sakartvelos archevani , **akhali azri**, nomeri 3, [რონდელი, ალექსანდრე:] noember-dek'emneri, tbilisi, 2001 ts'. s. 5. [დამოუკიდებელი საქართველოს არჩევანი , **ახალი აზრი**, ნომერი 3, ნოემბერ-დეკემბერი, თბილისი, 2001 წ. s. 5.]
- Rogers, John: “*The Foreign Policy of Small States: Sweden and the Mosul Crisis, 1924-1925*”, **Contemporary European History**, C. XVI, No.3, Cambridge, 2007, s.351-359.
- Shaffer, Brenda: *US Policy, The Caucasus: Challenge for the EU*, **Chaillot Papers**, No. 65, Paris, Aralık 2003. s.57-72.
- Sorensen, Georg: “*The Case for Combining Material Forces and Ideas in the Study of IR*,” **European Journal of International Relations**, C.XIV., No.1, Sussex/UK, 2008, s.5-31.
- Suny, Ronald Grigor: *Provisional Stabilities: The Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia*, **International Security**, C. XXIV, No.3. K1ş, Cambridge, 1999-2000. s. 163.
- Svante E. Cornell: “*The Groving Threat of Transnational Crime*”, **The South Caucasus: A challenge for the EU**, Ed. Dov Lynch, EU Institute of Security Studies, Yay., Paris, 2004.
- Stephen Jones: “*The Role of Cultural Paradigms in Georgian Foreign Policy*”, Ed. Rich Fawn, **Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies**. Frank Cass Yay., Londra,

- 2004, s.100-123.
- The Georgian Chronicle: **Monthly Bulletin**, C.IV. No.2. Tiflis, 1995.
- zhurnali"tskheli shok'oladi" [ჟურნალი"ცხელი შოკოლადი"] int'ervi uerosi k'its'marishviltan; Tiflis, Kasım 2009, s.15.
[ინტერვიუ ეროსი კიტსმარიშვილთან; Tiflis, Kasım 2009, s.15.]
- The Georgian Chronicle: **Monthly Bulletin**, C.III, Tiflis, 1997.
- Thompson, Mark: “*Stolen Elections: The Case of the Serbian October*” **Journal of Democracy**, C.XV, No 4, New York, Kasım 2004, s. 159-172.
- Tsomaia, Tina: “*Georgia’s Rose Revolutions*” **Foreign Policy**, Washington, Eylül-Ekim 2004, s. 89-102.
- URAL, Selçuk ve TOKGÖZ, İrfan: **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 07, Ankara, İlkbahar 2011.
- Walt, Stephen M.: “*Alliances in a Unpopular World*”, **World Politics**, C.XLI, No.1, Cambridge, Ocak 2009.
- Way, Lucan A. : “*Ukraine’s Orange Revolution: Kuchma’s Failed Authoritarianism*” **Journal of Democracy**, C. XVI, No 2, New Yorks, Nisan 2005, s.131-145.
- Welt, Cory: “*How Strategic is the US-Georgia Strategic Partnership? Limited Sovereignty and Soft Borders in Southeastern Europe and the Former Soviet States*” **The Challenges and Political Consequences of Future Changes in Legal Status**,: George Washington University Yay., Columbia, 2010. s.80-96.

GAZETELER

- "akhaliversia" "4 noemberi, samshabati – vibrdzolit!" 10-16 Kasım, 2003, s.3-4.
["ახალივერსია"] ["4 ნოემბერი, სამშაბათი – ვიბრძოლოთ!" 10-16 Kasım, 2003, s.3-4.]
- „akhalitaoba” *saak'ashvilma jorbenadzes shs minist'ris mokhsna mostkhova, 13Kasım , 2003 s. 2.*
[„ახალითაობა”] [საკააშვილმა ჯორბენაძეს შს მინისტრის მოხსნა მოსთხოვა, 13Kasım , 2003 s. 2.]
- „akhalitaoba” "13 noemberi – khutshabati" 17-23 Kasım, 2003, s. 6.
[„ახალითაობა”] ["13 ნოემბერი – ხუთშაბათი" 17-23 Kasım, 2003, s. 6.]
- „akhalitaoba” "shevardnadzem sagange bomdgomareoba gamoatskhada" 23 Kasım 2003, s.3.]
[„ახალითაობა”] ["შევარდნაძემ საგანგე ბომდგომარეობა გამოაცხადა" 23 Kasım 2003, s.3.]
- Financial Times eil Buckley, *Moscow Recalls Georgia Envoy as ``Spies`` Held*, Eylül 28, 2006
- The Guardian: Ash, Timothy Garton "*Freedom's Frontline*" Nisan25, 2004.
- The Guardian: MacAskill, Ewen "*EU Anger at Putin's Role in Election*" Kasım 25, 2004.
- The Guardian: Walsh, Nick Paton "*Georgian poll result fails to end strife.*" 21 Kasım 2003.
- „rezonansi“: 3 noemberi 2003 ts'. gv.1 (tavpurtseli).
[„რეზონანსი“:] [3 ნოემბერი 2003 წ. გვ.1 (თავფურცელი).]
- „rezonansi“: 4 noemberi 2003 ts'. gv.2 „mtavrobam bolomde ver sheasrula nak'isri movaleobebi“
[„რეზონანსი“:] [4 ნოემბერი 2003 წ. გვ.2 „მთავრობამ ბოლომდე ვერ შეასრულა ნაკისრი მოვალეობები“]
- „rezonansi“: 14 noemberi 2003 ts'. gv.3 „ach'arashi 264 500 amomrchevelia,

- [„რეზონანსი“:] aghordzinebask'i 269 858–mamistsakhma“.
- [14 ნოემბერი 2003 წ. გვ.3 „აჭარაში 264 500 ამომრჩეველია, აღორძინებასკი 269 858–მამისცახმა“.]
- „24 saati“: (tavpurtseli) tsesk'o–s monatsemta tskhili. 4 Kasım, 2003, s. 1.
 [(თავფურცელი) ცესკო–ს მონაცემთა ცხრილი. 4 Kasım, 2003, s. 1.]
- [„24 საათი“:]
- „24 saati“: "saqoveltao samokalako daumorchilebloba, shevardnadzis khelisuplebis demont'azhis momdevno et'ap'i" 15 Kasım, 2003, s. A3.
 [“საყოველთაო სამოქალაქო დაუმორჩილებლობა, შევარდნადის ხელისუფლების დემონტაჟის მომდევნო ეტაპი” 15 Kasım, 2003, s. A3.]
- [„24 საათი“:]

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- “ashsh sakhelmts'ipo dep'art'ament'i: archevnebis shedegebi ar asakhaven kartveli khalkhis nebas” [“აშშ სახელმწიფო დეპარტამენტი: არჩევნების შედეგები არ ასახავენ ქართველი ხალხის ნებას”], 21 Kasım 2003, (Çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5399&search=>, 26 Nisan 2014.
- **AB Doğu Partnerlik** ile ilgili detayli bilgiler bu web sayfasından öğrenilebilir: (çevrimiçi) http://eeas.europa.eu/eastern/docs/eap_vilnius_ppt_201113_en.pdf, 09 Ağustos 2014.
- “asotsirebis shesakheb shetankhmeba ertis mkhriv, evro k'avshiris da evrop'is at'omuri energiis gaertianebas da mat ts'evr sakhelmts'ipoesba da meores mkhriv, sakartvelos shoris” [“ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთის მხრივ, ევრო კავშირის და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და მეორეს მხრივ, საქართველოს შორის”], Temmuz 2014 (çevrimiçi) http://mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=30&info_id=17011, 10 Ağustos 2014.

- Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (*Euro-Atlantic Partnership Council-EAPC*) için bkz.: (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49276.htm/, 11 Ağustos 2014.
- **Avrupa Komşuluk Politikası** ile ilgili geniş bilgiler bu web sayfasından öğrenilebilir: (çevrimiçi) http://eeas.europa.eu/index_en.htm, 09 Ağustos 2014.
- “batumshi chasul shevardnadzes aslan abashidzem mkhardach'era aghutkva” [“ბათუმში ჩასულ შევარდნაძეს ასლან აბაშიძემ მხარდაჭერა აღუთქვა”], 10 Kasım 2003, (Çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5288&search=>, 25 Nisan 2014.
- Bezhuashvili, Gela, Lieven, Anatoly: “*Democratic Transformation in Georgia,*” **Carnegie Moscow Center**, Washington, D.C., 16 Aralık 2005, (çevrimiçi) <http://www.carnegie.ru/events/?fa=842> , 21 Ağustos 2014.
- **Bucharest Summit Declaration** “*Issued by the Head of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008*” 03 Nisan 2008 (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, 12 Ağustos 2014.
- “chven gavkhdit ist'oriashi p'irveli ganvitarebadi da jer k'idev gharibi kveqana - mikheil saak'ashvili” ,[“ჩვენ გავხდით ისტორიაში პირველი განვითარებადი და ჯერ კიდევ ღარიბი ქვეყანა - მიხეილ სააკაშვილი”], 15 Kasım 2013 (çevrimiçi) http://geonews.ge/category/8/politics/news/195690/saakashvili_reitingi_ruseti.html, 06 Ağustos 2014.
- **CRRC (Avrasya İşbirliği Organizasyonu)** ve **SIDA** tarafından hazırlanan, “*Gürcistan’da Avrupa Birliğine Yönelik Tutum ve Bilgi Değerlendirmesi Anketi 2009-2013*” (çevrimiçi) http://www.epfound.ge/files/eu_survey_report_2013_final_geo.pdf, 24 Ağustos 2014.
- daniel verne: “ach'ara, avt'onomiis vit'rina ” , [დანიელ ვერნე: “აქარა, ავტონომიის ვიტრინა ”], **Le Monde** , (çevrimiçi)

- http://italy.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=424&info_id=4377, 12 Ağustos 2014.
- De Waal, Thomas: “*So long, Saakashvili. The presidency that lived by spin and died by it*” 29 Ekim 2013, **Foreign Affairs**,(çevrimiçi) <http://www.foreignaffairs.com/articles/140227/thomas-de-waal/so-long-saakashvili>, 10 Ağustos 2014.
 - Der Spiegel: “*Road to War in Georgia: The Chronicle of a Caucasian Tragedy* “,25 Ağustos 2008, (çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,574812,00.html>, 21 Ağustos 2014.
 - Договор о признании царем Карталинским и Кахетинским Ираклием II покровительства и верховной власти России , **Георгиевский трактат 24 июля 1783 г.** (çevrimiçi) <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/georgia.htm>. 15 Şubat 2014.
 - Dünya Bankası, “**Doing Business**” endeksi, (çevrimiçi) <http://www.doingbusiness.org/rankings>, 01 Mayıs 2014.
 - ek'a ts'amalashvili: “*rogoria sakartvelos sagareo p'riorit'et'ebi vardebis revolutsiis shemdeg da mights'evebi sagareo asp'arezze*“, [კვა წამალაშვილი: “*როგორია საქართველოს საგარეო პრიორიტეტები ვარდების რევოლუციის შემდეგ და მიღწევები საგარეო ასპარეზზე*“], 2 Eylül 2005, (çevrimiçi) <http://www.radiotavisupleba.ge/content/article/1543105.html>, 24 Ağustos 2014.
 - **European Union Monitoring Mission in Georgia- EUMM** ile ilgili detaylı bilgiler bu web sayfasından öğrenilebilir: (çevrimiçi) <http://www.eumm.eu/>,10 Ağustos 2014.
 - “*Experts Confirm Jet Entered Georgian Airspace from Russia*”, 16 Ağustos 2007, (çevrimiçi) <http://www.rferl.org/content/article/1078180.html>, 21 Ağustos 2014.
 - “**Georgia among top 10 safest countries in the world**“ 08 Temmuz 2014 (çevrimiçi) <http://www.georgianews.ge/society/27722-georgia-among-top-10-safest-countries-in-the-world.html>, 06 Ağustos 2014.

- “*Georgia: Avoiding War in South Ossetia*,” No.159, 26 Kasım 2004 (çevrimiçi) www.crisisgroup.org/home/index.cfm?1=1&id=3128, 25 Mayıs 2014.
- George W. Bush’un Tiflis Özgürlük meydanında yapmış olduğu konuşması. 10 Mayıs 2005, 10 Mayıs 2005, (çevrimiçi) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4534267.stm>, 25 Ağustos 2004.
- “*2008 Georgia Russia Conflict Fast Facts*”, **CNN Library**, 15 Mart 2014 (çevrimiçi) <http://edition.cnn.com/2014/03/13/world/europe/2008-georgia-russia-conflict/>, 21 Ağustos 2014.
- “**Georgian Public Service Hall- Everything in One Space.**” (çevrimiçi) http://psh.gov.ge/index.php?sec_id=1&lang_id=ENG, 04 Ağustos 2014.
- “*Georgia Wins Energy Independence from Russia*”, 4 Ağustos 2006, (çevrimiçi) http://www.kommersant.com/p695086/r_500/Georgia_Wins_Energy_Independence_from_Russia , 21 Ağustos 2014.
- Gorbaçov: Darbeyi Türk medyasından izledim (çevrimiçi) <http://www.dunyabulteni.net/haber/171614/gorbacov-darbeyi-turk-medyasindan-izledim>, 22 Mart 2014.
- **Gürcistan-AB arasında Avrupa Komşuluk Politikası kapsamındaki Eylem Planı** 14 Kasım 2004 (çevrimiçi) http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/eu_georgia/booklet_a4_2_en.pdf , 09 Ağustos 2014.
- Gürcistan-AB arasında “**Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi**” 21 Haziran 2005 (çevrimiçi) http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/virtual_library/24_gsp_ka.pdf, 09 Ağustos 2014.
- “**Gürcistan-AB Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması**” 22 Nisan 1996 (çevrimiçi) http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/virtual_library/01_euro_ka.pdf, 09 Ağustos 2014.

- **Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin açıklaması** “14.01.2013 (çevrimiçi) <http://president.gov.ge/ge/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=8092&i=1>, 15 Ocak 2013.
- Gürcistan Dışişleri Bakanlığı, “Dış Politika Stratejisi 2006-2009,” Ocak 2006, (çevrimiçi) http://embassy.mfa.gov.ge/files/Documents/strategy2006_2009.pdf, 27 Temmuz 2014.
- Gürcistan Dışişleri Bakanlığı, “*Milli Güvenlik Konsepti 2012*,” (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=12, 27 Temmuz 2014.
- Gürcistan Dışişleri Bakanlığı, *Dış Siyasal Strateji belgesi 2009-2012*, Ocak 2009, s. 3, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=562 , 23 Ağustos 2014.
- Gürcistan Dış İşleri Bakanlığı, “*ABD-Gürcistan Stratejik Ortaklık Sözleşmesi*”, 9 Ocak 2009, (çevrimiçi) http://usa.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=595&info_id=182, 10 Ağustos 2014.
- Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin 58. yıllık NATO Parlamenterler Meclisinde aldığı söz. 11.12.2012. (çevrimiçi) <http://www.president.gov.ge/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements/?p=7961&i=2> , 17 Mayıs 2013.
- Gürcistan Hükümeti, “*Gürcistan Milli Güvenlik Konsepti*,” 2005, (çevrimiçi) http://www.parliament.ge/files/292_880_927746_concept_en.pdf , 26 Temmuz 2014.
- Gürcistan İstatistik Kurumu, **Gürcistan GSYİH ile ilgili veri tablosu** (çevrimiçi) http://geostat.ge/?action=page&p_id=118&lang=geo, 06 Ağustos 2014.
- Gürcistan İstatistik Kurumu, **Gürcistan Nüfus Sayımı**, Ocak 2014 (çevrimiçi) <http://www.geostat.ge/index.php?action=0&lang=eng>, 09 Şubat 2014.
- Gürcistan Parlamentosu Milli Kütüphanesi, “*Demokrasiye Geçiş Süresi ve Aktif Vatandaşlık*”, 3. Bölüm- “*Gürcistan'da Seçimlerin En Yakın Tarihi*” (çevrimiçi) <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-00000-00---off-0civil2-civil2-01-1--0-10-0--0-0---0prompt-10---4---4---0-01--11-ka-10->

--10-help-50--00-3-1-00-0-00-11-1-0utfZz-8-00-0-11-1-0utfZz-8-10&a=d&cl=CL2.5&d=HASH375e209a2b3dd408318ba0.8.3, 30 Mart 2014.

- Gürcistan Milli Güvenlik Konseyi, **Gürcistan Milli Güvenlik Konseyi Hakkındaki Kanun**, (çevrimiçi)
<http://www.nsc.gov.ge/res/docs/2014062012472743981.pdf>, 27 Şubat 2014.
- “Gürcistan Cumhurbaşkanı’nın 26 Ağustos 2008 yılında yaptığı konuşması”, (çevrimiçi)
<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=19315&search=%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1%20%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%90>, 27 Temmuz 2014
- “Gürcistan’da Devlet-Kilise ilişkileri” (çevrimiçi)
<http://www.orthodoxy.ge/samartali/samartali/2-2.htm>, 04 Ağustos 2014.
- Gürcistan’da İktidar Pazarlığı, 23 Kasım 2003, (çevrimiçi)
<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/11/23/375631.asp>, 12 Nisan 2014.
- **Gürcistan İstatistik Kurumu**, 2000-2010 yıllarında Gürcistan’ın Rusya ile dış ticaret göstergesi (çevrimiçi) www.statistics.ge 21 Ağustos 2014.
- “Gürcistan Neden Avrupanın bir parçası ve neden Gürcüler eski Avrupalılar”, Şubat 2005. (çevrimiçi)
<http://www.science.org.ge/members/pl/gamkrelidze/evrop2.htm>, 04 Ağustos 2014.
- **Gürcistan Tehditleri Değerlendirme Hakkındaki Belge**, 2 Eylül 2010, (çevrimiçi)
https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=1032959, 22 Ağustos 2014.
- “Gürcü kilisenin tarihi ve bağımsızlık kazanması” (çevrimiçi)
<http://www.orthodoxy.ge/tveni/marti/12-avtokefalia.htm>, 04 Ağustos 2014.
- Ian Traynor, Luke Harding, Helen Womack: “Georgia and Russia Declare Ceasefire”, 16 Ağustos 2008, (çevrimiçi)
<http://www.theguardian.com/world/2008/aug/16/georgia.russia2>, 21 Ağustos 2014

- inga murusidze, nino chichua: „ep'okaluri lideris“ 10–ts'liani mogzauroba momavalshi: vard–ek'liani gza „sakartvelos etnograpiuli muzeumidan sakhelmts'ipod ktsevamde“, [ინგა მურუსიძე, ნინო ჩიჩუა: „ეპოქალური ლიდერის“ 10–წლიანი მოგზაურობა მომავალში: ვარდ–ეკლიანი გზა „საქართველოს ეთნოგრაფიული მუზეუმიდან სახელმწიფოდ ქცევამდე“], 16 Kasım 2013, (çevrimiçi) <http://topnews.mediamall.ge/?id=72592>, 26 Temmuz 2014.
- International Republican Institute, “*Georgian Public Opinion Survey (2003-2013)*”, (çevrimiçi) <http://www.iri.org/Eurasia/PublicOpinionPolls>, 26 Temmuz 2014.
- “*qvela tsikheshi!*“, [“*ყველა ციხეში!*“] 04.04.2012 (çevrimiçi) <http://www.liberali.ge/ge/liberali/articles/110426/>, 05 Mart 2014.
- **kartlis tskhovreba bagrat' III-is tvitmp'qrobelobisa da aghmsheneblobis shesakheb**, [ქართლის ცხოვრება ბაგრატ III-ის თვითმპყრობელობის და აღმშენებლობის შესახებ], (çevrimiçi) <http://www.georoyal.ge/?MTID=1&TID=26&id=464>, 16 Mart 2014.
- “*ketrin esht'oni – evrok'avshiri sakartvelostan urtiertobebis gaaghrmavebs*”, [“*ქეთრინ ეშტონი – ევროკავშირი საქართველოსთან ურთიერთობებს გაადრმავეს*“] 15 Temmuz 2010 (çevrimiçi) <http://1tv.ge/news-view/16412>, 10 Ağustos 2014.
- Koberidze, Giori :“*Avrupalı Kimlik*” 01. 06. 2012 (çevrimiçi) <http://www.ireporter.ge/%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9E%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%98%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90/>, 04 Ağustos 2014.
- Kuzio, Taras: *CIS States Confront Questions Concerning Strategic Alignments*, **Eurasia Insight**, 07 Ocak 2002 (çevrimiçi) <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav070102.shtml>, 15 Şubat 2014.
- Library of congress country studies “**Georgia- The Soviet and Gamsakhurdia Periods**” Mart, 1994 (çevrimiçi) <http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field%28DOCID+ge0080%29>, 10 Ağustos 2014.

- **Lisbon Summit Declaration**, “*Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon*,” 20 Kasım 2010, (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm, 15 Ağustos 2014.
- *leiborist'uli p'art'iis lideri gmobs op'ozitsiis sap'rot'est'o aktsias*, [“*ლეიბორისტული პარტიის ლიდერი გმობს ოპოზიციის საპროტესტო აქციას*], 5 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5233&search=%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%98%E1%83%91%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98>, 24 Nisan 2014.
- Luke Coffey: “**The 2012 NATO Summit in Chicago: NATO in Need of American Leadership**”, 16 Mayıs 2012, (çevrimiçi) <http://www.heritage.org/research/reports/2012/05/the-2012-nato-summit-in-chicago-nato-in-need-of-american-leadership>, 15 Ağustos 2014.
- Mamuka Saperidze: “*Gürcistan-Avrupa Konseyi İlişki Dinamiği*” 18.02.2014 (çevrimiçi) http://irtoday.ge/dir/international_organization/sakartvelo_evrop'is_sabch'os_urtiertobebis_dinamik'a/7-1-0-56, 04 Ağustos 2014.
- “*maia panjik'idzem da vikt'oria nulandma sakartvelo-ashsh-s tanamshromlobis sak'itkhebi ganikhiles*”, [“*მაია ფანჯიკიძემ და ვიქტორია ნულანდმა საქართველო-აშშ-ს თანამშრომლობის საკითხები განიხილეს*”], 29 Mayıs 2014, (çevrimiçi) <http://news.ge/ge/news/story/91177-maia-fanjikidzem-da-viqtoria-nulandma-saqartvelo-ashsh-s-tanamshromlobis-sakitkhebi-ganikhiles>, 10 Ağustos 2014.
- Magda Lekiasvili, “*umaghlesi donis mkhardach'era amerik'isgan*” [“*უმაღლესი დონის მხარდაჭერა ამერიკისგან*”], 31 Ocak 2012 (çevrimiçi) <http://news.ge/ge/news/story/2300-umaghlesi-donis-mxardachera-amerikisgan>, 10 Ağustos 2014.
- “*mikheil saak'ashvili: momaval p'rezident's gamtlianebul sakartvelos davut'oveb*”, [“*მიხეილ სააკაშვილი: მომავალ პრეზიდენტს გამთლიანებულ საქართველოს დავუტოვებ*”], 01 Mart 2008,

- (çevrimiçi) <http://www.geotimes.ge/index.php?m=home&newsid=9369>, 24 Ağustos 2014.
- Mikhail Saakashvili, “*Why Georgia sends troops in Afghanistan*,” 14 December 2009, (çevrimiçi) <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/6809222/Why-Georgia-sends-troops-to-Afghanistan.html>, 23 Ağustos 2014.
 - Mikheil Saakaşvili konuşması “*Avrupa sadece bizim seçeneğimiz değil, ayrıca en önemli değerimizdir*”, 11 Temmuz 2012, (çevrimiçi) <http://news.ge/ge/news/story/22735-evrointegratsia-chventvis-ara-ubralod-archevani-aramed-mtavari-faseulobaa>, 03 Ağustos 2014.
 - MacFarlane, S. Neil: “*Georgia: National Security Concept versus National Security*,” **Russia and Eurasia Programme** makalesi, Chatham House Yay. 2012, (çevrimiçi): http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0812pp_macfarlane.pdf, 30 Mayıs 2014.
 - “*NATO approves Georgia’s Annual National Programme*”, 19 Mart 2013(çevrimiçi) <http://en.trend.az/regions/scaucasus/georgia/2131165.html>, 15 Ağustos 2014.
 - National Democratic Institute, “*Public Attitude in Georgia: Results of June 2013 Survey*”, Haziran 2013 (çevrimiçi) <http://www.ndi.org/node/20484>, 26 Temmuz 2014.
 - **NATO Georgia Commission-NGC**, Eylül 2008(çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52131.htm, 12 Ağustos 2014.
 - **NATO Final Communiqué**, “*Meeting Of the North Atlantic Council at the Level of Foreign Ministers Held at NATO Headquarters, Brussels*”, 03 Aralık 2008 (çevrimiçi) [http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_46247.htm?mode=pressrel ease](http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_46247.htm?mode=pressrelease), 13 Ağustos 2014.
 - **NATO Final Statement** ,“*Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers held at NATO Headquarters, Brussels*”,07 Aralık 2011 ,(çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_81943.htm?mode=pressrel ease, 15 Ağustos 2014.
 - **NATO News**,“*NATO thanks Georgia for the contributions to Euro-Atlantic security*”,10 Kasım 2011,(çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_80748.htm?, 15 Ağustos 2014.

- NATO-International Security Assistance Force (ISAF), **ISAF’s Mission in Afganistan**, (çevrimiçi)
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69366.htm?selectedLocale=en, 10 Ağustos 2014.
- **NATO Joint Statement**, “*Meeting of the NATO-Georgia Commission at the level of Ambassadors, with the participation of the Prime Minister of Georgia*”, 09 Kasım 2011, (çevrimiçi),
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_80593.htm, 15 Ağustos 2014.
- **NATO News**, “*North Atlantic Council Travels to Georgia and meets with Georgian Prime Minister*”, 09 Kasım 2011-11 Kasım 2011, (çevrimiçi),
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_80609.htm?, 15 Ağustos 2014.
- **NATO’a Relations with Georgia**, 31 Mart 2014 (çevrimiçi)
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm, 09 Şubat 2014.
- **NATO Statement** “*Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers held at NATO Headquarters, Brussels*” 19 Ağustos 2008 (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_29950.htm , 12 Ağustos 2014.
- **NATO Strategic Concept**, *The 2010 Strategic Concept “Active Engagement, Modern Defence”*, 19 Kasım 2010, (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82705.htm, 15 Ağustos 2014.
- **National Statistics Office of Georgia**, *External Trade 2003-2012*, (çevrimiçi)
http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=137&lang=eng, 26 Ağustos 2014.
- **National Statistics Office of Georgia**, *External Trade 1995-2013*, (çevrimiçi)
http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=137&lang=eng, 26 Ağustos 2014.
- NATO “**Barış için Ortaklık**” (*Partnership for Peace- PfP*) programı için bkz.: (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, 12 Ağustos 2014.

- NATO “**Bireysel Ortaklık Eylem Planı**” (*Individual Partnership Action Plan-IPAP*) programı için bkz.: (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49290.htm, 12 Ağustos 2014.
- “nat'os generaluri mdivani: gadats'qvət'ileba sakartvelos nat'oshi gats'evrianebis shesakheb dzalashia”, [“ნატოს გენერალური მდივანი: გადაწყვეტილება საქართველოს ნატოში გაწევრიანების შესახებ ძალაშია”], 19.01.2012 (çevrimiçi) <http://droni.ge/?m=9&AID=5939>, 06 Ağustos 2014.
- “op'ozitsia saqoveltao daumorchileblobis det'alebs amzhghavnebs”, [“ოპოზიცია საყოველთაო დაუმორჩილებლობის დეტალებს ამჟღავნებს”], 16 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5350&search=>, 26 Nisan 2014.
- “op'ozitsiis momkhreebma p'arlament'is shenobada ik'aves”, [“ოპოზიციის მომხრეებმა პარლამენტის შენობადა იკავეს”], 21 Kasım 2003, (Çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5418&search=>, 27 Nisan 2014.
- “op'ozitsia regionebsshi masobrivi sap'rot'est'o aktsiebis dats'qebas gegmavs”, [“ოპოზიცია რეგიონებში მასობრივი საპროტესტო აქციების დაწყებას გეგმავს”], 06 Kasım 2003, (Çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5253&search=>, 24 Nisan 2014.
- Özkan, Günet: “*Rusya-Gürcistan İlişkilerinde Geçmişe Dönüş*”, **Analist dergisi**, USAK yayınları, 27 Mayıs 2013, s.64. (çevrimiçi) [http://www.usakanalist.com//images_upload/files/sayi27yazi/analistmayis8001\(4\).pdf](http://www.usakanalist.com//images_upload/files/sayi27yazi/analistmayis8001(4).pdf), 19 Ağustos 2014.
- Öztürk, Ahmet: “*Rusya-Gürcistan Krizi, Yerel Bir Çatışma, Küresel Yansımalar*”, **OAKA**, USAK Yay, Cilt:4, Sayı:7, 2009, s.5. (çevrimiçi) <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/uQ413d7Damy7HYgrklvQ10NvCykJYR.pdf> , 21 Ağustos 2014.
- “p'arlament'is ts'in op'ozitsiis ts'inaaghmdog aktsia gaimarta”, [“პარლამენტის წინ ოპოზიციის წინააღმდეგ აქცია გაიმართა”], 17 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5360&search=>, 25 Nisan 2014.

- Paata Kurashvili: “*Georgia Official Says He was Attacked*”, 3 Eylül 2006, (çevrimiçi) <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/03/AR2006090300724.html>, 21 Ağustos 2014,
- “*President Saakashvili: Georgia should become region’s Singapore*,” Tbilisi, 28 Ekim 2010. (Çevrimiçi) <http://en.trend.az/capital/business/1804426.html>, 22 Temmuz 2014.
- **sakartvelos p'rezident'is brdzanebuleba N89**, [საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება N89], 10 Mart 2001, Tiflis https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=1252986, 26 Ağustos 2014
- salome oniani, soso dzamuk'ashvili: „sakartvelo-amerik'is urtiertobebi“, [სალომე ონიანი, სოსო ძამუკაშვილი: „საქართველო-ამერიკის ურთიერთობები“], 02/03/2014 (çevrimiçi) http://irtoday.ge/dir/politic/sakartvelo_amerik_39_is_urtiertobebi/5-1-0-103 10 Ağustos 2014.
- “*samartliani archevnebi*” *archevnebis gaqalbebis gamodziebas moitkhovs* [“სამართლიანი არჩევნები” არჩევნების გაყალბების გამოძიებას მოითხოვს], 27 Kasım 2003 (çevrimiçi): <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=5511>, 29 Nisan 2014.
- “*saak'ashvili:-chven aghmsheneblobis ep'okashi vtskhovrobt*”, [“საკაშვილი:-ჩვენ აღმშენებლობის ეპოქაში ვცხოვრობთ”], 11.01.2012 (çevrimiçi) <http://ns2.civil.ge/geo/article.php?id=25001>, 05 Ağustos 2014.
- “*sakartveloshi gaukmda sagangebo mdgomareoba*” , [“საქართველოში გაუქმდა საგანგებო მდგომარეობა”], 25 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5477&search=>, 28 Nisan 2014.
- „*sakartvelo nat'oshi miilt'vis*“, [, *საქართველო ნატოში მიიღტვის*“], 22 Kasım 2002 (çevrimiçi) <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=2249>, 12 Ağustos 2014.

- “*sakartvelos p'rezident'i gadadga*”, [“საქართველოს პრეზიდენტი გადადგა”], 23 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5451&search=>, 27 Nisan 2014.
- **sakartvelos sagareo vach'roba** , [საქართველოს საგარეო ვაჭრობა], 2013 Ocak-Şubat, s. 6.(çevrimiçi) http://www.economy.ge/uploads/files/sagareo_vachroba/FT_09_2013_final.pdf, 13 Şubat 2014.
- sakartvelos sap'at'riarko, sakartvelos martlmadidebeli ek'lesiis ist'oria, [საქართველოს საპატრიარქო, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორია], (çevrimiçi)<http://www.patriarchate.ge/?action=istoria>, 16 Mart 2014.
- “*sakartvelodan rusuli samkhedrobazebis gaqvana grdzeldeba*”, [“საქართველოდან რუსული სამხედრობაზების გაყვანა გრძელდება”] 13 Nisan 2007(çevrimiçi) <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=15157.htm>, 05 Ağustos 2014.
- **Strasbourg/Kehl Summit Declaration**, “Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Strasbourg / Kehl,”04 Nisan 2009 (çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm?mode=pressrelease, 15 Ağustos 2014.
- Tara Bahrapour, Philip P. Pan: “*U.S. Military Ship Delivers Aid to Georgia*,” 28 Ağustos 2008 (çevrimiçi) <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/08/27/AR2008082700856.html>, 23 Ağustos 2014.
- Traynor, Ian: *Russia Angy at U.S. War Plan for Georgia*.**The Guardian**, February 22. 2002 (çevrimiçi) <http://www.guardian.co.uk/international/story0,3604,654020,00.html>., 22 Ocak 2014.
- **The Heritage Foudation in partnership with Wall Street Journal**,*Georgia Economic Freedom Score*, 2013 (çevrimiçi) <http://www.heritage.org/index/pdf/2013/countries/georgia.pdf>, 26 Ağustos 2014.

- “The Washington Post: iseti varaudi gachnda, rom saak'ashvili tsdilobs p'ut'insm ibadzos da p'premier-minist'ris p'ozitsia chaibaros” , [“*The Washington Post: ისეთი ვარაუდი გაჩნდა, რომ სააკაშვილი ცდილობს პუტინს იბადოს და პრემიერ-მინისტრის პოზიცია ჩაიბაროს*”], 30.01.2012 (çevrimiçi) <http://geonews.ge/category/8/politics/news/135500/The-Washington-Post.html>, 24 Mart 2014.
- “*tsvlilebebi mtavrobashi, ushishroebis sabch'oshi*”, [“*ცვლილებები მთავრობაში, უშიშროების საბჭოში*”], 20 Kasım 2010, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=23362&search=%E1%83%91%E1%83%9D%E1%83%99%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%90>, 24 Mart 2014.
- “*tssk'o-m archevnebis saboloo shedegebi gamoatskhada*”, [“*ცსკო-მ არჩევნების საბოლოო შედეგები გამოაცხადა*”], 20 Kasım 2003, (çevrimiçi) <http://civil.ge/geo/article.php?id=5392&search=>, 25 Mart 2014.
- tsikhelaury, ketevan, shergelashvili, tengiz, tokmazishvili, mikheil: sakartvelos ek'onomik'uri t'ranspormatsia: damouk'ideblobis 20 ts'eli, shualeduri angarishi, [ციხელაური, ქეთევან, შერგელაშვილი, თენგიზ, თოქმაზიშვილი, მიხეილ: საქართველოს ეკონომიკური ტრანსფორმაცია: დამოუკიდებლობის 20 წელი, შუალედური ანგარიში], **Liberal Academy Tbilisi ve East West Management Institute USAID GEORGIA (G-PAC)**, “El-LAT -2012“ yayınları, Tiflis, s.10 (çevrimiçi) http://www.ei-lat.ge/images/stories/The_Economic_Transformation_of_Georgia_-_20_Years_of_Independence_Interim_Report_geo.pdf, 26 Ağustos 2014.
- Transparency International, Yolsuzluk Algılama Endeksi 2008 (CPI) (çevrimiçi) <http://transparency.ge/en/post/corruption-perception-index-cpi/transparency-international-releases-corruption-perception-inde-1>, 01 Mayıs 2014.
- **TRT Haber** “*Gürcistan’a Pasaportsuz Geçiş Başladı*” 10 Aralık, 2011 (çevrimiçi) <http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/gurcistana-pasaportsuz-gecis-basladi-19573.html>, 18 Ağustos 2014.
- Türkiye Dışişleri Bakanlığı, **Gürcistan Ülke Künyesi**, (çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/gurcistan-kunyesi.tr.mfa>, 09 Şubat 2014.
- Vasil Kikutadze: “*General aspects of Georgian-American trade-economic relations*“, Gürcistan Parlamentosu Milli Kütüphanesi, 2009 (çevrimiçi) <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0period-00-1--0-10-0--0-0---0prompt-10--.%2e-4----4---0-11--11-en-10--->

[10-preferences-50--00-3-help-00-0-00-11-1-0utfZz-8-00-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=period&cl=CL2.7&d=HASH01ab4027548b86ee29a8f4b3.19](http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=11&id_artc=15592), 10 Ağustos 2014.

- vladimer sanadze: “ashsh-is gavlena sakartvelos damouk'idebel sakhelmts'ipod chamoqalibebaze”, [ვლადიმერ სანაძე: “აშშ-ის გავლენა საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებაზე”], 17.05.2013, (çevrimiçi) http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=11&id_artc=15592, 10 Ağustos 2014

VİDEOLAR VE GÖRSEL HABER KAYNAKLARI

- “che... t'o?! -k'mara anu USA dagoimeba”, [“ჩე... ტო?! -კმარა ანუ USA დაგოიმება”], “**Kmara**” hareketi hakkında belgesel film, 27 Kasım 2012 (çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=PwoCjQFG-xY>, 24 Ağustos 2014.
- Gürcistan Gül Devrimi hakkında belgesel Film, „vardebis revolutsia“ [„ვარდების რევოლუცია“], 24.03.2013 (çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=wrA9ba3NWYE>, 24 Ağustos 2014.
- Mikheil Saakashvili'nin Bükreş'te Avrupa Parlamentosunun 21. Zirvesinde yaptığı konuşması, 17 Kasım 2012,(çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=kQ2lB98X70E>, 24 Ağustos 2014.
- shevardnadze: "sakhishi !", [შევერდნაძე: "სახლში !"], 23 Kasım 2003, Şevardnadze'nin medya yaptığı istifa açıklaması, (çevrimiçi): <http://www.youtube.com/watch?v=NwVwEJhkUz4>, 28 Nisan 2014.
- “*Sokhumi Nasıl Düştü*”, Gürcistan Kamu Yayıncılığı televizyonu, 2006 yılında çekirilmiş belgesel film. Yazar: Mikheil Basiladze, Yönetmen: Levan Akhobadze, 2006.
- "vardebis revolutsia" umont'azhod: sakartvelos sazogadoebrivi mauts'qebeli. gogi gvakharias gadatsema „ts'itelizona“, [“ვარდების რევოლუცია” უმონტაჟოდ: საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებელი. გოგი გვახარიას გადაცემა „წითელიზონა“], 23 Kasım 2012 (çevrimiçi) http://www.youtube.com/watch?v=ue_dNSMIX44, 26 Temmuz 2014.

- Zurab Zhvania'nın Avrupa Konseyinde yaptığı açıklaması: “ *I am Georgien, therefore, I am European*” Şubat 1999 ,(çevrimiçi)
<http://www.youtube.com/watch?v=QP83XGY7TZs>, 26 Temmuz 2014.